

quotidie, divinis patiendis miseriis certare tolerantia par sit, nequaquam fractos diaboli technis atque præliis, quin si quid interdum dormitemus, citraque carceres quosdam officii vel animo, vel sermone, vel actione feramur, ocius surgentes, qui in priorem statum recurramus, et ardentibus studiis Deo serviamus, certi bellatorem ac pugnacem militem a rege

honorarium ferre, non fugacem et imbellem. Quod nos inaspectabile bellum ad extremum usque spiritum urgentes, æternis præmiis Dei beneficio quaerendis, cœleste regnum consequemur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

EJUSDEM ORATIONES

EX FABRICIO, GRETSERO, ANGELO MAI EXCERPTÆ.

I.

In diversitate ciborum cavendum, et de temperantia. Die Dominica sanctorum Patrum, cap. 10.

(FABRIC. *Biblioth. græc.* t. XII, p. 303.)

Fratres et Patres mei, quandoquidem os indignum quotidie coram vobis aperirem, o filii desideratissimi, meumque simul firmamen, non hoc satis ducerem pro salutis vestræ desiderio sollicitudineque quibus indesinenter occupor. In hoc enim, licet peccator, intentus versor nocte dieque, hoc spiro, ambio, persequor, hoc est vita mea. Mortem laudarem propter quam proficiscentibus fratribus relaxor, oblata vobiscum colloquendi per litteras occasione.

Quomodo, fratres mei, Pascham sanctificati degistis? Quomodo sanctos resurrectionis Dei hominis in pietate pertransistis dies? Non me fugit vos purificatos, illuminatos, exaltatos, sanctificatos perfectosque esse in gratia Domini mei, concordiam et charitatem inter vos exercentes, et omnibus vigili ardentique studio incumbentes: hoc enim demonstrant plures vestræ epistolæ, mihi vestræ fidei vim præcelsasque virtutes significantes. Deus, qui vos ita justificavit, et in omni bono firmavit, magis ac magis abundantissimo subsidio servet et custodiat vos mei lucas, faces, oculos, brachia, et quidquid sanctissimum. Ex præsentibus videte, filii mei, bonum difficile acquisitu, facileque non caventibus perditum, et quo longiori tempore repertum fuerit, eo citius minima negligentia diffugere. Tempus præsens cavete: ver

adest, quo corpus ad agitationem sollicitatur; caro nostra terrena ad actus terrestres tendit.

ἀμελείας διαφεύγειν. Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ, ὅτι ἑαρινός ἐστι, καὶ τοῦ σώματος κινήτικός. Καὶ ἡ σὰρξ ἡμῶν γῇ οὕσα ζητεῖ γηγῆνος ἐνεργεῖν.

A'.

B "Οτι χρὴ προσέχειν ἑαυτοὺς ἐν τοῖς διαφόροις βρώμασι, καὶ περὶ ἐγκρατείας. Τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, κεφάλ. ι'.

Ἀδελφοί μου καὶ Πατέρες, ἐὰν καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὸ ρύπαρὸν ἡμῶν στόμα ἀνοίγωμεν πρὸς ὑμᾶς, ὧ τέχνα πεποθημένα καὶ σεβάσματα, οὐκ ἀρχετὸν ἡγούμεθα διὰ τὸν περιόντα ἡμῖν πόθον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ σώζεσθαι ὑμᾶς ἐπιχειμένην ἡμῖν φροντίδα· εἰς τοῦτο γάρ, καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐσμεν, ἀδολεσχοῦμεν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ περὶ τούτου καταγινόμεθα, καὶ τοῦτο ἀναπνέομεν, καὶ τούτου ἐφιέμεθα, καὶ τοῦτο ἐκζητοῦμεν, καὶ τοῦτο ἡ ζωὴ ἡμῶν. Καὶ ὁ ἐπαινετὸς θάνατος, διὸ καὶ τὸ νῦν ἐξερχομένων τῶν ἀδελφῶν ἀνεπνεύσαμεν, εὐρόντες τὸ συλλαλεῖν ὑμῖν ἐν τοῖς γράμμασι.

Πῶς τοίνυν, ἀδελφοί μου ἡγιασμένοι, ἐπασχάσατε; καὶ πῶς διέρχεσθε ἐν εὐσεβείᾳ τὰς τῆς ἁγίας ἀναστάσεως θεοφωτίστους ἡμέρας; Οἶδα δὲ ὅτι καθαίρεσθε καὶ φωτίζεσθε, καὶ ὑψοῦσθε, καὶ ἁγιάζεσθε, καὶ τελειοῦσθε ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου μου, ἔχοντες τὸ εἰς ἀλλήλους ὁμονοητικὴν καὶ ὁμόψυχον, καὶ ἀγαπητικὸν, καὶ διεγυγερμένον ἐν πᾶσι καὶ μεγαλοπρόθυμον. Τοῦτο γάρ ἐπιδηλοῦσιν αἱ διαφορῶς ἐπιεισερχόμεναι ἐπιστολαὶ ὑμῶν, ἀναγγέλλουσιν ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως κραταῖον ὑμῶν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑψηλότερον. Καὶ γοῦν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ οὕτως ὑμῖν ταῦτα χαρισάμενος, καὶ τοιοῦτοις ὑμᾶς κατορθώμασι στηριζάμενος πλειόνως καὶ μειζρόνως, καὶ διαρκεστάτως διατηρήσοι καὶ διαφυλάξοι ὅπως ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φωστῆρας καὶ λαμπτήρας, ὀφθαλμοὺς τε καὶ βραχίονας, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν ὁσιοτάτων. Βλέπετε τοίνυν, τέχνα μου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος, ὅτι τὸ καλὸν καὶ δύσκτητόν ἐστι, καὶ τοῖς μὴ προσέχουσιν εὐάλωτον, καὶ τὸ πολυχρονίως εὐρεθὲν, βραδίως διὰ μικρᾶς

Ἡ τοι νῦν γῇ κοπριζομένη καὶ πιανομένη ἀναφύει καὶ βλαστάνει καὶ ἀνθοφορεῖ. Καὶ ἡ σὰρξ τὸ αὐτὸ τοῖς διαφόροις βρώμασι καὶ πόμασι πιανομένη, ἀνάγκη τῆς τῶν παθῶν ἀκάνθας ἀναμερίζειν. Περιλάβετε ταύτην, καὶ ὑπωπιάσατε ἀποστολικῶς, καὶ

πρόνοιαν αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίαν μὴ ποιῆσθε, ἀλλὰ τὰ δέοντα καὶ αὐτάρκη χορηγοῦντες μένετε ζῆν ἐν τῷ πνεύματι. Λοιπὸν μέτρον καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτου, καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου. Καὶ ὁ μὲν οἶνος, εἰ καὶ δίδεται εἰς πόσιν, ἀλλὰ κατὰ μικρὰν παρηγορίαν καὶ ἐν καιροῖς ἑορταστικοῖς, καὶ ἐν τοῖς κοπωδεστέροις ἔργοις, ἢ ἐν τοῖς νοσηλευομένοις, ἢ ἐν τοῖς ἀθυμοῦσιν, καὶ ἐν τοῖς πρὸς ὁδὸν ἀπαίρουσι. Ἐπεὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀφείλει λαμβάνεσθαι μέχρι μιᾶς κράτεως, ἢ καὶ δύο τὸ πολὺ. Τὸ γὰρ γεροντικὸν τι ἀσφαλίζεται, οἶδατε. Οὐ τοίνυν ἀπείργειν ὑμᾶς βουλόμενος τῶν βρωμάτων, τέκνα μου, ταῦτα λέγω. Καταργείσθω γὰρ τὰ βρώματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἀλλὰ τὴν ὄντως τροφήν ὑμᾶς ἐφιέμενος ἔχειν, διὰ τοῦτο ἐν ὑπομονῇσει τίθῃμι τοὺς λόγους. Θέλω ὑμᾶς ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἀλλ' ἄρμοδιως, καὶ θεοπρεπῶς καὶ σωστικῶς, πρὸς τε δύναμιν τοῦ σώματος, διὰ τὰ πρὸς χρεῖαν κατεπείγοντα ἔργα. Ἡ οὐκ οἶδατε, ὅτι τῆς ἐγκρατείας ταύτης καὶ ἀποστερήσεως τῶν τοῦ κόσμου ἡδέων κρεωφαγιῶν, καὶ οἰνοποσιῶν, καὶ λουτρισμαίων, καὶ θερμασμάτων, καὶ καρυκευμάτων, καὶ ζωμευμάτων ἐτοιμάζεται ὑμῖν ὁ θεὸς ἐκεῖνος παράδεισος, ὁ ἔχων τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, καὶ τὸν γλυκασμὸν τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἀμήχανον, καὶ ἀπεννόητον κάλλος τῆς εὐχολίας τῶν ἀρρήτως ὀρωμένων, καὶ ἀθεάτως θεωρουμένων αἰωνίων ἀγαθῶν ὑμῖν τὸ ἀπολαύειν καὶ τρυφᾶν ἐκεῖσε ταμίεύεται; Ἐκεῖ φθάζοντες, ἐκεῖ μικρὸν ὅσον διὰ θανάτου, φάγεσθε καὶ πίεσθε ἀχορέστως καὶ αἰωνίως.

Καὶ γὰρ ἐνταῦθα, τέκνα μου, ἐὰν ἐπ' αὐτῶν τῶν βασιλευόντων λάθωμεν, οὐ τρυφῇ, ἀλλὰ τροφῇ σκολήκων ἢ ἀπόλαυσις αὐτῶν, οὐδὲ εὐζωΐα, ἀλλὰ δυσζωΐα ἢ ἄνεσις αὐτῶν, οὐδὲ χαρὰ, ἀλλὰ λύπη ἢ χαροποίησις αὐτῶν, οὐδὲ κατάσχεσις, ἀλλὰ ἀπόσχεσις ἢ κληρονομία αὐτῶν, καὶ ὄντως ματαιότης ματαιότητων ἢ εὐδαιμονία αὐτῶν. Οὕτως ὁ μείζων αὐτῶν βασιλεύσας, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου ἀπολαύσεων προσέφη Σολομών. Ἐχετε δὲ ὑμεῖς τὴν φίλην ὑμῶν ἐγκράτειαν, τὴν σύζυγον ὑπακοήν, τὰς θυγατέρας τοῦ Κυρίου, τὴν ἀγνείαν, τὴν παρθενίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὰς ἱερὰς νεάνιδας, τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν. Ἀναβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ ἴδετε ποῦ ἡ κατοικία ἡμῶν, καὶ ποῦ ἡ κεφαλὴ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ κοινὸς Πατὴρ πάντων, καὶ ἡ πόλις ἡμῶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἡ μήτηρ Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀγίων. Ὅντως ἐὰν ἐπιμένῃτε, ἐνικήσατε, ἐὰν διαρκέσητε, ἐστεφανώθητε, ἐὰν οὕτω τέλειωθῇτε, ἀνοιγέσονται ὑμῖν αἱ πύλαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τότε μου μνημονεύσετε τοῦ τάλανος καὶ ἀσώτου, ὅλως ὀρώντες, μὴ εἰς κρίσιν ἀποπεμπόμενοι, ἀλλὰ δεήθητε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὧ τέκνα μου, ἵνα με ὁ Θεὸς σὺν ὑμῖν διασώζων διασώσῃ, καὶ δῶ πνεῦμα συνέσεως, καὶ καταρτισμὸν ψυχῆς, εἰς τὸ ἀνά μέσον ὑμῶν θεοπρεπῶς ἀναστρέφεσθαι. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως ἐλαλήσαμεν, ἔπειτα καὶ ὁ οἰκόννομος, ὃ προέγραψα, ἐξελεῖσεται. Ὑμεῖς δὲ εὐρίσκοντες τινὰς γραμματοφό-

A necessarium et sufficiens impendentes, vitamque in spiritu portate. Cæterum in cibo et vino temperate. Vinum quidem, si bibendum præbeatur, solummodo ad parvum levamen, in festivis diebus, aut iis qui graviore opere, morbo, debilitateque laborant, aut tandem iter proficiscentibus; alias vero solummodo accipiendum usque ad unum mistionis haustum, aut ad duos, quod plurimum est. Senes tamen haud nescite illo corroborari. Non quia velim vos a cibis absterrere, talia loquor, o filii; amoveantur cibi, ut dicit Apostolus, sed quia vos necessariam solummodo alimoniam habere concedo, memoriæ vestræ admonitiones commendando. Volo vos edere et bibere, sed modeste, ut Deo placet, salubriterque, ut vim corpus in necessariis laboribus habeat. Nonne scitis hac temperantia abstinentiaque lætarum quæ sunt in mundo carnis comessationum, vini potionum, balnearum, caldarium, exquisitorum ciborum, condimentorumque parari vobis divinum paradysum, in quo signum vitæ, aqua immortalitatis, dulcedo spiritus, et pulcherrimus neque arte neque cogitatione concipiendus color æternorum bonorum quæ, postquam visa contemplataque sint, neque narrari neque pingi possunt; vobisque deliciosam omnium harum divitiarum fruitionem reservari. Sustinentes hic paululum, quantum usque ad mortem, insatiabiliter æternumque manducabitis et bibetis.

C Etenim hic, filii mei, si ab ipsis regibus audiamus, eorum non deliciæ sed lumbricorum nutritio voluptas est, non felix sed infelix vita molities, non lætitia sed luctus gaudium, non occupatio sed expulsio hæreditas, et vere vanitas vanitatum felicitas. Sic iste qui maxima cum gloria regnavit, Salomon, de dulcissimis mundi voluptatibus locutus est. Vos autem retinete vestram temperantiam et fidelem obedientiam, Domini filias, sacrasque virgines puritatem, castitatem elemosynamque, compunctionem et humilitatem. Sursum spectate ad cælum, et videte ubi nostra habitatio, ubi nostrum caput et Pater omnium Christus, ubi nostra civitas Jerusalem cœlestis, mater Petri et Pauli et proximorum illis sanctorum¹. Si restiteritis, vincetis; si perseveraveritis, coronabimini; si perfecti fueritis, aperientur vobis regni cœlorum portæ. Et tum mei, miseri saluteque indigni, recordamini, accurate providentes ne in iudicium sim mittendus. Precamini pro me, o filii, ut Deus vobiscum salvet me, spiritum intelligentiæ animæque instaurationem concedat, et in medium vestri ex illius voluntate redeam. Ista eadem antea dixi; (quæ ferens ad vos), postea œconomus, cui scripta dedi, abibit. Vos autem, si quosdam inveniatis ad litteras mittendas, non abstinete quin mihi nuntietis quomodo se res vestræ habeant. Contendite, filii mei, ad manualia opera

¹ Galat. iv. 26.

et ad curam pecorum, agrorum et vinearum, A omnia ad votum et ordinem facientes*. Præi fortiter, fili Acacie, et vos omnes fideles fratres mei, operantem ex Deo sequimini, ut bene sit vobis, et lucis filii fiat. Nuper cum Patre Ammonio Patrem Bartholomæum, et visitatorem filium meum necessitatum præsentium causa misi; et jamjam vela daturum est navigium, ea quæ sunt vobis necessaria portans. Scitote a me, dignitatis vices gerente, receptos fuisse fratres, inter quos erat Pater Abrahimius, in civitate illustris factus, vir pius et Deum quærens. Precamini ut in Domino perficiantur. Salutant vos dominus pater meus, Pater vester œconomus, œconomi adjutor, protopresbyter Athanasius, studiorum præfectus Barsanuphius et reliqui fratres nostri. Gratia Domini nostri Jesu B Christi cum omnibus vobis sit. Amen.

αγορεύει ὑμᾶς ὁ κύριος καὶ πατήρ μου, καὶ πατήρ ὑμῶν ὁ οἰκονόμος, ὁ παροικονόμος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἀθανάσιος, ὁ ἐπιστημονάρχης Βαρσανούσιος, ἡ λοιπὴ πᾶσα ἀδελφότης. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

II.

Oratio sancti Patris nostri Theodori (7), monasterii Studitarum antistitis, in adorationem pretiosæ et vivificæ Crucis media Quadragesima.

(GRETSER. I. II, p. 251.)

Exultationis et lætitiæ dies ista est, quia lætitiæ signum prostat. Laudis et confessionis chorea instituitur, quia sanctissimum lignum demonstratur. O pretiosissimum donum! Euge, qualis in aspectu C splendor! Non præ se fert speciem ex bono et malo commistam, ut lignum illud in Edem, sed totum pulchrum et speciosum est et visu et gustatu. Est enim lignum, vitam non mortem procreans, illuminans non obscurans, introducens in Edem non educens; lignum illud. in quod Christus, velut rex

* I Cor xiv, 40.

(7) Magni nominis apud Græcos est Theodorus Studites, abbas seu antistes monasterii, quod Studium appellabant. Celebrant Græci festum ejus 11 die Novembris; cum hoc Encomio in Menologio, τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Sancti Patris nostri Theodori Studitæ. Vixit sub Iconomachis imperatoribus Copronymo, ejusque filio Leone, et sub Orthodoxis Constantino et Irene, et Nicephoro. Fratrem habuit Josephum archiepiscopum Thessalonicensem, cujus orationem de Exaltatione supra reperies. Præter hanc Homiliam, huc usque tenebris sepultam, quod quidem ego sciam, exstat tom. XI Surii Encomium in sanctum Platonem, suum in gubernatione monasterii Studiani antecessorem, et liber dogmaticus de honorandis imaginibus, vel potius fragmentum ex quadam de imaginibus catechesi, ut et aliud ex Epistola quadam de hæresibus, tom. III Biblioth. sanctorum Patrum. Exstant ejusdem in Græcorum Ritualibus libris varii hymni; nam et inter poetas ecclesiasticos et hymnographos ponitur iste Theodorus a Græcis. Prodierunt ante aliquot annos catecheses ejusdem Theodori, interpretate ex Græco Joanne Livineio. Multa cum suis tulit tum propter imaginum venerationem, cujus invictus propugnator erat, tum propter dissensionem cum Tarasio patriarcha, ejusque successore Nicephoro, de qua ipse nonnulla in Vita sancti Platonis, et præterea

ρους, μὴ διαλίπητε ἂν τι πέμποντες ἡμᾶς τὰ καθ' ὑμᾶς ὅπως ἔχει, καὶ ἀγωνίσασθε, τέκνα μου, εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν, εἰς ἐπιμέλειαν τῶν κτηνῶν, τῶν χωρῶν, τῶν ἀμπελῶνων, πάντα εὐσχημονῶς καὶ κατὰ τάξιν ποιῶντες. Ἦγοῦ καλῶς, τέκνον Ἀκάκιε, ἅπαντες ὑμεῖς, οἱ πιστοὶ ἀδελφοί μου, ἐνθέως ἔπεσθε τῷ προάγοντι, ἵνα εὖ ὑμῖν γένηται πᾶσιν, καὶ ἔσεσθε τέκνα φωτός. Ἄρτι δὲ σὺν τῷ ἀδελφῷ Ἀμμωνίῳ ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ἀδελφὸν Βαρθολομαῖον, καὶ ἐπιτηρητὴν ὡς τέκνον ἡμῶν ἐπὶ ταῖς παρισταμέναις χρεῖαις. Συμφθάξει δὲ μικρὸν τί ποτ' ἐξελθεῖν καὶ τὸ σκάφος μετὰ τῶν χρεῶν ὑμῶν. Ἵνα δὲ γινώσκητε ὅτι καὶ ἀδελφοὺς ὑπεδεξάμεθα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα ἔχοντες, ἐξ ὧν εἰς ἐστὶ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀβραῖμιος, τῆς πόλεως γεγωνὸς ἐπιφανὴς ἄνθρωπος, καὶ ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ ζητῶν τὸν Θεόν. Εὐξασθε, ἵνα ἐν Κυρίῳ καταρτίζωνται. Προσ-

B.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τῶν Στουδίου, λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ, ἐν τῇ Μεσορηστίμῃ.

Ἀγαλλιᾶσθαι καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, ὅτι τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς πάρεστιν· αἰνέσεως καὶ ἑξομολογήσεως χορεία, ὅτι τὸ πανάγιον ξύλον ἐμφανίζεται. Βαβαὶ τοῦ ὑπερτίμου δώρου! Εὐγε οἷα τῆς ὕψους ὠραιότης! οὐ σύμμικτόν τινα καλοῦ τε καὶ κακοῦ ἔμφασιν ἔχουσα, ὡς τὸ πρὶν ἐν Ἐδέμ ξύλον, ἀλλ' ὅλον ὠραῖόν τε καὶ καλὸν καὶ ὀρώμενον, καὶ μεταλαμβανόμενον. Εὐλὸν γάρ ἐστι ζωοποιῶν, οὐ θανατοῦν· φωτίζον, οὐκ ἀμαυροῦν· εἰσοικίζον, οὐκ ἀποικίζον τῆς Ἐδέμ· ξύλον ἑκαῖνο, ἐν ᾧ Χριστὸς ἐπιθάς,

Cedrenus et Zonaras. Diversus ab hoc Theodoro est ille, de quo Cedrenus pag. 376: Οὗτος ὁ ὁσιος Ἰωάννης καὶ μελωδὸς ὠνομάσθη, μετὰ Κοσμᾶ ἐπισκόπου τοῦ Μαῖουμᾶ, καὶ Θεοφάνους ἀδελφοῦ Θεοδώρου τῶν Γραπτῶν. Ubi interpretes: Hic sanctus Joannes una cum Cosma Majumensi episcopo, et Theophane fratre Theodori, Graptorum episcopi. Male. Verendum enim: Cum Theophane fratre Theodori, qui duo cognominati sunt γραπτοί, a notis seu iambis faciei inscriptis, jussu Theophili imperatoris, ut narrat Cedren. fol. 427. Ita eosdem infra fol. 442 vocat ipse Cedren. Περιβοῦντο τοῖς ἐστιάτορσι καὶ Θεοφάνη, καὶ ὁ τοῦτου ὁμαῖμων Θεόδωρος, οἱ Γραπτοί. Ubi recte interpretes. Fuere ex convivarum numero Theophanes quoque et ejus frater Theodorus, quos a notis faciei impressis Graptos vocant. Ex quo loco corrigere poterat Xylander suum illum priorem errorem. Γραπτὸς autem vocatus esse a scriptura illa in facie, liquet itidem ex responso Theophanis ad Theodorum, quæ cum Theophanem attentius intueretur, ὑπὲρ ταύτης τῆς γραφῆς ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ ἀδεκάστῳ βήματι δικασάμεθα σὺν τῷ ἀνδρὶ σου καὶ βασιλεῖ. In Bibliotheca Messanensi in archimandritatu S. Salvatoris exstat homilia Josephi archiepiscopi Thessalonicensis (qui fuit frater Theodori Studitæ) in sanctam crucem in media Quadragesima. (POSSEVINUS, in Append. ad Apparatum sacrum.)

ὥσπερ βασιλεὺς ἐπὶ τεθρίππου, τὸν τὸ κρατος ἔχοντα τοῦ θανάτου τὸν διάβολον ὤλεσεν, ἀπαλλάξας τῆς τοῦ τυράννου δουλείας τὸ ἀνθρώπινον γένος· ξύλον ἔκεινο, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης καθάπερ ἀριστεὺς πληγὰς ἐν πολέμῳ, χειρὰς τε καὶ πόδας σὺν πλευρᾷ τῇ θεοσώμῳ, ἰάσατο μωλώπων ἀμαρτίας, τὴν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δράκοντος τραυματισθεῖσαν ἡμῶν φύσιν· καὶ εἰ δεῖ προσθεῖναι τὸν ὕμνον, ξύλον ἔκεινο, ἐν ᾧ τὸ Δεσποτικὸν ρυέν αἷμα, ἐνίησι δύναντιν ἀμαχωτάτην, ὑφ' ἧς φλέγονται δαίμονες, καὶ κόσμος φωτίζεται.

Τίς λοιπὸν οὐ προσδραμεῖται προσβλέψαι τὸ πολύευκτον θέαμα; τίς οὐκ ἐπιθυμήσει περιπτύξασθαι τὸ θεόπλοκον ἔρνος; Ἦκετε, ἀθροίσθητε, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι, πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, πᾶν ἀξίωμα καὶ πᾶν πολίτευμα, ὅσον ἱερατικόν τε καὶ βασιλείον, ἄρχον τε καὶ ἀρχόμενον. Ἐπεὶ περ θεοτελὴς ἡ πανήγυρις, δοκοῦσί μοι καὶ ἄγγελοι περιχαρῶς ὑπαντῆσαι τῇ πανηγύρει, ἀπόστολοι τε ὁμοθυμαδὸν συγχορεύειν, προφητῶν ὄμιλος, μαρτύρων στίφος, δικαίων ἀπάντων ὁμήγυρις. Ὡ γὰρ τροπαίῳ χριστομιμήτως κατίσχυσαν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, κλέος οὐράνιον καταστεψάμενοι, πῶς μὴ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ἐμφανείᾳ πρόσεστι συνευφραίνεσθαι; Δοκοῦσί μοι καὶ οἷσισι μὴ αἰσθησις, συνήδεσθαι τάχα· γῆ, φημί, ἡ τὸν τοιοῦτον καρπὸν οἶα μήτηρ ἐκ λαγόνων δεδωκυῖα· πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ὡς ὁμωνυμία τιμώμενα· ὁ ἀειλαμπῆς ἥλιος, σελήνη ἡ πολύφωτος, ἀστέρες οἱ μαρμαίροντες, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ὁ μέγας οὐτός καὶ πολύστροφος· ἐπεὶ περ πᾶσα ἡ διὰ τοῦ σταυρικοῦ πάθους πρὸς τὸ κρεῖττον ἀμειψίς.

vastum illud multarumque conversionum corpus; mutatio processit.

Ἀνακρουάτω τοιγαροῦν Δαβὶδ τὴν πνευματικὴν κιθάραν, ᾄδων ἐκεῖνα εὐκαιρότατα· Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστι. Συναδέτω καὶ Σολομὼν ὁ σοφία ἀνυπέρβλητος· Εὐλογεῖτε ξύλον δι' οὗ γίνεται σωτηρία. Σήμερον τοιγαροῦν ἡ Ἐκκλησία ὥπται παράδεισος, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ προφέρουσα, ἐφ' ᾧ οὐκ ἀπατηλὸς δαίμων ἀπατῶν που τὴν Εὐαν, ἀλλ' ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος περιέπων τὸν ἐπερχόμενον. Σήμερον προσκυνεῖται σταυρὸς ὁ πανάγιος, καὶ ἡ Χριστοῦ ἀνάστασις εὐαγγελίζεται. Σήμερον προσκυνεῖται ξύλον τὸ ζωοπάροχον, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἀναζωπυρεῖται πρὸς αἴνεσιν. Σήμερον προσκυνεῖται ὁ τριμερὴς σταυρὸς, καὶ τὰ τετραπέρατα ἐορτάζει χαρμόσυνα. Ὡς ὦραῖοι, φησὶν, οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ! Ἀλλὰ γὰρ μακάριοι καὶ οἱ ὀφθαλμοί, εἰποίμε ἂν, τῶν βλέπόντων τὸ τῆς εἰρήνης τοῦ παντὸς τρόπαιον, καὶ τὰ χεῖλη τῶν προσπτυσσομένων τὸ ὑπεράγαθον τοῦτο σύνθεμα. Ἀφθονος ἡ χάρις ἅπασιν πρόκειται ἀένναος, ἡ κρήνη ἀγιασμὸν πηγάζουσα, οὐδένα οὐδαμῶς ἀποσειομένη ἐκ δαψιλοῦς ἀγαθότητος, ἀλλὰ καὶ τὸν

A in quadrigam, ascendens, diabolum, qui mortis potentiam habebat, perdidit, humanumque genus ex tyranni servitute vindicavit. Lignum illud, in quo Dominus, tanquam præstantissimus pugnator, in prælio manibus, pedibus, divinoque latere vulneratus, male factorum vibices curavit, naturam videlicet nostram a pernicioso dracone sauciatam; et ut aliquid ex hymno desumam, lignum illud, in quo Dominicus sanguis stillans insuperabilem virtutem instillat, qua dæmones uruntur, et mundus illustratur.

B Quis de cætero non accurret, ut hoc exoptatissimum spectaculum intueatur? Quis non desiderabit cæleste hoc germen amplecti? Venite, congregamini, omnes tribus et linguæ, omnis gens, et omnis ætas, omnis dignitas, omnis status, seu sacerdotalis, seu regalis, seu imperans; seu subditus. Cum a Deo concio hæc et panegyris coacta sit, videor mihi videre angelos lætis vultibus ad hunc conventum appropere, apostolosque concordibus animis collætari, gaudioque exsilire; similiter et prophetarum cœtum, et martyrum turbam, omniumque justorum multitudinem. Quomodo enim fieri potest ut ostensione ejus trophæi, gaudio non compleantur, quo, ad imitationem Christi, adversarias potestates devicerunt, cælesti gloria redimiti? Videntur mihi et illa quæ sensu carent, voluptatis quoque sensum aliquem percipere, terra, inquam, quæ fructum hunc velut mater ex utero protulit, omnia ligna silvarum ob cognationem honorata, sol perpetim splendens, luna luciflua, stellæ rutilantes, ipsum cœlum, C quia ex passione crucis omnis in melius commutatio processit.

Quocirca David spiritualem suam citharam pulset, admodum opportune illa concinens: *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est*¹. Accinat et sapientissimus Salomon: *Benedicite lignum, per quod fit salus*². Eapropter hodie Ecclesiæ paradus esse videtur, lignum vitæ in medio proferens, in quo deceptor dæmon non residet, Evam in fraudem impellens, sed angelus Domini omnipotentis qui prodeuntem crucem defensam præstat. Hodie crux sanctissima adoratur, et resurrectio Christi annuntiatur. Hodie adoratur lignum quod vitam suppeditat, totusque mundus ad laudes exsuscitatur. Hodie tripartita crux adoratur, et D quatuor fines orbis diem festum lætitiæ plenissimum agunt. *Quam speciosi, inquit, pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*³! Atqui et beatos prædicaverim illos oculos qui pacis hujus universitatis trophæum conspiciantur, beata illa etiam labia, quæ præcellentissimum hoc signum exosculantur. Copiosa gratia omnibus proposita est. Perennis fons, ex quo sanctificatio emanat; nec quemquam ab hac tam larga ubertate repellit, sed

¹ Psal. xcvi, 5. ² Sap. xiv, 7. ³ Rom. x, 15; Isa. lii, 7; Nah. i, 15.

et purum jam puriorem reddit, eumque, qui flagitiorum sordibus contaminatus est, expiat, superbum et elatum contrahit, segnem tardumque corde excitat; dissolutum, disciplinæ jugo astringit, durumque et inflexibilem mollit; siquidem aliquis, votis vitæ in melius commutandæ conceptis, accedat, nec audacter, nec arroganter divinis hisce rebus propinquet; cum crux pudentes et verecundos amet; eos autem, quibus contrarii mores, quam maxime aversetur.

Hoc vivificum lignum oculis usurpatum medicinam fecit ei, qui ex intuitu blandientis ligni in paradiso quasi incantatus fuit, aspectui. Quando lignum hoc labiis et oculis applicamus, a mortiferi ligni gustatu et contactu confestim liberamur. O magnitudinem doni, quod nunc publice prostat! O ter felicem beatitudinem! Prius per lignum interempti, nunc per lignum vitam reperimus; prius a ligno decepti, veteratorem serpentem in ligno repulimus. Novæ et pergrinæ profecto commutationes. Pro morte datur vita, pro corruptione incorruptio, pro dedecore gloria. Non abs re ergo exclamavit sanctus Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo?* Nam summa illa sapientia, quæ ex cruce quasi effloruit, mundanæ sapientiæ jactantiam et supercilium stultitiæ redarguit. Omnigena bonorum species, quæ ex cruce exstitit, malitiæ et nequitiae germina amputavit. Hujus ligni figuræ duntaxat et præsignificationes, jam inde ab exordio mundi rerum maxime mirabilium notæ, fuerunt et indices.

Vide enim quisquis sciendi desiderio teneris. Nonne Noe exiguo ligno cum filiis et uxoribus, et cum omnis generis animalibus diluvii exitium divino decreto effugit? Nonne Jacob positus in canaliculis lignis, detractis prius corticibus, eo tempore, quo ascendebant oves, totos greges magna omnium admiratione suos fecit? Quid vero virga Joseph, cujus fastigium patriarcha Jacob adoravit, aliud est quam symbolum ejus quod nunc adoratur vivifici ligni? Quid vero rursus virga Moysis? Nonne figura crucis? nunc quidem aquam in sanguinem transmutans, nunc fictitios serpentes

ἡγνισμένον ἐπικαθαίρουσα, τῶν τε πεχηλιδωμένων μολυσμῶν ἀπαλλάττουσα, τὴν ὑπεραύχεναν συστέλλουσα, καὶ τὸν νωθροκάρδιον διεγείρουσα, τὸν παρεϊμένον σφίγγουσα, καὶ τὸν ἀτεράμονα μαλάττουσα, εἴπερ ἕκαστος ἐγγύαις ταῖς πρὸς τὸ κρεῖττον τὴν προσέλευσιν ποιήσοιτο, ἀλλὰ μὴ τολμηρῶς καὶ αὐθαδῶς τοῖς θεοῖς προσπελάσειεν, ἐπεὶ περ τοὺς αἰδήμονας οἶδε προσίσθαι, ἀποστρέφεσθαι δ' ὅτι μάλιστα τοὺς ἄλλως ἔχοντας.

Τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον ὁρώμενον τὴν ἐκ τῆς τοῦ θελκτικοῦ ξύλου προσβλέψεως γοητευθεῖσαν ἡμῶν ἐν παραδείσῳ λάσατο ὁρασιν· τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον προσαπτόμενοι χεῖλεσί τε καὶ ὁμμασί τῆς γευστικῆς τοῦ θανατηφόρου ξύλου ἀπαλλαττόμεθα προσψύσεως. Ὡς τῆς προκειμένης μεγαλοδωρεᾶς! Ὡς τῆς τρισολοβίου μακαριότητος! ἐπειδὴ τὸ πρὶν διὰ ξύλου τεθανατώμεθα, ἐν ξύλῳ τὴν ἀθανασίαν εὐράμεθα· ὑπὸ ξύλου κχτασοφισθέντες τὸ πρότερον, ἐν ξύλῳ τὸν σοφιστὴν ἥρην ἀπεκρυσάμεθα. Τὰ ἀνταλλάγματα ξένα! Ἀντὶ θανάτου ζωῆς, ἀντὶ φθορᾶς ἀφθαρσίας, ἀντὶ ὀνείδους δόξα! Εὐκαίρως οὖν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βεβόηκεν· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐστυύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Ἐν γὰρ σταυρῷ ἡ ὑπερσophos σοφία ἐξανθήσασα, τὰ αὐχήματα τοῦ κόσμου σοφίας ἐμώρανε· ἐν σταυρῷ παντὸς εἰδησις ἀγαθοῦ καρποφορήσασα, τὰ τῆς κακίας βλαστήματα ἀπέξετεμε. Τοῦτου τοῦ ξύλου καὶ τύποι μόνον θαυμασιῶν εἰσὶν ἐξ αἰῶνος ὅτι μάλιστα γνωρίσματα.

Ὅρα γὰρ, ὁ φιλομαθὴς! Οὐχὶ ξύλῳ μικρῷ Νῶε σὺν υἱέσι καὶ γυναιξὶ, πρὸς δὲ παντὶ γένει ζώων κατακλυσμοῦ ὄλεθρον θεοκρίτως ἐκπέφευγεν; οὐχὶ ξύλοις παρέθηκεν Ἰακώβ ἐκλελεπισμένοις ἐν τοῖς ληνοῖς, κατὰ τὴν ἐπίτεξιν τῶν θρεμμάτων τεθνασμαμένους εἰς ἑαυτὸν ἀπηγάγετο; τί δὲ, ἡ ῥάβδος Ἰωσήφ, ἥς προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον Ἰακώβ ὁ πατριάρχης, πάντως τι ἄλλο ἢ σύμβολον τοῦ νῦν προσκυνουμένου παρ' ἡμῖν ζωοποιῶ ξύλου; τί δὲ πάλιν ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος; οὐ τύπος σταυροῦ; πῇ μὲν τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα μεταβάλλουσα, πῇ δὲ τοὺς ψευδωνύμους ὄφεις τῶν ἐπασιδῶν κατασθίουσα, καὶ ἄρτι μὲν κρούσματι τὴν θάλασσαν τέμνουσα, ἄρτι δὲ ἐπιστρεπτικῶς τὴν ὑγρὰν συνάπτουσα, καὶ τοὺς μὲν δυσμενεῖς καταποντίζουσα, τοὺς δὲ γνησιεύοντας διασώζουσα. Τοιαύτη καὶ ἡ Ἀαρωνῆτις ῥάβδος, ἀντίτυπος σταυροῦ, αὐθήμερον ἐξανθήσασα, καὶ τὸν γνήσιον τῆς ἱερωσύνης ὑποδείξασα. Καί γε μακροεπεῖν δόξαιμι, συνάγων τοῦ σταυρικοῦ τύπου τὰς ἐμφάσεις. Τοῦτο μὲν, ἡνίκα Ἀβραὰμ συμποδήσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπάνω τῶν ξύλων· τοῦτο δὲ, ὁπότεν Ἰακώβ, εὐλογῶν τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ, ἐναλλάξ τὰς χεῖρας μετεσχηματίσατο. Δεῦρό μοι λάβε καὶ αὐτὸν δὴ Μωϋσέα τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὸν Ἀμαλὴν τροπούμενον. Φέρε δὴ, φέρε καὶ

τὸν Ἑλισσαιὲ καθιέντα ἐφ' ὕδαρ τὸ ξύλον, καὶ τὸν A
σίδηρον ἐκ βάθους ἀνέλκοντα. Τούτου δὲ τοῦ τύπου οὐ
μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χάριτι
πολλὰ τὰ τεράστια· ἐν νίκαις δὴ βαρβάρων, ἐν δρα-
σμοῖς δαιμόνων, ἐν ἀπαλλαγαῖς νόσων, ἐν ἅπασιν
ἄλλοις ὧν οὐκ ἔστι τῆς ἀναμνήσεως ἀριθμός.

Ὅρξας ὅση δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ, ὧ
βέλτιστε; Εἰ δὲ δεῦρο τοσαύτη, πόση δ' ἂν εἶεν ἐν
τῷ τύπῳ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ; δῆλον γάρ,
ὅτι καὶ ὅσον προφερέστερα τὰ πρωτότυπα, κατὰ
τοσοῦτον καὶ τὰ παράγωγα προὔργιαίτερα. Καὶ τίς,
φησὶν, ἐν τοῖς προειρημένοις ὑποδεδήλωται τύπος
Χριστοῦ, συνιέναι ζητῶ. Αὐτοὶ δὲ, φημί, οἱ τυποῦν-
τες τὸν σταυρόν. Ὡς γὰρ ἡ τῶν τοῦ Μωσέως χειρῶν B
ἐκτασις ἐτύπου σταυρόν, οὕτως αὐτὸς δὴ Μωσῆς
ἐσταυρωμένον Χριστὸν, τροπούμενον τὸν ἄορατον
Ἀμαλήκ, καὶ τοῖς ἄλλοις παραδείγμασι τοῦθ' ὑπο-
ληπτέον, συνεκφαινομένου θατέρου τύπου θατέρου.
Ἄλλ' ἔχει, φησὶν, ἐμφυχος ὁ τύπος. Τί δὲ περὶ
ἀψύχου σοι ὁ λόγος; Ὅτι κατὰ τοῦ σταυρικοῦ τύπου,
ὅταν ἀψυχὸν τὸ ὁρώμενον, ἐφ' ὃ καὶ περὶ ὃ τὸ τερά-
στιον, ὁμῶς παραπλησίως τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι· συν-
εκφαινομένη, ἐν τε ἐμφύχοις καὶ ἀψύχοις ἡ χριστο-
ειδὴς εἰκὼν τερατουργεῖν εἴωθεν, ὥς ἐν αὐτῇ ἔχουσα
τὴν τε μορφήν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀρχετύπου, καὶ τοσο-
οῦτον ταυτιζομένη τῇ τε τιμῇ καὶ προσκυνήσει,
ὅσον καὶ κατὰ τοῦνομα, παντὶ που δῆλον. Καὶ ταῦτα
εἰ καὶ παρεκβαλικώτερον, ἀλλ' ὁμῶς εἰς ἔλεγχον καὶ
ἀνατροπὴν τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως, ὥς ἀνατρε- C
πούσης τὸ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ μυστήριον. Ὁ
γὰρ ἀναιρῶν τὴν εἰκόνα, συναναιρεῖ δηλαδὴ καὶ τὸ
πρωτότυπον, εἴπερ θάτερα τῶν ἅμα, καὶ τῶν πρὸς
τι τοῖς νοῦν ἔχουσιν.

œconomix et dispensationis Christi evertit. Nam
tollit; sunt enim ex illis, quæ ad se mutuo referuntur, ut norunt, qui mentem non amise-
runt.

Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρόν ἐπιτέον, καὶ οἶονεῖ ἐντρο-
φητέον τῇ τῆς ἀγίας προσηγορίας διατριβῇ. Σταυρὸς,
 χρημάτων ἀπάντων χρῆμα πολυτιμώτερον· σταυρὸς,
 Χριστιανῶν ἀσφαλέστατον καταφύγιον· σταυρὸς,
 Χριστοῦ μαθητῶν ἐλαφρότατον ἐπωμάδιον· σταυρὸς,
 τετρυχωμένων ψυχῶν παραμύθιον εὐπαρηγόρητον·
 σταυρὸς, τῆς εἰς οὐρανὸν πορείας ὁδευτήριον ἀνεμ- D
πόδιστον. Σταυροῦ στάσις καὶ εὖρος, τοῦ οὐρανοῦ
 κήτους περιληπτικώτερον διάμετρον· σταυροῦ σθένος
 καὶ κράτος, βλεθρον πάσης ἀντικειμένης δυνά-
 μεως· σταυροῦ εἶδος καὶ σχῆμα, πάντων σχημάτων
 εὐσηχημονέστερον ὄραμα· σταυροῦ βολὴς καὶ ἔλλαμ-
 ψις, ἡλίου λαμπρότερον ἑξαλμα· σταυροῦ χάρις καὶ
 δόξα, χαρίτων ἀπασῶν χαριέστερον δώρημα· σταυ-
 ρὸς, οὐραγοῦ καὶ γῆς εἰρηνοβράβευτον συναπτήριον.
 Σταυροῦ τοῦνομα ἁγιασμός, ὅτι μάλιστα καὶ γλώσ-
 σαις λαλούμενον, καὶ ἀκοαῖς ἀκουτιζόμενον. Σταυρῷ
 γενέχρωται θάνατος, καὶ Ἀδὰμ ἐζωοποιῆται· σταυ-
 ρῷ κτεκαύχεται πᾶς ἀπόστολος, καὶ μάρτυς ἐστεφά-
 νωται, καὶ ὡσίωται ὁσῖος· σταυρῷ Χριστὸν ἐνδεδύ-
 μεθα, καὶ τὴν παλαιὰν ἀνθρωπὸν ἀποτιθέμεθα· σταυ-

num Amalecitas in fugam vertit. Agedum et Eli-
 sæum accipe demittentem in aquam lignum,
 ferrumque ex profundo attrahentem. Hujus figuræ
 non modo in Veteri Testamento, sed et in lege
 gratiæ multa suppetunt mirabilia, in victoriis de
 barbaris relatis, in fugandis dæmonibus, in de-
 pulsione morborum, in plurimis aliis, quæ sigilla-
 tim percensere infinitum sit.

Vides, charissime, quanta in signo crucis poten-
 tia? At si hic tanta, quanta erit in typo crucifixi
 Christi! Perspicuum namque est, quanto excel-
 lentiora sunt prototypa, tanto etiam præstantiora
 esse ea, quæ ad prototypa repræsentanda insti-
 tuuntur. Et quis, dixerit forte quispiam, typum
 Christi prædictis temporibus gessit? Equidem
 cognoscere id aveo. Respondeo illos ipsos, qui
 crucem adumbrarunt. Quemadmodum enim exten-
 sio manuum Moysis crucem præfigurabat, sic ipse
 Moyses figuram gerebat Christi, qui inaspectabilem
 Amalec in fugam conjecit, licet aliis itidem exem-
 plis id ostendi queat, altera juxta alteram posita
 et elucescente figura. At ibi, objiciat quis, viva
 spiransque figura est. Cur igitur tu de inanimi lo-
 queris? Ideo de hac loquor, quia etiam in typo
 crucis, quando id quod cernitur, et in quo, et
 circa quod mirabile quiddam patrat, vita ani-
 maque caret, imago ad Christi similitudinem effi-
 cta, similiter ut crucis imago, quæ typo illo repræ-
 sentatur, opera admiranda perpetrare solet, velut
 ea, quæ in se speciem et formam prototypi conti-
 net, et eatenus idem cum illo honore et adoratione
 sicut et nomine, effecta: quod per se manifestum
 est. Hæc etsi nonnihil extra propositum dicta vi-
 deantur, valent nihilominus redarguendæ et refel-
 lendæ iconomachorum hæresi, quæ mysterium
 qui tollit imaginem, is nimirum et prototypum

Sed nunc ad crucem redeundum est, ejusque
 præconiis percensendis non sine oblectatione immo-
 randum. Crux pecuniis omnibus pecunia pretio-
 sior. Crux Christianorum tutissimum perfugium.
 Crux discipulorum Christi levissimum onus hume-
 ris impositum. Crux afflictarum mentium dulcissi-
 ma consolatio. Crux viæ in cœlum ductrix, cui
 nullum impedimentum objici potest. Crucis status
 et latitudo cœlestis ceti, capacior diameter. Crucis
 robur et potentia, exitium omnis adversariæ po-
 testatis. Crucis figura et species omnibus figuris
 spectatu concinnior. Crucis radius et collustratio,
 sole splendidior emissio et lucis ejaculatio. Crucis
 gratia et gloria, omnibus gratiis gratius donum.
 Crux cœli et terræ pacificatrix et conciliatrix.
 Crucis nomen, sanctificatio, maxime si lingua
 proferatur, et auribus percipiatur. Cruce mors
 necata est, Adamque vitæ restitutus. Cruce gloria-
 tus est quilibet apostolus, et omnis martyr coro-
 natus omnisque sanctus sanctificatus. Cruce Chri-
 stum induimus, veteremque hominem exuimus.

Cruce in unum ovile, oves Christi, collecti et ad supernas caulas destinati sumus. Cruce ventilabimus inimicos nostros et cornu salutis sustollimus. Cruce perturbationes fugamus, vitamque supra hum nam instituimus. Qui crucem fert humeris, is imitator sit Christi, et gloriam cum Christo palam assequitur. Crucem cum angelus videt, decoratur, et diabolus confunditur. Latro cruce reperta in paradysum intrat, et latrocinia cum regno commutavit. Qui crucem effingit, is formidinem dissolvit, pacemque recuperat. Qui crucem custodem habet, is prædonibus non sit præda, sed illæsus permanet. Quisquis crucem amat, hic mundum odit, sitque amator Christi. Crux Christi, Christianorum celeberrima gloriatio. Crux Christi, apostolorum peculiaris prædicatio. Crux Christi, martyrum regale diadema. Crux Christi, prophetarum pretiosissimus ornatus. Crux Christi, finium lucidissimus nitor. Crux Christi, nam ut cum re viva loquar, protege eos, qui te incenso pectore celebrant, conserva, qui te fideli mente amplectuntur et osculantur. Guberna in pace rectaque fide subditos. Adduc omnibus Christi resurrectionis diem lætissimum, custodiens pontifices, antistites, imperatores, monachos, promiscuamque multitudinem et convenas omnes in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

III.

In vigiliam sive stationem Luminum.

(*ARG. ΜΑΙ, Bibl. nov. t. IV, p. 16.*)

1. Luminum præludia splendidis contemplationibus collustremus : in ipsis insistentes aquis, claritatem uberem participemus spiritu splendificati, et luminis auctorem Jesum, Patris splendorem, eximii gratiarum actionibus celebremus. Purificatus est Israel primo, cum in montem igne flagrantem, caligine procellaque plenum, conscensurus esset. Sed ne sic quidem ascendit, quia haud tutum negotium erat; sed infra substitit tremens, et multiformi terrorum specie attonitus. Ipse quoque Moyses materiale calceamentum solvit, dum sacratam De vestigiis terram pararet attingere, quo tempore ardentis rubi mirabiliter visui initiabatur, qui prævia majoris mysterii imago erat. Idem facere Jesus quoque Navi filius ab angelo jussus fuit, ne solum calceatis pedibus prorsus calearet, propter debitam terræ sanctæ venerationem. Quid autem tres adolescentes? Nonne animis corporibusque sanctificatis ad voracem ignem accesserunt, atque ita calor vis in roscidam ipsis qualitatem conversa est? Quod quale quantumque prodigium fuit, dum idem ignis vehementia duplici, dignos poena ultus est! Quid Daniel desideriorum vir, nonne ante purificante jejunio usus, cum leonibus in contubernio fuit, incolume corpus illinc referens?

A ῥῶ σετηκειώμεθα Χριστοῦ πρόδατα, καὶ τῇ ἁνιο μάνδρᾳ συνταττόμεθα· σταυρῷ κερατιοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ κέρας σωτήριον αἴρομεν· σταυρῷ τὰ πάθη τροποῦμεθα, καὶ ὑπερκοσμίως ζῆν προαιρουμεθα. Σταυρὸν ὁ φέρων ἐπ' ὤμων, Χριστοῦ μιμητῆς γίνεται, καὶ Χριστῷ σαφῶς συνδοξάζεται· σταυρὸν ὁρῶν ἄγγελος ὠραίζεται, καὶ διάβολος κατασχύνεται· σταυρὸν ληστῆς εὐρηκῶς, εἰς παράδεισον εἰσεσι, καὶ ληστείας βασιλείαν ἀντηλλάξατο· σταυρὸν ἀπλῶς ὁ τυπῶν διαλύει δειμάτα, καὶ εἰρήνην ἀντασπάζεται· σταυρὸν ὁ ἔχων φρουρὸν διαμένει ἄσυλος καὶ φυλάττεται ἀπήμαντος· σταυρὸν πᾶς τις φιλῶν, μισεῖ κόσμον, καὶ ἐραστῆς γίνεται Χριστοῦ. Σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν Χριστιανῶν πολυθρύλλητον καύχημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν ἀποστόλων περιούσιον κήρυγμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν μαρτύρων βασιλεῖον διάδημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν προφητῶν ὑπερτίμιον ἐγκαλλώπισμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν περάτων παμφάεστατον ἀγλαῖσμα· σταυρὲ Χριστοῦ, καὶ σοὶ ὡς ἐμφύχῳ διαλέγομαι, σκέποις τοὺς θερμοὺς ὑμνολόγους σου, σώζοις τοὺς πιστῶς περιπτυσσομένους σε, ἁγίοις εἰρηνικῶς τε καὶ ὀρθοδόξως τὸ ὑπήκοον, φέροις τὴν Χριστοῦ ἀνάστασιν πᾶσι χαρμόσυνον, φρουρῶν ἱεράρχας τε καὶ ἄνακτας, μοναστάς καὶ μιγάδας ἅπαντας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

C

Γ.

Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.

α'. Τῶν Φώτων τὰ προαύλια φωτοφάνεσι θεωρίαις ἐποπτεύσωμεν· εἰς αὐτὰ εἰσβαίνοντες τὰ ὕδατα, πλουσίας τῆς αἰγλῆς μεταλάβοιμεν, φωτοειδεῖς ἐν πνεύματι γενόμενοι, καὶ τὸν τοῦ φωτὸς αἷτιον Ἰησοῦν τὸ πατρικὸν ἀπαύγασμα πανευφήμοις εὐχαριστίαις εὐφημήσωμεν. Ἀγνίζεται Ἰσραὴλ πρότερον ὀπηνίκα τῷ ὄρει κεκαυμένῳ πυρὶ, σκότους τε καὶ θυέλλης πεπληρωμένῳ προσθαίνειν ἔμελλεν· καὶ οὐδ' οὕτως ἄνειπιν, ἐπαί μὴ ἀσφαλές· εἰστήκει δὲ κάτω ἔντρομος τοῖς πολυειδέσι φοβερismoῖς Θεοῦ ἐκδαιματούμενος. Ὑπολύεται καὶ αὐτὸς Μωϋσῆς τὸ ὕλῳδες ὑπόδημα, τῆς θεοσιθοῦς γῆς ψάειν προερχόμενος, ὅποτε τῆς φλογοφοροῦσης βάρου ἐμυεῖτο θαυμαστικῶς τὸ θεώρημα, μελίζονος μυστηρίου οὐσης προτύπωμα. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοῦ ἀγγέλου παρακελεύεται μὴ τοῦδαφος ἐνδεδυσμένοις ποσὶ προσεγγίζειν ὅλως, διὰ τὸ τῆς ἀγίας γῆς σεβάσμιον. Τί δὲ οἱ τρεῖς νεανῖαι; οὐχ ἡγνισμέναις ψυχαῖς τε καὶ σώμασι τῷ παμφάγῳ πυρὶ προσβάλλουσι, τῆς καυστικῆς αὐτοῖς ἐνεργείας μεταβληθείσης εἰς δροσυνειδῆ ποιότητα; ἐφ' ᾧ καὶ τὸ θαῦμα ὅσον καὶ ἡλίκον, διπλαῖς ἀντιρρόποις ἐνεργείαις τοὺς ἀξίους ἀμεψάμενον! Τί δὲ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ; οὐ τῇ καθαρτικῇ νηστείᾳ προχρησάμενος συνδιαίταται λείουσι ἀπήμαντον τὸ σῶμα ἀπενεγκάμενος;

β'. Ἀλλὰ βούλει ἐπὶ τὴν νέαν μετεληλυθέναι σοι Ἀ τὸν λόγον; Ὅρα Παῦλον τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας κήρυκα τριημερονύκτω νηστεία τὴν παρασκευὴν ποιησάμενον, εἴθ' οὕτως πρὸς τῇ ἐκτενεῖ δεήσει τὸ ἀληθινὸν φῶς Χριστὸν ἐνδυσάμενον. Βλέπε καὶ Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν προὔργου τὴν τῶν ἐνόντων ἀπόταξιν ποιησάμενον, αὐτοὺς τε τοὺς τελωνικοὺς λόγους ἀτελεῖς καταλιπόντα, καὶ οὕτως μαθητιᾶν τῷ Ἰησοῦ ἐλόμενον. Καὶ οὕτω λέγω ὅτι καὶ Ζακχαῖος πρότερον χαμόθεν ὑψωθείς καὶ σῶμα καὶ διάνοιαν, οὕτω τὸν Ἰησοῦν ὑφέστιον πεποιήται, σὺν ὑποσχέσει κρείττονι, καὶ τῆς κρείττονος ἀξιοῦται προσφωνήσεως· καὶ μὴν Κορνῆλιος τετραήμερον νενηστευκῶς τε καὶ προσευξάμενος, τηνικαῦτα ὁρᾷ τὸν ἄγγελον εὐαγγελισάμενον τὰ καταθύμια, καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπιτέτευκται. Σὺ δὲ, ὦ βέλτιστε, ἵνα B τοὺς ἄλλους παρήσω λέγειν, οὐκ ἄνευ εὐλαθείας καὶ πολλῆς προφυλακῆς τοῖς θεοῖς προσερχόμενος, οὕτως ἀπλῶς καὶ ἀπαρασκευάστως τῷ ὑπερφαιῖ μυστηρίῳ προσελεύσῃ, δι' οὗ σοι καὶ ἡ ἐν πνεύματι ἀπότεις, καὶ τὸ υἱὸς φωτὸς κεκληῖσθαι; καὶ οὐ φοβῇ μὴ ποτε ταυτὸν πάθοις τῷ ὀφθαλμοῖς ἀσθενέσιν ἀντιπεῖν ἐπιχειροῦντι πρὸς τὸν ἥλιον;

γ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς, ὡς οἶμαι, προδιέτεθι καὶ διετυπώθη, φέρε ὡς οἶόν τε χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ Προφῶτια, καὶ ἴδωμεν κεκαθαρμένοις ὀφθαλμοῖς ὅπως τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως ἀνατεταλκός, μέχρι τοῦ φωτογενοῦς βαπτίσματος πρόεισι θεολογούμενον· οὕτω γὰρ ὁ νοῦς τῇ ἱστορίᾳ συνεπόμενος φωτίζεται, καὶ ὁ λόγος ἐφαρμογῇ τὴν C διήγησιν ποιήσοιτο, ἐφ' ἐκάστη τελετῇ ἐπιθεωρῶν τὰ προσήκοντα. Ἄρτι τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς ὁ ὑπερούσιος, ἀγγέλους ὑμνωδοὺς τοῦ μυστηρίου παρίστησι· καὶ σκοπῶμεν τὸ ἀπόρρητον· τί; Ἴνα γνωρισθῇ πᾶσιν ὅτι ὃν κατ' ἀρχὰς τῇ γενέσει τῶν ἀστρων ὡς γενεσιουργὸν ὑμνησαν ἄγγελοι, τοῦτον νῦν γεννηθέντα καὶ ὀφθέντα ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ὑμνοῦσι καὶ δοξάζουσι· διὸ καὶ ἀστὴρ αὐτὸν μνηνύει πᾶσι, καὶ οὕτως ὑπὲρ τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν δεικνύμενος, τῇ τε τοπικῇ κινήσει, καὶ τῇ ἡμερινῇ λάμψει· τί δὴ ποτε; Ὡς ἂν κἀντεῦθεν δηλωθῇ ὑπερφυῆς ὁ κυηθεὶς, ἄνθρωπος μὲν τὸ ὁρώμενον, Θεὸς δὲ τὸ νοούμενον. Ἐντεῦθεν τὸ τῆς περιτομῆς θεώρημα, οὐδ' αὐτὸ ἀμοιροῦν θεολογίας τοῖς ἐπεσκευμένως ἔχουσι· τὸ γὰρ ἐπικληθὲν αὐτῷ Ἰησοῦς ὄνομα, D κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου προανάρρησιν, ἐπεὶ περ ἐστὶ Σωτὴρος ἔμφασιν ἔχον, θείας φύσεως γνωριστικόν ἐστι, παντί που δῆλον· μηδὲ γὰρ ἐπιπεμπέτω τὴν γλῶσσαν ἐνταῦθα ὁ θεομάχος διὰ τῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὁμωνυμίας προσεηγούμενος, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σχετικῶς αὐτῷ συναφθέντος τεθειμένον. Οὐδὲ γὰρ, ἐπεὶ περ πολλοὶ κύριοι, καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὗτοι· πρὸς δὲ καὶ θεοὶ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ κατὰ φύσιν· ἀλλ' εἰς Κύριος, εἰς Θεὸς ὁ κατὰ φύσιν ἀληθής· οὕτω καὶ πολλὰι προσηγορίαι Ἰησοῦ, ἀλλ' εἰς Ἰησοῦς ὁ τῶν ἀπάντων Σωτὴρ.

dominus, unus Deus suapte natura verus. Sic etiam sit Jesus omnium Servator.

δ'. Ἐντεῦθεν ἀνῆλθαι εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ οἶα τὰ

2. Sed vin' ad Novum Testamentum - tibi flecti sermonem? Specta Paulum, magnum veritatis præconem, trium dierum noctiumque jejunio se comparantem, atque ita non sine constante oratione, vero lumine Christo circumvestitum, Videsis etiam evangelistam Matthæum perutiliter rebus suis valedicere, et ipsas telonii rationes imperfectas deserrere, atque ita Christi discipulatum arripere. Nondum Zachæum memoravi, corpore ac mente de terra sublatum, Jesum convivio excepisse, cum egregia sua promissione, qua meliorem Christi allocutionem promeruit. Item Cornelius quadriduo jejunans et orans, vidit denique angelum jucunda sibi nuntiantem, composque voti factus est. Tu vero, optime (baptizande), ut alios nunc appellare omittam, etsi non sine religione longisque excubiis ad hæc sacra accedis, nihilominus tam temere atque imparatus ad splendidissimum mysterium ades, in quo tua spiritalis fit nativitas, et unde lucis filius appellaris? Nec vereris, ne id patiaris, quod homini infirmis oculis solem spectare volenti solet accidere?

3. Sed quia hoc egregie, ut existimo, jam dispositum fuit et constitutum, age quoad fieri potest ad hoc pervigilium veniamus, purgatisque oculis observemus, quomodo verum lumen jam inde ab ipsa nativitate ortum, usque ad splendidum baptismum comite divinitate procedat. Sic enim mens historiam discurrens illustrabitur, et oratio nostra idoneam narrationem faciet, tum in singulis divinæ vitæ gradibus quod apprime decet considerabit. Nuper ergo ex Virgine natus incomprehensibilis Deus, angelos mysterii hymnologos fecit. Et arcanum, quæso, ammadvertamus. Quodnam vero? Nempe ut omnibus notum fieret, quod illum quem initio mundi, cum astra conderentur, tanquam Creatorem hymno celebraverant, nunc humanitas natus, et in specie nostra visum, hymnis celebrant atque honorant. Ideoque et stella cunctis illum significat, stella scilicet præter suam naturam semet exhibens, tum locali motu, tum etiam diurno splendore. Cur id? inquam. Ut hinc etiam supernaturalis appareret qui natus erat, et homo quidem cerne retur, Deus tamen intelligeretur. Sequitur circumcisionis contemplatio, ne ipsa quidem theologia carens, si modo intenta mente fiat. Nam Jesu nomen impositum, juxta angeli prædictionem, quia Servatorem sonat, divinæ naturæ significativum esse nemo non videt. Neque vero hic vibret linguam Dei aliquis hostis, propter Jesu Nave filii homonymiam, dicens non fuisse hoc nomen tanquam Deo Verbo impositum, sed homini cujus cum illo vetere convenientia aliqua fuit. Neque enim, etiamsi multi domini sunt, haud tamen natura sunt tales; vel si multi dii, ne hi quidem reapse tales; sed unus Do-

4. Deinde Hierosolymam deportatus est: et quæ-

nam ejus qui illum ulnis excepit Simeonis verba fuerint, scimus; nempe quod esset salutare Dei, paratum ante faciem omnium populorum, et lumen ad gentium revelationem⁵, et si quid aliud hujusmodi de illo pronuntiavit, id æque de Patre theologicè dici posse judicandum est. Namque etiam Pater, Servator lumenque in oraculis nominatur. Qui porro eandem appellationem substantive participant, iidem eandem quoque se habere naturam produnt. Itaque Filius Patri ait: Omnia mea, tua sunt; et tua, mea: reciprocatione secundum naturam affirmata, non secundum personarum terminum: hoc enim Sabellianæ confusionis commentum est, quod rejicimus. Postea in Ægyptum descendit, et quidem deportatus. Sed audi quid dicat Isaïas: *Ecce Dominus levi nubi insidens veniet in Ægyptum, et cuncta Ægypti idola coram eo commovebuntur*⁶. Quid clarius dici potuit de Deo incarnato illuc adventante? Mox de Ægypto revertitur, et incolatum Nazareti delegit, unde etiam agnomen contraxit. Tu vero ne cogitationibus fluctues, dum Dei descensum reditumque audis, et localem motum ac transmigrationem. Nam si Verbum sine corpore intelligeretur, non temere mentem nostram commoveri ac perturbari contingeret: sed quia cum corpore est, nihil est absonum aut inconsequens: namque ut Deus in carne apparuit; ita loca mutat Deus in carne, et alias quaslibet vitæ carneæ proprietates admittit.

5. Hinc jam annos duodecim natus in medio doctorum sedet, audiens et interrogans, prudentibusque responsis audientes obstupefaciens. Age vero quisnam illa ætate tam mira diceret, nisi omnino incarnatus Deus? Tum etiam a Matre interrogatus, quæ revelari ab eo Dei gloriam optabat, rei gestæ rationem reddidit. Viden' quanta in brevi narratione theologia sit? et quomodo Dominus gloriæ, ceu rex quidam magnifice ex regalibus thalamis, maternis, inquam, visceribus, prodiens, dextra lævaque hymnis celebratur? Merito ergo tonitruum lilius Joannes clamavit: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis*⁷. Sed ecce Joannes e deserto veniens, peregrinum Israelitis et exoptatum spectaculum, Dei angelus et apostolus primus electus. Oportebat enim tanti regis talem esse militem, et pontificis maximi tantum ministrum. Et intelligamus mysterium, quale quantumque sit. Quia fieri non poterat, quin paranymphe præsentis sponsus quoque adesset, et clamante voce Verbum pariter audiretur: quid accidit? quidve prudenter curatum est. Secedit puerulus Joannes a publicis locis in abstrusa, ceu lucerna quædam sub modio in deserto præter naturæ ordinem degens. Ibi supernas audit voces, et divinis visionibus dignus habetur; et ineffabilibus initiatur

τοῦ ὑποδεξαμένου αὐτὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις Συμεὼν ῥήματα, ἴσμεν· τὸ γὰρ σωτήριον Θεοῦ ἡτοιμασμένον κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς τε εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ εἴ τι τούτοις ἕτερον αὐτὸν ἀποκαλέσαι, ἐπ' ἰσῆς τῷ Πατρὶ εἶναι θεολογούμενα· ἐπεὶ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ Σωτὴρ καὶ φῶς πρὸς τοῖς λογίοις ὠνόμασται· τὰ δὲ τῆς αὐτῆς ὀνομασίας ὑπαρκτικά, καὶ τῆς αὐτῆς ἂν εἴη φύσεως δηλωτικά. Καὶ γοῦν Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα φησί· Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· τῆς ἀντιστροφῆς κατὰ τὸν τῆς οὐσίας δηλονότι λόγον ὁμολογουμένης, οὐ κατὰ τὸν τῶν ὑποστάσεων ὅρον· τοῦτο γὰρ τῆς συγχύσεως Σαβελλίου τὸ φρόνημα, ὅπερ ἡρνήμεθα. Ἐντεῦθεν κάτειν εἰς Αἴγυπτον καὶ ὑπειλημμένος [cod. ὑπειλημμένον]· ἀλλ' ἀκουσον τί φησιν Β' Ἡσαΐας· Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλῃς κοῦφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται πάντα τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ· οὐ τί ἂν γένοιτο γνωριμώτερον, Θεὸν ἐν σαρκὶ εἶναι τὸν ἐκεῖσε ἀφικόμενον; Ἐντεῦθεν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνεισιν, καὶ εἰς Ναζαρέτ οἰκεῖν εἴλετο, ἀφ' ἧς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφε· σὺ δὲ μήπω ἰλιγγιάσης τοῖς λογισμοῖς ἀκούων ἐπὶ Θεοῦ κάθοδον καὶ ἀνοδον, τοπικὴν τε κίνησιν καὶ μετάθεσιν· εἰ μὲν γὰρ χωρὶς σώματος ὁ Λόγος ἐξηκούετο, ἦν εἰκὸς τὸ ἐπισεῖον τὸν νοῦν καὶ θορυβοῦν· ἐπεὶ δὲ μετὰ σώματος, οὐδὲν ἀπηχῆς οὐδὲ ἀνακόλουθον· ὥς γὰρ ἐφανερώθη Θεὸς ἐν σαρκὶ, οὕτω καὶ τόπους ἀμείβει Θεὸς ἐν σαρκί· καὶ ὅσα ἄλλα τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ιδιώματα προσίσταται.

C ε'. Ἐντεῦθεν δωδεκαετῆς γενόμενος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων κάθηται ἐπαῖων καὶ ἐπερωτῶν καὶ ταῖς ἐμμελέσιν ἀποκρίσεις ἐξιστῶν τοὺς ἀκούοντας. Τίνος δ' ἂν καὶ εἴη ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τηλικαῦτα ἐξαίσια φθέγγεσθαι, ἢ πάντως Θεοῦ σεσαρκωμένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἀνακρινόμενος, φιλοπευστούσης μαθεῖν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ δόξης, τὸν λόγον ἀποδίδωσιν. Ὅρᾳς ὅσον ἐκ σχεδιασθείσης διηγήσεως ὑπεδείχθη τὰ θεολογούμενα; καὶ ὅπως ὁ Κύριος τῆς δόξης οἷά τις βασιλεὺς εὐπρεπῶς ἐξ ἀνακτορικῶν θαλάμων τῶν μητρικῶν δὴ σπλάγχνων προερχόμενος τῇδε καὶ τῇδε ὕμνηται; Εἰκότως οὖν ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης κέκραγεν· Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς) πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Ἀλλ' ἤδη καὶ Ἰωάννης ἀπὸ τῆς ἐρήμου προερχόμενος, τὸ ξένον Ἰσραηλίταις καὶ πολυευκτον θέαμα, ὁ Θεοῦ ἄγγελος, καὶ ἐν ἀποστόλοις προχειροτόνητος· ἔδει γὰρ τηλικούτου βασιλέως τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατιώτην, τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τοσοῦτον τὸν ὑποφήτην· καὶ νοῶμεν τὸ μυστήριον οἷον καὶ ἡλίκον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνεδέχετο τοῦ νυμφαγωγοῦ παρόντος, μὴ καὶ τὸν νυμφίον συμπαραεῖναι, καὶ τῆς φωνῆς βοῶσης μὴ καὶ τὸν Λόγον ἀκουτίζεσθαι, τί γίνεται, καὶ τί τὸ οἰκονομούμενον; Συστέλλεται εὐθὺς ἀπὸ σπαργάνων ἀπὸ τοῦ

⁵ Luc. II, 30, 32. ⁶ Isa. XIX, 1. ⁷ Joan. I, 14.

ἐμφανοῦς εἰς τὸ ἀφανέστερον ὁ Ἰωάννης, καθάπερ A
τις λύχνος ὑπὸ μοδίῳ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπερφυῶς ἐνδαι-
τώμενος· κακεῖ θεῶν ἀκούει φωνῶν καὶ θεοπτίας
ἀξιοῦται· ἁρρήτᾳ τε μυσταγωγούμενος καὶ ἐκδιδα-
σκόμενος, καθάπερ ἔτι ὢν ἐμβρυος, τίς εἴη ὁ Ἰησοῦς,
ὅτιπερ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ σημεῖον τῆς πνευ-
ματοειδοῦς περιστερᾶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίσων ἐν

ζ'. Ἐπειδὴ δὲ ἦκε τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ
πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος εἴληφεν ἡ περί-
οδος τῆς τριακονταέτους παρατάσεως, τηνικαῦτα ὁ
μὲν λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν καίόμενος, καὶ φαίνων
τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀγαλλιάσιμα· (εἴπερ δεῖ οἰκίαν ὑπο-
λαμβάνειν τὴν Ἰσραηλιτικὴν Συναγωγὴν)· τὸ τε ἀλη-
θινὸν φῶς ἐπιφαινόμενον καὶ φωτίζον τὸν κόσμον.
Ὡ τοῦ θαύματος! ὁ ἥλιος πρὸς τὸν ἀστέρα, ὁ λόγος
πρὸς τὴν φωνήν, ὁ νυμφίος πρὸς τὸν φίλον, οἰκονο-
μίας εἵνεκα, ἵνα διὰ τῆς ἐπιβιβάσεως πληρουμένης B
ἐν τῷ Ἰησοῦ πάσης δικαιοσύνης, ὁ μὲν αὐξάνει, εὐ-
αγγελικῶς εἰπεῖν, ὁ δὲ ἐλαττοῦται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ
οὐκ ἦν ἐλαττοῦσθαι τὸ λυχνιαῖον φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ
πάντῃ ἐκ μέσου ἀπεῖναι, τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιου
ἤδη τοῖς θαύμασι μαρμαρύσσοντος ἐξαίσια; βλέπεις
ὅσος ὁ χρονικὸς ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς ἐντελείας,
ἐν ᾧ ὑπετάσσεται τοῖς γονεῦσιν Ἰησοῦς; Ὡ βάθος
πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Δι' ἣν αἰ-
τίαν ἄρα; Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο λεγέτω, τῶν ὑψηλῶν
τῇ θεωρίᾳ καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐγνωκότων·
ὥς γοῦν ἔμοιγε δοκεῖ, δυοῖν ἔνεκα· ἵνα καὶ υἱέσι τὸ
πρὸς τοὺς γονεάς ὑποτακτικὸν διὰ τῆς οἰκείας ὑπο-
ταγῆς ὁ πάντων νομοθετῶν νομοθέτης νομοθετήσῃ,
τάς τε μεθελικιώσεις ἀγιάσοι· καὶ τρίτον, μὴ ἀπο- C
ξενωμένον τι καὶ ἀπεικὸς τῆς καθ' ἡμᾶς βιοτῆς, ἐν
ᾗ μάλιστα τὸ τέλειον ἡμῖν πρόσεστι, τὴν ἑαυτοῦ
πολιτείαν ὁ παντέλειος ἐπιδεικνέοι· ὅπου γὰρ καὶ
οὕτω τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τὸ τέλειον ἔχοντος, ἐτόλ-
μησεν Ἀρειὸς ἄψυχον αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀποφῆναι·
Ἀπολινάριος δὲ κατὰ συνδρομὴν ἀσεθείας ἄνουν αὐ-
τὸν φληναφῆσαι· ὁ δὲ νῦν Μανιχαῖος (1) κατὰ προὔ-
χουσαν ἀσέθειαν, ἄγραπτον αὐτὸν δογματίσαι. Καὶ
σκοπῶμεν ὅση ἡ διαφορότης θατέρου πρὸς θάτερον.
Ὁ μὲν οὖν τῷ ἀψύχῳ προϊστάμενος, ἐξίστησι ζωῆς τὸ
Δεσποτικὸν σῶμα· τὸ γὰρ ἀμοιροῦν ψυχῆς, καὶ ζωῆς
ἐστὶν ἐκτὸς δηλονότι· ὁ δὲ τὸ [cod. τῷ] ἄνουν, τῇ ἀλόγῳ
συντάττει οὐσίᾳ· ἐπεὶ περ πᾶν ἄνουν, καὶ ἄλογον· ὁ
δὲ τῷ ἀγράπτῳ, οὐδὲ ὅλως φύσει σώματος τὸ σῶμα
δοξάζει· εἴπερ τῷ ἀπεριγράπτῳ συνακολουθεῖ τὸ D
ἀσώματον. Εἰ γὰρ σῶμα, πᾶν δὲ σῶμα ὑπ' ἀφῆν
καὶ χροῖαν ἐστὶ τελούν, τὸ δ' ἐν τούτοις ὑποπίπτον
ἐξ ἀναγκαίου ἔπεται, εἰ μὴ ληρῶμεν, καὶ τὸ περι-
γράφειν· ὥς εἰ μὴ περιγράφοιτο, πάντῃ τε καὶ
πάντως τοῦ οἰκείου ὅρου ἐξοιχέσεται εἰς τὸ ἀσώμα-
τον ἀνατρέχον· οὐδὲν, ὥς ἔοικε, τὸ ἐπισχεῖν γλῶσ-
σιν ἀσεβοῦσαν ἐπικουρουμένην κράτει ἐξουσίας

ζ'. Ἄλλ' ἀναχτέον τὸ ἔμμη ἐπὶ τὰς προφητικὰς
θεοπτίας καὶ θεωρητέον ὅπως ἐν αὐταῖς ὑποτυποῦται
τὸ ἱερώτατον βάπτισμα· εἰς τοῦτο γὰρ καλεῖ ἡ συν-

^a Rom. xi, 33.

(1) Dicit novos Manichæos seu Paulicianos Iconomachos.

atque edocetur, sicut olim adhuc embryo cognovit,
quis esset Jesus, nempe quod Dei Filius, et quod
supra quem Spiritus in columbæ specie descende-
ret, is foret qui in Spiritu sancto esset baptizaturus.
ὅτιπερ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ σημεῖον τῆς πνευ-
ματοειδοῦς περιστερᾶς.

6. Sed postquam venit mensura plenitudinis æta-
tis Christi, et triginta annorum periodus est abso-
luta, tunc demum lucerna ardere in candelabro
cœpit, et lætitiā domesticis splendore suo creare
(si tamen domum reputare oportet Synagogam
Israeliticam) : tunc verum apparuit lumen quod
mundum illuminat. O portentum! Sol venit ad
stellam, Verbum ad vocem, sponsus ad amicum; et
id quidem dispensationis mysterio, ut gradatim
B completa in Jesu justitia, hic quidem cresceret,
ut evangelicis verbis utamur, ille vero minueretur.
Quomodo enim non minueretur lucernæ lumen,
imo et omnino tolleretur de medio, cum jam sol
justitiæ immensis prodigiorum splendoribus reful-
geret? Cernis quanto corporalis ætatis spatio sub
parentum suorum potestate Jesus fuerit? *O alti-
tudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* ^a! Cur ea
res, inquam? Alii alia dicant, qui sublimia intelli-
gunt, et profunda spiritus norunt. Quantum mihi
quidem videtur, duæ causæ fuerunt, nempe ut
obedientiam parentibus subjectione sua legislator
legislatorum, lege firmaret, ac ætatum transitiones
et gradus sanctificaret. Tertia quoque causa fuit,
ne insolitum aliquid et vitæ nostræ inusitatum, C
præsertim matura ætate, in suæ vitæ genere hic
perfectissimus homo exhiberet. Ecce enim etiamsi
ad id virilis ætatis complementum devenit, ausus
est Arius corpus ejus exanime affirmare: Apolli-
naris, impietate æmulus, ipsum sine mente com-
mentus est: hodiernus denique Manichæus incir-
cumscripsum ipsum per summam impietatem
dogmatizat. Et observemus quæ sit horum inter
se differentia. Qui exanimem esse contendit, vitam
denegavit dominico corpori: nam quod anima ca-
ret, vita alienum est, ut patet. Qui autem absque
mente fecit, is illum cum bruta substantia nume-
ravit: nam quidquid sine mente est, ratione quo-
que caret. Qui denique incircumscripsum esse vult,
D ne corpoream quidem naturam corpori concedit:
etenim incircumscripti consequens est incorpo-
reum. Nam si corpus est, omne autem corpus
tactui atque colori obnoxium est; quidquid his
qualitatibus subest, necesse est (nisi forte nugari
volumus) ut circumscribatur: adeo ut nisi circum-
scribatur, a sua prorsus definitione excidat, et in
rem incorpoream dissolvatur. Nihil tamen videtur
linguæ intemperantiam cohibere posse, quæ sæ-
culari potestati serviat.

7. Sed convertendus est oculus ad visiones pro-
pheticas, videndumque quomodo sacratissimus ab
his baptismus portendatur; huc enim nos vocat

sermonis series. Quid ergo Isaias ait? inde enim verba sumimus: *Lætare, sitiens desertum, quia apud te fons erupit, et rivus in terra sitiente*. Humanam scilicet naturam alloquitur, quæ in deserto veluti erat absque honorum ex fide operum fecunditate: ideoque adoptionis laticem optanti, scaturiit baptismi aqua, amnici fluenti instar, Jordanes fluvius. Quid inde? *Erit arida in paludem*, id est in uberem fidem: *et terræ sitientis loco, aquæ fons*, ipse nimirum adoptionis fons: *ibique erit avium tripudium*, ex baptismo videlicet renatarum⁹: nam tropice baptizati avibus comparantur, quia sub rerum initio aves ex aquis productæ traduntur. Quid autem Gedeonis concha humore plena? Maternam adoptionis piscinam narratio illa significat; et quidem rotunda figura, et quaquaversus polita, ut innocentiae speciem præbeat; inquam defluit intellectualis velleris salutaris ros Spiritu sancto plenus: unde regenerantur novelli initiati Dei filii, carnis et sanguinis pativitate mutata: ac tantopere in virum perfectum aucti, ut suo tridentali, id est Trinitatis cultu, dæmoniacum populum debellare queant. Quid item illa Eliæ tempore circa altare et victimam terna aquæ effusio? Puto hinc significari vel triplicem Dei beatissimi super baptizatum invocatam personam, vel ipsius baptizati triplicem immersionem. Naaman etiam ex aqua, Elisæi mandato, purgatus totus emersit: *Restituta est enim*, inquit Scriptura¹⁰, *caro ejus ceu pueri parvuli, et mundatus est*. Symbolum jam tum id fuit baptizatorum: recens enim, et priorum deletis culparum stigmatibus exit, quisquis spiritu perficitur.

παιδαριον μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη. Σύμβολον ἤδη καθάρσεως: νεοθαλῆς γὰρ πᾶς τις καὶ ἄσπιλος τῶν σθελεῖς ἐν πνεύματι.

8. Atque ut gratuitum quoque spiritualis regenerationis beneficium esse cognoscas, audi Isaiam dicentem: *Sitientes, venite ad aquam; et qui non habetis argentum, ad emendum accedite*¹¹; omni enim volenti gratia patet; qua qui non potitur, vitæ jacturam facit. Sed hæc nos partim tantum delibamus ac participamus, nam paupercula etiam mens suas facit oblationes, pervigilium hoc quantum potest sanctificans. Tu vero mecum specta quæ oculis sunt subjecta: piscinæ aquis implentur, fontes ac fistulæ, rivi et stagna, Spiritus receptacula proponuntur: aquarum natura ad summum honorem evehitur. Lumina multiplicia nocte hac sacra, siderum instar, toto orbe parantur. Stat in singulis urbibus oppidisque præco celso loco sacra faciens, aquasque sanctificans per divini Spiritus in ipsas adventum; quarum utinam participatione sanctificemur, et deinde omnes splendido spiritu illustrati appareamus, in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia cum Patre et sancto Spiritu, nunc et per sæcula sæculorum. Amen.

ἔχεια τοῦ λόγου. Τί οὖν φησιν Ἡσαίας (2); ἐνθεν γὰρ ἐλόντες εἴπομεν· *Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα· ὅτι ἐρράγη ἐν ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψῶσῃ*. Τῇ ἀνθρωπίνῃ δηλονότι φύσει ἡ προσφώνησις, ἐν ἐρήμῳ οὕσῃ τῆς ἐκ πίστεως καὶ ἀγαθῶν ἔργων καρποφορίας· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς υἰοθεσίας νῆμα διψῶσῃ ἐρράγη τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, καθάπερ τι ῥεῦμα ποτάμιον τὸ τοῦ Ἰορδάνου ῥεῖθρον· κἀντεῦθεν τί; *Καὶ ἔσται ἡ ἀνυδροὺς εἰς ἔλῃ, τουτέστιν εἰς ἀμφιλαφῇ πίστιν· καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, πηγὴ ὕδατος ἔσται· αὕτῃ δηλαδή ἡ κρήνη τῆς υἰοθεσίας· καὶ ἐκεῖ ἔσται εὐφροσύνη ὁρνέων*, τῶν ἐκ τοῦ βαπτίσματος δηλονότι ἀναγεννωμένων, ὁρνέοις τροπικῶς ἐοικότων διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ὕδατος καὶ τὴν ὑπαρξιν ἐσχηκέναι. Τί δὲ κατὰ τὸν Γεδεὼν πλήρης λεκάνη ὕδατος; Τὴν τῆς υἰοθεσίας μητρόμορον κολυμβήθραν ὑποσημαίνει ὁ λόγος, κυκλωτέρῃ τε οὖσαν τῷ σχήματι, καὶ πάντοθεν ἀποτορνημένην, τῇ τῆς ἀναμαρτησίας ἰδέᾳ· ἐφ' ἣ ἀπερρύη ἡ τοῦ νοητοῦ πόκου λαματικὸς δρόσος πλήρης Πνεύματος ἁγίου· ἐξ ἧς ἀναγεννῶνται οἱ νεοτελεῖς Θεοῦ παῖδες, τὴν ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀμειψάμενοι γέννησιν· καὶ τοσοῦτον εἰς ἀνδρα τέλειον ἀνατρέχοντες, ὡς καταπαλαίειν τῇ Τριαδικῇ λατρείᾳ τὸ δαιμόνιον φύλον. Τί δὲ ἡ κατὰ τὸν Ἡλίαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τε καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα τρισευομένη τοῦ ὕδατος ἐπίχυσις; Οἶμαι δηλοῦν ἡ τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐν τῷ βαπτιζομένῳ ἐπιδοωμένην ὑπόστασιν, ἡ τὴν τρισσὴν αὐτοῦ τοῦ τελουμένου κατάδυσιν· ἀνείσι δὲ Νεεμὰν ἀπὸ τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν Ἑλισσαιὲ διαταγὴν κεκαθαρμένος ὅλος· *Ἐπέστρεψεν γὰρ, φησὶν, ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ὡς τοῦτο τῆς ἀπάντων τῶν βαπτιζομένων ἀμαρ[τη]τικῆς προκατεστιγμένων πλημμελημάτων ἀνείσιν ὁ τελε-*

ῃ'. Εἰ δὲ βούλει γινῶναι καὶ τὸ ἁμισθον τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἀκούσῃ τοῦ Ἡσαίου λέγοντος· *Οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ· καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε· πάντες γὰρ τοῦ προαιρουμένου τὸ χάρισμα, καὶ οὐ μὴ τυχεῖν, ζωῆς ἐστὶν ἀπότευξις*. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπὸ μέρους ἡ λήψις καὶ μέθεξις· ὅτι καὶ ἐκ πενιχρᾶς διανοίας ἡ προκόμισις ἐφ' ὅσον οἶόν τε ἀφοσιωμένης τὰ προεόρτια. Σὺ δὲ μοι ἄθρει οἷα τὰ ὁρώμενα· κολυμβῆθραι ὕδατων πεπλήρωνται, πηγαί τε καὶ κρήναι, ποταμοὶ τε καὶ λίμναι, δοχεῖα τοῦ Πνεύματος πρόκειται· ἡ φύσις τῶν ὕδατων εἰς τιμὴν ὑπερτιμον προέρχεται· φῶτα πολυειδῆ τῆς ἱερᾶς νυχτὸς δῖκην ἀστέρων κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπουράνιον ἐτοιμάζεται· εἰστέχει δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν κήρυξ ἐπὶ τοῦ μετεώρου ἱερεύων τὰ θεῖα, καὶ ἀγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ὧν τῇ μεθέξει ἁγιασθείημεν, καὶ τῇ ἐξῆς ὁφθειήμεν ἅπαντες φαεινοὶ τῷ παμφαεῖ πνεύματι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁹ Isa. xxxv, 4, 6, 7. ¹⁰ IV Reg. v, 14. ¹¹ Isa. lv, 1.

(2) Dicit Ieonmachos Leoni Armeno imp. gratificantes.

Δ'.

A

IV.

Λόγος κατηχητικὸς τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα.

Oratio catechetica in sanctum magnum Paschalis diem dominicum.

(ANG. MAI, *loc. cit.* p. 24.)

α'. Τί τοῦτο, ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλέοργοι καὶ φιλόχριστοι; τίς ἡ τοσαύτη λαμπροφωρία; τίς ἡ τοσαύτη φωταγωγία καὶ θυμηδία; τί τὸ καταστράψαν οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν; τί τὸ καταγλαῖσαν τὴν οἰκουμένην; τί τὸ παρασκευάσαν τοσαύτην γενέσθαι ἡδονὴν καὶ φαιδρότητα; Χθὲς ἐν ἀθυρίᾳ, καὶ σήμερον ἐν εὐθυμίᾳ· χθὲς ἐν κατηφείᾳ, καὶ σήμερον ἐν φαιδρότητι· χθὲς ἐν ὀλολυγμοῖς, καὶ σήμερον ἐν ἀλαλαγμοῖς. Ἐρωτᾷς τί τούτων τὸ αἶτιον, καὶ τί τὸ παρασκευάσαν γενέσθαι τοσαύτην χαρὰν καὶ λαμπρότητα; Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἅπας ὁ κόσμος ἠγαλλιάσατο. Κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θανάτῳ τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ἅδῃ τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν· ἠνέψξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσῆκτόν ἀπειργάσατο. Ὡς βάθος μὴ νοούμενον! Ὡς ὕψος μὴ μετρούμενον! Ὡς μυστηρίου φρικτοῦ, νοῦς δύναμιν ὑπερβαίνοντος! Ὑμνοῦσιν ἄγγελοι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐπευφραίνόμενοι. Προφῆται χαίρουσι τὰς οἰκείας προβόήσεις πληρουμένας θεώμενοι. Πᾶσα ἡ κτίσις συνεορτάζει. Ἡὔγασε· γὰρ αὐτῇ ἡμέρᾳ σωτήριος, ἔλαμψε πάλιν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Τίς τοίνυν ἀξίως τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἡμέρας τὴν χάριν ἐξυμνήσει; Τίς μεγαλοπρεπῶς τοῦ τοσούτου μυστηρίου ἐκθειάσῃ τὴν δύναμιν; τίς ἕτερος, ἢ ὁ χρυσοῦς ἡμῶν Πατὴρ Ἰωάννης, ὁ διαπρύσιος καὶ μεγαλοφώντος κήρυξ, ὁ τῆς οἰκουμένης διαφανέστατος καὶ λαμπρότατος φωστήρ, καὶ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ὁ τῶν ψυχῶν εὐφυνέστατος καὶ δοκιμώτατος ἱατρός, ὁ τῶν ἀμαρτωλῶν ἐγγυητὴς ἀξιόχρεως, ὁ ὑπὲρ τὸν Νεῖλον ποταμὸν ῥέων τὰ χρυσόρριθρα νάματα, ὁ χρυσοῦς καὶ χρυσόγλωσσος καὶ χρυσόστομος; οὗτος ἐκθειάζεται καὶ ἀνυμνεῖται καὶ κροτεῖται τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· καὶ τούτου χάριν, ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων συντεταγμένων λόγων ἐξαγγελλέτω· ἀλλ' ὁ μὲν ἐτοιμὸς ἐστίν, ὡς τοῦ λόγου ῥήτωρ ποικίλος, καὶ σάλπιγξ μεγαλοφωνοτάτη τοῦ Πνεύματος· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ ἀκούειν τούτου ἐτοιμώτεροι γενώμεθα καὶ προσεχτικώτεροι, ἵν' εἰδωμέν οἷα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ μετὰ νῆας κήρυξ ὁ δεῦτερος. Διὸ ἀκούσατε.

APXH TOY XPYCOCCTOMOY (3)

β'. Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, ἀπολαύτω ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως· εἴ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαβέτω νῦν τὸ δηνᾶριον· εἴ τις ἀπὸ πρώτης ὥρας εἰργάσατο, δεχέσθω νῦν τὸ δίκαιον ὄφλημα· εἴ τις μετὰ τὴν τρίτην ἦλθεν, εὐχαριστῶν ἐορτάσαι· εἴ τις περὶ τὴν ἕκτην ἦλθεν, μηδὲν ἀμφιβαλέτω, καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιούται· εἴ τις ὕστερῃσεν εἰς τὴν ἑννάτην, προσέλθοι μηδὲν ἐνδοιάζων· εἴ τις μόνον ἔφθασε τὴν ἑνδεκάτην, προσέλθοι καὶ

(3) Exstat sequens sermo vel fragmentum in editione Maurina t. VIII, p. 250. Spurium incante Montfauconius iudicavit. [Vide hujusce Patrologiæ

1. Quid hoc est, dilecti fratres, hujus festi Christique amatores? Quænam hæc tanta candidæ vestis gestatio? quis tantus luminum apparatus et hilaritas? quid tantopere Ecclesiam illuminat? quid mundum exornat? quid tantam jucunditatem lætitiæque efficit? Heri consternati, hodie exhilarati: heri in tristitia, hodie in gaudio: heri in ejulatibus, hodie in jubilis. Rogas horum causam, quidve tantum gaudium solemnitateque afferat? Christus e mortuis resurrexit, et universus mundus B exsultat. Destruxit vivifica morte sua mortem, et omnes inferorum incolæ vinculis sunt resoluti: paradisum reclusit cunctisque pervium effecit. O profunditas inscrutabilis! o altitudo immensurabilis! O tremendum mysterium mentis vim excedens! Hymnos canunt angeli salute nostra lætificati. Prophetæ gaudent, vaticinia sua ad effectum esse perducta. Universa creatura festum concelebrat: illuxit enim ei dies salutaris, denuo effulsit Sol justitiæ. Quis ergo digne diei hujus gratiam decantet? Quis pro dignitate tanti vim mysterii dilaudet? quis, nisi aureus Pater noster Joannes, canorus ac vocalissimus præco, mundi illustrissimum ac splendidissimum luminare, verus pastor atque magister, peritissimus animarum ac probatissimus C medicus, peccatorum reconciliator egregius, Nilo fluvio fluentior aureis laticibus, ille aureus, et aurea lingua, atque Os aureum; hic, inquam, dilaudet, hymnis et plausibus prosequatur hujus vim mysterii, ideoque breviori quam fieri poterit oratione deprædicet. At is quidem paratus est, ceu dicendi rhetor copiosus, tuba vocalissima Spiritus: nos autem ad hunc audiendum alacriores, simus et attentiores, ut cognoscamus quid nobis alter pœnitentiæ præco (Joannes) nuntiet. Ergo audite.

οἷα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ μετὰ νῆας κήρυξ ὁ δεῦτερος.

D

INITIUM CHRYSOSTOMI.

2. Si quis pius est, Deique amans, præsentē gaudeat pulchra solemnitate. Si quis servus probus, lætus intret in gaudium domini sui. Si quis laboravit jejunans, nunc recipiat denarium: si quis a prima hora operatus est, nunc justam percipiat mercedem: si quis post tertiam venit, cum gratiarum actione festum agat: si quis circa sextam accessit, nihil hæsitet, nullum enim detrimentum sentiet: si quis ad nonam usque distulit, nihil dubitans veniat: si quis hora tantum undecima ad

t. LIX, col. 721.] Nunc autem, Studita judice, inter genuina divi Patris scripta poni debet.

laborem se contulit, ne ipse quidem de sua tarditate timeat. Cum sit enim liberalis dominus, postremum haud secus ac primum excipit; refocillat æque undecimæ horæ operarium, ac illum qui jam inde a prima operam præstiterat; et ultimi miseretur, et primum remuneratur; huic dat, illi donat: et operam excipit, et voluntatem amplectitur: et actum debito honore afficit, et propositum laudat. Ergo omnes intrate in gaudium Domini nostri; et tum primi tum ultimi mercedem percipite: divites simul et pauperes, chorcam ducite: fortes æque ac ignavi, hunc diem honorate: qui jejunaslis, et qui secus, hodie jucundamini: mensa dapibus est referta, deliciamini omnes: vitulus saginatus, nemo discedet famelicus: cuncti copiis liberalitatis frui-
mini: nemo de inopia queratur, nam commune regnum adest: nemo lapsus suos lamentetur, nam venia de sepulcro exorta est: nemo mortem timeat, etenim liberavit nos mors Salvatoris; extinxit illam, a qua fuerat oppressus: vicit infernum, qui ad infernum descendit: amarum reddidit illum, qui carnes ejus gustaverat. Id præoccupans Isaias exclamavit: *Infernus, inquit, amarus factus est*¹¹, dum tibi deorsum congrederetur; amarus factus est, quia mortificatus; amarus factus est, quia illusum est ei; corpus invasit, et incidit in Deum; terram apprehendit, et in cælum incurrit: apprehendit quem videbat, et decidit unde nesciebat. *Ubi, o mors, stimulus tuus? ubi, inferne, victoria tua*¹²? Resurrexit Christus, et ceciderunt dæmones: resurrexit Christus, et lætantur angeli: resurrexit Christus, et vita inter homines versatur: resurrexit Christus, et nemo mortuus in tumultis jacet. Christus enim resurgens ex mortuis factus est dormientium inchoatio. Dominus ex mortuis resurrexit, et cum eo multa sanctorum turba. Festum celebremus suaviter et modeste: hæc enim vere dies est quam fecit Dominus; exsulemus et lætemur in ea: prædicemus Servatoris resurrectionem, imo potius salvationi nostræ plaudamus: prædicemus salutaris diei commemorationem, prædicemus diaboli mortificationem, impurorum dæmonum captivitatem, Christianorum salutem, inortuorum resuscitationem. Nam Christi resurrectione gehennæ ignis exstinguitur, vermis perpetuus moritur, infernus turbatur, luget diabolus, peccatum perimitur, mali spiritus fugantur, terrestres in cælum conscendunt, inferno detenti emittuntur diaboli vinculis, atque ad Deum confugientes aiunt: *Ubinam tuus, o mors, stimulus? ubinam tua, o inferne, victoria?*

3. Age vero nobis divini hujus festi solemnisque concionis auctor est Christus, qui et omnium nobis honorum donator est. Is enim jam inde ab initio

¹¹ Isa. xiv, 9. ¹² I Cor. xv, 55.

(4) Hactenus Chrysostomus in editione Maurina. Veruntamen apud nostrum Studitam videtur paulo longius progredi. Cæterum ubinam, cessante Chry-

αὐτὸς μηδὲν ἐνδοιαζὼν· φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον καθάπερ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἐνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κάκεινῳ δίδωσι, καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ. Οὐκοῦν εἰσελθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι τὸν μισθὸν ἀπολάβετε· πλοῦσιοι καὶ πένητες, μετ' ἀλλήλων χορεύσατε· ἐγκρατεῖς καὶ ῥάθυμοι, τὴν ἡμέραν τιμήσατε· οἱ νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον· ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες· ὁ μόσχος πολὺς, μηδεὶς ἐξέλθοι πεινῶν· πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος· μηδεὶς θρηνεῖτω πέναν, ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία· μηδεὶς ὀδυρέσθω τὰ πταίσματα, συγγνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάρου ἀνέτειλεν· μηδεὶς φοβεῖσθω τὸν θάνατον, ἡλευθέρωσεν γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος· ἔσθυσεν αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος· ἐκώλυσε τὸν ᾄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ᾄδην· ἐπικράνεν αὐτὸν γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐδόθησεν· Ὁ ᾄδης, φησὶν, ἐπικράνθη, συναντήσας σοι κάτω· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεκρώθη· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη· ἔλαβε σῶμα, καὶ Θεῷ περιέτυχεν· [ἔλαβε γῆν, καὶ συνήντησεν οὐρανῷ.] Ἐλαβεν ὅπερ ἔδλεπεν, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔδλεπεν. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾄδη, τὸ νίκος; Ἀνέστη Χριστὸς, καὶ πεπτώκασι δαίμονες· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ ζωὴ πολιτεύεται· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο (4)· Κύριος ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ μετ' αὐτοῦ πολὺς ὄχλος ἁγίων. Ἑορτάσωμεν ἡδέως τε καὶ σωφρόνως· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· κηρύξωμεν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ τὴν ἡμετέραν βοήσωμεν σωτηρίαν· κηρύξωμεν τῆς σωτηρίου ἡμέρας τὴν ὑπόμνησιν· κηρύξωμεν τὴν νέκρωσιν τοῦ διαδόλου, τὴν τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων αἰχμαλωσίαν, τὴν τῶν Χριστιανῶν σωτηρίαν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν· διὰ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ σθέννυται μὲν γέεννα πυρὸς, σκώληξ ὁ ἀκοίμητος τελευτᾷ, ᾄδης ταράττεται, πενθεῖ διάβολος, ἁμαρτία νεκροῦται, πνεύματα πονηρὰ διώκονται, οἱ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατρέχουσιν, οἱ ἐν τῷ ᾄδῃ ἐλευθεροῦνται τῶν δεσμῶν τοῦ διαδόλου, καὶ Θεῷ προσφεύγοντες λέγουσι τῷ διαδόλῳ· Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾄδη, τὸ νίκος;

γ'. Αἷτιος δὲ ἡμῖν τῆς θαύρας ἐορτῆς καὶ πανηγύρεως ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάντων ἡμῖν τῶν καλῶν πρόξενος· οὗτος γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν, ἐκ τοῦ

sostomo, resumat orationem Studita, non satis video.—In codice Vaticano Chrysostomi fragmentum videtur desinere infra in verbo νίκος.

μή ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν· οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσεν, νεκρωθέντας ἐζώωσεν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο· οὗτος δούλους ὄντας ἡμᾶς τῆς ἀμαρτίας, ἐλευθέρους ἀνέδειξεν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ἐφ' οἷς ἄξιον καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν· *Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν;* ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς, ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γενέσθαι εὐδόκησεν, καὶ γέγονεν ὑπήκοος μέχρι θανάτου, ἵνα ἡμᾶς αἰωνίου θανάτου λύσῃται δούλου μορφὴν ἐνεδύσατο ὁ τῶν ἀγγέλων Κύριος· σὰρκα προσελάβετο ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἄνθρωπος ἐφαίνετο ὁ σύμμορφος καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί· καὶ ταῦτα ὑπέμεινεν ἵνα ἡμᾶς καὶ τῆς ἀδίκου δουλείας ἐξέλῃται, καὶ τῆς ἀτιμίας λυτρώσῃται· διὰ τοῦτο ἠνέσχετο σαρκὶ ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· διὰ τοῦτο καὶ ἐτάφη τῆς ἀθανασίας ἡ πηγὴ, ἵνα τοῖς θνητοῖς αἰεδίων χαρίσῃται ζωὴν· καὶ παρῆν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντα τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἀναξίας δὲ ὑπὸ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων ὑπολαμβάνει τὰς ἀμοιβάς· ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πολλὴν ἀγαθότητα λεπρούς ἐκαθάρισεν, τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσεν, δαίμονας ἀπήλασεν, τὸν Λάζαρον τετραήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρεν, καὶ ἐκ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους ἐχόρτασεν· ἐπὶ θαλάσσης περιπάτησεν, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν, τὴν αἰμορροοῦσαν ἰάσατο, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου θανοῦσαν ἐζωοποίησεν· Ἰουδαῖοι δὲ ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινηθέντες, ποτὲ μὲν ἐλίθαζον αὐτὸν, ποτὲ δὲ κατακρημνίζειν ἐπειρῶντο, τελευταῖον δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἤγαγον.

δ'. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐμίμησατο τῶν βλασφημῶν Ἰουδαίων τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νῶτον ἐδίδου εἰς μάστιγας κατὰ τὸν προφήτην, καὶ τὰς σιαγόνας αὐτοῦ εἰς ῥαπίσματα, καὶ οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσμάτων· καὶ τὸ τελευταῖον, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρωνος, οὐκ ἀντιτασσόμενος, οὐκ ἀντιλέγων· βλασφημούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, πάσχων οὐκ ἠπεῖλει, παρεδίδου δὲ ἑαυτὸν τῷ κρίνοντι· οὐ γὰρ ἦλθεν ἐπὶ τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ κολάσαι καὶ τιμωρῆσασθαι τοὺς ἀπίστους, ἀλλ' ἠθέλησεν διὰ μακροθυμίας ὁδηγεῖν τοὺς πεπλανημένους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ μάθε τοῦ Κυρίου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν χρηστότητα τὴν μεγάλην· ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον· Δαιμόνιον ἔχεις· ὁ δὲ Κύριος μακρόθυμος ὢν, τοὺς δαίμονας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπήλαυνεν· Ἰουδαῖοι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυσον, αὐτὸς δὲ τοὺς τυφλοὺς αὐτῶν ἐθεράπευσεν· Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἐλίθαζον, ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς χωλοῖς αὐτῶν τὸ βαδίζειν ἐχαρίζετο· καὶ δι' ὅλου διετέλεσεν εὐεργετῶν τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ ἀντὶ κακῶν ἀγαθὰ δωροῦμενος τοῖς ἀχαρίστοις ἐκείνοις καὶ μισαροῖς ἀνθρώποις· ἀνεξικάκως δὲ φέρων τὰς λοιδορίας, ἴσως καὶ ἀσθενὴς ἐνομίζετο ὁ ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενος.

A creavit, ex nihilo ad existendum produxit : idem et nunc pessumdatos salvavit, mortificatos vivificavit, et diaboli tyrannide eripuit : idem nos peccati servos libertate donavit, delens quod adversus nos erat chirographum. Christus legis nos maledictione redemit, factus pro nobis maledictio. Quorum causa, nos quoque dicere æquum est : *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ nobis retribuit* ^{12*}? Deus Filius unigenitus, homo nostri gratia fieri voluit, factusque est usque ad mortem obediens, ut nos æternæ morti eriperet : servi formam induit Dominus angelorum : carnem assumpsit Deus Verbum, homoque apparuit qui conformis et consubstantialis Patri est. Atque hæc sustinuit, ut injusto nos servitio liberaret, et infamia exueret. Idcirco passus est carne, vitæ auctor ; ideo etiam sepultus, qui fons erat immortalitatis, ut mortalibus æternam largiretur vitam. Et is quidem in mundo fuit benefaciens et cunctas hominum sanans infirmitates, indignas tamen a Dei hostibus Judæis gratias retulit. Certe Dominus noster Jesus Christus propter multam suam bonitatem leprosos mundavit, cæcis visum tribuit, ægros sanavit, dæmones expulit, Lazarum quatruiduanum ex mortuis revocavit, et quinque panibus quinque hominum millia saturavit, supra mare ambulavit, aquam in vinum convertit, hæmorrhœissæ mulieri medicinam fecit, archisynagogi filiam extinctam vitæ restituit. At Judæi, invidia ac livore permoti, modo cum lapidibus appetebant, modo præcipitem dare conati sunt, postremo in crucem egerunt.

4. Verumtamen Dominus noster Jesus Christus non est imitatus blasphemorum Judæorum malitiam, sed dorsum flagellis obtulit, ut ait propheta ¹³, et maxillas alapis, neque faciem a sputorum fœditate avertit : denique *tanquam ovis ad occisionem ductus est, et velut agnus coram tondente se obmutuit* ¹⁴, non resistens, non contradicens : blasphemiis percussus, non vicissim maledicebat, patiens non comminabatur, sed semetipsum judicanti permittebat. Non enim venit ut sua priore præsentia puniret atque ulcisceretur incredulos, sed longa patientia errantes voluit ad veritatem deducere. Et disce Domini clementiam ac mansuetudinem magnam. Blasphemabant adversus eum Judæi dicentes : Dæmonium habes : et patiens Dominus dæmones ex hominibus ejiciebat. Judæi in faciem ejus spuebant, at Dominus eorum cæcos (sputo liniens) sanabat. Judæi Christum lapidabant, Christus autem claudis eorum gradiendi vim tribuebat : mosque ejus perpetuus fuit bene faciendi offensoribus, maleficiorum loco beneficia ingratis illis hominibus detestandisque rependere : in tantum ut dum convicia imperturbatus perferret, impotens fortasse videretur ille, qui alioqui ab angelis stipabatur.

^{12*} Psal. cxv, 12. ¹³ Isa. l, 6. ¹⁴ Isa. liii, 7; Act. viii, 32.

5. Sed ne plura dicendo videamur orationem producere, ad ipsam rerum summam veniamus. Postremo igitur cruci necique traditus fuit gloriæ Rex, et in ligno clavis confixus qui a Cherubinis Seraphinisque hymnorum cantu celebratur, et a cunctis virtutibus angelisque adoratur. Hæc benigne sustinuit ac passus est, nobis exemplum præbens, et mansuetudinis factus magister. Quapropter nos quoque debemus improborum hominum minas fortiter ferre. Quin adeo in cruce pendens majora opera et plura miracula edidit, ut ita Deo odibilium vesaniam sedaret, neque excusationem incredulitati suæ prætenderent, quod simplicem hominem crucifixissent. Primo itaque passus est Christus se crucifigi, et in aerem attolli, ut aereos dæmones fugaret. Suspensus est ligno, ut culpam ligni causa hominibus olim inflictam corrigeret. Lancea latus ejus perfossum, propter sumptam de Adami latere feminam. Nam postea quam serpens Evam decepit, Evaque Adamum ad transgressionem impulit, edita est contra utrumque sententia, *regnabitque mors ab Adamo usque ad Moysen super eos etiam qui non peccaverant* ¹⁵. Propterea vulneratur latus, ut discamus non viris tantummodo, verum etiam mulieribus passionem Christi attulisse salutem. Adamus enim prior formatus fuit, deinde Eva: et Adamus quidem non est deceptus, sed mulier decepta in transgressionem incurrit ¹⁶. Salvabitur tamen propter sanctæ Mariæ partum. Hæc enim Servatorem Christum peperit sine viri congressu, Isaia teste ¹⁷, sed sancti Spiritus obumbratione, sicut archangelus Gabriel nuntiaverat. Quamobrem latus quoque Christi vulneratur, ut prædicta dispensatorio modo fierent, baptismi mysterium prædicaretur, et futura gratia illucesceret. Eliciuntur enim sanguis et aqua ex Christi latere, ut peccati chirographum contra nos scriptum eluatur, sanguine illius purificemur, et paradisum adipiscamur.

γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρισθῶμεν, καὶ τὸν

6. O grande mysterium! Latro resipuit, opus erat aqua ut baptizaretur, in cruce pendebat, nullus erat alius idoneus baptismo locus, non fons, non stagnum, non imber; nemo præterea qui liturgiam perageret: cuncti enim, metu Judæorum, discipuli diffugerant Sed non carebat laticibus Jesus: etiam in cruce suspensus, erat nihilominus aquarum creator. Nam quia fieri non poterat, ut regnum cœlorum ingrederetur latro absque baptismo, sanguinem et aquam emisit de suffosso latere suo Servator, ut dictum latronem impendentibus malis liberaret, suumque sanguinem redemptionis pretium esse demonstraret illorum, qui in ipso spem collocant. Nam Si taurorum sanguis atque hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Salvatoris nostri ¹⁸ omnium simul Christianorum purgatorium fiet? Si quis ergo tibi dicat infidelis: Cur crucifixus est

εἰ. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγοντες δόξωμεν μηκύναι τὸν λόγον, ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν πραγμάτων· τέλος οὖν ἦγετο ἐπὶ τὸν σταυρὸν καὶ θάνατον ὁ τῆς δόξης βασιλεὺς, καὶ προσήλωτο τῷ ξύλῳ ὁ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ πασῶν δυνάμεων τε καὶ ἀγγέλων προσκυνούμενος· ταῦτα δὲ πραέως ὑπέμενέ τε καὶ ἔπασχεν, ἡμῖν ὑπογραμμὸν παρέχων, καὶ διδάσκαλος ἐπιεικείας γινόμενος· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν γενναίως φέρειν τὰς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπειλάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς μείζονα ἔργα καὶ πλείονα θαύματα ἐνεδείξατο, ἵνα ἂν οὕτως παύσῃ τῶν θεοστυγῶν τὴν, μανίαν, ὥστε μὴ ἔχειν αὐτοὺς πρόφασιν τῆς ἀπιστίας, μήτε λέγειν ὅτι Ψιλὸν ἄνθρωπον ἐσταυρώσαμεν· πρῶτον μὲν οὖν ἠνέσχετο ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι, καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀρθῆναι, ἵνα τοὺς ἐν τῷ ἀέρι δαίμονας φυγαδεύσῃ· ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου, ἵνα τὴν πάλαι διὰ ξύλου προσγενομένην τοῖς ἀνθρώποις ἁμαρτίαν ἰάσῃται· ἐνύγη καὶ λόγχῃ τὴν πλευράν, διὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ ληφθεῖσαν γυναικα· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ὄφις τὴν Εὐάν ἠπάτησεν, ἡ δὲ Εὐὰ τὸν Ἀδὰμ παραβῆναι παρεσκεύασεν, ἐξῆλθεν δὲ ἀπόφασις κατὰ τῶν ἀμφοτέρων, Καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας. Διὰ τοῦτο τιτρώσκεται ἡ πλευρά, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον ἀνδράσιν ἦνεγκε σωτηρίαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ γυναῖξί· Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὐὰ· καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας τῆς ἁγίας Μαρίας· αὕτη γὰρ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἐτεκνώσατο, οὐκ ἀνδρὶ συνελθοῦσα, ὡς Ἡσαΐας μαρτυρεῖ, ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου· ἐπισκιάσει, καθὼς ὁ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος εὐηγγελίστατο· διὰ ταύτην οὖν τὴν πρόφασιν καὶ ἡ πλευρά πλησσεταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὰ προειρημένα οἰκονομηθῇ, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος κηρυχθῇ, καὶ ἡ χάρις ἡ μέλλουσα λάμψῃ· πηγάζει καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἀπαλείψων· καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἀπαλείψων.

ζ'. Ὁ μυστηρίου μεγάλου! μετενόησεν ὁ ληστής· χρεῖα ἦν ὕδατος ἵνα βαπτισθῇ· ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκρέματο· οὐκ ἦν ἕτερος τόπος βαπτίσματος, οὐ πηγὴ, οὐ λίμνη, οὐκ ὁμιλός, οὐχ ὁ τὴν μυσταγωγίαν ἐπιτελῶν· πάντες γὰρ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ἔφυγον οἱ μαθηταί· ἀλλ' οὐκ ἠπόρησεν ὁ Ἰησοῦς ναμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος, δημιουργὸς ὕδατων γέγονε· ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τὸν ληστὴν δίχα βαπτίσματος, αἷμα καὶ ὕδωρ προσήκατο τῆς νυγείσης αὐτοῦ πλευρᾶς ὁ Σωτὴρ, ἵνα αὐτὸν ληστὴν ἐλευθερώσῃ τῶν ἐπηρμένων κακῶν, καὶ τὸ αἷμα λύτρον ἀποδείξῃ γενόμενον τῶν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἐχόντων· Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλως φαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς κάθαρσιν, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καθάρσιον γέγονε πάντων ὁμοῦ Χριστιανῶν; Ἐὰν οὖν εἴπῃ σοὶ τις τῶν

¹⁵ Rom. v, 15. ¹⁶ I Tim. ii, 13, 14. ¹⁷ Isa. vii, 14. ¹⁸ Hebr. ix, 12, 13.

ἀπίστων, Διὰ τί ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; εἰπέ αὐτῷ, Ἰνα σταυρώσῃ τὸν διάβολον· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί ἐκρεμάσθῃ ἐπὶ ξύλου; εἰπέ αὐτῷ, Ἰνα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκρίζῳσῃ τοῦ Ἀδάμ· ἐκεῖνος γὰρ στένειν καὶ τρέμειν κατεδικάσθῃ, καὶ τριβόλους γεωργεῖν· Ἰησοῦς οὖν φιλόανθρωπος ὢν, καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος θέλων προνοήσασθαι, πάντα ὑπέστη δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῆς καταδίκης ἐλευθερωθῶμεν· ὥσπερ γὰρ ἐγεννήθη ὑπὸ γυναικὸς, ἵνα τὴν ἐκ γυναικὸς προσγενομένην ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ, οὕτως καὶ ταῖς ἀκάνθαις στεφανοῦται, ἵνα τὴν κακῶς γεωργηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας γῆν, διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἡμερωτέραν ἐργάσῃται· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί χολὴν καὶ ὄξος ἔπιεν; εἰπέ αὐτῷ, Ἰνα ἡμεῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν ἐξεμέσωμεν τοῦ δράκοντος· ἡ γὰρ χολή, ἐμὸν γέγονε γλύκασμα· καὶ τὸ ὄξος ἐκεῖνο, ἐμοὶ γέγονεν εἰς γλύκασμα καὶ ἰαμα· ἐὰν δέ σοι πάλιν εἴπῃ ἄπιστος, Διὰ τί ἐγονυπέτουν αὐτὸν προσιόντες αὐτῷ; εἰπέ αὐτῷ, Ἰνα καὶ μὴ θέλοντες προσκυνήσωσιν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἄκοντες ἐπὶ τὴν γῆν ὁμολογήσωσι· νῦν μὲν γὰρ χλευάζοντες προσεκύνουν, μὴ εἰδότες ὅτι ἔπραττον, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει· πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν. » Ἐχει δὲ καὶ ἡ χλαμὺς ἐκείνη καὶ ἕτερον αἶνιγμα· οὐ μόνον γὰρ τὴν βασιλείαν ὑπετύπουν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ αἰμοθόρον καὶ φονῶδες τῶν Ἰουδαίων ἐπεδείκνυντο· ἔδωκαν δὲ καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα γραφῶσιν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ Χριστομάχοι ἐποιοῦν, ἀγνοοῦν-
τες τὸν ἐσταυρωμένον· ἡ δὲ κτίσις οὐκ ἠγνόησε τὸν
ἐαυτῆς ἀεσπότην καὶ Δημιουργόν· ἔτι γὰρ τοῦ Σω-
τῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμαμένου, θεωρήσας ὁ αἰ-
σθητὴς ἥλιος τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν
ἀνόμων ὑβριζόμενον, καὶ μὴ φέρων τὸ τόλμημα,
φεύγει σκοτίσας τὴν γῆν, ἄτοπον ἡγησάμενος συν-
εργεῖν καὶ φωτίζειν ὀφθαλμοὺς τὴν μεγίστην ἀσε-
βοῦντας ἀσέβειαν· οὐ μόνον δὲ ὁ ἥλιος ἔφευγεν, ἀλλὰ
καὶ ἡ γῆ ἐκινεῖτο μὴ φέρουσα τὴν ἀνομίαν τῶν ὀρω-
μένων, ἐνδείκνυμένη δὲ καὶ διδάσκουσα, ὅτι Θεὸς ἦν
ὁ σταυρούμενος· διὸ οὐδὲ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐχαλαίπαινε
μὴ θέλουσα φέρειν ἐφ' ἐαυτῆς τοὺς θεοστυγεῖς Ἰου-
δαίους· οὐχ οὕτως γὰρ ἀδελφοκτονήσας ἔχρανε τὴν
γῆν ὁ Καῖν, οὐδ' οὕτως ἐδάρησεν αὐτὴν ἡ τῶν γι-
γάντων πυργοποιία, οὐδ' οὕτως αὐτὴν ἐμίαναν ἀθεμι-
τουργήσαντες Σοδομίται, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τὰ εἰδῶλα ἐξ
αὐτῆς πλάσαντες, οὐ τὸ αἶμα ἀπὸ Ἀβελ ἕως Ζαχα-
ρίου ἐκχυθὲν ἐποίησεν αὐτὴν οὕτως, ὅσον οἱ Ἰου-
δαῖοι τὸ μέγα τοῦτο τολμήσαντες ἀσέβημα· διὰ γὰρ
τοῦτο καὶ αἱ σκληραὶ πέτραι ἐσχίζοντο, ἵνα μάθωσιν
ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ πνευματικὴ καὶ ζῶσα πέτρα·
Ἐπὶ γὰρ, φησὶν¹⁹, ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθού-
σης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ὡς τῆς
Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης! Αἱ πέτραι διαρρήγνυνται,
καὶ αὐτοὶ ἀναισθητοῦσι· τὰ ἄψυχα κλονεῖται, καὶ οἱ
ἐμψυχοὶ ἀπιστοῦσι· τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ῥή-
γνυται, ἵνα λοιπὸν ἡ ἐρήμωσις αὐτῶν δειχθῇ· ἐσχί-
σθη γὰρ τὸ καταπέτασμα καὶ ἐγυμνώθη τὰ ἐν τῷ

A Christus? dic ei: Ut diabolum crucifigeret. Si tibi
dicat: Cur pependit in ligno? dic ei: Ut spinas et
tribulos Adami exstirparet: hic enim ad gemitus
pavoresque damnatus fuit, et ad tribulos excolen-
dos: Jesus ergo cum sit humanissimus, et suæ crea-
turæ vellet curam gerere, cuncta pro nobis sustinuit
ut nos damnatione eriperet. Sicut enim ex muliere
natus est, ut inflictum a muliere hominibus pecca-
tum deleret, ita etiam spinis coronatur, ut male
excultam a peccato terram, obedientia sua mitiorem
redderet. Si dicat tibi: Cur fel et acetum bibit?
dic ei: Ut nos mortiferum draconis venenum evo-
meremus: illud enim fel, dulcedo mea evasit: et
acetum illud, mihi suavitas fuit et medela. Si deni-
que tibi dicat infidelis: Cur ad illum accedentes ge-
nu flectebant Judæi? dic ei: Ut nolentes etiam
ipsum adorarent, et regnum ejus vel inviti humo
strati confiterentur. Nunc quidem cum irrisione eum
adorabant, nescientes quid agerent, in futura autem
resurrectione et omne genu flectetur cœlestium,
terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebi-
tur Dominum Jesum Christum in gloria esse Dei
Patris. Amen^{20*}. » Habet etiam illa chlamys aliud
ænigma: non enim regni tantummodo indicium erat,
verum etiam cruentum et exitiosum Judæorum
ingenium demonstrabat. Calamum quoque manui
ejus tradiderunt, ut ipsorum scriberentur peccata
etiam φονῶδες τῶν Ἰουδαίων ἐπεδείκνυντο· ἔδωκαν
δὲ καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα γραφῶσιν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

C 7. Hæc itaque hostes Christi patrarunt, quem cru-
cifigebant ignorantes. Reliqua tamen creatura Do-
minum suum non nescivit et Creatorem. Adhuc
Servatore de cruce pendente, sol hic sensibilis cer-
nens justitiæ Solem ab impiis injuria affectum, nec
facinus patiens, tellurem obtenebrans fugit, indi-
gnum putans favere et oculos illuminare hominibus
qui se summo scelere impiaverant. Neque sol au-
tum fugit, verum etiam terra mota est, facinus im-
pium non ferens, Deum illum esse docens qui erat
crucifixus. Quare nec ulterius tulit, atque indignata
est pondus ferre Deo odibilium Judæorum. Non ita
fratris interfector Cain illam contaminavit, non ita
gigantum fabricata turris eam prægravavit, non ita
illam polluerunt nefandi Sodomitæ, neque ii qui idola
D ex ejusdem materia effecerunt, non ita ex Abele
usque ad Zachariam sanguis effusus, quantum Ju-
dæi hoc ingens facinus ausi. Propter hoc enim
duræ quoque petræ scissæ sunt, ut ii discerent
hanc esse spiritalem vivamque petram. *Bibebant
enim, inquit, de spiritali sequente eos petra; petra
autem Christus erat*¹⁹. O ingratos Judæorum ani-
mos! petræ scinduntur, et ipsi obdurescunt: inani-
mata moventur, et ipsi discredunt: templi velum
scinditur, ut ipsorum futura vastitas designetur.
Scissum quippe velum est, et arcana templi pate-
facta, propter Christi dictum: *En relinquitur domus
vestra deserta*²⁰: reapse enim desertata sunt post
Christi necem Judæorum sacra omnia: et qui in-

¹⁹ I Cor. x, 4. ²⁰ Luc. xiii, 35. ^{20*} Philipp. ii, 10.

colebant urbem templumque angeli, illinc abscesse-
runt; atque ad Ecclesiam transmigrarunt: multa-
que corpora eorum qui dormierant resurrexerunt
cum Christo: ut nos discamus Christum a morte
haud solum resurgere, sed cunctos ipsi credentes
ex mortuis æque suscitaturum.

Χριστῷ, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὅτι Χριστὸς ἀποθανὼν, μόνος οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πι-
στεύοντας ἐκ νεκρῶν ἀνίστησι.

8. Hæc summatim est veneranda Paschatis so-
lemnitas: hæc Christianorum mysteria de resur-
rectione mortuorum vitæque æterna celebramus. Ergo
solemnia agamus non fermento malitiæ et nequi-
tiæ, sed azymis sinceritatis et veritatis, credentes
in Patrem, Filium ac Spiritum sanctum, in con-
substantialē increatamque Trinitatem, credentes
resurrectioni, exspectantes Dominum denuo ven-
turum, neque jam humiliter, sed gloriose cum
cœlesti majestate, cum splendidis angelis, cum tubis
atque terrore simul et gaudio: gaudio, inquam,
sanctorum, terrore peccatorum ac damnatorum.
Deus autem pacis dignos nos omnes faciat resur-
gendi cum sanctis, quorum opera, et verba, et ortho-
doxam fidem imitati fuerimus! quia ipsi est gloria
et potentia per sæcula sæculorum. Amen.

V.

*Laudatio in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ
Deiparæ.*

1. Tubæ vocem, buccinæ clangorem, solito reso-
nantius clamantem, et orbis fines strepitu concu-
tientem, sermo meus cum postulet ob hanc sacri
præconii diem celebrandam; vix, o viri, per pho-
netici nostri organi infirmas vires procedit. Sed
Regina ac Domina universi, tanquam minime am-
bitiosa, recipiet, spero, hunc quoque brevem, famu-
litio ejus addictum, pauperculum nostrum sermo-
nem, haud secus quam sublimium oratorum lon-
gas splendasque orationes, ejus qui mihi id
demandavit, precibus propitiata: præter quam
quod, unice aspiciit mentis propositum benignis-
sima virgo. Age nunc mihi huc simul adesto, uni-
versa quæ cœlo subes terra, quantum est pontifi-
cum ac sacerdotum, monachorum et laicorum,
regum et principum, virorum ac seminarum, ado-
lescentulorum ac virginum, tribuum et linguarum,
ex omni genere ac populo; virtutumque quasi
mutatoriis sumptis, aureis fimbriis circumamicta
et variata, prodi hilariter gestiens, ut Dominiparæ
Mariæ funebria et transitum celebres. Migrat enim
ex his terrestribus et appropinquat montibus æter-
nis, verus Sionis mons, in quo Deo habitare
placuit, ut Psalmistæ lyra canit²¹. Hodie igitur
terrenum cœlum incorruptibilitatis vestimento cir-

²¹ Psal. cxxxi, 14.

Α ναῶ, διὰ τὸν εἰπόντα Χριστὸν²⁰, Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ ὄλ-
κος ὑμῶν ἔρημος· καὶ γὰρ ἡρήμωται μετὰ τὴν
Χριστοκτονίαν πάντα τὰ τῶν Ἰουδαίων σεμνά· καὶ
οἱ παραμένοντες τῇ πόλει καὶ τῷ ἱερῷ ἄγγελοι μετ-
έβησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· πολλὰ
δὲ καὶ σώματα τῶν κεκοιμημένων συνανέστη τῷ

μόνος οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πι-

η'. Αὕτη ὡς ἐν κεφαλῇ ἐστὶν ἡ σεμνὴ τοῦ Πά-
σχα ἑορτή· καὶ ταῦτα Χριστιανῶν τὰ μυστήρια περὶ
ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου πανηγυρίζο-
μεν· τοιγαροῦν ἑορτάσωμεν μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ
πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ ἀληθείας,
πιστεύοντες εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, εἰς Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἄκτιστον, πιστεύον-
τες τῇ ἀναστάσει, προσδοκῶντες τὸν Κύριον πάλιν
ἐρχόμενον, οὐκέτι μὲν ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως μετὰ
λαμπρότητος οὐρανοῦ, μετὰ φωτεινῶν ἀγγέλων,
μετὰ σαλπιγγῶν καὶ φόβου καὶ χαρᾶς, χαρᾶς μὲν
τῶν ἁγίων, φόβου δὲ τῶν καταδίκων καὶ ἀμαρτωλῶν·
ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καταξιώσῃ πάντας ἡμᾶς μετὰ
ἁγίων ἀναστάσεως, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις εὐρεθέντας
καὶ πίστει ὀρθοδόξῳ! ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ε'.

*Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης
ἡμῶν Θεοτόκου (5).*

α'. Φωνὴν σάλπιγγος, κερατίνης βοῆς ἀλαλάζουσαν
γεγωνότερον καὶ καταδονοῦσαν τὰ πέρατα, ἀπαιτῶν
ὁ λόγος πρὸς εὐφημίαν τῆς παρούσης ἱεροκηρύκτου
ἡμέρας, κινδυνεύει, ὦ ἄνδρες, δι' ἀσθενοῦς τοῦ φω-
νητικοῦ ἡμῶν ὀργάνου προερχόμενος· ἀλλ' ἡ βασι-
λισσα καὶ κυρία τοῦ παντός, ὡς οἶά τις ἀφιλότιμος,
δέξαιτο τάχα καὶ τὸν τῇδε δουλικὸν αὐτῆς βραχὺν καὶ
πενιχρὸν ἡμῶν λόγον, ὡς τῶν ὑψηλῶν τοὺς μα-
κροὺς τε καὶ ὑπερλάμπρους, ταῖς τοῦ προστάσσον-
τος εὐχαῖς εὐμενιζομένη· ἐπεὶ περ καὶ πρὸς ἐν
μόνον βλέπει τὸ τῆς προθέσεως ἡ φιλάγαθος· ἀλλὰ
μοι δεῦρο, συναγέρθητι, ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπασα, ὅσον ἐν
ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσιν, ἐν μοναδικοῖς τε καὶ μι-
γάσιν, ἐν βασιλεῦσί τε καὶ ἄρχουσιν, ἐν ἀνδράσι τε
καὶ γυναιξίν, ἐν νεανίσκοις τε καὶ παρθένοις, ἐν φυ-
λαῖς τε καὶ γλώσσαις, παγγενεὶ τε καὶ παμπληθεὶ,
καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἐσθῆτας ἐξυπαλλάσσουσα, ὡς ἐν
χρυσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη,
πρόελθε παιδρῶς γεγηθυῖα τῆς Κυριοτόκου Μαρίας
ἑορτὴν ἑορτάζουσα τὰ ἐπικηδεῖα τε καὶ διαδατήρια·
μεταβαίνει γὰρ ἐκ τῶν ἐνθένδε καὶ ἐγγίζει ὄρεσιν
αἰωνίοις, τὸ ὄρος ὄντως τὸ Σιών, ὃ ἡδύοχησεν ὁ Θεὸς
κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὡς ἡ τοῦ ψάλλοντος λύρα· σημε-
ρον τοιγαροῦν ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῷ τῆς ἀφθαρσίας
περιβολαίῳ ἐλισσόμενος, ἐξαλλάττεται εἰς διαμονὴν

(5) Adnotatio. In codice prisco Vat. 455, f. 226 b, legitur alia oratio cum hoc titulo: Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ νέου ὁμολογῆ τοῦ εἰς τὸ γενέ-
θλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸ ἐξήκοντα χαῖρε. Sancti patris nostri Theodori, novi confessoris (id est Studitæ), in nativitate sanctissimæ Deiparæ,

ubi sexaginta ave. Incipit. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ
κτίσις τήμερον: splendide hodie solemnitatem agi
creata natura. Equidem vix dubito quin prædicta
oratio Studitæ nostri sit; sed quia sub S. Joannis
Damasceni nomine edidit eam Lequinius Opp. t. II,
p. 849 seqq., a me prætermitti debuit.

τὴν βελτίονά τε καὶ μακραιώνα · σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς πάραυτίκα ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῷ δὲ ἀνατέλλουσα καταλαμβάνεται τῷ τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι · σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκευάστος κιθῶν τοῦ ἁγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνωμάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ μετακομίζεται εἰς κατάπαυσιν ἀτελεύτητον · καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ οἶά τις κιθαρίζων ἐκεῖνα ἡμῖν μελωδῶν ἀναμθέγγεται · Ἀπενεχθήσονται, φησὶν, τῷ βασιλεῖ θήσονται σοι.

β'. Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ Θεοτόκος συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστῆρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γρηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως · νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀειλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἐξανολγεί στόμα · νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστείλασα, ἀειρομένας αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρίστησιν · ἄρτι τὸν ἡλιοειδῆ καὶ φυσικὸν χαρακτῆρα ἀποκρύψασα, ἀκτινολαμπεῖ τῇ σκιαγραφικῇ αὐτῆς εἰκόνι, καὶ προστίθῃσι τοῖς λαοῖς εἰς ἀσπασμὸν εὐεργετικὸν σχετικῆς προσκυνήσεως, καὶ μὴ βούλωνται οἱ αἵρετίζοντες (6-7) ἄνω δὴ ἀναπτᾶσα ἡ πάναγνος περιστερὰ, τὰ κάτω φυλάττειν οὐ παύεται · τοῦ σώματος ἐξελθοῦσα, τῷ πνεύματι σὺν ἡμῖν ἐστίν · εἰς οὐρανοὺς εἰσαχθεῖσα, ἐξοστρακίζει τοὺς δαίμονας μεσιτεύουσα τὰ πρὸς Κύριον. Πάλαι μὲν διὰ τῆς προμήτορος Εὐας ὁ θάνατος εἰσελθὼν ἐκκοσμοκράτησε, νῦν δὲ τῇ μακαρίᾳ θυγατρὶ αὐτῆς ὁμιλήσας ἀποκέκρουσται, ἐκεῖθεν ἐκνικώμενος ὄθεν τὸ κράτος εἰσεδέξατο · ἀγαλλιᾶσθω τοίνυν τὸ γυναικεῖον γένος ἀντ' ὀνειδούς δόξαν κατακληρούμενον · εὐφραινέσθω ἡ Εὐα · οὐκέτι γὰρ ἐπάρατος εὐλογίας γόνον τὴν Μαρίαν περιφέρουσα · σκιρτάτω ἡ σύμπασα κτίσις, τὰ τῆς ἀφθαρσίας νάματα μυστικῶς ἐκ τῆς παρθενικῆς πηγῆς ἀρρομένη, καὶ τοῦ θανατηφόρου δίφους ἀποπαύουσα · τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἐορταζόμενα σήμερον · τηλικαῦτα τὰ ὑμνολογούμενα, ἃ ἡμῖν ἡ Χριστοανθῆς ρίζα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἱερόβλαστος ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν, ὁ νοητὸς παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, ὁ ἔμφυχος λειμὼν τῶν παρθενικῶν ἀρωμάτων, ἡ κυπρίζουσα θεογεώργητος ἄμπελος τοῦ πεπεῖρου καὶ ζωοσταγοῦς βότρυς, ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος Χερουβικὸς θρόνος τοῦ παμβασιλέως, ὁ πλήρης οἶκος τῆς δόξης Κυρίου, τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄγιον καταπέτασμα, ὁ τῆς Ἀνατολῆς φαινότατος τόπος, κοιμηθεῖσα ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ χαρίζεται · κοιμηθεῖσα, φημί, ἀλλ' οὐκ ἀποθανοῦσα · μεταστᾶσα, ἀλλ' οὐ καταλιποῦσα ὑπερασπίζεσθαι τοῦ γένους · ποίῳ τοίνυν λόγῳ παραστήσομέν σου μυστήριον, ἀποροῦμεν ἐννοῆσαι, ἀσθενοῦμεν ἐκφράσαι, ἱλιγγιῶμεν διαγράψαι, ὅτι ξένον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον διανοίαις ἀπάσαις · οὐ

cum amictum transfertur ad meliorem æternamque mansionem. Hodie spiritalis atque a Deo illuminata luna in justitiæ Solem incurrens, deficit quidem a præsentī temporali vita, simulque exoriens immortalitatis dignitate illustratur. Hodie inaurata et divinitus fabricata sanctitatis arca de terrenis tabernaculis ad supernam Jerusalem commigrat, in requiem sine carentem; id quod nobis et theopater David, cithara veluti canens ait. *Adducentur regi virgines*²³; id est animæ, post illam tibi afferentur. *παρθένοι* · δηλαδή ψυχὰι, ὁπίσω αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι.

2. Nunc ergo materiales oculos Deipara claudens, spiritalia nobis et magna attollit luminaria, nunquam occasura, ante scilicet conspectum Dei pro mundi tutela pervigilantia: nunc cum vox articulata in ejus commotis a Deo labiis silet, ad æternam loquelam supplex suum pro universo hominum genere os adaperit: nunc corporales suas, quæ Deum gestavere manus demittens, facta immortalis, ad Dominum pro mundi salute attollit: nunc soli parem subtrahens naturalem formam, splendet tamen in picta icone sua, quam populis ad congruæ venerationis salutarem contactum exhibet; etiamsi id minime vellent hæretici: et cum in supera evolaverit columba sanctissima, inferiora hæc protegere non desinit: corpore egressa, spiritu nobiscum est: cælo illata, dæmones fugat facta apud Dominum mediatrix. Olim quidem per progenitricem Evam mors ingressa mundum imperio premebat; nunc tamen beatam illius filiam aggressa, depulsa est; indidem victa, unde olim potentiam sumpserat. Lætetur igitur femineum genus, pro ignominia gloriam sortitum. Gaudeat Eva, quæ jam deinceps non est maledicta, postquam benedictionis sobolem Mariam protulit. Exsultet creatura universa, quæ immortalitatis fluentia ex virgineo fonte mystice haurit, quibus a mortifera siti liberatur. Hæc nostra est hodierna solemnitas: hæc est hymnologia quam nobis suppeditat Jessæ radix quæ florem Christum extulit, sacra Aaronis virga frondescens, intellectualis paradisos ubi vitæ lignum, spiritale pratum virginalium aromatum, florida et a Deo exulta vitis maturi vitæque manantis racemi: celsus elevatusque thronus Cherubicus regis universalis, domus gloria Domini plena, sanctum Christi velamen, lucidissima Orientis regio, quæ in pace ac justitia obdormivisti, obdormivisti, inquam, potius quam obiisti: translata es, neque tamen humanum genus protegere desinis. Quibusnam itaque verbis mysterium tuum explanemus, mente ambigimus, lingua infirma non eloquitur, scribere titubamus, quia peregrinum excelsumque est, atque omnes cogitationes transcendit. Neque enim illud commune aliquid habet aut comparativum, ut facile ex rebus nostris

²³ Psal. XLV, 15.

(6-7) Intelligit Ionomachos Mariani cultus infensissimos hostes.

demonstrationem illius faciamus; sed ex iis quæ supra nos sunt, decora tua pie comprehendentes; uni tibi quæ superiora homini sunt concedimus. Immutasti igitur naturam ineffabili partu tuo. Quandonam enim audivit quisquam virginem sine semine concipientem? O rem miram! quæ mater est pariens, eam vides virginem incorruptam, quia scilicet quod pariebatur, Deus erat. Hoc unum itaque etiam in vitali dormitione, a cæteris differens, merito sola habes, utriusque simul (corporis et animæ) incorruptelam.

3. Sed jam nobis Sion enarret diei illius mirabilia. Completus erat vitæ terminus; aderat resolutionis hora. Præcognoverat, ut par erat, Dei Mater sanctissima translationis suæ stadium. Quis enim hoc multo magis, o Philochristi, præ aliquo quolibet servilis conditionis vate, Matri Dei et principi prophetarum non attribuat? Postquam igitur hæc sensit et agnovit, qualia ipsam elata voce dixisse ratio nobis suadet? Venit, inquit, exitus mei dies: venit tempus meæ ad te transitionis. Adsint mihi qui meas exsequias curent, Domine: assistant, funus meum curaturi ministri; et in manus tuas spiritum meum commendabo. Manibus discipulorum tuorum, intactum Deique receptaculum corpus meum, ex quo tu qui es ipsa immortalitas prodisti, efferatur. Adsint mihi ad solatium qui in cunctis terræ finibus dispersi sunt, præcones ac ministri Evangelii tui. Quod si justum Enochum viventem adhuc propter suam bonitatem transferri voluisti; et Eliam Thesbitem igneo curru sustolli ex hac cognita ad ignotas regiones, ambos scilicet tremendi tui ac splendidissimi adventus tempus expectantes: si præterea prophetam Habacucum ex Hierosolymis Babylonem usque, ob Danielis necessitatem, uno temporis momento transferri, et inde reverti mirabiliter fecisti; quid tibi impossibile sit, modo velis? Vix hæc dixerat laudatissima Virgo, cum duodecim apostoli supervenerunt, alius aliunde ceu nebulae alis spiritus ad lucis nebulam (nempe quæ lucem fulgore suo obscurabat) delati donec illic pedem sigerent. Quid ergo dixit virgo theonyma, polyonyma, megalonyma? Oculos circumferens de suo recubitu, vidensque expetitos discipulos: Lætetur, inquit, anima mea in Domino, sitque hic mihi gaudii titulus, et laudationis atque amplitudinis apud omnes terræ populos, quia congregavit mihi Dominus Ecclesiæ fundamenta, mundi principes adunavit, mirabiles funeris mei ministros. O grande portentum! o maternæ sanctificationis opus! o filialis dilectionis donum! Cælum mihi patet hospitium, quod mundi luminaria continet; templum Domini, cæleste lacunar, aperitur, divos mystas sacerdotesque mihi ostendens. Haud

γάρ ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων κοινωνεῖ καὶ συμφέρεται, ἵνα δῶμεν προχείρως ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ περὶ σοῦ εὐσεβῶς διαλαμβάνοντες παραχωροῦμέν σοι μόνῃ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον· διήλλαξας τοιγάρτοι τὴν φύσιν κατὰ τὴν ἀρρήτον γέννησιν· ποῦ γὰρ ἔγνω τις παρθένον ἀσπόρως συλλαμβάνουσαν; Ὡ τοῦ θαύματος! τὴν ὡς μητέρα λοχεύουσαν, ὁρᾷ ὡς ἀφθορον παρθενεύουσαν, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τὸ γεννώμενον. Τοῦτο οὖν καὶ ἐπὶ τῇ ζωοφόρῳ κοιμήσει, ἐξαλλάττουσα τῶν λοιπῶν, εἰκότως μόνῃ ἔχεις τοῦ συναμφοτέρου τὸ ἀφθαρτον.

γ'. Ἀλλ' ἡ Σιών ἡμῖν ἀφηγείσθω τὰ τῆς ἡμέρας παράδοξα (8)· πεπλήρωτο τοίνυν τὸ τῆς ζωῆς ὁροθέσιον· παρῆν ἡ τῆς ἀναλύσεως ὥρα· προέγνω ὡς οἷα Θεοῦ μήτηρ ἡ παναγία τὸ τῆς μεταστάσεως στάδιον· πόσον γὰρ δοίη τις τὸ μείζον, ὃ φιλόχριστοι, πρὸς πάντα τὸν δουλικῶς ὀρῶντα, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιπροφήτιδι; Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤσθετο καὶ μεμάθηκεν, οἷα ἡμῖν ὁ λόγος ἀνακαλεῖσθαι αὐτὴν ὑποφαίνει; Ἦκεν ἡμέρα τῆς ἐξόδου μου· ἦκεν ὁ χρόνος τῆς πρὸς σὲ ἐκδημίας μου· παρέστωσάν μοι οἱ λειτουργήσοντες τὰ ἐντάφια, Δέσποτα· ἐπιστάλησαν οἱ τὴν κηδεῖαν συντελέσοντες διάκονοι· καὶ εἰς μὲν χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ Πνεῦμά μου· παλάμαις δὲ τῶν μαθητῶν σου τὸ ἄψαυστον καὶ Θεοδόχον σῶμά μου, ἐξ οὗπερ σὺ ἡ ἀθανασία ἀνατέταλκας ἐκκομίσασθαι· παραστήτωσάν μοι οἱ ἐν τοῖς πέρασι διεσπαρμένοι πρὸς εὐφροσύνην μου, οἱ κήρυκες καὶ ὑπηρέται τοῦ Εὐαγγελίου σου· καὶ εἰ τὸν δίκαιον Ἐνώχ ἔτι ζῶντα μεταθέσθαι διὰ τὸ χρεῖῳδες ἠυδόκησας· τὸν τε Θεοδίτην Ἠλίαν ἱεπαρῶναι πυρίνῳ ἄρματι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πρὸς ἀδήλους χώρας, ἀμφοτέρους τὸν τῆς φρικτῆς σου καὶ παμφοῦς δευτέρας παρουσίας ἀναμένοντας χρόνον· καὶ αὖθις εἰς τὸν προφήτην Ἀμβρακὸν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα διὰ χρεῖαν τοῦ Δανιὴλ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ μεταστήσαι καὶ ἀναποδίσαι ἑτεροατούργησας· τί σοι οὐ δυνατὸν θελήσαντι μόνον; ταῦτα ἐπεὶ λέλεχεν ἡ πανύμνητος, καὶ ἡ ἀποστολικὴ δωδεκάς ἐπέστη, ἄλλος ἀλλαχόθεν ὡς νεφέλαι τῷ πτερῷ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς νεφέλην ἐλασθέντες καὶ καταπαύσαντες· τί οὖν φησιν ἡ θεώνυμος καὶ πολυνύμος καὶ μεγαλόνυμος; Ἄρασα κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακεκλιμένη καὶ ἰδοῦσα τοὺς ζητουμένους, Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται μοι τοῦτο εἰς ὄνομα εὐφροσύνης, καὶ εἰς αἴνεσιν καὶ μεγαλειότητα παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τῆς γῆς, ὅτι συνήγαγέ μοι τοὺς θεμελίους τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι συνήθροισέ μοι τοὺς ἄρχοντας τῆς οἰκουμένης, τοὺς θαυμαστοὺς ὑπηρέτας τῆς ἐμῆς κηδεῖας. Ὡ μεγαλοφυοῦς τερατουργήματος! Ὡ μητρικῆς ἀφοσιώσεως ἔργον! Ὡ σχέσεως υἱικῆς δῶρον! οὐρανός μοι τὸ δωμάτιον κατεφάνη, τοὺς φωστῆρας τοῦ κόσμου ἐν ἑαυτῷ περιφέρων· ναὸς Κυρίου ἡ ὁροφὴ ὤφθη, τοὺς θείους

(8) De Deiparæ obitu, ejusque loco, et apostolis ut pie creditum est assistantibus, etc., proluxe eruditeque Trombellius in Vita ejusdem Deiparæ, tom. IV, dissert. 45, prolatis variis ex antiquitate

testibus ac documentis, quæ hic repetere non vacat. Nunc autem noster quoque Studita testis non contemnendus accedit.

μυστας καὶ ἱερουργοὺς παραστήσασά μοι· οὐκέτι τὸ Ἰουδαϊκὸν σύστημα μελετήσῃ τὴν κατ' ἐμοῦ παραινῶσαν· οὐκέτι κατ' ἐμοῦ ἐφοπλίσει τὴν πάντολμον χεῖρα πρὸς ἐμὴν φονοκτονίαν τὸ ἱερατικὸν βουλευτήριον· πάσαι μὲν οὖν μεμελετηκότες συνανήρουν ἂν τῷ Υἱῷ τὴν Μητέρα οἱ φιλέμονες, ἀλλὰ διήμαρτον τοῦ σκοποῦ, εἰργούσης αὐτοὺς τῆς Προνοίας ἄνωθεν· πρὸς ἀσύλους μεταδιθάζομαι κατοικεσίας, πρὸς ἀσύλους καὶ ἀνενοχλήτους διαναπαύσεις, ἐνθα οὐ παρ-εἰσδύει ὁ ἐχθρὸς τὰ τῆς κακίας ἐνεδρα, ἐνθα ἴδοιμι τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέψομαι τὸν ναὸν ὁ παμφαῆς ναὸς αὐτοῦ.

δ'. Ἀλλ' οἶα πρὸς αὐτὴν, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε παρὰ τῶν προφητικῶν στομάτων ἐκλεξάμενοι οἱ μακάριοι ἀπόστολοι;

α'. Χαίροις (9), φησὶ, κλίμαξ ἐστηριγμένη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν, δι' ἧς ἡ καθ' ἡμᾶς κἀθοδος, καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος γέγονε τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν μέγαν πατριάρχην Ἰακώβ.

β'. Χαίροις, βάτε παραδοξοειδέστατε ἐξ ἧς ἐπεφάνη ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς, ἣν περ κατακαίων τὴ πῦρ οὐ κατέκαιεν, κατὰ Μωϋσέα τὸν θεοπτικώτατον.

γ'. Χαίροις, ὁ θεόδεκτος πόκος, ἐξ ἧς ἀπερρύη ἡ οὐράνιος δρόσος, πλήρης λεκάνη ὕδατος, κατὰ Γεδεὼν τὸν θαυμασιώτατον.

δ'. Χαίροις, πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἣν οἱ βασιλεῖς θαυμάζοντες μεγαλύνουσι, μετὰ Δαβὶδ τὸν ἀσματογράφον.

ε'. Χαίροις, ἡ νοητὴ Βηθλεὲμ, ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραθα, ἐξ οὗ ἐξελήλυθεν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὗ αἱ ἐξοδοὶ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, κατὰ Μιχαῖαν τὸν θειώτατον.

ς'. Χαίροις, τὸ κατάσκιον παρθενικὸν ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεφάνη, κατὰ Ἀμβρακίμ τὸν θεοδόητον.

ζ'. Χαίροις, λυχνία χρυσοειδέστατε καὶ φωτοφόρε, ἐξ ἧς περιέλαμψε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὸ ἀπρόσιτον φῶς τῆς θεότητος, κατὰ Ζαχαρίαν τὸν θεσπέσιον.

η'. Χαίροις, τὸ παγκόσμιον ἱλαστήριον τῶν βροτῶν, δι' οὗ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυρίου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προσάγεται κατὰ Μαλαχίαν τὸν ἁγιώτατον.

θ'. Χαίροις, κούφη νεφέλη, ἐν ἣ Ὁ Κύριος κεκάθικε, κατὰ Ἡσαΐαν τὸν ἱεροφωνώτατον.

ι'. Χαίροις, ἱερὰ βίβλος τῶν προσταγμάτων Κυρίου, καὶ ὁ νεοχάρακτος νόμος τῆς χάριτος, δι' ἣν τὰ ἀρεστὰ Θεῷ, ἡμῖν γνωστά ἐστι, κατὰ Ἱερεμίαν τὸν πολυθρηνητάτον.

²² Mich. v, 2. ²³ Habac. iii, 3. ²⁴ Zach. iii, 9; vi, 12. ²⁵ Malach. i, 11. ²⁶ Isa. xix, 1. ²⁷ Jerem. xxv, 13, et alibi.

(9) Imitatur Theodorus S. Cyrillum Alex. in Oratione de B. Maria, Opp. t. V, part. ii, p. 379. Dicerem imitari quoque Damascenum; nisi nuper p. 54, in adnotatione monuisssem lectores, oratio-

A jam ulterius Judaica factio meditabitur adversus me vesaniam, neque adversus me violentam manum armabit cædi meæ anhelans sacerdotalis senatus. Jamdiu quidem hi cruenti moliti sunt Matrem cum Filio perimere, sed scopo aberrarunt, superna eos cohibente Providentia. Ad tuta transmigro habitacula, ad tutam et sine molestia quietem, ubi inimicus malitiæ suæ insidias non collocat, ubi Domini deliciis fruar, templumque spectabo ego quæ illius templum splendidum fui.

4. Age vero quid Virgini responderunt sive propriis sive prophetarum verbis beati apostoli?

1° Ave, aiebant, scala a terra in cælum protensa, per quam Domini ad nos descensus, et in cælum reditus fuit, ut Jacob patriarcha vidit.

2° Ave, rube mirabilissime, ex quo angelus Domini apparuit in ignis flamma, quem ardens ignis non amburebat, sicuti summo Dei spectatori Moysi ostensum est.

3° Ave, Deo gravidum vellus, ex quo cœlestis ros defluxit, into plenus aqua catillus, quod admirabili contigit Gedeoni.

4° Ave, civitas regis magni, quam admirabundi reges magnificent, ut hymnographus David delineat.

5° Ave, intellectualis Bethleem, domus Ephratha, ex qua egressus est Rex gloriæ, ut fieret princeps in Israele, cujus exitus ab initio dierum sæculi, ut ait divus Michæas ²².

6° Salve, umbrose mons virgineæ, ex quo Sanctus Israelis apparuit, ut Habacucus divinitus instinctus clamat ²³.

7° Ave, lucerna auro splendens lucifera, ex qua sedentibus in tenebris et in umbra mortis effulsit inaccessa deitatis lux, secundum divinitus afflatum Zachariam ²⁴.

8° Ave, universale mortalium propitiatorium, per quod ab ortu solis usque ad occasum nomen Domini glorificatur in gentibus, et in omni loco thurificatio nomini ejus offertur, sicut ait sanctissimus Malachias ²⁵.

9° Ave, levis nebula, in qua Dominus resedit, ut est apud sacra magnaue voce præditum Isaiam ²⁶.

10° Ave, sacer mandatorum Domini liber, noviter scripta gratiæ lex, per quam Deo placita nobis innotescunt, prout luctuosissimus ait Jeremias ²⁷.

nem illam de nativ. B. Mariæ, editam inter Damascenicis, Theodorum potius habere parentem, teste etiam codice Vaticano 435.

11° Ave, janua clausa, per quam Deus Israelis A ingressus est et egressus, sicut summus Dei speculator Ezechiel scribit ²⁹.

12° Ave, nulla manu laborate mons celsissime, ex quo angularis abscissus fuit lapis, sicut ait summus theologus Daniel ³⁰.

5. Sed enim quænam mens complectatur, vel oratio exæquet, quot quantaque ibi cecinerunt, dixerunt, laudativo præconio extulerunt theologi viri? At postquam justis sacris functi fuerunt, sancteque sancta peregerunt, ecce adfuit ipse Dominus cum gloria fortitudinis suæ omnique cælorum exercitu. Et invisibiliter quidem incorporei (angeli), corporaliter autem apostoli divinorum magnalium hymnistæ erant. Mista erat, o fratres, panegyris atque chorus cælestium ac terrenorum (nec quisquam miretur nostram Deo dignas res narrantem orationem), Angelorum, Archangelorum, Dominationum, Thronorum, Principatum, Potestatum, Virtutum, Cherubimorum, Seraphinorum, apostolorum, martyrum, justorum: quorum alii deducebant, alii præcedebant, alii subsequebantur, alii stipabant, cunctique una voce cum jubilis clamabant: Cantate Domino, laudate Dominum, benedictus Dominus super justo monte sancto ejus, et exaltetur cælum in sublime. Quis ergo audivit par canticum a sæculo, o Philochristi? quis hujusmodi exsequiarum pompam? Quis unquam talem transitum novit, quali Mater Domini mei digna fuit? Neque id immerito, quandoquidem nemo illa excelsior, quæ omnium maxima fuit. Horret spiritus meus, dum transitus tui magnalia, o Virgo, recogitat. Perhorrescit mens mea, dum tuæ dormitionis admirabilitatem reputat. Hæret lingua mea, dum tui reviviscentis mysterium enarrat. Nam quis digne auditas faciet omnes laudes tuas, et narrabit cuncta mirabilia tua? Quænam mens satis sublimi facundia eloquetur? quænam lingua magnisona prædicabit? tua, inquam, decora effabitur, res tuas describet, merita tua verbis exprimet, vel tua mirabilia exæquabit mysteria, celebritates, festos dies, laudationes, encomia? Quamobrem ad hoc quoque mysterium celebrandum infirma est, viribus impar, et attingendo scopo inepta convincitur. Tu enim superemines, excedis, incorporabiliter superas, altitudine, magnitudine, sublimissimam D quamlibet cæli partem: sanctitatis quidem splendore lucem solis, meritorum jure angelorum dignitatem, et cujuslibet incorporeæ rationalis substantiæ intellectualium et intelligibilium virtutum.

6. Sed, o illustrem splendidamque, sic enim læ-

²⁹ Ezech. XLIV, 2. ³⁰ Dan. II, 45.

(10) De Deiparæ corpore resuscitato et in cælos assumpto, copiose item Trombellius in citato operis tomo dissert. 46. Videndus insuper Benedictus XIV; De festis lib. II, cap. 8. Rem attingit etiam Atto Vercellensis in sermone 17, inter illos a nobis editos. Inter vetera scripta eminet Pseudo-Hieronymus tract. De assumptione B. Mariæ, ad

ια'. Χαίροις. πύλη κεκλεισμένη, δι' ἧς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσελήλυθεν καὶ ἐξελήλυθεν, κατὰ Ἰεζεκιήλ τὸν θεοπτικώτατον.

ιβ'. Χαίροις, τὸ ἀλάξευτον χειροῦ φηλότατον ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἀκρογωνιαίος ἀποτέμνεται λίθος, κατὰ Δανιήλ τὸν θεολογικώτατον.

ε'. Καὶ ποῖος νοῦς χωρήσειεν, ἢ τίς λόγος ἐφίκοιτο, ὅσα ἐκεῖσε ᾤσαν, ἔφασαν, ἐμακάρισαν οἱ θεολόγοι; Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰκότα ἱερούργησαν ἱερώς, καὶ ἁγίως τὰ ἅγια ἐπετέλεσαν, ἰδοὺ παρεγένετο καὶ ὁ Κύριος μετὰ δόξης ἰσχύος αὐτοῦ καὶ πάσης στρατιᾶς οὐρανοῦ· καὶ ἀοράτως μὲν ἐλειτούργουν οἱ ἀσώματοι, σωματικῶς δὲ οἱ ἀπόστολοι ὑμνωδοὶ τᾶς θείας μεγαλειότητος ἐδείκνυντο· συμμιγῆς ἦν, ἀδελφοί, ἡ πανήγυρις καὶ ὁ θίασος οὐράνιος τε καὶ ἐπίγειος (καὶ μὴ ξενιζέτω ὁ λόγος τὰ θεοπρεπῆ ὑπογράφων). Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλων, Κυριοτήτων, Θρόνων, Ἀρχῶν, Ἐξουσιῶν, Δυνάμεων, τῶν Χερουδικῶν, καὶ Σεραφικῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, δικαίων, τῶν μὲν προτρεχόντων, τῶν δὲ προσυπαντώντων, τῶν μὲν ἡγουμένων, τῶν δὲ προηγουμένων, τῶν δὲ ἐπομένων, τῶν δὲ παρεπομένων, πάντων φωνῇ μιᾷ ἐν εὐφροσύνῃ βοώντων· Ἀσάτε τῷ Κυρίῳ· αἰνέσατε τὸν Κύριον· εὐλογημένος Κύριος ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ἀνυψώθῃτω ὁ οὐρανὸς εἰς τὸ μετέωρον· τίς οὖν ἤκουσεν ἐξ αἰῶνος τοιοῦτον ἐξόδιον, ὧ φιλόχριστοι; τίς ἔγνω τηλικαύτης κηδείας προπομπήν; τίς ᾔσθετο τοιαύτης μεταβάσεως πώποτε, οἷας ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου μου ἡξίωται; καὶ οὐκ ἀπεικός· ἐπειδὴ περ οὐδέ τις ὑπέρτερος αὐτῆς δέδεικται, μειζοτέρας οὐσης ἀπάντων· φρίττει μου οὖν τὸ πνεῦμα τὸ μεγαλεῖον τῆς μεταστάσεώς σου, ὦ Πάρθενε, διενθυμούμενος· ἐκπλήττεται μου ὁ νοῦς τὸ τῆς κοιμήσεώς σου θαυμάσιον ἀναλογιζόμενος· συνδέεται μου ἡ γλῶττα τὸ τῆς παλινζωίας (10) σου μυστήριον ἐκδιηγούμενη· τίς γάρ ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἐπαξίως ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου, διηγῆσαιτο πάντα τὰ θαυμάσιά σου; ποῖος νοῦς ὑψηγορῶν ῥητορεύσει; ποῖα γλῶσσα μεγαληγοροῦσα φθέγγεται, καὶ τὰ σὰ ἐξεῖποι, τὰ σὰ παραστήσει, τοῖς σοῖς προσβάλλει ῥήμασιν, ἢ τῶν σῶν ἐφικνεῖται θαυμασίων τελετῶν, πανηγύρεων, ἑορτῶν, διηγήσεων, ἐγκωμίων; μεθ' ὧν καὶ τοῦ παρόντος μυστηρίου ἀσθενεῖ, ἀτονεῖ, ἀποτυγχάνει, ἀπελέγχεται· καὶ γὰρ ὑπερέχεις, ὑπερβάλλεις, ὑπερτερεῖς ἀσυγκρίτως, ἐν ὕψει καὶ μεγέθει τοῦ ἀνωτάτου πόλου, ἐν ἀγνεύει λαμπρότητι τοῦ ἡλιακοῦ φάους, ἐν παρρησίας οἰκειώσει τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας, πάσης τῆς αὐλοῦ καὶ λογικῆς οὐσίας νοητῶν τε καὶ νοερῶν δυνάμεων.

ς'. Ἄλλ' ὦ τῆς ἐπιφανοῦς σου καὶ λαμπρᾶς (δι'

Eustochium. Studita autem noster ecclesiasticam traditionem tenere se nunc indicat vocabulo παλινζωίας. Et quidem pluribus verbis Damascenus, orat. 2, de dormitione Deiparæ, n. 14. Nunc adde Epiphanium monachum nuper a cl. Dresselio editum.

ἰδονῆς γὰρ ἔχω λέγειν) πανηγύρεως! Ὡ τῆς σημειο-
φόρου καὶ θαυματοποιοῦ μεταστάσεώς σου! Ὡ τῆς
ζωοπαρόχου καὶ ἀειφθαρτοδιωρήτου ἐνταφιάσεώς σου
τῆς φωτοκυήτορος! ἀλλὰ τὰς νεφέλας διασχούσα,
καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιούσα, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων
εἰσιούσα ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεώς τε καὶ ἐξομολογήσεως
κατευλαγήσαι ἀξίωσον, Θεοτόκε, τὰ τῆς οἰκουμένης
πέρατα· πρεσβείαις σου τοὺς ἀέρας εὐκρατοῦσα,
τοὺς ὁμίλους εὐκαίρως δωρουμένη, τοὺς ἀνέμους
εὐθετοῦσα, τὴν γῆν εὐκαρποῦσα, τὴν Ἐκκλησίαν
εἰρηνεύουσα, τὴν ὀρθοδοξίαν κρατύνουσα, τὴν βασι-
λείαν φυλάττουσα, τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀποσοβοῦσα,
ἅπαν τὸ Χριστιανῶν φύλον περιέπουσα· εἴτα καὶ τῆς
ἐμῆς τολμηρίας συγγινώσκουσα· σοῦ γὰρ ἐστὶ τὸ
λόγιον, καὶ σὺ, ὦ Μήτηρ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον προφητι-
κῶς ἐμελέδησας· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν
μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· ἐπεὶ οὖν οὐχ οἶόν
τε διαπίπτειν σου τὸν θεόφραστον λόγον, δέξαι
κάμοῦ τοῦ ἀναξίου σου οἰκέτου τὴν κατὰ δύναμιν
πρόσρησιν· καὶ Ἀπόδος τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σω-
τηρίου σου· σθένει τε τῶν πρεσβειῶν σου ατήριζόν
με, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρὶ, καὶ τῇ ἀνατεθειμένῃ
ποίητι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα
καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παντοκράτορι Πα-
τρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γ'.

Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

(ANG. MAL. Biblioth. Nov. t. IV, p. 1.)

α'. Ἀρχιστρατήγων ἡμᾶς νοερῶν περιήχησαν σάλ-
πιγγες, καὶ θείων ἱερῶν λειτουργῶν περιήστραψαν
χάριτες· ὕμνολόγων γρηγόρων πρὸς ὕμνους ἐγρη-
γορέναι συνήθροισαν τάγματα, καὶ τάξεις αὐλῶν
ὕλικοῖς σύνομνοι χορεῖαν συνέστησαν· ὁ τῶν ἄνω
χοροστάτης καὶ τῶν κάτω, ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ταξιαρ-
χεῖ σήμερον· καὶ τίς γὰρ οὗτος, ὁ τοσοῦτος Μιχαὴλ
πρὸς χάριτος Θεοῦ λαμπρυνόμενος, καὶ βροτοῖς
θεῶν ἐλλάμψεων μεσίτης γενόμενος; νόμοι μὲν οὖν
καὶ θεοπαγεῖς ὁμοῦ καὶ πανδίκαιοι, ταῖς ἀρχιδόταις
πρὸς ἄνδρας ἐξεφάνθησαν θεοτυπίαις (10*), καὶ μά-
λιστα πλείστους ἐξ εὐεργετῶν δωρεὰς κομιζομένους,
μὴ ἀμνήμονας ὁμοῦ τε καὶ ἀγνώμονας καθίστασθαι
πρὸς τοὺς αὐτοῦ προστάτας, ἀλλὰ μὴν τέως ἦν ἔχει
πᾶς πᾶσαν φύσεως δύναμιν κηρύττειν τὰς χάριτας·
προστάται τοίνυν ὀξεῖς ὁμοῦ καὶ θερμοὶ πρὸς Θεόν,
καὶ πρέσβεις θνητῶν δοκνοὶ ὁμοῦ τε καὶ ἀπαυστοι,
οἱ ἐκ φιλάνθρωπου Δεσπότης λαβόντες τὸ φιλάνθρω-
πον, φιλάνθρωποι ἄγγελοι, τὸ πρωτόκτιστον ἐξ ἀκτί-
στου φωτὸς μεταδοτικῶς τοῦ φωτὸς φωτιζόμενοι·
ἄγγελοι, ὁ πρῶτος μὲν πρὸ τοῦ κόσμου ὑπερκόσμιος
κόσμοις, καὶ τούτῳ τῷ κόσμῳ τὸν ὑπερκόσμιον κό-
σμον Χριστὸν προκηρύξαντες· ἄγγελοι οἱ ἀμεσίτευ-
τοι μεσίται πρὸς Θεὸν τῶν βροτῶν, θεοὶ τῇ θεώσει
ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει λεγόμενοι· ἄγγελοι τῆς

A tantèr aïo, solemnitate tuam! O prodigiosum
plenumque stupore transitum tuum! O vitæ incor-
ruptelæque datricem sepulturam tuam, o lucis Pa-
rens! Sed nubes permeans, et in cælum conscen-
dens, et in Sancta sanctorum ingressa in voce
exultationis et confessionis, benedicere digneris, o
Deipara, orbi terrarum; intercessionibus tuis aerem
salubriter temperans, imbres idoneo tempore do-
nans, ventos apte regens, terram frugiferam faciens,
Ecclesiam tranquillam, orthodoxiam firmam, impe-
rium tutum; barbaras autem gentes longe submo-
vens, universum Christi populum protegens; postre-
mo meæ quoque audaciæ parcens. Tuum enim hoc
fuit effatum: Tu, Mater Dei, prophetice quod futu-
rum erat cecinisti: *Ecce enim, inquit, ex hoc tem-*
B *pore beatam me dicent omnes generationes* ^{30*}. Quia
igitur divinitus inspirata verba tua excidere nequeunt,
recipe mei quoque indigni famuli tui, quam pro
viribus dixi, orationem: et *Redde lætitiā salutaris*
tui ^{30**}. Precum tuarum robore confirma me, cum
præsule meo parante, et cum grege commisso: in
Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et honor
atque dominatio cum Patre omnipotente, et vivifico
Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum.
Amen.

VI.

In cœlestium ordinum cætum.

1. Summorum ducum spiritalium nos tubæ cir-
cumsonuerunt; divinatorum ad sacra ministrorum
nos gratia circumfulsit; vigilum agmina hymno-
dicorum ad vigilandum in canticis nos congrega-
runt; ordines immateriales cum materialibus con-
cinentes choream ducunt; cœlestium idem ac ter-
restrium præcentor in eadem æde omnes hodie mo-
deratur. Quis hic porro? nempe tantus ille Michael
gratia Dei splendidus, et mortalibus etiam divi-
norum luminum factus conciliator. Leges igitur et
a Deo latæ et justissimæ, supremis apud homines
patefactæ sunt revelationibus, ut ii qui plurima a
benefactoribus dona retulerint, ne sint immemores
simul et ingrati adversus patronos suos, sed ut pro
sui quisque ingenii viribus gratias agant. Patroni
D igitur prompti simul et fervidi apud Deum, et
legati mortalium impigri et assidui, a beni-
gno Domino benignitate instructi, amatore
hominum angeli; primo lumine ab increato lu-
mine impertiti; angeli, qui fuistis primus ante
hunc mundum mundus supermundialis, quique
huic mundo supermundialem adhuc mundum,
id est Christum, nuntiastis; angeli proximi apud
Deum pro mortalibus intercessores, dii ob conjun-
ctionem cum Deo non tamen proprie dicti: natura

^{30*} Luc. i, 48. ^{30**} Psal. l, 14.

(10*) In appendice tomi VIII, p. 285, Operum S. Joan. Chrysostomi legitur mediocre excerptum, verbis plerumque mutatis, hujus sermonis Theo-

dori. Auctorem non novit Montfauconius, ideoque sermonem, ut Chrysostomo suppositum spuriumque, incautus contempsit.

angeli, supernæ liberæ civitatis liberi incolæ, imo A qui estis superna illa libera Hierosolyma, quæ mater est liberatorum omnium a Christo; angeli animatus intellectualis ignis, Dei flamma rationalis; angelis, lucidi, excelsi, aeremque transcendentes æterni montes, unde nos *Deus illuminat mirabiliter a montibus æternis*³¹; angelí janitores parati supernarum sedium atque stationum: *Quam dilecta sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima nostra ad atria tua, Domine*³². *Quoniam lumen exsultationis et salutis in angelicis justorum tabernaculis*³³; *et in voce exsultationis et confessionis, in jubilis feriantium; in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei*³⁴; *in quo omnes angeli Dei potentes virtute, facientes sermonem ejus*³⁵; *in quo vitæ simplicitas, pacifica et quieta; in quo est magnus et formidabilis supra omnes qui in circuitu ejus sunt*³⁶; *in quo sacrum silentium triumphalium hymnorum; in quo ineffabilium mysteria sacratissimarum laudum; in quo invisibiles revelationes ineloquacium et tamen late audiendarum hymnologiarum; in quo lux sine vespere vigilum oculos illustrat; in quo Dei intellectuali habitaculo, illorum est astrorum collectio, angelicarum, inquam, virtutum, nobis ad meliora faventium: sunt enim angeli in ministerium ad nos missi a Deo, propter eos qui salutem sunt adepturi.*

2. Angelicarum virtutum incorporearum, qui est immortalis exercitus, cooperator simul Dei et minister, diversæ sunt stiones, diversæ appellationes, diversæ dignitates, una substantia quæ varias habet operationes: sunt hi ordines hymnologici, cœlorum custodes, Deo coram astantes: sunt ordines interiores, et item exteriores qui portæ cœli appellantur; sunt ordines superiores, et item inferiores, qui superioribus aliquando aiebant: *Attolite portas, principes, vestras*³⁷: sunt ordines qui mittunt, sunt etiam qui mittuntur: sunt ordines qui initiant, et item qui initiantur: diversorum angelorum diversi sunt ordines. Angeli per aerem volitant, sanctorum animas ab aereis spiritibus protegentes. Hoc significans patriarcha Jacobus moriens dicebat: *Angelus qui eruit me de cunctis malis*³⁸. Quamobrem angelis terrestris orbis cura commissæ est, Dei jussu opportunam providentiam impendentes. Angelus unicuique animæ Christiani veri datus est a Deo ad tutelam et conservationem: *Ne des, inquit, in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te*³⁹. Et rursus: *Videte, inquit, ne quem ex his minimis contemnatis qui in me credunt: dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem Patris mei qui in cœlis est*⁴⁰. Quemadmodum autem singulis suis animabus angelus a Deo donatus est, ita etiam unicuique integræ fideli genti unus angelus a Deo provisor traditus est: Consti-

άνω πόλεως τῆς ἐλευθέρας ἐλευθεροπολῖται, ἡ γε ἡ
 ἄνω ἐλευθέρα Ἱερουσαλήμ, ἡ μήτηρ πάντων τῶν
 συνελευθέρων Χριστοῦ· ἄγγελοι, τὸ ἔμφυχον καὶ
 νοερὸν πῦρ, ἡ λογικὴ Θεοῦ φλόξ· ἄγγελοι τὰ φαινέ-
 καὶ ὑπέρτερα καὶ μετέωρα ὑπερόρια καὶ αἰώνια ὄρη,
 δι' ὧν φωτίζει ἡμᾶς θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰω-
 νίων· ἄγγελοι πρόσκηνοι ἐτοιμασταὶ τῶν ἄνω σκη-
 νῶν καὶ μονῶν· Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου,
 Κύριε τῶν δυνάμεων! Εἰς αὐτὰ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλελ-
 πει ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἰς τὰς αὐλὰς σου, Κύριε.
 Διότι φῶς ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν ταῖς
 ἀγγελικαῖς σκηναῖς τῶν δικαίων· καὶ ἐν φωνῇ
 ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἡχοῖς ἐορ-
 ταζόντων, ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ
 οἴκου τοῦ Θεοῦ· ἐν ᾧ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, δυ-
 νατοὶ ἰσχύι, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ· ἐν ᾧ
 ἀπλότης ζωῆς εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος, Ἐν ᾧ μέ-
 γας καὶ φοβερός ἐστὶν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλω
 αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἡ κρυφίμυστος σιγὴ τῶν ἐπινικίων
 ὕμνων· ἐν ᾧ αἱ ἀπόρρητοι θεομυσταὶ τῶν παναγε-
 στάτων αἰνῶν· ἐν ᾧ αἱ ἀόρατοι θεοφωταὶ τῶν
 ἀφθέγκτων καὶ διαπρυσίων ὕμνων· ἐν ᾧ ἡ
 ἀνέσπερος φωτοχυσία τὰ ἄϋπνα τῶν ἀσωμάτων κατ-
 αυγάζουσα ὄμματα· ἐν ᾧ οἶκος Θεοῦ νοερῷ, ἐκείνων
 τῶν ἀστέρων ἄγυρις, ἀγγελικῶν, λέγω, δυνάμεων
 συνεργουσῶν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα, αἰὶ πρὸς δια-
 κονίαν πρὸς ἡμᾶς ἐκ Θεοῦ ἀποστελλόμενοι, διὰ τοὺς
 μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.

β'. Ἀγγελικῶν δυνάμεων τῶν ἀσωμάτων, στρα-
 τευμάτων ἀθανάτων, ἐν οἷς Θεοῦ ὑπουργοὶ ὁμοῦ καὶ
 λειτουργοὶ διάφορος ἡ στάσις, διάφοροι αἱ προσηγο-
 ρίαι, διάφοροι αἱ ἀξίαι, μία ἡ οὐσία, πολυτρόπους
 ἔχουσα τὰς ἐργασίας· τάξεις ὕμνων· τάξεις ὕμνων
 ὕμνων φυλακτικαὶ, καὶ Θεῷ ἀμέσως παραστατικαὶ,
 τάξεις ἐσώτεραι, τάξεις ἐξώτεραι, αἱ καὶ πύλαι οὐ-
 ρανῶν προσαγορεύονται· τάξεις ὑψηλότεραι, τάξεις
 κατώτεραι, αἱ πρὸς τὰς ἀνωτέρας ποτὲ ἔλεγον·
 Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν· τάξεις ἀποστέλ-
 λουσαι, τάξεις ἀποστελλόμεναι, τάξεις μυσταγωγοῦ-
 σαι, τάξεις μυσταγωγούμεναι· διαφόρων ἀγγέλων
 διάφοροι αἱ τάξεις· ἄγγελοι τῷ ἀέρι ἐφίπτανται, τὰς
 ψυχὰς τῶν ἁγίων ἐκ τῶν πνευμάτων τοῦ ἀέρος δια-
 σῶζοντες· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ,
 φησι τελευτῶν· Ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάν-
 των τῶν κακῶν διὸ καὶ ἄγγελοι τὴν ἐπιγείου κόσμου
 διοίκησιν ἐμπιστεύονται, νεύματι Δεσποτικῷ ποιού-
 μενοι τὴν πρέπουσαν πρόνοιαν· ἄγγελος πάσῃ ψυχῇ
 Χριστιανοῦ ἀληθοῦς ἐμπεπίστευται ὑπὸ Θεοῦ εἰς τή-
 ρησιν καὶ ἀντίληψιν· Μὴ δώης γάρ, φησὶν, εἰς σά-
 λον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ νυστάξει ὁ φυλάσσων
 σε. Καὶ πάλιν· Ὁρᾶτε, φησὶ, μὴ καταφρονήσατε
 ἐνός τῶν ἐλαχίστων τούτων τῶν πιστευόντων
 εἰς ἐμέ· λέγω γάρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν
 βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλ' ἐκάστη μὲν ψυχὴ ὡς θεοσεβεῖ
 ἄγγελος ὑπὸ Θεοῦ δεδωρηται· ἐκάστῳ δὲ ὅλῳ πιστῷ

³¹ Psal. lxxv, 5. ³² Psal. lxxxiii, 2, 3. ³³ Psal. cxvii, 13. ³⁴ Psal. xli, 4. ³⁵ Psal. cii, 20. ³⁶ Psal. lxxxviii, 8. ³⁷ Psal. xxiii, 7. ³⁸ Gen. xlviii, 16. ³⁹ Psal. cxx, 3. ⁴⁰ Matth. xviii, 10.

ἔθνει εἰς ἄγγελος εἰς πρόνοίαν ὑπὸ Θεοῦ παραδέδω-
ται· Ἔστησε γάρ, φησὶν, ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀρι-
θμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· δι' ἀγγέλων οὐρανίων, Θεοῦ
μυστηρίων ἐπὶ γῆς μετάδοσις· δι' ἀγγέλων, ὑδάτων
καὶ πηγῶν τήρησις ὁμοῦ τε καὶ ἰασις· δι' ἀγγέλων
τοῖς ἀξίοις πειρασμῶν λύτρωσις· *Παραμβαλεῖ γάρ,*
φησὶν, ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων
αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς· δι' ἀγγέλων καὶ μαρ-
τύρων τῶν λειψάνων τήρησις· Κύριος φυλάσσει
πάντα τὰ ὅσα αὐτῶν, εἰ καὶ μυστικώτερός πως
τούτων τῶν ὁστέων ὁ λόγος· δι' ἀγγέλων καὶ Θεοῦ
τηροῦνται θυσιαστήρια, καὶ ναοὶ τῶν πιστῶν δια-
φυλάσσονται· δι' ἀγγέλων δεήσεις καὶ προσευχαὶ
ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν τῷ Θεῷ προσάγονται, ὁμοῦ τε
καὶ αἱ θεῖαι δωρεαὶ τοῖς ἀνθρώποις παρέχονται· καὶ
πᾶν μικροῦ δεῖν ἐπὶ γῆς Θεοῦ δι' ἀγγέλων τελεῖται
μυστήριον.

γ'. Οὕτω ποτὲ τέταχεν ὁ Θεὸς ἀψευστῇ τὰ Χερου-
βιμ εἰδότα τηρεῖν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τοῖς ἀναξίοις
ἀπρόσιτον· οὕτω σχηματίζει τῷ Ἀβραάμ, τρις-
ἄγγελον αὐτῷ ἐν εἰδὲι ἀνδρῶν ἐπιστήσας χορὸν, τὸν
τρισάγιον τῆς Τριάδος μηνύοντα θεσμόν· οὕτω τε
αὐθις δύο ταύτης τῆς ἀγγελικῆς Τριάδος ἐν Γομόροις
ἐμφανίζει τῷ Ἀὐτ, δεικνύς ἐπὶ τι τῶν ἐκεῖσε τιμω-
ριῶν ὅτι ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν
κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ
ἀγίου Πνεύματος φυσικῶς· οὕτω καὶ Ἰακώβ ὁπτά-
νεται παλαιστῆς ἄγγελος, εἰς νόμου τύπον τοῦ δι' ἄγ-
γέλου λαληθέντος· οὕτω καὶ Μωϋσεῖ τῷ πάνυ ἐν πυρὶ
φλογὸς ἀγγέλων ὁ πύρινος ποταμὸς ὁπτάνεται, τὴν ποη-
φόρον πυράρδευτον ἀλυμάντως περιφλέγων βάτον,
προδιαγράφων Θεοῦ ἐν ἀκανθηφόρῳ τῆς ἁμαρτίας φύ-
σει βροτῶν ἀσύγχυτον ἔνωσιν· οὕτω δι' ἀγγέλων
ὠλοθρεύετο τότε ταχίστη τινὲ ἀσφοφτὴ χειρὶ ἀξιοφὶ τῇ
νυκτὶ Φαραωνίτιδος γωνῆς τὰ πρῶτα νεογνά, ἀβλα-
βοὺς τηρουμένου τοῦ τῶν Ἑβραίων φύλου· οὕτως
συνεδοῦντο ἐν σχολίῳ, ἀγγελικῇ τῇ χειρὶ ἀλινήκτῳ
βυθίῳ πηγῇ, ἄξονες τοῖς ἄξοσι σὺν τριστάταις στρα-
τηγοῖς· ὅθεν καθορῶντες δὴ οἱ ἀλάστορες τὰς ἀγ-
γελικὰς αὐτὰς συμποντιζούσας δυνάμεις, ἔλεγον·
Φύγωμεν ἀπὸ προσώπου Ἰσραὴλ, ὅτι Κύριος ὑπὲρ
αὐτῶν πολεμεῖ τοὺς Αἰγυπτίους. Οὕτω μετὰ τοῦτο
αὐθις ἐν στύλῳ πυρὸς μορφωθείς ἄγγελος θεῖος,
ὁδηγὸς ὡς Χριστὸς τοῦ λαοῦ, ἀνεδείκνυτο ἀπλανῆς,
οὗ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου νεφέλης περιβαλλόμε-
νος εἶδος, τὰς ἐπαύλεις καὶ καταπαύσεις τῷ λαῷ
διακελεύεται· οὕτω προσιόντων πρὸς τὸ τῆς νομο-
θεσίας ὅρος τῶν νομοθετουμένων, διὰ πλειόνων ἀγ-
γέλων τὰς θεοτύπους ἐδέχοντο πλάκας, τῶν μὲν ἡχούν-
των σάλπιγγας ἤχῳ, τῶν δὲ τὸ ὅρος πυρὶ μορφούν-
των, καὶ ἄλλων ἐν γνώφῳ καὶ ζόφῳ καὶ θυέλλῃ τοῦτο
διακαπνιζόντων πρὸς τὸ ἔμφοδον καταστῆσαι λαόν,
Θεοῦ ἀφοβίαν νοσοῦντα· αὐθὶς τε πάλιν δι' ἀγγέλου
Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων εὐηγ-
γελίζετο νίκην· καὶ ὅπως πλείονας ἀγγέλους τῷ ἀρχ-
αγγέλῳ συνάψωμεν (πείθομαι γὰρ τῷ ἑαυτῶν ἀρ-
χιστρατήγῳ αἰεὶ συνευφραίνεσθαι), ἄγγελος μὲν ποτε

A *tuit enim, inquit, fines gentium secundum numerum*
*angelorum Dei*⁴¹. Per coelestes angelos, Dei myste-
ria orbi terrarum communicantur; per angelos fit
aquarum fontiumque custodia simul et medela, per
angelos tentationibus qui digni sunt liberantur;
Castrametatur enim, inquit, angelus Domini in cir-
*cuitu timentium eum, ut ipsos liberet*⁴²; per angelos
martyrum quoque reliquiae custodiuntur: *Dominus*
*custodit omnia ossa eorum*⁴³, quanquam mystica
potius hoc loco est ossium appellatio; per angelos
altaria Dei custodiuntur, et fidelium templa ser-
vantur; per angelos preces orationesque de terra
in caelum ad Deum deferuntur, simulque divina
dona hominibus exhibentur; omne denique prope-
modum Dei mysterium per angelos in terra perfici-
B *citur.*

3. Sic olim vere Deus constituit Cherubinos qui
vitae lignum apte custodirent, ne indignis iter ad
illud pateret. Sic Abrahamo speciem obtulit, misso
ad eum trium angelorum in humana forma choro,
qui sanctissimum Trinitatis significavit decretum.
Sic rursus duos ex illa angelica Trinitate ostendit
Loto in Gomorrhorum urbe, per poenam ibi infli-
ctam demonstrans, a Patre neminem judicari, sed
omne iudicium Filio esse traditum, sancto quoque
substantialiter Spiritu intercedente. Sic etiam Ja-
cobo apparuit luctator angelus, ad legis typum quae
per angelum edicta fuit. Sic etiam Moysi illi magno
in ignis flamma angelorum igneus fluvius visus est,
herbidum rudum igne irrigans et sine detrimento am-
burens, portendens scilicet Dei cum spinosa peccatis
mortalium natura inconfusam adunationem. Sic per
angelos celerrima quadam sine gladio manu, silente
nocte, Pharaoniticae geniturae primi surculi pessum-
dati fuerunt, incolumi Hebraeorum populo. Si ange-
lica manu, fune veluti, alligati fuerunt, natantes in
profundo stagno, axes axibus, cum ducibus ac tri-
bunis. Quamobrem illi execrabilis visis angelicis
quae submergebant virtutibus, dixerunt: *Fugiamus*
a conspectu Israelis, quia Dominus pro ipso pugnat
*contra Aegyptios*⁴⁴. Sic deinde rursus sub igneae
columnae specie angelus Dei, dux minime devius
veluti Christus populi, apparuit; cujus pulcher vul-
D *tus nebulae forma obvolutus, stationes pausasque*
eidem populo designabat. Ita accedentes ad legisla-
tionis montem ii, quibus lex danda erat, per plures
angelos a Deo scriptas receperunt tabulas, quorum
alii tubis personabant, alii montem ignea specie
vestiebant, alii obscuritate tenebris atque procella
fumantem illum reddebant, ut perterrefacerent po-
pulum, cui insitus erat morbus Deum non timendi.
Postea vero per angelum Jesus quoque Navi filius
victoriam de popularibus suis relatam nuntiavit.
Atque ut plures angelos archangelo copulemus,
credo enim eos cum suo semper duce in gaudio ver-
sari, angelus olim Hierosolymis Israellem vastabat,

⁴¹ 1 Reg. ii, 8. ⁴² Psal. xxxiii, 8. ⁴³ ibid. 21. ⁴⁴ Exod. xiv, 25.

donec magnus David boves in area Sionis immolans cum ipsis tritulantibus curribus eos obtulit holocaustum. Atque ita populi plagam inhibuit. Quam hinc nobis cogitationem injiciens, vel quam admonitionem? Nempe quod solum per crucis ligna oblatum Christi sacrificium, Dei iram adversus mundum sedavit. Illic enim vere magnus Dei Phinees (zelator) constitit, factaque pro nobis propitiatione, clades cessavit.

4. Illud quoque animadvertere æquum est, quoniam ipse supremus dux trahit nos ad orationem de angelis prosequendam; curiam cum sint unius omnes substantiæ, non unam neque similem figuram aspectumque in terram advenientes ostendant hominibus? sed modo adolescentulorum speciem præ se ferant, modo militum, aliquando etiam equitum, item animalium sex alis et multis oculis instructorum, insuper leonum, boum, aquilarum, interdum etiam equorum igneorum, necnon rotarum et curruum? Divus ergo Isaïas cum divinam illam adeoque tremendam vidit Dominicam sessionem in sublimi throno. in quo (ut ipse videbat) universi mundi Deus considebat, astitisse dixit illi in forma sex alis instructa, celissimas angelicorum simul et cherubicorum ordinum potestates; et duabus quidem alis facies suas velasse, aliis vero duabus pedes suos operuisse [duabus denique reliquis volasse ⁴⁵.] Jam dum supernas atque inferiores partes circumtegerent, significabant videlicet, hac oblata specie, tum superis in cœlo, tum inferis in terra invisibile esse, arcanum, et obiectum divinitatis mysterium. Vel ob id fortasse utramque extremitatem tegebant, quia res ante Dei Verbi Christique de cœlo adventum incomprehensibiles sunt, itemque illæ post ejusdem assumptionem. Attamen mediis illis, quæ incarnationis tempore evenerunt, credens Ecclesia in cœlum tanquam alis convolat. Fortasse item per hoc vultum pedumque velamentum, nobis innuunt sanctissimi Seraphini, neque initium neque finem divinæ naturæ spectari, aut comperiri, aut intelligi posse. Nam faciei tegumentum invisibilitatem denotat increatæ naturæ; pedes autem vicissim velati, significant haud posse quemquam Deo accedere aut propinquare.

5. Deinde ait divus propheta, visionis hujus spectator, plenam fuisse domum gloria Dei. Notus enim in Judæa Deus, et apud Israeliam tantummodo magnum nomen ejus ⁴⁶. Sed tamen notum erat spiritibus intellectualibus, præsciis et perspicacibus, incarnationis sedentisque in throno Verbi Dei mysterium: et quod ab hominibus ceu homo cernendus foret, et incorporeus corporandus, et qui vel ipsis immaterialibus invisibilis erat, abs materialibus quoque per carnem aspiciendus; atque universam terram gloria sua et laudibus beneficiorum suorum

ἐν Ἱερουσαλήμ τὸν Ἰσραὴλ διωλόθρευεν, ἕως ἂν ὁ μέγας Δαβὶδ τοὺς ἐν τῇ ἁλφ τῆς Σιών θεοθυτήσας βόας, ἐν τοῖς ἀλωηφόροις τούτους ὀλοκαύτωσε, καὶ οὕτω τὴν τοῦ λαοῦ πληγὴν ἔπαυσεν· ἵνα τί πάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; ὅτι μόνη ἡ διὰ τῶν ξύλων τοῦ σταυροῦ προσενεχθεῖσα Χριστοῦ θυσία τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλήν τῆς οἰκουμένης κατέπαυσεν· ἐκεῖ γάρ, ὡς ἀληθῶς ὁ μέγας Θεοῦ Φινεὲς ἔστη, καὶ ἐξιλάσατο ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

δ'. Σκοπῆσαι δὲ θέμις κακείνο, τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡμᾶς χειραγωγοῦντος ἐπὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων λόγου· πῶς οὖν μιᾶς οὐσίας ὄντες οὐ μίαν οὐδὲ ὁμοίαν τὴν μορφήν καὶ τὴν ὀπτασίαν ἐπὶ γῆς ἐπιδημοῦντες ἐπιδείκνυνται ἀνθρώποις; ἀλλὰ ποτὲ μὲν νεανίσκων μορφήν ἐπιδείκνυνται, ποτὲ δὲ στρατιωτῶν, καὶ ἄλλοτε ἱππέων, καὶ πάλιν ἐξαπτερύγων καὶ πολυομμάτων, καὶ αὖθις λεόντων, εἶτα βοῶν, καὶ πάλιν ἀετῶν, ποτὲ δὲ καὶ ἱππων πυρίνων, καὶ πάλιν τροχῶν καὶ ἀρμάτων; Ἡσαΐας μὲν οὖν ὁ θεὸς, ὅτε τὴν θείαν καὶ φρικωδεστάτην ἐκείνην καὶ Δεσποτικὴν προεδρίαν τοῦ θείου καθεώρακε θρόνου, ἐν ᾧ, ὡς ἑώρα, ἐνὶ ὄρωτο ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἐν ἐξαπτερύγων εἶδει παριστάναι ἔφασκεν αὐτῷ τὰς ἀνιστάτω τῶν ἀγγελικῶν ὁμοῦ καὶ χειρουδικῶν τάξεων δυνάμεις· καὶ ταῖς [cod. αἰ pro ταῖς] μὲν δυσὶ, φησὶ, πτέρυξι τὰ οἰκεία συνεχάλυπτον πρόσωπα, ταῖς δὲ ἄλλαις δυσὶ τοὺς οἰκείους πόδας συνέσχεπον, [καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο·] τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω περικαλύπτουσαι μέρη· σημαίνουσαι μὲν διὰ τοῦ ὑποδείγματος, ὅτι καὶ τοῖς ἄνω ἐν οὐρανῷ, καὶ τοῖς κάτω ἐπὶ γῆς ἀόρατον καὶ ἀπόκρυφον καὶ συγκεκαλυμμένον ὑπάρχει τὸ τῆς θεότητος μυστήριον· ἡ τὰχα διὰ τοῦτο τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἔσχεπον διδάσκοντες, ὅτι καὶ τὰ πρὸ καταβάσεως τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἀκατάληπτα, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν· τοῖς δὲ ἐν τῇ σαρκώσει, μέσοις ὥσανει πτεροῖς, πιστεύουσα ἡ Ἐκκλησία, εἰς οὐρανὸν ὑψιπέτει· ἴσως διὰ τοῦ ὑποδείγματος τῆς σκέπης τῶν προσώπων καὶ τῶν ποδῶν ἐκείνο ἡμῖν αἰνίττονται τὰ πανάγια Σεραφίμ, ὅτι οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος τῆς θείας φύσεως ὁρᾶν ἢ ἐξευρεῖν ἢ ἐννοεῖν δυνατόν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου σκέπη, τὸ ἀόρατον ἐδήλου τῆς ἀκτίστου φύσεως· ἡ δὲ τῶν ποδῶν πάλιν, τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀπροσπέλαστον.

ε'. Εἰτά φησιν ὁ θεὸς προφήτης ὁ ταῦτα ὁρῶν, ὅτι καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Γνωστὸς ἦν τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μόνῳ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀλλ' ὁμῶς ἦν τοῖς νοεροῖς προεωρακότα τὰ διορατικὰ τῇ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἐπὶ θρόνου καθεζομένου Θεοῦ Λόγου μυστήριον· καὶ ὅτι ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος μέλλει ὀπτάνεσθαι, καὶ ὁ ἄσαρκος σαρκουῖσθαι, καὶ ὁ αὐτοῖς τοῖς αὐλοῖς ἀόρατος, καὶ τοῖς ὕλικοις γίνεσθαι διὰ σαρκὸς ὁρατός· καὶ πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν τῆς δόξης καὶ τῆς αἰνέσεως καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἐκ-

⁴⁵ Isa. I, II, passim. ⁴⁶ Psal. LXXV, 2.

πλαγέντα τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον συγκατά-
 βασιν, καὶ θαυμάσαντα τὴν ἄρρητον ἣν εἰς ἀνθρώ-
 πους ἐμελλεν ἐνδείκνυσθαι τὴν ἑαυτοῦ ἀποκάλυψιν,
 εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ἀνακεκράγεσαν
 ὕμνον βοήσαντα, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σα-
 βαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· τὴν
 μέλλουσαν τῶν Ἐκκλησιῶν δόξαν προφητεύοντα Χρι-
 στὸν τὰ μακαριώτατα Σεραφίμ· διό φησιν ὅτι ἐπλή-
 σθη πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· ὅρα τί γίνεται·
 Ἐπλήρθη, φησὶ, τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωρῆς,
 τουτέστιν ἐπλήρθη ἡ ἀνωθεν συνέχουσα τὸν Ἰουδαϊκὸν
 ναὸν καὶ λαὸν σκέπη καὶ ἀντίληψις, καὶ ἐπλήσθη ὁ
 οἶκος καπνοῦ, ἡγουν ἐρημώσεως καὶ σκότους, πλάνης
 καὶ ἀγνωσίας· προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακα-
 λῶ· ὅτε ἦν ἡ γῆ πᾶσα ἄδοξος ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνωσίᾳ,
 πλήρης ἦν ὁ οἶκος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δόξης· ὅτε
 δὲ πᾶσα ἡ γῆ πλήρης δόξης καὶ ἐπιγνώσεως Θεοῦ
 γέγονε, Τότε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπλήσθη κα-
 πνοῦ, σθεσθέντος αὐτοῖς τοῦ νομικοῦ λύχνου· ὅπως
 φησὶν ὁ Χριστὸς, οἱ μὴ βλέποντες ἡμεῖς, βλέψωμεν·
 οἱ δὲ βλέποντες Ἰουδαῖοι, τυφλοὶ γένωνται· ἀλλὰ
 ταῦτα μὲν Ἡσαΐας.

ζ'. Ἰζεκιήλ δὲ πάλιν, ὁ πρὸς θεοπτείας, εἰ καὶ τις
 ἄλλος, τὸν νοῦν ἐπιτηδεύων ἔχων, οὐ μόνον δις ἀλλὰ
 τετράμορφα ζῶα τοὺς ἀνωτάτω τῶν ἀσωμάτων ἀγ-
 γέλων τεθεώρηκε νόας, προδιατυποῦντας οἶμαι σα-
 φῶς καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἐμμανουὴλ
 ἐκ Παρθένου μυστήριον· περιείχετο γὰρ ἐν τοῖς
 ζώοις εἶδος ἀνθρώπου καὶ σχῆμα βοῦς καὶ τὸ τρίτον
 λέωντος, τὸ δ' ἀνώτερον τούτοις, αἰετοῦ· ὡς γὰρ ἀν-
 θρωπος, ἀληθῶς ἐφάνη ἐπὶ γῆς Χριστὸς, ὁ ὄντως
 ὁμοῦ Θεός τε καὶ ἀνθρωπος· ὡς βοῦς εἰς σφαγὴν
 ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· ὡς λέων, δυνάμει ἐκ
 νεκρῶν ἐξεγερθεὶς ἀνέστη· ὡς αἰετὸς, εἰς οὐρανοὺς
 ὑψωθείς ἀνελήφθη· ἡ καὶ οὕτως πάλιν ἐπὶ Χριστοῦ
 ἐκκληπτέον τὰ ζῶα· ἀνθρωπος, ὡς λόγος λογικὸς καὶ
 εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ
 τοῦ νοῦ νοερὸν καὶ ἀόρατον· βοῦς, ὡς δυνατὸς ἀρχ-
 ιερεὺς καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸν ὦμον φέ-
 ρων, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀλόγοις ἐν τῷ τόκῳ συμπατριάσας
 ἐν Βηθλεὲμ, καὶ τὸν σπόρον τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου
 πάσῃ τῇ γῇ κατασπείρας· λέων ὡς βασιλεὺς ἡμῶν
 τῶν ποτε ἀγρίων καὶ ἀνημέρων καὶ αἰμοδόρων καὶ
 σαρκωδόνων ἀκαθάρτων ἐθνῶν· Ἐβασίλευσε γὰρ,
 φησὶν, ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη· οὐ μόνον δὲ λέων ὁ Χρι-
 στὸς, ἀλλὰ καὶ σκύμνος λέοντος, ὡς φησὶ περὶ αὐτοῦ
 Ἰακώβ, τουτέστι βασιλέως υἱός, ἐκ βασιλικοῦ πα-
 τρὸς προελθὼν· διὸ καὶ αἰετὸς ὡς βασιλεὺς τῶν οὐρα-
 νίων πετεινῶν πτερωτῶν, νοερῶν ἀγγελικῶν ἀγίων
 δυνάμεων· πτερωτῶν, ὡς ἡμῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ
 νεοτῶν σκεπαστικῶν οὐσῶν καὶ φρουρητικῶν·
 πτερωτῶν, ὡς εὐκινήτων καὶ τῶν γῆινων πάντων
 ὑψηλοτέρως ἐχόντων· πτερωτῶν, ὡς τῷ θεῷ ἔρωτι
 ἀεικινήτως καὶ ἀχορέστως ἐχόντων· πολυομμάτων,
 ὡς τῷ θεῷ φωτὶ πλουσίως ἐλλαμπομένων, καὶ ὑπό-
 τινος ὕλης πρὸς θεωρίαν οὐκ ἀντισχοτουμένων· διὸ

A repleturus. Ideoque attoniti ob eam insperatam et
 incomprehensibilem condescensionem, mirantesque
 ineffabilem quam hominibus Verbum facturum erat
 suimet revelationem, gratiarum simul et stuporis
 hymnum canebant clamantes : *Sanctus, sanctus,*
sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra
gloria ejus ⁴⁷; Christum videlicet, qui Ecclesiae glo-
 ria futurus erat, ita vaticinabantur beatissimi Sera-
 phim; idcirco, aiunt plenam universam terram
 gloria illius. Vide quid factum sit. *Elevatum est*
superliminare a voce clamantium ⁴⁸, id est sublatum
 fuit, quod Judaicum templum populumque conti-
 nebat septum et tutamen, et domus fumo repleta,
 id est solitudine, tenebris, errore et inscitia. At-
 tendite diligenter, quaeso. Quando universa terra
 B in ignominia errore et inscitia versabatur, tunc Ju-
 daici templi aedificium plenum gloria fuit. Quando
 autem universa terra gloria et Dei cognitione plena
 evasit, tunc *domus Israelis fumo repleta est* ⁴⁹, ex-
 stincto ipsis legali candelabro; ut, sicut Christus
 dixit ⁵⁰, nos antea nihil videntes, videremus: et
 qui videbant Judaei, caeci fierent. Hactenus Isaias.

6. Ezechiel item ⁵¹, qui ad Dei visiones, si quis-
 quam alius, mentem comparatam habuit, non ut
 biformia tantum, sed ut quadriformia animalia,
 supernas incorporeorum angelorum vidit mentes,
 praefigurantes, ut reor, manifeste his formis incarnati
 in Virgine Emmanuelis mysterium. Erant in ani-
 malibus forma hominis, figura bovis atque leonis;
 et his sublimior, aquilae. Namque ut homo, vere
 apparuit in terra Christus, qui vere Deus simul
 est et homo. Ut bos, ad caedem propter mundi sa-
 lutem. Ut leo, potenter a mortuis resurrexit. Ut
 aquila, in caelum sublimis conscendit. Vel aliter
 etiam de Christo explicanda sunt animalia: homo,
 ut Verbum rationale et imago Dei invisibilis, pro-
 pter animae ac mentis intellectualem vim et invisi-
 bilem: bos, ut potens sacerdos, et crucis jugum
 humeris ferens, et nobiscum ceu irrationalibus,
 partus tempore, apud Bethlehem in praesepe repo-
 situs, semenque evangelici verbi per universam
 terram disseminans. Leo, ut rex noster, qui tunc
 eramus silvestres et saevi et sanguinolenti et car-
 nivori impurique ethnici: *Regnavit enim*, inquit
 D Scriptura, *Deus super gentes* ⁵². Neque leo tantum
 Christus, verum etiam leonis catulus, ut ait de illo
 Jacobus ⁵³; id est regis filius, ex regali patre pro-
 cedens. Ideo etiam aquila, ut coelestium volucrum
 alatorum rex, id est angelicarum, intellectualium
 ac sanctarum potestatum. Alatos dicit, ceu nos, qui
 Christi sumus pulli, contegentes ac tutantes: ala-
 tos, ut agiles, et supra terrena omnia alte volantes:
 alatos, ut divino amore incessanter et sine satie-
 tate fruentes. Multioculos quoque dicit, ceu divino
 lumine abundanter illustratos, nullaue materia
 quominus contemplantur infusatos. Ideo spiritus

⁴⁷ Isa. vi, 4. ⁴⁸ ibid. 5. ⁴⁹ ibid. ⁵⁰ Matth. xiii, 14. ⁵¹ Ezech. i, 1 seqq. ⁵² Psal. xlv, 9. ⁵³ Gen. xlix, 9.

etiam dicuntur, ut immateriales, incorporei, invisibiles, immortales, haud crassi sed aerei, gratieque beneficio incorruptibiles et inexstinguibiles.

7. Rem tibi persuadeat etiam ille angelus Domini, qui cum ipsius Domini specie venit ad Azariam ejusque socios⁵⁴; is qui cum sit igneus spiritus, rogam frigefecit; qui roris potius quam ignis feracem flammam effecit. Quodque miraculo mirabilius est, eos quos intra ventrem flamma conceperat, peperit illæsos: qui autem extra suum conceptum erant, eos ut impios pessumdedit. Hoc nimirum divinæ virtutis robur, angeli potentia fortissima, adeoque valida ut universum mundum uno temporis puncto possit pessumdare. Testis Senacherimi, per unum angelum, Chaldaica nocturna clades, quæ centum octoginta quinque millium multitudo tacite et absque gladio interfecta fuit⁵⁵: quod ut nunc celerissime de præsentibus quoque Chaldæis fiat, Deum rogamus. Item translatus satis leviter fuit ab angelo immateriali materialis carneusque Habacucus de Jerusalem finibus Babylonem usque, cibum ferens propheta sodali suo prophetæ Danieli, qui lacus carcere detinebatur: ingressusque est illec et rediit incolumis⁵⁶, ob figurandam Christi sepulturam, lacus sigilla intacta conservans: ut sicut Christus ex morte inferisque, sic etiam propheta ex feris anthropophagis rediret incolumis, demittens potius orco eos qui ipsum ad orcum detulerant. Sicut contra Chaldæos, ita hoc contigit decreti Dei incorruptum judicium, qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem ardentem⁵⁷; prout in sacris Litteris beati angeli sæpe nominantur, ceu humanarum passionum purgatores, amburentes castigantesque quæ sunt Deo contraria, lucemque obscuratis mortalibus impertientes.

8. Equorum quoque figuris repræsentantur, ut Zacharias ait⁵⁸, quia res divina quælibet facili cursu utitur. Item quasi igneæ rotæ visi sunt, ceu qui cœlestem sphaeram circumeunt simul et habitant. Vox quippe tonitruum tui in rota⁵⁹. Quare et curru igneo Elias Thesbites de terra assumitur⁶⁰: qui typus manifestus fuit, quadrijugus scilicet currus, quoniam ex quatuor elementis concreta est nostra natura, non sine qua in cœlum sursus conscendit qui hanc gestavit et rexit, prout voluit, Deus Verbum. Equi autem regaliū currum, sanctorum angelorum imago erant: Currus enim Dei, inquit, decem millia convivantium et festum agentium⁶¹. Aspexit etiam Daniel in visione virum humana prorsus specie in throno sedentem, Antiquum dierum Deum: Et millia millium, inquit, assistebant ei, et mille myriades ministrabant ei⁶².

καὶ πνεύματα λέγονται, ὡς αἶλα καὶ ἀσώματα καὶ ἀόρατα καὶ ἀναψηλάφητα καὶ ἀθάνατα καὶ ἀπαχῇ καὶ ἀέρια (11), καὶ χάριτι ἀφθαρτά τε καὶ ἀνόλεθρα.

ζ'. Καὶ πειθέτω σε ὁ ἄγγελος Κυρίου εἰς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου συγκατελθὼν τὸ εἶδος τοῖς περὶ Ἀζαρίαν, ὁ πυρέμφυχος καὶ τὴν πυρὰν ψύχων, ὁ δροσοφόρον ἀντὶ πυρφόρου ἀποτελέσας τὴν φλόγα· τὸ δὲ τοῦ παραδόξου παραδοξότερον, ὅτι οὗς μὲν ἔνδον ὡς ἐν γαστρὶ συνέλαβεν ἡ φλόξ, ἀπεκύησεν ἀβλαβεῖς· οὗς δὲ ἐκτὸς ἀσυλλήπτους ἀμφ' αὐτὴν περιεῖχεν, ἐλυμαίνετο ἀσεβεῖς· τοῦτο ῥοπῆς θείας δυνάμεως ἀγγέλου ἐξουσία παναλκῆς καὶ οὕτως ῥωμαλέα, ὡς καὶ κόσμον ὅλον ἐν ἀκαριαίῳ δυναμένη ὀλοθρεῖν· καὶ μάρτυς ἡ κατὰ Σεναχερίμ ἐνὸς ἀγγέλου θείου Χαλδαϊκῆς νυκτολεθρίας θνήσκει, ἀψοφητὶ ἐκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδων πληθὺν ἀξιφί θανατώσασα· ἡ δὲ τάχιστα καὶ νῦν τελεῖσθαι ἐν τοῖς παροῦσι Χαλδαίοις (12) Θεὸν ἱκετεύομεν· μετεκομίζεται δὲ καὶ κούφως ὑπὸ ἀγγελικοῦ αἵλου ὁ ἔνυλός τε καὶ σαρκοφόρος Ἀββακούμ ἐξ ὀρίων Ἱερουσαλὴμ πρὸς Βαβυλῶνα, ἐπιφερόμενος ὁ προφήτης τῷ συμπροφῆτῃ Δανιὴλ τροφήν, λάκκου φρουρᾷ τότε ὑπάρχοντι, καὶ εἰσφῇ ὁμοῦ καὶ ἐξφῇ ἀλυμάντως, εἰς Χριστοῦ τάφου τύπον τηροῦντας ἐνλακκίους σφραγίδας· ἔν' ὡς ἐκ θανάτου καὶ ᾄδου Χριστός, ἀνέλθῃ καὶ προφήτης σωθεὶς ἐκ θηρῶν ἀνδρολέθρων ἀντιχαλῶν τῷ ᾄδῃ τοὺς αὐτὸν ἐν τῷ ᾄδῃ κατενέγκαντας· καθάπερ ἐπὶ τῶν Χαλδαίων, ἰσοτύπως γεγένηται αὕτη ἡ τῆς ψήφου Θεοῦ ἀδέκαστος δίκη, Τοῦ ποιούντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον· καθ' ἃ ὑπὸ τῶν ἱερῶν λόγων οἱ μακάριοι προσαγορεύονται ἄγγελοι, οἵμαί που, ὡς καθαρτικοὶ πολλάκις τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, καυστικοὶ καὶ τιμωρητικοὶ τῶν ἐναντίων Θεοῦ, καὶ φωτὸς μεταδοτικοὶ τοῖς ἀφωτίστοις βροτῶν.

η'. Ἴππων δὲ πάλιν ὁρῶνται τοῖς σχήμασιν, ὡς Ζαχαρίας φησὶν, ὡς ὀξυπόρως παντὶ τῷ θείῳ διατρέχοντι· τροχῶν δὲ πυρίνων ὡς τὸν οὐράνιον περιπολοῦντας ὁμοῦ καὶ οἰκοῦντας τροχόν· Φωνὴ γὰρ φησὶ, τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ· διὸ καὶ ἐν ἄρματι πυρὸς Ἡλίου ὁ Θεοστίτης ἀπὸ γῆς ἀναλαμβάνεται· ὅπερ τύπος ἦν σαφής, τὸ μὲν τέθριππον ἄρμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγχειμένης ἡμῶν φύσεως, μεθ' ἧς καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνωθεν ἀνῆλθεν ὁ ταύτην φορέσας καὶ ἡνιοχῆσας καθὼς ἡβουλήθη Θεὸς Λόγος. Οἱ δὲ ἵπποι τῶν βασιλικῶν ὀχημάτων ἁγίων ἀγγέλων ὑπῆρχον ὑπόδειγμα· Τὸ γὰρ ἄρμα τοῦ Θεοῦ, φησὶ, μυριοπλάσιον χιλιάδες εὐθηνούντων καὶ ἐορταζόντων· εἶδε δὲ καὶ Δανιὴλ ὡς ἐν ὁράσει ἄνδρα πάλιν ἀνθρωπόμορφον ἐπὶ θρόνου ἐνδρυμένον, τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν Θεόν· Καὶ χίλια χιλιάδες, φησὶ, παρειστίθεισαν αὐτῷ καὶ μύρια

⁵⁴ II Paral. xxvi, 17 seqq. ⁵⁵ IV Reg. xix, 35. ⁵⁶ Zachar. i, 8. ⁵⁷ Psal. lxxvi, 19. ⁵⁸ IV Reg. ii, 11.

⁵⁹ Dan. xiv, 32 seqq. ⁶⁰ Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7. ⁶¹ Psal. lxxvii, 18. ⁶² Dan. vii, 9.

(11) De substantia angelorum notæ sunt Patrum variæ opiniones. Videsis saltem Petavium.

(12) Intelligit, puto, Theodorus Mohammedanos

qui ex intima Asia adversus Græcum Christianorum imperium magnis viribus adventabant.

μυριάδες ἐλειτουργοῦν αὐτῷ · ἀλλὰ ταῦτα μὲν A καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὡς ἐν ὁράμασι καὶ ἐπιτασίαις διετυποῦντο · ἐπεὶ οὕτε οὐσίαν Θεοῦ οὔτε μορφήν, οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος οὔτε κάλλος τις τῶν ἐν σαρκὶ εἶδε πώποτε, οὔτε εἰδέσθαι δύναται, ὡς ὁ ἱερὸς ἡμᾶς διδάσκει Λόγος · ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου τὴν οὐσίαν ἢ τις ἴσχυσεν ἢ ἐθεάσατο.

θ'. Οὐκοῦν δεῦρο ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὴν Καينὴν Διαθήκην διάβηθι, καὶ τὰς ἀγγελικὰς τρανότερον διακονίας κατόπτευσον · ἤκει μὲν οὖν ποτε χοράρχης καὶ τῶν προκρίτων ὁ ἑξαρχος τῆς ἀνωτάτω φύτλης τῶν ἀσωμάτων λειτουργῶν, ἐκφάντωρ θεομύστης τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους μυστηρίων, Γαβριὴλ ὁ θεοείκελος λάτρις· φερέχαιρος χαροποιὸς πρὸς τὴν βροτείαν φύσιν, καὶ πρὸς πανάφθορον κόρην · πρὸς ἣν εἰσῆει τὴν μορφήν αὐτοῦ κατ' οὐσίαν, ὡς ἔστιν ἐπιδεικνὺς τῇ πανσέμνῳ· μόνη γὰρ ἡ ἁγία Θεοτόκος, ὡς φασιν, ἀγγελικὴν ὡς ἔστι καὶ ὡς γέγονεν, ἰδέσθαι δεδύνηται, ἔν' ἐκ τοῦ κάλλους τοῦ δουλικοῦ ὑπερθαυμάσῃ τὸ κάλλος τὸ Δεσποτικόν · διὸ καὶ προστάξει θεία εἰσῆει πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος, κάλλος ἀμήχανον αὐτῇ ἐνδεικνύμενος, καὶ μορφήν αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπροτέραν τυγχάνουσιν, ἡρέμα προσδιανοίγων τῇ ἀφθόρῳ τὴν πανάφθορον τῆς οἰκείας μορφῆς ἰδιότητα · ὅθεν καὶ εἶδεν εἶδος μικροῦ καὶ αἰδίου ἀπορρόης ἀνταπαύγασμα · εἶδεν ὦραν ὑπὲρ ὦραν ὡραῖσμένην ὡραιότητος · εἶδε κάλλους λαμπηδὸνα ξένην ἢ κατὰ συνήθειαν · εἶδεν οὐσίας ἀσωμάτου μαρμαρυγὰς ὑπερβαλλούσας τὰς ἡλιακὰς · εἶδε λογικοῦ ἑωσφόρου αἰίζων ἀύγην · εἶδε φλόγα ψυχικὴν, νοεροῦ φάους συναστράπτουσιν αἴγλην · ὅθεν ὡς οὐκ αὖλον κατατέθεικεν ἡ πάνσεμνος τοῦ ἀγγέλου τὴν θεωρίαν ὁμοῦ καὶ συντυχίαν, ὡς ἰδοῦσα ὁ ἄλλη οὐκ ἐδέξατο φύσις.

ι'. Δεσμεῖται δὲ καὶ Ζαχαρίας τῇ ἀφωνίᾳ ἁγίου ἀπιστήσας ἀγγέλου · ἐπεὶ γὰρ ἔμελλεν εἰς φῶς προέρχεσθαι ἐκ γαστρὸς ὁ τοῦ φωτὸς πρόδρομος τοῦ ἀληθινοῦ Ἰωάννης, ἡ φωνὴ δηλονότι τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, τοῦ νόμου γέροντα λέγων · οὗ τύπον ἐκκληρῶν ὁ πατήρ Ζαχαρίας, προτίκτει τοῦ Χριστοῦ μῆνας ἐξ τὸν Ἰωάννην · Οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς · καὶ διὰ τοῦτο πρὸ ἐξ ἔχει τὸν Ἰωάννην · μεθ' ὃν Χριστὸς ἐτέχθη, ὡς ἐβδόμη τις ἡμέρα · αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἡμῶν μυστικῇ τῶν Σαββάτων ἀνάπαυσις, ἣν εὐλόγησεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ ἡγάσεν · ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ · καὶ αὐτὸς ἔστιν ὄντως ἀληθὴς τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς Ἀρχάγγελος, καὶ αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς δυνάμεων · διόπερ αὐτῷ ὑπέκουνσι καὶ δουλεύουσιν καὶ διακονοῦσιν ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ τόπῳ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας αὐτοῦ οἱ ἅγιοι καὶ φιλόανθρωποι ὡς φιλανθρώπῳ Δεσπότη οἱ ἄγγελοι · καὶ ποτε μὲν αὐτοῦ γεννηθέντος τὸ κατὰ σάρκα, ἄγγελοι πρωτογνώστως τοῖς ποιμέσιν ἐπέστησαν, μυσταγωγοῦντες τούτους τῇ ἐν Βηθλεὲμ αὐτοῦ φα-

Sed hæc quidem, et quæcunque hujusmodi sunt, in Vetere Testamento visionibus et apparitionibus figurabantur; quoniam Dei substantiam neque formam, neque figuram, neque speciem, neque pulchritudinem quisquam in carne vivens unquam aspexit, neque aspicere potest, ceu sacræ nos docent Litteræ. Sed ne angeli quidem substantiam quisquam potuit videre.

9. Age itaque ab umbris ad Novum Testamentum transi, et angelica perspicacius ministeria contemplare. Venit aliquando chori ductor, et electorum superni cætus incorporeorum ministrorum princeps, mysticus arcanorum Dei mysteriorum apud homines revelator, Gabriel, Deo similis famulus, gaudii et lætitiæ nuntius mortalium naturæ, ad integerriam puellam; ad quam est ingressus, formam suam, qualis ejus substantia est, veneranda Virgini ostendens. Sola enim sancta Deipara, ut aiunt, angelicam uti reapse est, utque creata fuit, naturam videre potuit, ut in famuli formositate Dominicam pulchritudinem admiraretur. Ideo divino mandato ingressus est ad eam archangelus summam ei pulchritudinem ostendens, formamque ipsis radiis solaribus lucidiorem, sensim aperiens puræ Virgini purissimam formositatis suæ proprietatem. Unde etiam vidit speciem, æterni propemodum fluenti reflexum splendorem. Vidit formositatem formositate majorem, ornatum ipsius ornatus: vidit peregrinum splendorem et præter solitum: vidit incorporeæ substantiæ fulgores solaribus superiores: vidit rationalis luciferi semper vivum splendorem: vidit animatam flammam, intellectualis lucis rutilantem claritatem. Quare tanquam non immaterialem veneranda Virgo excepit angeli visionem atque occursum; ceu quæ viderat, quod alii nunquam contigit naturæ.

10. Mutus fit Zacharias, qui angelo sancto non crediderat: quia scilicet processurus erat ex utero in lucem, veræ lucis præcursor Joannes, vox nimirum clamantis in deserto⁶³, nobis qui ex gentium Ecclesia sumus, legis senectutem edicturus: cujus typum gerens Zacharias gignit sex ante Christum mensibus Joannem: Non enim erat ille lux⁶⁴; ideoque ante sex menses suscepit filium Joannem. Post quem Christus natus est, ceu septima quædam dies. Ipse enim vere nobis est mystica Sabbatorum requies, cui benedixit universalis Deus, et eam sanctificavit; quia in ipsa et propter ipsam ab omni opere suo requievit. Et ipse est reapse verus magni paterni consilii archangelus, ipse Dominus ac Deus virtutum. Quapropter ipsi subjiuntur, et serviunt, atque ministrant omnimodis et omni loco per omne incarnationis tempus sancti et benigni ceu sancto et benigno Domino angeli. Etenim nato illo in carne, angeli primæ notitiæ auctores pastoribus fuerunt, nuntiantes hujus apud Bethleem in præsepi nativitatem. Moxque admirantes magnum ejus et insperatum in paupercula forma hu-

⁶³ Isa. XL, 3. ⁶⁴ Joan. I, 8.

manationis mysterium, *Gloria in excelsis Deo*⁶⁵ magnifice elataque voce clamarunt. Item angelus, ceu luminare coeleste in stellæ figuram conversus, viæ dux fuit magis, vocans ad viam quæ dicit: *Ego sum via*⁶⁶. Rursus oraculum edit angelus, post magorum discessum, Josepho, ut cum Matre ac Jesu in Ægyptum migraret. Disceditque fugiens Deus ab homine, arcano œconomix consilio, haud equidem mortem timens, qui est hominum iudex, sed tibi figuram exemplumque præbens, finesque timoris et virilis animi, quandonam et ubi et quare opportunitate in cunctis utendum sit. Non tamen usque ad Ægyptum tantummodo angelorum famulatus Dominum suum comitatus est, sed etiam ex Ægypto reditum angelus Josepho iudixit.

11. Deinde vero quid? Alia quoque ab angelis facilitata reperies. Angeli siquidem ad Jesum baptizatum ministrandi gratia in deserto accesserunt: non quod unquam a Domino suo abfuissent, sed ut tu, o fidelis, crederes, hominem baptizatum et munditiem conservantem, angelos invisibiliter ministros custodesque habere. Unde et in Probatice piscina, ad baptismi figuram, angelus sanationes faciebat: qua in piscina magni consilii angelus Christus homini jam triginta et octo annos paralytico salutem contulit: ipse tricesimo vitæ suæ anno baptizatus, et illius quinque sensus fide Trinitatis prodigiose, sanans. Sed parum abfuit, quin quod est præ cæteris summum et mirabilius, in sacris historiis de angelis relatum, indictum præterirem. Quale vero est hoc? Illi scilicet circa Christi vivificum sepulcrum inexpectati et multiformes angeli, quorum vere peregrini et relatu majores fuerunt eo in loco sermones atque prodigia. Qua in re illud in primis sedulo animadvertes, quomodo cuncti Christo dilecti terrigenæ currere illuc dicantur, sed supernæ naturæ absque cursu illic sedentes appareant. Petrus itaque exurgens ad monumentum currebat; sed alius discipulus Petro citius præcucurrit. Et Maria Magdalene currit, venitque ad Simonem Petrum. Et aliæ Mariæ currebant nuntium ferentes discipulis. Sed ei illæ apud Marcum mulieres cursim a monumento fugerunt. At non ita angeli cursu utuntur, sed illic sedent, alius ad caput, alius ad saxi pedes, ubi corpus Jesu jacuerat, et alii quidem intra, lapidi insident.

12. Quid ergo hinc discimus? Nempe eos qui nondum divina mysteria susceperunt, ceu terrigenas, merito currere, sicut etiam Paulus ait⁶⁷, ut comprehendant. Nam ad dilectum qui currit, cursu utitur. Ideo sedisse dicuntur apud sepulcrum sanctissimi angeli, ceu jam gnari divinorum resurrectionis mysteriorum: sed alius quidem ad caput sedet, quia fortasse excelsioribus mysteriis initiatus: alius ad pedes, quia fortasse inferiorum ali-

νοθέτω γεννήσει· καὶ αὐθις ἀγασθέντες τὸ μέγα καὶ παράδοξον αὐτοῦ τῆς πτωχοπρεποῦς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, τὸ, Δόξα, λαμπρῶς, ἐν ὑψίστοις Θεῷ, διαπρυσίως ἐκέκραγον· καὶ ἄγγελος ὡς φωστήρ οὐράνιος εἰς ἀστέρος τύπον μορφωθείς, τὴν ὁδὸν ὡδοποιεῖ μάγοις καλῶν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν· Ἐγὼ εἰμι ὁδός· χρησιμοδοεῖ δὲ καὶ πάλιν αὐθις ἄγγελος, ἀναχωρησάντων τῶν μάγων, Ἰωσήφ, σὺν τῇ Μητρὶ καὶ Ἰησοῦ τὴν ἔπαρσιν ποιεῖσθαι ἐπ' Αἴγυπτον· καὶ οἴχεται φυγὰς Θεὸς ἐκ βροτοῦ οἰκονομικῶς, οὐ φρίττων θνητὸν ὁ κριτὴς τῶν βροτῶν, ἀλλὰ σοι τύπον καὶ εἰκόνα διδοὺς, καὶ ὄρους δειλίας καὶ ἀνδρείας, πότε καὶ ποῦ καὶ καιρὸν εἰδέναι τοῖς πᾶσιν· οὐ μέχρι δὲ Αἰγύπτου ἢ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην λειτουργία, ἀλλὰ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου ἄγγελος τῷ Ἰωσήφ μηνύει τὴν ἐξοδον.

ια'. Εἶτα τί; καὶ τὰ ἄλλα περὶ ἀγγέλων εὖροις· ἄγγελοι μὲν τῷ Ἰησοῦ βαπτισθέντι ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς διακονίαν προσέρχονται· οὐχ ὅτι πώποτε τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότης ἀπέστησαν, ἀλλ' ὅπως σὺ πιστωθῇς ὁ πιστός, ὅτι βαπτισθεὶς καὶ φυλάττων τὴν κάθαρσιν, ἀγγέλους ἀοράτως πρὸς διακονίαν καὶ τήρησιν κομίζεται· ὅθεν καὶ ἐν τῇ Προβατικῇ κολυμβήθρᾳ εἰς τύπον τοῦ βαπτίσματος ἄγγελος τὰς ἰάσεις ἐνεδείκνυτο, ἐν ᾗ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος ὁ Χριστός, διὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τῷ παραλύτῳ ἐχαρίσατο ἰασιν· τριακονταέτης βαπτιζόμενος, καὶ τὰς πέντε τοῦτου αἰσθήσεις τῇ πίστει τῆς Τριάδος παραδόξως ἰώμενος. Μικρῶ καὶ αὐτὸ τὸ πάντων κορυφαϊότατον καὶ θαυμασιώτερον ἐν πράγμασιν ἱεροῖς περὶ ἀγγέλων φερόμενον, τῷ λόγῳ παρέδραμον· ποῖον δὲ τοῦτο; τοὺς κατὰ τὸν τῆς ζωῆς Χριστοῦ ζωηφόρον τάφον παραδόξους τε καὶ πολυτρόπους ἀγγέλους, ὧν ὡς ἀληθῶς ξένα καὶ ὑπὲρ λόγον τὰ κατὰ τόπον κηρύγματα καὶ θαυμάσια· ἐν οἷς σκοπήσεις ἐπιμελῶς πρὸ τῶν ἄλλων ἐκεῖνο, πῶς μὲν ἅπαντες οἱ Χριστῷ προσφιλεῖς γηγενεῖς τρέχειν ἐκεῖ λέγονται, αἱ δὲ φύσεις αἱ ἀνώτεραι ἀδρομὶ καθέζεσθαι φαίνονται· ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἀναστὰς ἐδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· ὁ δὲ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου· καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ τρέχει καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ αἱ ἄλλαι Μαρίαι ἐδραμον ἀπαγγέλλουσαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ αἱ κατὰ τὸν Μάρκον ὁμοίως ἐν δρόμῳ ἐφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐνθάδε δρόμῳ ἐμφαίνονται καθήμενοι, ὁ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἄλλος πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ οἱ μὲν ἐντὸς, οἱ δὲ ἐκτὸς ἐπάνω τοῦ λίθου καθήμενοι.

ιβ'. Τί οὖν διὰ τούτων μαθαίνομεν; ὅτι οἱ μήπω τὰ θεῖα καταλαβόντες μυστήρια, ὡς γηγενεῖς, δικαίως τρέχουσιν, ὡς καὶ Παῦλός φησιν, ἵνα καταλάβωσι· πρὸς γὰρ τὸ ποθοῦμενον ὁ τρέχων τρέχει· διὸ καθῆσθαι λέγονται ἐν τῷ τάφῳ οἱ πανάγιοι ἄγγελοι, ὡς ἤδη γινώσκοντες τὰ θεῖα τῆς ἀναστάσεως μυστήρια· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ κεφαλῇ κάθεται, ἵσως ὡς τὰ ὑψηλότερα μεμνημένος μυστήρια· ὁ δὲ πρὸς τοῖς ποσίν, τάχα τῶν κατωτέρων τινῶν μυστηρίων καὶ διακονιῶν

⁶⁵ Luc. II, 14. ⁶⁶ Joan. XIV, 6. ⁶⁷ I Cor. IX, 24.

λειτουργῶς γινόμενος· καὶ οἱ μὲν ὁρῶντες ὡς τὰ κρυπτότερα διασκοποῦντες θαυμάσια τῆς θεότητος· οἱ δὲ ἐκτὸς, ἴσως ὡς τὸ τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ θαῦμα κηρύττοντες· καὶ ἄλλος ἐν τοῖς δεξιῶς κάθηται, ψυχῶν δικαίων καὶ δεξιῶν Θεοῦ μυσταγωγῶς γινόμενος· ἀλλὰ καὶ νεανίσκων προσώποις ὠραῖσμένοι ὁρῶνται, τῶν νεανίσκων καὶ ἀθραύστων καὶ ἀγῆράτων καὶ ἀφθάρτων, καὶ τὸ εὐσταλὲς καὶ φιλάρετον τῆς ἑαυτῶν φύσεως πρὸς Θεὸν διὰ τῆς νεανισκοφανοῦς αἰνιττόμενοι ὥρας· ὅθεν καὶ ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, ὁμοῦ τε ἵνα δείξωσι τὸ λαμπρὸν καὶ ἄσπιλον καὶ ἐρωτικὸν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἄρρυπον καὶ ἀπαθὲς καὶ ἀκηλίδωτον χάριτι τῆς ἑαυτῶν φύσεως· ἐπεὶ γὰρ δεύτερον φῶς μετὰ τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν φώτων, λέγεται ἄγγελος· τοῦτου χάριν καὶ ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, καὶ ὡς ἀστραπῇ, καὶ ὡς χιῶν οἱ πανίεροί οὗτοι φωστήρες τοῖς ἁγίοις ἐμφαίνονται· ἐν οἷς οὐ πάρεστιν οὐ χρῶμα, οὐ σῶμα, οὐ πτέρυγες, οὐκ ἐνπηχεῖς βραχίονες, οὐ θριξοφόρος κορυφή, οὐκ ὄρθιον ἀνάστημα, οὐδ' ὄλῳ τι τῶν κατὰ τὴν ἐνυλὸν ὁρωμένων ἢ κινουμένων φύσιν. Εἰ πολλάκις ἐν θείαις ὀπτασίαις ἀνθρωπομόρφως ἐπιφαίνεσθαι λέγονται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰς ταύτας ἅς περικεῖμενοι τροστηγορίας, τῆς τούτων οὐσίας σημαντικὰς ὑπειλήφαμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκείας μᾶλλον ἐνεργείας ἐκ Θεοῦ, καὶ τῶν θεολόγων ἀνδρῶν ἐκομίσαντο· καὶ γε ὠφελον· καὶ γὰρ ἐμοὶ γε σκόπευσον οὕτως. Ἄγγελοι, ὡς ἀγγέλλοντες ἀνθρώποις τὰ θεῖα βουλευματα καὶ ἄλλοθεν ἄγοντες. Ἀρχάγγελοι, ἵνα σὺ μάθῃς καὶ ἐν ἀνθρώποις τάξιν καὶ κατάστασιν, ἧς τύπος καὶ ἡ Ἐκκλησία καθέστηκεν. Ἀρχαὶ δὲ πάλιν λέγονται, ὡς ἐξάρχουσαι πρὸς διδασκαλίαν καὶ φωτισμὸν τῶν κατωτέρω προσταγμάτων. Ἐξουσίαι, ὡς βασιλικά καὶ δεσποτικά περικεῖμεναι ἁγιώματα. Δυνάμεις, ὡς χάριτι πάσης ἀσθενείας καὶ πάθους καὶ θανάτου ἀνώτεροι. Θρόνοι, ὡς ἐπαναπαυομένου τοῦ Θεοῦ τῇ τούτων πολιτείᾳ καὶ λειτουργίᾳ. Κυριότητες, ὡς ἐμπειστημέναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πρόνοιαν καὶ σωτηρίαν καὶ χειραγωγίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ ὡς ἀδούλωτοι χάριτι πάσης λοιπὸν ἐμπαθοῦς κινήσεως καὶ ἐκπτώσεως. Σεραφίμ, ὅπερ τῇ Ἑβραίων φωνῇ πύρωσις ἐρμηνεύεται, ὡς ἐτέρων καθαρτικά καὶ φωτιστικά οὐσία τυγχάνουσι· τὰ δὲ ἀνώτατα πάντων καὶ πλησιόθεα Χερουβίμ, ὅπερ πάλιν πλήθος ἐρμηνεύεται γνώσεως.

ιγ'. Ταύτην ἡμῖν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἀγγέλων σήμερον περὶ ἀγγέλων εἰπεῖν ὑφηγήσατο· αὐταὶ τε τῶν ἀσωμάτων ἐννέα τάξεις, καὶ δεκάτῃ ὁ ἀνθρώπος· εἰσὶν οὖν δέκα τάξεις ἡ δραχμαί, περὶ ὧν φησιν ὁ Χριστός. « Εἴ τις γυνὴ ἔχουσα δραχμάς δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ μίαν ἐξ αὐτῶν, οὐδὲ ἄψαλα λύχνον ἀναζητήσει ταύτην· καὶ ἐὰν εὕρῃ, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα, Συγχάρητέ μοι ὅτι ἠύρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα· » ἡ τις ἦν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς ἐκ τῶν ἐννενηκονταεννέα τῶν μὴ ἀπολωλόντων· ὅπερ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος οὐχ ὑπερεῖδεν, ἀλλ' ἀνεζήτησε, καὶ εὐρὼν ἐπὶ τὰ ὄρη

A quot mysteriorum atque officiorum minister erat : et alii quidem spectantes , quasi secretiora rimantes prodigia divinitatis : alii extra , fortasse utpote incarnationis Christi prodigium prædicantes : et alius in dextera parte sedet , quia justarum et in dextera Dei collocandarum animarum magister. Sed et adolescentium pulchrorum formis decori apparent , adolescentium , inquam , integerrimorum , senii et corruptelæ expertium , qui constantem naturæ suæ erga Deum virtutem , juvenili formositate designant. Quare et vestibus apparent fulgentibus , ut simul demonstrent splendidam , immaculatam amabilemque Christi resurrectionis speciem ; et colatam ipsorum naturæ a divina gratia munditiem , impassibilitatem , atque impeccantiam. Etenim secundum lumen post primum , quod est lumen lumen , dicitur esse angelus. Propterea et in vestibus splendidis , et veluti fulgur , aut nix , hæc sacratissima luminaria dignis apparent : quibus alioqui neque color est , neque corpus , neque alæ , neque brachia vel cubiti , neque comati vertex , neque erecta statura , neque aliud quidquam ex his quæ in materiali natura cernuntur aut moventur. Et quanquam sæpe in divinis visionibus humana specie apparere dicuntur , non tamen has ipsas quas gerunt appellationes , eorum substantiæ significativas putamus , sed eas potius a propriis Dei nutu operationibus , atque a theologis hominibus sortiti sunt. Et quidem ita fieri oportuit. Nam mecum , quæso , considera. Angeli (nuntii) dicuntur , quia nuntiant hominibus divina consilia , et aliunde afferunt. Archangeli , ut discas in hominibus quoque constitutum ordinem esse debere , cujus rei typus Ecclesia est. Principatus item dicuntur , quasi principes ad magisterium et illuminationem ordinum inferiorum. Potestates , ut regali dominicaque dignitate præditi. Virtutes , ut gratiæ beneficio cujuslibet infirmitatis , passionis ac mortis immunes. Throni , ceu Deo in horum conversatione et ministerio consistente. Dominationes , ceu quibus Deus commisit curam , salutem , directionemque humani generis , et quia gratiæ beneficio nunquam servient ulli passionum motui et lapsui. Seraphim , quod nomen in Hebræorum lingua igneam accensionem interpretamur , tanquam aliorum purgativæ et illuminatoriæ substantiæ. Cherubim , quod item vocabulum interpretamur plenitudinem scientiæ.

13. Hanc nobis hodie materiam summus dux angelorum ex alto obtulit dicendi de angelis. Hi sunt novem incorporeorum ordines : decimus autem ordo homo. Sunt itaque decem ordines totidem drachmæ , de quibus Christus ait : « Mulier habens decem drachmas , si unam ex his perdiderit , nonne accensa lucerna quæret eam ? Et si invenerit , amicas congregat vicinasque , dicens : Congratulamini mihi , quia inveni drachmam quam perdideram. » Idem decimus ordo , seu homo , est ovis quæ perierat inter nonaginta novem incolumes ; quam egregius pastor , bonus atque benignus , non neglexit ,

sed conquisivit, inventamque in montibus colli-
busque ethnicis male errantem et idolis immolan-
tem revocavit, et impositam humeris reduxit ad
non erroneum gregem eam quæ devia fuerat, atque
inter cœlites reducem connumeravit, et æterno re-
gno dignatus est; quo nobis omnibus potiri contin-
gat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi,
cum quo gloria sit Patri et sancto vivifico consub-
stantiali Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæ-
culorum. Amen.

VII.

*In nativitatem sancti prophetæ Præcursoris
Baptistæ.*

(ANG. MALI, loc. cit. p. 33.)

1. Si vocali alicui lusciniæ verno tempore sua-
viter resonanti nostra similis esset oratio, laudare
aliquantum magnam illam veritatis vocem, quæ
hodie nascitur, forsitan posset: sed cum gracilis
atque absona sit oratio nostra, quomodo laudabit
magnum decus prophetarum? quomodo celebrabit
eximiam apostolorum dignitatem? quomodo glori-
ficabit peregrinam martyrum gloriam? Porro hoc
mihi quoque considerandum est, quod in aliis
quidem sanctis, alius alium laudavit, celsus cel-
sum, minor minorem: sed ejus qui nunc laudatur,
ante omnes ipse Christus, Deus ac veritas, laudes
pronuntiavit. Ait enim: *Major Joanne Baptista inter
natos mulierum non surrexit* ⁶⁸. Quia igitur tanta
suppetit magno Præcursori sublimisque laus a
supremæ auctoritatis Verbo; num is adhuc in-
diget exiguo nostro sermone, o studiosi auditores?
Absit; sed servile persolventes debitum, et Patris
jussu exsequentes, et quasi ex sola Præcursoris
mentionem sanctificandi simus, nostram audaciam
ostendemus.

2. Agendum igitur diem festum jam celebremus,
ad natalem honorandum frequenti multitudine
conveniamus, neque accolæ tantummodo, verum
etiam universa intellectualis Jordanis regio. Vi-
deamus peregrinum mysterium; spectemus ne-
gotium hodie præter omnem spem patratum;
consideremus Zachariæ res, vicissimque narremus
quæ Elisabethæ sunt. Non ex obscuris ergo pa-
rentibus, ut hinc etiam maximus appareat Præ-
cursor, sed ex illustribus inclytisque nascitur. Nam
alter quidem erat veluti Aaron propter canos et
dignitatem, sacerdotali veste indutus: pectorali,
inquam, et superhumerali, podere, fimbriata
tunica, cidari, atque zona, quæ omnia auro,
gemmis, hyacintho, byssoque erant variata: atque
ita in Sancta sanctorum ingrediebatur per tempus

⁶⁸ Math. xi, 11.

(13) Orationem hanc exhibuerat Latine tantum-
modo Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*,
t. VII, p. 129. Nos nunc Græce primum ex Vati-
cano codice eruimus. Jam Combefisii interpretatio-
nem sæpe libenter secuti sumus, sæpe etiam ab ea
discessimus, tum ob alias causas, tum quia Com-
befisius Græcas dictiones non una vice prave om-
nino explicaverat; id quod philellenes vere a me
dici comperient.

καὶ τοὺς βουνοὺς τοὺς Ἑλληνικοὺς κακῶς πλανώμε-
νον καὶ θυσιάζον ἐπέστρεψεν, καὶ βαστάσας τῇ
ποίμνῃ τῇ ἀπλανεῖ τὸ πεπλανημένον, εἰς οὐρανοὺς
ἀναγαγὼν συνηρίθμησε, καὶ τῆς βασιλείας τῆς αἰ-
ωνίου κατηξίωσεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ᾧ μα τῷ
ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ ὁμοουσίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Z'.

*Eis τὸ γενέσιον τοῦ ἀγίου προφήτου Προδρόμου
Βαπτιστοῦ (13).*

α'. Ἀηδόνι τινὶ πολυφώνῳ εἴηχα κελαδούσῃ περὶ
τάς ἑαρινὰς ὥρας εἰκῶς ἡμῖν ὁ λόγος, εὗρεν ἂν
τάχα ἐκ μικροῦ ἀνυμνῆσαι τὴν μεγάλην φωνὴν τῆς
ἀληθείας σήμερον ἀποκουμένην· ἐπεὶ δέ ἐστιν ἰσχυρο-
επὴς καὶ δύσφωνος ἄγαν, πῶς ὑμνήσει τὸ μέγα τῶν
προφητῶν κλέος; πῶς αἰνέσει τὸ ἐξαίρετον τῶν ἀπο-
στόλων γέρας; πῶς δοξάσει τὸ ξένον τῶν μαρτύρων
σέβας; Καὶ μοι σκοπητέον τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν
ἄλλων ἀγίων, ἄλλος ἄλλου διείληψε τὰ ἐγκώμια,
ὕψηλός ὑψηλοῦ, καὶ μετρίου μετριώτερος· τοῦ δὲ νῦν
εὐφημουμένου πρὸ τῶν ἄλλων, αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς
ἡ ἀλήθεια· φησὶ γάρ· *Μεῖζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτι-
στοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται*.
Ἐπεὶ οὖν τοσοῦτος περίεστιν ὁ ἔπαινος τῷ μεγάλῳ
Προδρόμῳ ἀνυπέρβλητος ἐκ τοῦ ἀνωτάτω Λόγου,
μή τι ἄρα ἐνδεής ἐστι τῆς ἡμετέρας βραχυλογίας,
ὧ φιλακροάμονες; Ἀπαγε· ἀλλὰ δουλικὸν ἀποτιν-
νύντες χρέος, καὶ Πατρικὸν (14) ἀποπληροῦντες
ἐπίταγμα, καὶ ὡς ἀγιασθησόμενοι ἐκ μόνης τῆς περὶ
τὸν Πρόδρομον ὑπομνήσεως, τὸ τολμηρὸν ἡμῶν ἐπι-
δεικνύμεθα.

β'. Δεῦρο δὴ οὖν λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἐορτάσωμεν,
τὰ τοῦ γενεσίου πανηγυρίσωμεν, οὐχ οἱ περίοικοι
μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ νοητοῦ Ἰορδάνου (15)
περίχωρος· ἴδωμεν τὸ ξενοπρεπὲς μυστήριον, ἴδωμεν
τὸ παραδόξως τελούμενον σήμερον, κατανοήσωμεν
τὰ τοῦ Ζαχαρίου, ἀνθομολογησώμεθα τὰ τῆς Ἐλι-
σάβετ. Οὐκ ἐξ ἀγεννῶν τοίνυν γονέων, ἵνα κἀντεῦθεν
δειχθῇ μέγιστος ὁ Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιστή-
μων καὶ περιδόξων· ὁ μὲν γάρ Ἀαρὼν τις καὶ τὴν
πολίαν καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἡμφι-
εσμένος, τὸ περιστήθιον φημι, τὴν ἐπωμίδα, τὸν πο-
δήρη, τὸν τε κοσσύμβρωτον χιτῶνα, τὴν κίδαριν τε
καὶ ζώνην, τὰ ἐκ χρυσοῦ τε καὶ λίθων καὶ ὑακίνθου
καὶ βύσσου πεποικιλμένα· καὶ οὕτως εἰς τὰ Ἁγία
τῶν ἀγίων εἰσιὼν, κατὰ τὴν ἐφημερίαν τῆς ἱερουρ-
γίας· ἡ δὲ τῆς Σάρρας ἰσχυρῆς, καὶ μᾶλλον δὲ

(14) Satis constare videtur Studitam ætate juve-
nili plerasque has panegyricas orationes dixisse;
quo tempore nonnisi jussu vel episcopi sui vel
abbatis monasterii concionari poterat. Quem mo-
rem in Gregorio quoque Antiocheno videsis apud
nos t. II, p. 557.

(15) Jordanes baptismi symbolum in musivis
Romanis. Hic dicit baptizatos omnes, id est Chri-
stianos.

ὑπερκλεῆς, ὥς καὶ τῇ Θεομήτορι ἀγγιστεύουσα. Ἐκ γὰρ ἐκ στείρωσεως κατ' ἐπαγγελίαν οὐκ Ἰσαὰκ δοῦλον Θεοῦ κληθέντα, ἀλλ' Ἰωάννην τὸν φίλον γνήσιον Κυρίου χρηματίσαντα. Ὁ ἀγόνου νηδύος τοιοῦτον κυοφορησάσης παῖδα! ὦ ἀκάρπου ἀρούρας τηλικαύτην βλαστησάσης ἄσταχυν· διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκνητέον τὰ τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἡσαΐου καὶ νότερόν πως καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποφθέγξασθαι. *Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτουςα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα*, ὅτι ἐξήνθησας ἐκ τῆς ἐρήμου μήτρας τὸ κρίνον τῆς ἀγνείας, τὸ ῥόδον τῆς πνευματικῆς εὐδομίας, τὸν λειμῶνα τῆς ἀγαθοφύρου ἐγκρατείας, τὸν ἡμεροφανῆ λαμπτήρα τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας, Ἰωάννην τὸν θεοπρόδλητον στρατιώτην τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως, τὸν ἄριστον τῆς Χριστοῦ νυμφαγωγὸν Ἐκκλησίας, τὸν ἀσίγητον μάρτυρα τῆς ὁντως ἀληθείας, Ἰωάννην τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῆς μετανοίας, τὸν ἐν σώματι ἄγγελον τοῦ Κυρίου, τὸν ἐκφάντορα τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ οὐδ' ἂν αὐτοῦ περιλάβοιμι τὰς ἀξίας, κἂν πλείω προσθελὴν τῆς κλήσεως τὰ ὀνόματα· πολυώνυμος γάρ τις ἐστὶ, καὶ πολυάξιος, τὸ μείζον παρὰ πάντα τοὺς χριστοὺς Κυρίου κεκληρωμένος.

γ'. Καὶ γοῦν τιμᾶται καὶ Ἰσαὰκ τοῦ προπάτορος τὸ γενέσιον, ὃνπερ Σάρρα συλλαβοῦσα καὶ τεκοῦσα υἱὸν εἰς γῆρας, εἶτα καὶ εἰποῦσα, *Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραάμ ὅτι θηλάζει Σάρρα παιδίον;* ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλην δοχὴν ποιῶν φαίνεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀπογαλακτίσεως. Καὶ τιμᾶται πάλιν Σαμφὼν [τὸ γενέσιον] τοῦ τεχθέντος Μανωὲ κατ' ἐπαγγελίαν, ἐκ στείρας καὶ αὐτὸς προερχόμενος· ὅς, φησὶν, οὐ πίεται οἶνον καὶ σίκερα, καὶ οὐ μὴ φάγη πᾶν ἀκάθαρτον· καὶ αὐτὸς ἄρξεται σῶζειν τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων. Ἐτι δὲ πρὸς τοῦτοις, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων παραθέω, καὶ Σαμουὴλ τοῦ τὰ ἔμπροσθεν βλέποντος, ὃν ἔτεκεν ἡ πολυῦμνητος Ἄννα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἑλκανᾷ, ἀναθεμένη ἐκ βρέφους τῷ Θεῷ. Ἀλλ' οὐ πως τῆς Ἰωάννου τετυχήκασι μεγαλειότητος, ἀγαπητοί· διότι οἱ μὲν πρὸ νόμου τοῦ γραπτοῦ, οἱ δὲ μετὰ νόμον· Ἰωάννης δὲ ὁ υἱὸς Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως καὶ Ἑλισάβετ τῆς θαυμασίας, προεισόδιον ἄνθος τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἀνέθαλλε μέσον νόμου καὶ χάριτος ἀναφανείς· προηύγασε γὰρ ὁ νοητὸς ἑωσφόρος, σημαίνων τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης· προέδραμεν ὁ στρατιώτης ὁδηγὼν τὴν τοῦ παμβασιλέως ἐπιδημίαν· ἦλθεν ὁ νυμφαγωγὸς μηνύων τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ νυμφίου· καὶ οἱ μὲν μετὰ τινὰς καιροὺς τῆς ἀποκνήσεως, ἢ προεφήτευσαν, ἢ ἑτεροτούργησαν· ὁ δὲ ἔτι ἐγκυοφορούμενος, Πνεύματος ἁγίου ἐμπέπλησται, καὶ θαυματουργὸς ἀναδέδεικται.

δ'. Τοιγαροῦν εἰκὲ μοι τοιοῦτόν τι, ἵν' ὥς ἐν εἰκόνι παραστήσω τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Προδρόμου· ὥσπερ τις οὖν βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλικῶς

A ministerii sui. Illa vero Saræ gloria æqualis, vel potius superior, utpote Dei Matrem propinquitate contingens. Parit enim ex sterilitate secundum promissionem, haud Isaacum Dei servum vocatum⁶⁹, sed Joannem qui verus Domini exstitit amicus. O sterilem uterum, qui talem gestavit filium! O infructuosum agrum, qui tale tantumque spicum germinavit! Quamobrem non est cunctandum verba illa vocalissimi Isaïæ novo quodam modo de ipsa dicere: *Lætare, sterilis quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis*⁷⁰, quoniam ex deserta matrice tua lilium effloruit sanctitatis, rosa spiritalis suavitatis, pratum utilis continentiae, fax interdiu quoque conspicua Christi adventus, Joannes a Deo electus miles coelestis regis, optimus Ecclesiae Christi paranympus, testis nunquam tacitus ejus, quæ vere est, veritatis, Joannes poenitentiae canorus præco, cum corpore angelus Domini, index Agni qui tollit peccatum mundi. Neque possim ejus complecti dignitatem, quantumvis nomina appellationum multiplicem; per multos enim titulos dignitatesque habet, majus præ omnibus Domini unctis officium sortitus.

3. Sane in honore habetur Isaaci quoque progenitoris nativitas, quem cum concepisset Sara filium et in senectute peperisset, dixit: *Quis nuntiabit Abrahamo quod Sara filiolum lactet*⁷¹? Quocirca magnum quoque constat patrem fecisse convivium die ablactationis ejus. Honoratur item natalis Samsonis, quem Manue filium suscepit secundum promissionem, de matre sterili similiter ortum; qui, ut ait Scriptura⁷², hibiturus non erat vinum neque siceram, nec immundum quidquam manducaturus; idemque initium facturum salvandi Israelis de alienigenarum manu. Præter hos, ut alios omittam, Samuelis, qui res in antecessum videbat, honoratur natalis; quem peperit celeberrima Anna viro suo Helcanæ, et ab infantia Deo dicavit. Sed isti non assecuti sunt Joannis excellentiam, o dilecti; nam partim ante legem scriptam fuerunt, partim post legem. Joannes autem Zachariæ sacerdotis et mirificæ Elisabetæ filius; pullulavit flos præcedens Christi adventum, medius inter legem et gratiam apparens. Præluxit enim intellectualis lucifer, ortum Solis justitiæ significans: præcessit miles regis universalis adventum denuntiatus: venit paranympus sponsum adesse portendens. Et alii quidem aliquanto post nativitatem tempore, vel prophetaverunt, vel miracula ediderunt; hic autem adhuc gestatus in utero, Spiritu sancto repletus erat, et prodigiorum auctor apparuit.

4. Quamobrem venit mihi in mentem, ut imagine quadam magnificentiam Præcursoris repræsentem. Sicut enim rex ex palatio regaliter procedens, ha-

⁶⁹ Gen. xxiv, 14; Dan. iii, 35 ⁷⁰ Isa. liv, 1.

⁷¹ Gen. xxi, 7, ⁷² Judic. xiii, 14.

bet primo præcedentes lictores et sceptriferos, deinde consules, præfectos et ordinum ductores, postremo aliquem majore dignitate præditum; post quem statim rex, nemine interjecto apparet, auro et claris lapidibus fulgens; ita mecum cogita de vero unicoque omnium rege Christo Deo nostro. Huic enim per carnem in mundum ingressuro, præcesserunt patriarchæ, Abrahamus videlicet, Isaacus, Jacobus: deinde Moyses Dei interpres, Aaron atque Samuel, et universa prophetarum turba. Postremus apparuit Joannes, moxque statim Christus Dominus; de quo ille dixit: *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat*⁷³. Et qui ultimus ordine est, dignitate major pro proportionem exstitit. Sic ergo et prophetarum et apostolorum et aliorum omnium præcipuus fuit, juxta verax Verbum magnus Præcursor; illorum quidem ut subsequens, horum ut præcessor. Sed agesis evangelicam aperientes historiam, audiamus quænam Zachariæ nuntiata sint.

5. Apparuit ei, inquit, angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et conturbatus est Zacharias videns, et timor irruit super ipsum⁷⁴. Nempe quia terribilis est angelica visio, et terribili in loco ostensa. *Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei*⁷⁵. Neque est mirandum, si cum justus sacerdos esset, turbatus est timorque in eum irruit; siquidem et Daniel desideriorum vir, videns obstupuit, et in faciem cadens ore hiante fuit, propter angelicæ eminentiæ splendorem incomparabilem⁷⁶. Apparuit ei, inquit, angelus Domini. Quid ad hæc nobis dicunt hi semichristiani, qui angelorum imagines fieri nolunt? Si angelus ab homine visus fuit, ergo omnino figuram induerat, haud aliter quam cernebatur. Visus est autem tali figura, quali antea Moysi in monte Sina circa propitiatorium, Cherubini in typo ostensi fuerunt. Quod si incorporeum et non figuratum, juxta ostensum typum delineatur, quidni corporeum et figuratum, colori, tactui, tribusque dimensionibus obnoxium, qualis fuit Servatoris species, non figurabimus, ad evidentem non phantasticæ incarnationis ejus demonstrationem? Neque sic a nobis circumscribi putent hi stulti deitatem, quæ neque verbis exprimi potest, neque comprehendere, cujus nulla est positura, nulla figura, nullus locus, nulla quantitas, nulla qualitas, nec aliquid aliud ex iis, quæ sunt intra fines circumscriptionis, propterea quod sit infinita et incomprehensibilis. Nam nunc etiam si simplicis hominis imaginem effingimus, haud certe animam immaterialem et figuræ incapacem figuramus, quod fieri prorsus nequit; sed utrique convenienter quæ sunt propria tribuimus; nempe incircumscriptionem, incircumscriptionem, circumscriptionem, circumscriptionem, prout veritatis ratio nobis suadet. Sed ad propositum denuo revertendum est.

A προερχόμενος, ἔχει μὲν πρῶτα ἡγουμένους; βαβδούχους τινάς καὶ σκηπτροφόρους, ἔπειτα ὑπάτους, ὑπάρχους τε καὶ ταξιάρχους, ἔσχατον δὲ τινα ἀξιωματικώτερον, μεθ' ὃν εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀμέσως ἐπιφαίνεται· χρυσῷ καὶ λίθοις διαυγέσι καταλαμπόμενος, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὄλων βασιλέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· μέλλοντος γὰρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς εἰσιέναι ἐν τῇ οἰκουμένῃ, προηγῆσαντο μὲν πατριάρχαι, οἷον Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ· ἔπειτα Μωϋσῆς ὁ θεοφάντωρ, Ἀαρὼν τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ πᾶς ὁ τῶν προφητῶν ὄμιλος· ὕστατος δὲ πῶς πεφανέρωται Ἰωάννης· καὶ εὐθὺς ὁ Δεσπότης Χριστὸς περὶ οὗ φησιν· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· καὶ ὁ ἔσχατος τῇ τάξει μείζων τῇ ἀξίᾳ, κατὰ τὸ ἀνάλογον ἀποδέδεικται· οὕτω τοίνυν καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων πρῶτιστος κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον ὁ μέγας Πρόδρομος, τῶν μὲν ὡς ἐφεπόμενος, τῶν δὲ ὡς προηγούμενος· ἀλλὰ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἀναπτύξαντες, ἀκουσώμεθα τίνα τὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἀπαγγελλόμενα.

Ε'. Ὡφθῇ αὐτῷ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου, ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυμιάματος· καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν· ὡς φοβερά τις καὶ ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία, καὶ ἐν φοβερῷ τόπῳ καταφανεῖσα· Ὡς φοβερός γάρ, φησὶν, ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἰκος Θεοῦ. Καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ δίκαιος ὢν ὁ ἱερεὺς ἐταράχθη, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν, ὅπου καὶ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ἰδὼν ἐθαμβήθη, ἐπὶ πρόσωπόν τε πεπτωκώς καὶ ἀχανὲς γεγωνώς, τῇ τῆς ἀγγελικῆς ὑπεροχῆς ἀσυγκρίτῳ λαμπρότητι. Ὡφθῇ αὐτῷ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου. Τί φάσιν ἡμῖν πρὸς ταῦτα, οἱ μὴ εἰκονίζοντες ἡμῖν Χριστοὶ (16); εἰ ὥπται ἄγγελος ἀνθρώπῳ, πάντως καὶ εἰκονίζεται οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς ὥπται· ὥπται δὲ ἐν τοιαύτῃ μορφῇ, καθ' ἣ καὶ Μωϋσῇ πρότερον ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τὰ περὶ τὸ ἱλαστήριον Χερουδὶμ ἐν τύπῳ δεικνύμενα· καὶ εἰ τὸ ἀσώματον καὶ ἀσχημάτιστον κατὰ τὸν δεδειγμένον τύπον περιγράφεται, πῶς τὸ ἐνσώματον καὶ σχηματιζόμενον ὑποπίπτει χροίᾳ τε καὶ ἀφῇ, καὶ ταῖς τρισὶ διαστάσεσιν, οἷον τὸ τοῦ Σωτῆρος εἶδος, οὐκ εἰκονίσομεν πρὸς ἐναργεῖ τῆς ἀφαντασιάζου αὐτοῦ σαρκώσεως ἀπόδειξιν; Καὶ μὴ συμπεριγράψωμεν ἡμᾶς ἐν τούτῳ ἡγήσονται οἱ ἄφρονες τὴν θεότητα, ἥς οὐκ ἔκφρασις, οὐ κατάληψις, οὐ θέσις, οὐ σχῆμα, οὐ τόπος, οὐ ποσότης, οὐ πηλικότης, οὐκ ἄλλο τι τῶν περιγραφῆς ἔνδον διὰ τὸ ἀπειρον καὶ ἀπερίληπτον· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα τὸν ἀπλῶς ἄνθρωπον εἰκονίζοντες, οὐ τὸ τῆς ψυχῆς αὐλὸν καὶ ἀνείδεον συνεικονίζομεν πάντως, οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἀλλὰ καταλλήλως τὰ οἰκεῖα ἑκατέρως ἀπονέμομεν· τῷ ἀπεριγράφῳ τῷ ἀπερίγραφον, καὶ τῷ περιγραφῷ τῷ ἀπερίγραφον, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος παρίστησιν. Ἐπανιτέον δὲ αὖθις εἰς τὸ προκείμενον.

⁷³ Joan. i, 15. ⁷⁴ Luc. i, 11, 12. ⁷⁵ Gen. xxviii, 17. ⁷⁶ Dan. x, 8.

(16) Invehitur in Iconomachos, contra quos exstat etiam peculiare Studitæ nostri opus.

ζ'. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Α Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου. Εὐθὺς κατέστειλε τὸν φόβον τῇ πεύσει, οἷα ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία μετὰ τὸ φοβῆσαι, τὸ δειλὸν ἀφαιρουμένη· καὶ ἐναντίως περὶ τὴν δαιμονικὴν ἔξοδον. Μὴ φοβοῦ, φησὶ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱόν. Ὡς τῆς ἐπιθυμουμένης θεοπαρόχου ἐπιτάξεως! Ὡς τῆς πολυεύκτου ἀγγελικοκόμιστου ὑποσχέσεως! ἐπέτυχεν οὐ ἐπεπόθει! ἤνυσεν ὃ ἠντιβόλει· εὗρεν ὃ ἐπεζήτηι· τὸν τῆς ἀγονίας καινισμόν, τὸν τῆς εὐπαιδίας [cod. ἀπαιδίας] πορισμόν, οὐκ ἀκολουθία φύσεως, ἀλλ' ἐπιτυχία ἐντεύξεως· οὐδὲ γὰρ κατάρας ἦν ἐπιτίμιον ἢ στείρωσις, ἀπαγε, ἀλλὰ μυστηρίου μεγάλου παρασημείωσις· τοῦ γὰρ Ζαχαρίου ἐπιχειμένου ταῖς πυκναῖς πρὸς Θεὸν ἱκετηρίαις διαλυθῆναι τὴν στείρωσιν, τάχα ἐπακηκοέναι αὐτὸν δοκῶ· οὐπω συντετέλεσται ὁ καιρὸς· οὐπω συνετμήθησαν αἱ ἡμέραι τῆς ἐπιφανείας· τότε οὖν ἔλπισον τὴν τεκνογονίαν, Ζαχαρία, ὀπηνίκα ἔλθῃ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν· τότε ἐκδέχου τὴν ἀποστείρωσιν, ὅποταν ἤξει ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς· ἐπειδὴ δὲ ἦκεν ὁ καιρὸς, λάβε τὸ καταθύμιον διὰ τῆς τοῦ Γαβριὴλ προῤῥήσεως· ἀνακαινίσθητι ὡς ἀετὸς τῇ νεότητι· γνῶρισον, φησὶ, τὴν ὁμόζυγον· Εἰσηκούσθη γὰρ ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. Ἐγνώρισε καὶ τοῦνομα ὃ κληθήσεται κάξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας ἰὸν ἄνωθεν.

ζ'. Εἶπε δὲ Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον. Λοιπὸν γὰρ αὐτῷ ὡς ὁμοδούλῳ παρῤῥησία διαλέγεται· Κατὰ τί γινώσκει τοῦτο; Ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνὴ μου προδεθκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. Ἡ μὲν πρόχειρος καὶ πατρικὴ ἀπόδειξις, ἀπιστίας ἐγκλημα καταγράφει τῷ ἱερεῖ· ὃ δὲ παρὼν λόγος οὐχ ὑποπίπτων, ἀλλ' ἐν δοκιμασίᾳ προερχόμενος, ταυτὸν πεπονθέναι φησὶ τῷ μεγάλῳ Θωμᾷ καὶ τὸν Ζαχαρίαν· οὐ τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸν εἰκὸς ἠγνοῦν καὶ προφήτην τε ὄντα καὶ τὰ θεῖα πεπειδευμένον, ὅτι περ δύναιτ' ἂν Θεὸς καὶ φύσιν καινουργῆσαι, καὶ γῆρας νεοποιῆσαι, καὶ πόρον ἐν ἀμηχανοῖς διεκφᾶναι, ὡς ἐπὶ Ἀβραάμ καὶ Σάρρας, ὡς ἐπὶ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ τῶν ἄλλων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν αὐτοῦ τεραστίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τῶν μεγάλων καὶ παραδόξων προσδοκιῶν ἐπαγγελίαι ἐξάπινα ἀκουόμεναι ταραττεῖν πως εἰώθασιν τὴν ψυχὴν, οὐ πρὸς ἀπιστίαν ἀναβαλλόμενος, οἶμαι, ἀλλὰ πρὸς τελεσίωσιν ἐπισπευδόμενος, εὐθὺς οἷα ὑφ' ἡδονῆς ἀλοῦς ἀναφωνεῖ καὶ φράζει, Κατὰ τί γινώσκει τοῦτο; Μὴ οὐ παραλογίσῃ, μηδαμῶς διαψεύσῃ, δίδου μοι τὸ ἐπίσημον, πάρεχέ μοι τὸ ἐνέχυρον· ὡς πάλαι ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ ἐξελεύσεσθαι βασιλεῖς, τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον· καὶ πρὸ τούτου, ὡς τῷ Νῶε πρὸς τὸ μὴ ἐπάξαι κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξον· πρὸς τούτοις καὶ Μωϋσῇ

6. Dixit autem ei angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua⁷⁷. Statim timorem eo nuntio compressit, quia visio angelica post pavorem causam timendi solet eripere; quod in dæmoniacis occursibus contra lit. Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth filium tibi pariet. O desideratum quod a Deo sit mandatum! o valde optabilem quæ ab angelo affertur promissionem! Assecutus est quod optaverat: obtinuit, quod rogabat: invenit quod quærebat; sterilitatis mutationem, fecunditatis donum; non naturæ sequela, sed precum impetratione. Non enim maledictionis pœna erat sterilitas, absit, sed magni mysterii significatio. Etenim Zachariam frequentibus ad Deum precibus instantem, ut solveretur sterilitas, hæc fortasse inaudisse sibi dicta puto: nondum completum est tempus: nondum finiti sunt dies adventus: tunc demum prolis genituram spera, o Zacharia, quando venerit expectatio gentium: tunc exspecta sterilitatis cessationem, cum advenerit spes omnium finium terræ. Nunc quia tempus adest, sume rem optatam per Gabrielis prædictionem: renovetur ut aquilæ juvenus tua: cognosce, inquit, uxorem tuam. Etenim exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth tibi filium pariet, vocabisque nomen ejus Joannem. Significavit etiam nomen, quo vocabitur, ex vi ipsius etymologiæ procedere ab alto.

7. Dixit autem Zacharias angelo. Exin cum angelo tanquam conservo loquitur: Quomodo hoc cognoscam? ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus suis⁷⁸. Communis quidem et Patrum explanatio, incredulitatis reum dicit sacerdotem. At noster sermo his non acquiescens, sed experimenti causa ulterius progrediens, idem passum Zachariam ait, quod magnum Thomam. Haud enim verisimile est, prophetam rei divinæ gnarum ignorasse, posse Deum et naturam innovare, et senectuti vires instaurare, et bonum exitum desperatis rebus ostendere, ut in Abrahamo Saraque fecit, et in Sunamitide, et in aliis cujuslibet generis prodigiorum casibus. Sed quia magnarum, et quæ sunt præter opinionem, expectationum promissiones, si repente audiantur conturbare fere animum solent; Zacharias non incredulitate hæsitans, ut reor, sed ad rei perfectionem festinans, illico tanquam gaudio correptus exclamat aitque: Quomodo hoc cognoscam? Ne me decipias, ne me fallas, da mihi indicium, præbe mihi arrham; ut olim Deus Abrahamo, ut persuaderet fore illum multarum gentium patrem, et ex ejus lumbis reges orituros, tradidit circumcisionis signum: et ante hunc Noacho ut fidem faceret, nunquam postea adductum iri super terram diluvium, arcum ostendit in nube: denique Moysi virgam in anguem mutatam, et mox suo sta-

⁷⁷ Luc. 1, 13. ⁷⁸ ibid, 18.

tui restitutam, ut Ægyptii crederent, ei apparuisse A illum qui Est.

8. *Et respondens angelus dixit ei : Ecce eris tacens nequē loqui valens, propterea quod verbis meis non credidisti* (addendum est, quod subintelligitur, nempe, simpliciter et sine inquisitione), *quæ tempore suo complebuntur*⁷⁹. Recepit ergo Zacharias signum ei rei consentaneum, nempe vocis caducæ silentium, pro voce viva ac substantiali quæ mox ei parienda erat. Interim complicatis labiis, laudat vocibus auditui imperviis prolis datorem : *Egressus enim, inquit, loqui non poterat : et cognoverunt quod visionem vidisset in templo : et ipse erat innuens, mansitque mutus*⁸⁰. Partim quidem ne interrogaretur, quia ferendum non erat ut visio passim audiretur : partim vero, ut qui quodammodo excerserat ex sensibus, totusque in se ipso visionem ruminabatur, mutus esset ad verberantes aerem sermones. Nec inverisimile est prophetæ patrem, prophetiæ argumentum hic significare, id est fortasse legalis cultus cessationem, præ divulgatione cultus secundum gratiam in Joannis nativitate. Sed jam, intermediis omissis, quæ ad præsentem diem non pertinent, quæque vires nostræ persequi nequeant, rursus ad id quod instat veniamus.

9. *Et factum est, inquit, cum audisset Elisabeth salutationem Mariæ, exsultavit infans gaudio in utero ejus*⁸¹. O Joannes, felix infans, vigil embryon ! Qui es in utero, quomodo in mundo ? qui nondum es perfectus, quomodo es absolutissimus ? qui semestris, quomodo longævus ? qui nondum cogitare potes, quomodo es prudentissimus ? qui loqui non potes, quomodo expedite disseris ? dic nobis, dic, æge ; tenebroso materni uteri loco adhuc conclusus, visualem vim nondum exercens, aure strepitum nullum hauriens, vocalem sonum nondum emittens, ambulatorii motus nondum particeps, risum hominis proprium adhuc non exserens ; quomodo audis ? quomodo res divinas eloqueris ? quomodo exsilis ? quomodo exsultas ? responde, o mirabilissime. Magnum est, ait, mysterium, et actus ab humana remotus comprehensione. Merito innovo naturam, propter eum qui est innovaturus res supra naturam. Embryo cum sim, attamen cerno, quia justitiæ solem in utero gestatum video. Aurium sensu polleo, quoniam audio me vocem magni Verbi nasci. Clamo quia unigenitum Filium Patris considero incarnatum. Exsilio, quia rerum omnium Creatorem sentio hominis formam sumpsisse. Exsulto, quia Redemptorem mundi intelligo corporatum. Principium vobis, inquit, significo Dei in mundum ingressus, et corporalis processus : præcurro adventui, et quodammodo vobis præeo confessionem. Sumite psalmum, ut cum Davide loquar, et tympanum, ut cum propheta, psalterium jucu-

την ὀφιωθεῖσαν καὶ θάπτον ἀποκατασταθεῖσαν βά-
βδον εἰς τὸ πιστεῦσαι τοῖς Αἰγυπτίοις ὅτι ὤπται αὐτῷ
ὁ Ὄν.

79. Καὶ ἀποκριθεὶς, φησὶν, ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐ-
τῷ· Ἴδὸν ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λα-
λῆσαι, ἀνθ' ὧν ἠπίστευσας τοῖς λόγοις μου
(προσθετέον κατὰ τὸ σιωπώμενον ἀπλῶς τε καὶ
ἀνεξετάστως), οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν
καιρὸν αὐτῶν. Ἐλαβε τοίνυν τὸ σημεῖον ὁ Ζαχαρίας
κατάλληλον τῷ πράγματι, σιωπὴν φθογγῆς λυομέ-
νης, πρὸς φθογγὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον τεχνησο-
μένην αὐτῷ· καὶ συμπύξας τὰ χεῖλη ὤμνει φωναῖς
ἀνακούστοις τὸν τοῦ τόκου δοτῆρα· Ἐξελθὼν γάρ,
φησὶν, οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι· καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι
ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν δια-
ρεύων, καὶ ἔμενε κωφός. Τὸ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐρω-
τᾶσθαι, ὡς οὐ καθεκτὸν τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκουτίζε-
σθαι· τὰ δὲ ὡς οἷον ἐκβεβηκὼς τῶν αἰσθήσεων, καὶ
εἰς ἑαυτὸν ὅλος τὸ ὁραθὲν συστρεφόμενος, κωφεύειν
τοῖς ἀεροκτύποις λαλήμασιν· οὐδὲν δὲ οἷον ὡς προ-
φητοπάτορα καὶ προφητείας ἔργον κἀνταῦθα ἐπιση-
μαίνειν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἴσως ἢ τῆς νομικῆς λατρείας
παῦλα, πρὸς τὴν ἐν τῇ χάριτι διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ
Ἰωάννου ἀνάρρησιν. Τοίνυν παραδραμόντες τὰ διὰ
μέσου, ὡς οὔτε τῇ ἡμέρᾳ ἀνήκοντα, οὐδ' αὐτῇ ду-
νάμει ἡμῶν ἐφικτὰ, αὐθις ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ἐλευ-
σώμεθα.

80. Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ
τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος
ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς. Ὡς Ἰωάννη τὸ
μακάριον βρέφος, τὸ ἀκοίμητον ἐμβρυον ! Ὁ ἐγγά-
στριος, πῶς ἐγκόσμιος ; ὁ ἀτέλεστος, πῶς πληρέ-
στατος ; ὁ ἐξαμηνιαῖος, πῶς πολυχρόνιος ; ὁ ἀδιανόη-
τος, πῶς ἐμφρονέστατος ; ὁ ἀδιάλεκτος, πῶς εὐλαλος ;
φράσον ἡμῖν, φράσον, ἐν ζοφερῷ χωρίῳ τῆς μητρώας
νηδύος συνεχόμενος, τὴν ὁρατικὴν ἔξιν οὐπω ἐνεργῶν,
τὸν ἀκουστικὸν ψόφον οὐπω εἰσδεχόμενος, τὸν
φωνητικὸν φθόγγον οὐπω ἐκβοῶν, τὴν περιπατητι-
κὴν κίνησιν οὐπω μετεληφώς, τὸ γελαστικὸν ἰδίωμα
οὐπω ἐπιτετηδευκώς· πῶς διορθός ; πῶς ἐπαίεις ;
πῶς θεολογεῖς ; πῶς περισχιρτᾷς ; ποταπῶς ἀγάλλῃ ;
ἀπόκριναι ἡμῖν, ἀπόκριναι, ὦ πανάγαστε· Μέγα, φη-
σὶν, τὸ τελούμενον μυστήριον, καὶ ἔξω ἀνθρωπίνης
καταλήψεως τὸ δρᾶμα· καινοτομῷ εἰκότως τὴν φύσιν
διὰ τὸν καινοτομεῖν μέλλοντα ὑπὲρ φύσιν· ἐμβρυος
[retro ἐμβρυον] ὧν ὁρῶ, ἐπειδὴ περ τὸν τῆς δικαιο-
σύνης ἥλιον βλέπω κυοφορούμενον· ἐνωτίζομαι,
ἐπειδὴ περ ἐπαῖω, ὡς φωνὴ τοῦ μεγάλου Λόγου τιχτό-
μενος· ἀναβοῶ, ἐπειδὴ περ τὸν μονόγενῆ Υἱὸν τοῦ
Πατρὸς κατανοῶ σαρκούμενον· σχιρτῶ, ἐπειδὴ περ
τὸν τοῦ παντὸς Ποιητὴν αἰσθάνομαι ἀνθρωπομορ-
φούμενον· ἀγάλλομαι, ἐπειδὴ περ τὸν Αὐτρωτὴν τοῦ
κόσμου διανοοῦμαι σωματούμενον· ἀρχὴν ὑμῖν, φη-
σὶν, σημαίνομαι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν κόσμῳ εἰσαγωγῆς
καὶ σωματικῆς προσελεύσεως· προτρέχω τῆς ἐπιδη-
μίας, καὶ οἷον ἐξάρχω ὑμῖν τῆς ἐξομολογήσεως· λά-
βετε ψαλμὸν, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, καὶ τύμπανον, προ-

⁷⁹ Luc. 20. ⁸⁰ Ibid. 22. ⁸¹ Ibid. 41.

φητικῶς, ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας· ἄσατε αὐτῷ καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγῆσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

Γ'. Ἄρ' οὖν, Ἰωάννη, ὑπερανέστης τὰ ἐπίγεια; προέκυψας εἰς τὰ οὐράνια; ὑπερاناβέβηκας ἀγγελικὰς καὶ πρωτουργικὰς διακοσμήσεις; πῶς οὖν γε ὦν περ τὴν φύσιν οὐκ ἐπελάδου, τούτων τὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἀπεκληρώσω; τὸ αὐτοῖς ἐξ αἰῶνος ἄδηλον καὶ ἀδίδακτον, εὐθύς ὥς μετὰ Θεὸν διαπορθμεύσας καὶ διαγγείλας ἡμῖν ταῦτα ἔτι μαριευόμενος; Οὐκ ἀεροπόνησα, φησὶν, οὐκ ἐνεφελοδρόμησα, οὐχ ὑπερουράνισα, οὐχ ὑπερανέστηκα τῶν φλογερῶν καὶ ἀσωμάτων δυνάμεων· μὴ τοῦτο ὑπονοεῖσθω, ἀλλ' ὁ ἐπάνω πάντων ὢν, καὶ μένων ἐν τοῖς πατράσις κόλποις σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, λαθὼν ἀδιαστάτως ἅπαντας τοὺς πυρίνους λειτουργοὺς αὐτοῦ, ὡς ἐπ' ἄλλον οὐρανὸν εἰσεληλυθὼς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐνεφάνησεν ἑαυτὸν καὶ μεμυσταγώγηκέ μοι τὰ τηλικαῦτα· μηνυτῆς οὖν εἰμὶ τοῦ βρέφους, ὅτι, *Παιδίον γεννᾶται ἡμῖν, υἱὸς καὶ ὑμῖν ἐδόθη κατὰ τὸν μέγαν Ἰησοῦν, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός·* στεροφυῆς γόνος τυγχάνω, ὅτι παρθενικῶς ὁ τόκος προελεύσεται. Ὡς τῆς ὑπερφυοῦς μεγαλουργίας· ὡς τῆς παραδόξου τερατουργίας· οἷα ἡμῖν τὸ ἄτικτον βρέφος εὐαγγελίζεται σήμερον; πηλίκα ἡμῖν ὁ Ἐλισάβετ τόκος θεολογῶν προμεμήνυκε; σκιρτάτω ὠφῆλιος ἅπασα, χορευέτω ἡ Ἐκκλησία προεόρτια, προεισόδια τὰ γενέσια τῶν Χριστοῦ γενεθλίων πανηγυρίζουσα, καὶ χαρὰς πληρούσθω τὰ σύμπαντα τὸν μηνυτὴν δεξάμενα τῆς τοῦ παμβασιλέως ἐπελεύσεως.

ΙΑ'. Ἄλλ', ὦ μακάριε Ἰωάννη, ὁ τῶν μεγίστων μέγιστε προφήτης, ὁ πρῶτιστος ἐν ἀποστόλοις· ὁ τῶν μαρτύρων ἐξοχώτατος μεγαλόμαρτυς, ὁ τῆς ἐρήμου θεοκόσμητος πολιούχος, ὁ τοῦ ὠραιότατου νυμφίου φίλος ἡγαπημένος, ὁ τοῦ ἀφράστου φωτὸς λύχνος ἡτοιμασμένος, ὁ τοῦ ἀμώμου Ἀμνοῦ κήρυξ πεπιστευμένος, ὁ τῆς πατρικῆς φωνῆς ἄριστος ἐπακροάμων, ὁ βαπτιστῆς Χριστοῦ κεκηρυγμένος, ὁ Ἡρώδου ἀσελγείας ἔλεγχος πεπαρόρησιασμένος, ὁ τοῖς ἐν ᾧ δου τὴν ζωὴν προμηνύσας, ἡ θεοσήμενος σάλπιγξ τῆς οἰκουμένης, ἤχησον καὶ νῦν ἡμῖν οὐρανόνθεν, ταῖς ἱερωτάταις πρεσβείαις, καὶ εὐμενῆς ἔσο τῷ ἐπάρχοντί σοι λαῷ τῇ τε ἐλαχίστῃ σου κοίμῃ, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρί (17) συγγνωμῶν τε αὐτῆς τολμηρᾶς μου τοῦ πτωχοῦ ἐγχειρήσεως, οὐχ ὡς δωροφορίαν, ἀλλ' ὡς παρὰ δούλου ἀχρείου ὠφειλὴν σοι σὺν φόρῳ τε καὶ πόθῳ προσαγομένην· ὧς ἡ δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Η'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προδρόμου.

(ANG. MAI., loc. cit. p. 43.)

Α'. Φαεινὴ καὶ θεοχαρὴς ἡ συναγείρουσα ἡμᾶς

⁸² Isa. ix, 6.

(17) De hoc monasterii Patre, vel episcopo etiam initio orationis.

A dum cum cithara, cantate et psallite illi, narrate omnia mirabilia ejus.

10. Num ergo, o Joannes, supra terrena excessisti? coelestia inspexisti? ultra angelicas et primigenias creaturas ascendisti? Quomodo igitur quorum naturam non es sortitus, horum ordinem ac dignitatem recepisti? ita ut quod a saeculo ignotum erat et non traditum, statim quasi praeter Dei institutum huc attuleris, nobisque nuntiaveris, cum tu adhuc obstetricio opere indigeas. Non aerem inquit verbero, non discurreo nubes, non coelos transcendendi, non excessi supra igneas incorporeasque virtutes. Nemo id suspicetur: nam qui supra res omnes est, manetque in paterno sinu cum sancto Spiritu, clam prorsus omnibus igneis ministris suis, quasi in aliud coelum uterum ingressus semper Virginis Mariae, manifestavit se mihi, atque haec talia tantaque edocuit. Ergo infantis index sum, nempe quod *Puer nascitur nobis, et filius datus est nobis*, prout magnus Isaias ait ⁸², Deus ante saecula. Natus de sterili sum, quia mox virgineus quoque partus prodibit. O opus magnificentum et supernaturale! o inexpectatum miraculum! Qualia nobis infans nondum natus hodie annuntiat! quantas nobis partus Elisabethae res divinas praedicat! Exsultet terra universa, pervigilio hoc Ecclesia quasi choreis plaudat, festivitatem scilicet Christi natalibus praeviam solemnem concione celebrans: omnia prorsus gaudio diffluant, dum indicem excipiunt adventus regis universalis.

11. Sed, o beate Joannes, qui maximorum maximus propheta es, primus inter apostolos, martyrum summus magnusque martyr, deserti divinitus exornatus patronus, formosissimi sponsi dilectus amicus, ineffabilis lucis instructa lucerna, immaculati Agni praeco fidelis, paternae vocis egregius auscultator, Christi baptizator electus, Herodianae libidinis cum fiducia reprehensor, vitae nuntius his qui in inferis erant, turba mundo Deum significans, nunc quoque nobis caelitus resones per sacratissimas intercessionem; propitius esto laudanti te populo, et pusillo gregi tuo, cum eccellente Patre meo: mei quoque pauperuli audaci ausui indulgens: nec veluti oblatum munus, sed quasi debitum servi inutilis tributum tibi amanter persolutum, excipe. Cui gloria et honor atque adoratio, cum omnipotente Patre et sanctissimo Spiritu, nunc et semper et per saecula saeculorum. Amen.

VIII.

Laudatio in abscissionem sacri capitis magni Baptistae et Praecursoris Christi.

1. Splendida et Dei gaudio plena haec est cele-

britas, quæ nos ad hoc spiritale festum hodie congregat, o philochristi. Splendida, inquam, ob ipsum memorati nomen, qui lucerna lucens et est et dicitur, et jure meritoque sic denominatur; non autem quia materialibus faculis corporeos oculos nostros illustrat. Nam illarum quidem non est perpetuus splendor, quia contraria semper abruptitur obscuritate; sed hæc (solemnitas) divinæ gratiæ radiis congregatorum corda semper illuminat, atque ad justitiæ exercitium mentes nostras meditabundas impellit, ut beatam illam passionem intellectualiter quodammodo spectantes, causam hinc lætitiæ nobis constituamus. Profecto alterius cujuslibet gladio effusus in terram sanguis, nullius hominis visum exhilararet; neque ad aurem delatus mentem solet lætificare sermo morientis. Namque ubi sanguinis effusio vitæ jacturam fert, quomodo id, inquam, hominem per se vitæ amantem delectabit; et non potius cum vultus tristitia ad luctum trahet atque ad ejus passionis miserationem? nisi forte aliquis exsistat vel mente alienatus vel ferino more imbutus, ut brutorum aliquot natura est, quæ spectaculis sibi objectis insaniunt; veluti galli, qui dum sui similes interficiuntur, gaudent, cantant, exsiliunt eo simpliciter visu fruantes, neque reputantes, mox eandem cædem ad ipsos perventuram. At vero justī viri sanguis et visui delectabilis, et auribus grati instar nuntii est, et labiis honorabilis: namque hujus amissio, immortalis meliorisque vitæ confert acquisitionem. Neque gutta, inquam, tantum sanguinis, verum etiam os sanctum, et membri alicujus particula, et capillorum reliquiæ, et vestimentorum quæ ille gestavit aut attigit frustum pergratum est et expetibile cuivis pietatis studioso. Propterea alius aliam, thesauri instar, partem vel membrum vel corpus totum in domibus vel ecclesiis, sanctificantis virtutis ergo, et salutaris tutelæ, habere gaudet, et cum reverentia ad cinerum thesauros accedit, et impervia tactui donaria venerabundus contingit.

2. Talis nobis est justī Abelis sanguis, quanquam hic parentum tunc noviter oculis oblatus causa luctus fuit: cum enim morientis alicujus passionem nondum aspexissent, quidni filii patratam cædem exhorrescerent, lacrymarentur, lamentatione prosequerentur, dum improvise fortasse stratum humi filium vidissent, fraternis cruentatum ictibus, et ea propter vitæ usu privatum! Talis item et prophetæ Amosi sanctus sanguis, quem diu fustibus verberatum ferro exstinxit rex Amasias (19); qui vaticiniorum telis a propheta appetitus, justum clava in temporibus percussus letho tradidit. Talis pariter prophetæ Michææ sanctus sanguis, quem præcipitio interemit Joram Achabii filius, divina confidenter nuntiantem: etenim ab hoc, ut ait Scriptura, de parentum sceleribus arguebatur. Talis quoque pro-

(18) Vides SS. reliquiarum laudari a Theodoro ut consuetam et spiritui utilem venerationem.

(19) Imo vero Amasias sacerdos Bethelis accusavit Amosum apud Jeroboamum regem. Sed de vita

A πρὸς ἑορτασµὸν πνευματικὸν πανήγυρις σήμερον, ὃ φιλόχριστοι· φαεινὴ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπωνυµίας τοῦ μνημονευομένου, ὅτι λύχνος φωτὸς ἐστὶ γε καὶ λέγεται, εἰκότως προσαγορευομένη· οὐ δὴ πού τὸ ὑλικάϊς μαρμαρυγαῖς περισυγάζειν τὰς σωματικάς ἡµῶν ὀφείας· εἴη γὰρ τούτων οὐκ ἀειφανὴς ἡ λάμψις, τῷ ἀντιφράσσοντι σκιάσµατι ἐκάστοτε διακοπτομένη· ἀλλὰ τὸ ταῖς ἀκτίσι τῆς θείας χάριτος ἐναστράπτειν τὰς καρδίας τῶν συνεληλυθότων ἀεὶ, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἀθλήσιν ἀναπέμπειν τὰς διανοητικάς ἡµῶν θεωρίας, ἵν' ἐκεῖνο τὸ μακάριον πάθος νοερῶς πῶς ὀφύμενοι, ὑπόθεσιν εὐφροσύνης ἑαυτοῖς ὑποστησόμεθα· ἄλλου μὲν γὰρ αἷμα βυθὸν ὑπὸ γῆν ξίφει, οὐκ ἂν τέρψειεν ἀνθρώπου θέαν, οὐδ' εἰς ἀκοὴν ἐλθὼν σεπτοποιεῖ τὴν μνήμην τοῦ τεθνηκότος ὁ λόγος· οὗ γὰρ ἡ ῥοὴ ζωῆς στέρησιν φέρει, πῶς ἂν τὸν φύσει φιλόζωνον ἐλξείεν τοῦτο; τουναντίον δὲ μάλλον ἐν συγγνώμῃ προσώπου εἰς οἶκτον ἀγάγοι καὶ ἐλεεινολογίαν τοῦ πάθους, εἰ μὴ τι γε ἄρα ἐξω φρενῶν ἢ θηριώδη τὸν τρόπον εὖροι τὸν τοιοῦτον κατὰ τὴν τῶν κτηνῶν φύσιν ἀλογισταίνοντα τοῖς ὀραθεῖσι· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλεκτρυόνων οἱ τῶν ὁμοειδῶν αὐτοῖς σφαττομένων χαίρουσιν, ἄδουσιν, ἀποπηδῶσιν, αἰσθήσει μόνον χρώμενοι, καὶ οὐ συλλογίζόμενοι, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἤξει τὸ πάθος· αἷμα δὲ ἀνδρὸς δικαίου καὶ ὅψι ἐραστὸν, καὶ ὡς ἐὺαγγελιστὸν, καὶ χεῖλεσι προσκυνητὸν· ἡ γὰρ τούτου ἀφαιρέσις, τῆς ἀγῆρω καὶ ἀμείνω ζωῆς τὴν μέθεξιν ἀποκληροῦνται· καὶ οὐ μόνον δὴ φημι βανὺς αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὐκ ἄγίου καὶ λάκισμα μέλους, καὶ τριχὸς λείψανον, καὶ ὅτι οὐκ ἐφ' οἷς ἐνεδιδύσκετο ἢ ἐφάπτετο, περισπούδαστόν ἐστι καὶ ἐκζητούμενον τῷ εὐσεβεῖν προελομένῳ· διὰ τοῦτο ἄλλος ἄλλο τι ὡς περ τινα θησαυρὸν μέρος ἢ μόνιον ἢ τὸ ὅλον κατ' οἶκους ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, πρὸς ἀγιαστικὴν ἐνέργειαν καὶ σωστικὴν ἀσφάλειαν κατέχων ἐγκαλλωπίζεται, προσερχόμενος μετ' αἰδοῦς τῇ τεθαυρισμένῃ κόνει, καὶ ἐφαπτόμενος φόβῳ τῶν ἀψάυστων ἀναθημάτων (18).

β'. Τοιοῦτον ἡμῖν τὸ τοῦ δικαίου Ἄβελ αἷμα, καὶ ἄν γονεῦσι τηνικαῦτα ξενοφανὲς ὠπτάνετο θρηνηλόγημα· μήπω γὰρ ἑωρακότες τεθνεῶτος πάθος, πῶς ἂν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ σφαγῇ οὐκ ἐξέστησαν, οὐκ ἐδάκρυσαν, οὐ γοεῖν ἔφασαν, ἐξάπινα τάχα προσβλέψαντες κατὰ γῆς ἐρρίμενον, αἷματι γε πεφοινιγμένον ἐξ ἀδελφικῆς μισαιφονίας, κἀντεῦθεν τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας ἐστερημένον; τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ἄμως ἁγίου αἷμα, ὃν συχνῶς τυμπανίσας ἀνέβλε ξίφει Ἀμασίας (19) ὁ βασιλεὺς· ἐπειδὴ γὰρ τῆς προφητείας ταῖς βολίσιν ἐπλήττετο, πλήξας τὸν δίκαιον ἐν ῥοπάλῳ κατὰ τοῦ κροτάφου θανάτῳ παραδίδωσιν· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Μιχαίου ἁγίου αἷμα, ὃν ἀνείλε κρημνίσας Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαάβ τὰ θεῖα παρρησιαζόμενον. Ἠλεγχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τῶν πατέρων αὐτοῦ, καθ' ἃ γέγραπται,

et obitu prophetarum variæ et interdum contradicentes veterum auctorum sententiæ fuerunt, quas ne prolixè referam, lectores meos ad Calmeti Biblicum Dictionarium ablego.

τοιούτον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἅγιον αἷμα διχῇ A
 διαιρουμένου ὑπὸ πριστῆρος παρὰ Μανασσῆ τοῦ
 ἐκκεκληκότος πρὸς εἰδωλολατρικὸν σέβας τὸν εὐ-
 παροίστρωτον καὶ εὐπαρακόμιστον Ἰσραὴλ, οὐ φέ-
 ροντος ἀκούειν τὰς τῆς προφητείας ἐκφάνσεις.
 Τοιούτον τὸ τοῦ γενναίου Ἐλεάζαρ σὺν ἑπτὰ παισὶν
 καὶ μητρὶ θεόφρονι ἅγιον αἷμα, ὃ ἐξέχεεν Ἀντίοχος
 ἐν ποικίλοις βασάνοις, μὴ φέρων τὴν ὑπὲρ ἐντολῆς
 Θεοῦ ἐνστασιν τῶν ἀητητήτων, οὓς πίστει θανάτου
 σφραγὶς ἐτελείωσε· τοιούτον τὸ τοῦ προφήτου Ζα-
 χαρίου ἅγιον αἷμα ὃ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἢ πάροι-
 νος τῶν Ἰουδαίων ὠμότης μαχαίρᾳ ἐξέχεε, οὐκ
 ἐνεγκοῦσα τὰς τῆς προφητείας ἐμφάνσεις ἀκουτίζε-
 σθαι· καὶ τί δεῖ μοι πλεῖστα ἀναλέγειν, παρ' ὃ τὸ
 τῶν ἀποστόλων προφητῶν τε καὶ μαρτύρων συλλή-
 θδην εἰπεῖν ἅγιον αἷμα, ὃ πολλοὶ παλαμναῖοι πολυτρό-
 πως ἐξέχεαν, ὡς ὕδωρ πολὺ κυκλοῦν τὴν ὑπ' οὐρα-
 νὸν, καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπάρχον σθεστήριον;

γ'. Τοιούτον τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προ-
 δρόμου ἅγιον αἷμα, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ προκείμενος λό-
 γος· ὃ κεκένωκεν ὡς μύρον πολυτελὲς ἐξ ἱεροῦ τρα-
 χήλου εὐωδιάζον τὴν οἰκουμένην· αἷμα, ὃ συνήθροι-
 σεν οὐ γαστρὸς ἡδονή, οὐκ οἴνου μετὰληψις, οὐ κρεῶν
 ἐδωδή, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν λιπαίνειν καὶ ἡδύνειν
 εἰωθότων τὰς ὀρέξεις, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργά-
 νων μέχρι τέλους ἡ τῆς ἐγκρατείας ἐμπεποίηκε χά-
 ρις· Ἦλθε γάρ, φησὶν, ὁ Ἰωάννης μήτε ἐσθίειν,
 μήτε πίνειν· αἷμα τὸ προκενωθὲν τοῦ Δεσποτικοῦ
 καὶ ἀθανάτου ποτηρίου· ἐχρῆν γὰρ τὸν τοῦ φωτὸς
 πρόδρομον διὰ τῆς ἐκ στείρας αὐγαστικῆς αὐτοῦ προ-
 ὁδοῦ τοῖς ὑπὲρ γῆς ὀφθέντα, καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν διὰ
 θανάτου κήρυκα φωτοειδῇ χρηματίσαι (20)· αἷμα,
 ὃ τῆς τοῦ Ἀβελ σφαγῆς πολυπλασίως εἰς τὰ ὦτα Κυ-
 ρίου Σαβαώθ διαθεβόηται· τοῦ γὰρ ἔργου ἡ ποίησις,
 φωνῆς μυστικῆς ἐστὶν ἀναδόμησις, οὐ διὰ φωνη-
 τικῶν ὀργάνων προῖοῦσα, ἀλλὰ τῇ τῆς ἐνεργείας ду-
 νάμει ἀκουτιζομένη· αἷμα, τὸ πατριαρχῶν μὲν αἰ-
 δεσιμώτερον, προφητῶν δὲ τιμαλφέστερον, καὶ δι-
 καίων ὀσιώτερον· ἐπεὶ καὶ ἀποστόλων προφερέστα-
 ρον, καὶ μαρτύρων εὐκλεέστερον, ὡς ὁ λόγος παρὰ
 τοῦ μεγάλου, Λόγου τὴν μαρτυρίαν φέρει· αἷμα, τὸ
 πάσης ἀνθοδαφικῆς εὐχροίας χαριέστερον ὠραίζον
 τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὑπὲρ δικαίου κενω-
 θέν ἐπὶ τέλει τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ τῆς Χριστοῦ
 παρουσίας προεισὸδιον ἄνθος τυγχάνον.

δ'. Ἀλλ' ὅπως τοῦτο, καὶ δι' οὗ τινος, καὶ ἐφ'
 ἧπερ ὑποθέσει κεκένωται, μεθαρμοστέος ἡμῖν ἀπὸ
 τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ὁ λόγος· Ὁ γὰρ Ἡρώδης,
 φησὶ, κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδωκεν αὐτὸν καὶ
 ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φι-
 λίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ
 Ἰωάννης, Οὐκ ἐξεστὶ σοι ἔχειν αὐτήν· καὶ θέ-
 λων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι
 ὥσπερ προφήτην αὐτὸν εἶχον. Πρῶτον ζητεῖσθω

⁸³ Matth. xi, 18. ⁸⁴ Matth. xiv, 5 5.

phetæ Isaïæ sanctus sanguis bifariam serra dissecti
 a Manasse, qui ad idololatricum cultum concitaverat
 insanientem facile volubilemque Israel, quique
 propheticas revelationes audire non sustinebat. Talis
 etiam fortis Eleazari cum septem adolescentibus et
 divini animi matre, sanctus quem Antiochus di-
 versis cruciatibus effudit sanguis, dum constan-
 tiam invictorum hominum pro Dei lege moleste
 fert, quos in fide perfecit mortis sigillum. Talis
 denique prophetæ Zachariæ sanctus sanguis, quem
 ante altare vesano Judæorum crudelitas gladio effu-
 dit, dum vaticiniorum notitiam audire recusaret.
 Sed cur me plura recensere oportet, præter quam
 compendio dicere de apostolorum, prophetarum ac
 martyrum sancto sanguine, quem scelesti multi
 homicidæ effuderunt, quasi aquæ copiam in terræ
 circuito, quique impietatis exstinguendæ vim habuit?

3. Talis est Baptizatoris Christi Præcursorisque
 sanctus sanguis, de quo nobis hic institutus est
 sermo; qui exhaustus fuit ut pretiosum unguen-
 tum ex sacra cervice, et terrarum orbem suavitate
 perfudit: sanguis, quem non ventris voluptas adu-
 navit, non vini sumptio, non carniū esus, non
 aliud quidquam pinguefacere solitum et commo-
 tionibus nostris blandiri; sed quem ab incuna-
 bulis usque ad vitæ finem abstinentiæ gratia con-
 fecit; Venit enim, Scriptura inquit, Joannes neque
 manducans neque bibens⁸³: sanguis, qui Dominici
 immortalis poculi effusioni præivit. Oportebat enim
 lucis præcursorem, postquam splendida sua, de
 sterili matre nativitate terræ apparuerat, subterra-
 neis quoque locis per mortem suam prædicatorem
 illustrem fieri. Sanguis, qui multo magis quam
 Abelis cædes, ad aures Domini Sabaoth clamat:
 nam peractio operis, mysticæ cujusdam vocis est
 resonantia, non per vocalia organa prodiens, sed
 ob suæ efficacis virtutem audita. Sanguis patriar-
 chis venerabilior, prophetis honorabilior, justis
 sanctior: nam et apostolis præstantior est, et mar-
 tyribus nobilior, ut magni Verbi verbum testatur.
 Sanguis qualibet coloria tinctura gratior, Christi
 Ecclesiam venustans, pro justitia exhaustus sub
 veteris legis finem, et Christi advenientis ingres-
 sum floris instar exornans.

4. Sed jam quomodo hic sanguis, et cujus opera,
 et quam ob causam exhaustus fuerit, explanabit
 nostra de sacris Evangelii deducta oratio. « Herodes
 enim, inquit Scriptura, tenuit Joannem, et alligavit
 eum, et posuit in carcere propter Herodiadem ux-
 orem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Joannes:
 Non licet tibi eam habere: et volens illum occidere,
 timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant⁸⁴.
 Quærat primum quis iste Herodes, etenim homo-

mus; quibus addendus est auctor tractatus De re-
 muneracione statim post obitum animabus danda,
 item apud nos Script. vet. t. VII, p. 266, et nunc
 denique Theodorus.

(20) Quod Baptista exstinctus prædicaverit de-
 tentis apud inferos animabus, sententia Patrum
 aliquot fuit, nempe Hippolyti, Origenis, et Eusebii
 Alexandrini, ut in Spicil. Rem. t. IX, p. 685, dixi-

nymia ambiguitatem inducit quominus vera persona dignoscatur. Nimirum est hic tetrarcha. Namque hujus pater qui infantes interemit, multo ante obierat. Cur hic autem a Joanne reprehendebatur? quia, legitima ejecta conjuge, Aretæ regis filia, Philippi fratris uxorem Herodiadem sibi contra fas desponsaverat. Licuisset ei utique liberorum expertem ducere in conjugium ob suscitandum fratri semen, juxta Mosaicam legem; sed liberorum jam matrem non licebat: porro erat huic filiola homonyma Herodias, aspidis fetus, diabolicum perditionis suæ instrumentum. Justa igitur abs Joanne reprehensio fiebat; et quidem monitoria non contumeliosa, medicinalis non vulnifica. Quid enim aiebat? *Non licet tibi eam habere*; atque ad legem provocabat, sic fere dicens: videsis et nosce quid tibi lex imperet. Si fratres simul habitent, et unus ex his moriatur, nec semen ei fuerit; non dabitur extincti uxor viro haud propinquo; sed viri illius frater ingreditur ad eam, sumetque sibi uxorem, et cum illa habitabit: et si filium pariet, constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen ejus ex Israel⁸⁵. Hæc tibi lex imperat; tu vero uxorem duxisti, quæ filiam ex fratre tuo susceptam habet. Ne itaque legislatoris præscriptum prætergrediaris; neque purpuram macules sanguine illicito; et cum cæteris exemplo esse debeas, cave ne subditis causa peccandi efficiaris: ideoque justam damnationem patiaris, quoniam districtum judicium eos qui eminente dignitate sunt manet⁸⁶.

τὸν ὄρον· μηδ' αὐτὴν ἀλουργίδα μολύνῃς αἵματι ἀνοσίῳ· μήτε μὴν ὁ ἄλλοις τύπος εὐνομίας ὀφελῶν καθ-
εστάναι, τοῖς ὑπὸ χεῖρα αἵτιος ὀφθείης παρανομίας· κὰν τοῦτω ὑποίοις τὸ κρῖμα ἐνδικόν, ὅτι κρίσις
ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται.

5. Ille autem potentia elatus, Deum existere oblitus, furebat, ira æstuabat, reprehensionem repellebat. Non est imitatus Davidem, qui a propheta Nathane de adulterii crimine coargutus, in vocem illam erupit: *Peccavi Domino*⁸⁷: cujus ob humilitatem Dominus peccatum transtulit. Sed hic, inquit Scriptura, *comprehensum Joannem vinculis constrinxit et carceri tradidit*⁸⁸. Hominem philosophia invictum comprehendit is qui luxuriæ passione tenebatur: hominem liberum, utpote omni passione solutum, alligavit is qui intemperantiæ vinculis constrictus erat: custodem prædicatoremque Ecclesiæ tradidit custodiæ, is qui impurorum actuum mancipium erat. *Propter Herodiam Philippi fratris sui*⁸⁹; Herodiadem, inquam, Dalilæ moribus simili, et diaboli complicem: ipsa enim toris socium vel potius ascititium ad Joannis odium impulit. Non fero, inquit, vituperari quæ sum regina a Zachariæ filio. Trade carceri linguam quæ me diffamat: perime statim spiculo illum qui suis animam meam sermonibus ceu telis vulnerat. *Cumque eum vellet occidere, timuit populum, quia prophetæ loco eum habebant*⁹⁰. Non enim si quando volunt reges pravum

τίς οὗτος δ' Ἡρώδης, τῆς ὁμωνυμίας ἀσάφειαν ἐμ-
ποιούσης τοῦ ὀφειλομένου προσώπου δηλοῦσθαι· ὁ τε-
τράρχης δηλονότι· ὁ γὰρ τούτου πατὴρ, ὁ τῶν νη-
πίων ἀναιρέτης τετελευτηκῶς ἦν· πάλαι· τίνος δὲ
χάριν ἠλέγχετο παρὰ τοῦ Ἰωάννου; ὅτι τὴν νομί-
μως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα ἐκδεδιωκῶς, ἤγουν
τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως, τὴν τοῦ ἀδελ-
φοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα παρανόμως ἐγήματο· ἐξῆν
γὰρ αὐτὸν ἄπαιδα οὔσαν ἀγαγέσθαι εἰς βίωσιν πρὸς
ἀνάστασιν ἀδελφικοῦ σπέρματος, κατὰ τὸν μωσαϊκὸν
νόμον· ὑπόπαιδα δὲ τυγχάνουσιν, οὐδαμῶς (21)·
ἦν δὲ αὐτῇ θυγάτριον, ἡ ὁμώνυμος Ἡρωδιάς, τὸ
ἐγγονον τῆς ἀσπίδος, τὸ διαβολικὸν ὄργανον τῆς οἰ-
κειας ἀπωλείας· οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἐλεγχος παρὰ τοῦ
Ἰωάννου· καὶ οὗτος ὑπομνηματικὸς, ἀλλ' οὐχ ὑδρι-
στικὸς, λατρευτικὸς, ἀλλ' οὐ τραυματοποιός. Τί γὰρ
φησιν; Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν· ἐπὶ τὴν θείαν
αὐτὸν νομοθεσίαν ἄνειςι, τοιαῦτά πως λέγων· Ἴδε
καὶ ἐπίγνωθι τί σοι ὁ νόμος παρακελεύεται· Ἐὰν
δὲ κατοικοῦσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀπο-
θάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ εἴῃ αὐτῷ, οὐκ
ἔστιν ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγ-
γίζοντι· ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσε-
ται πρὸς αὐτήν, καὶ λήψεται αὐτήν ἑαυτῷ γυ-
ναῖκα, καὶ σννοικήσει αὐτῇ· καὶ ἔσται τὸ, παιδίον,
ὃ ἂν τεχθῇ, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος
τοῦ τετελευτηκότος, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ
ὄνομα αὐτοῦ ἐξ Ἰσραὴλ. Ταῦτά σοι ὁ νόμος πα-
ρακελεύεται· σὺ δὲ εἰσοικήσω τὴν ἔχουσαν παιδίον
ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Μὴ δὲ παραθῇς τοῦ νομοθέτου

C

ε'. Ὁ δὲ ἄμα τῷ κράτει, καὶ τὸ εἶναι Θεὸν ἐπι-
λελησμένος, ἐμάνη, ἐξήφθη τῷ θυμῷ, ἀπεσεῖσατο
τὸν ἐλεγχον· οὐκ ἐμιμήσατο τὸν Δαβὶδ, ὃς ἐπειδὴ
ἠλέγχθη παρὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ἐπὶ μοιχείας
ἐγκλήματι, ἐκείνην προεβάλετο τὴν φωνήν, Ἡμάρ-
τηκα τῷ Κυρίῳ· οὐ διὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ Κύριος
παρεκβίβασε τὸ ἁμάρτημα· ἀλλὰ Κρατήσας, φησὶ,
τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθηκεν ἐν φυ-
λακῇ. Ἐκράτησε τὸν φιλοσοφία ἀκράτητον, ὁ κε-
κρατημένος τῷ πάθει τῆς ἀσελγείας· ἔδησε τὸν ἀπο-
λελυμένον τῇ ἀπρὸσπαθείᾳ, ὁ δεδεμένος τῇ μαγγα-
νίᾳ τῆς ἀκολασίας· ἔθετο ἐν φυλακῇ τὸν φύλακα καὶ
κῆρυκα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ καθειρημένος τῇ πράξει
τῆς ἀκαθαρσίας· Διὰ Ἡρωδιάδα Φιλίππου τοῦ
ἀδελφοῦ αὐτοῦ· Ἡρωδιάδα τὴν τῆς Δαλιδᾶ ὁμό-
τροπον, καὶ τοῦ διαδόλου συμπράκτορα· αὕτη γὰρ
τὸν σύγκοιτον, μᾶλλον δὲ σύνθετον ὠτρυνε πρὸς τὴν
τοῦ Ἰωάννου μανίαν· Οὐ φέρω, φησὶν, κωμωδεῖσθαι,
βασίλισσα τυγχάνουσα, ὑπὸ τοῦ παιδὸς Ζαχαρίου·
κάθες τὴν γλῶσσαν ἐν φυλακῇ τὴν ἐμὲ στηλ. τεύου-
σαν· κτεῖνον ἐν τάχει αἰχμῇ τὸν ἐμοῦ τὴν ψυχὴν
τοῖς λόγοις ὡς βέλεσι τραυματίζοντα. Καὶ θέλων
αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὥσπερ

D

⁸⁵ Deut. xxv, 5. ⁸⁶ Sap. vi, 6. ⁸⁷ Reg. xii, 13. ⁸⁸ Matth. xiv, 3. ⁸⁹ ibid. 9. ⁹⁰ ibid. 5.

(21) Josephus Hebr. loco mox citando.

(22) Errat Theodorus, nam diserte hanc Hero-

diadis filiam appellat Salomen, non Herodiadem, Joseph Antiq. lib. xviii, cap. vi, 4.

προφήτην αὐτὸν εἶχον· οὐ γὰρ ἡνίκα βουλευθῶσιν A οἱ κρατοῦντες πρᾶξαι τι τῶν ἐκτόπων, εὐθὺς τὴν ὁρμὴν εἰς ἔργον ἄγουσιν, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ ὑπηκόου ἀναβαλλόμενοι καὶ κλωθέντες εἰς ἑαυτοὺς τὸν ἐφάρμοζοντα καιρὸν τῆς μοχθηρίας.

ζ'. Γενεσίῳ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ, ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. "Οὔτε ἐγρῆν αὐτὸν δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰς τόδε προαχθέντα τὸ φῶς, τότε τοῦ σκότους τὰ ἔργα ἀσπάζεται· θυμηδίας γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ὀρχήσεως καὶ μάλιστα γυναικώδους ἐπὶ ἀρρενικῆς θεάς· ἐξ ἧς τί τὸ τιχτόμενον; ὅρκος· ἐκ δὲ τοῦ; φόβος· ἄνελε τὰς ῥίζας τῆς κακίας, καὶ οὐ βλαστήσει καρπὸς τῆς ἀνομίας· τῶν πρώτων δὲ φυνέντων, ἀναδοθήσεται δηλονότι τὸ πέρας τῶν πραγμάτων. Ὁρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ· καὶ τί γὰρ ἐμελλε πεπαιδεῦσθαι παρὰ τῆς τεκούσης ἡ μαστροπόρινος θυγάτηρ, ἢ τὸ ἐξορχεῖσθαι; καὶ τοσοῦτο ἐξησκημένως ἔχειν περὶ τὴν ὀρχήστραν, ὥστε καὶ ἀρέσαι τῷ Ἡρώδῃ; ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃ. Τοιαύτη γὰρ ἡ προπέτεια τῶν ἐκβακχευομένων τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας, ἀπερισκέπτως ἀποφαινομένων κατὰ παντὸς οὗτινος δόξειεν· ἡ δὲ προβιθασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἡρπαζε τὸν τῆς μαιφονίας θάνατον ὃν ὤδινε πάλαι ἀπντεκεῖν ἡ ἐχιδνοτόκος Ἡρωδιάς· καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῆς θυγάτριον διαθερμανθεῖσα, εἰκε τοιαῦτα λέγειν· "Ἴδε ὁ καιρὸς, τέκνον, ὃ ἐπιζητούμενος ἡμῖν· ἤνυσας τῷ ποδὶ τὸ ἐμοὶ φιλούμενον, πέπαυκάς μου τὸ ἀλγεῖν τῷ τεχνικῷ σου λυρίσματι. Κρύψωμεν εἰς γῆν τὸν ἡμᾶς στηλιτεύοντα· ἴθι τάχιον ταῦτα λέγουσα· Δός μοι ὥδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. "Ὡ μανίας ὑπερβολῆς αἰτήμα! μονονουχὶ ὅτι μὴ ἐντροφᾶν εἶχε τῷ φονικῷ θεάματι· ἐδυσχέρηνεν ἡ μαινὰς καὶ φονεύτρια· οὐχ ἱκανὸν γὰρ ὅτι ξίφος διελάσαι τὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου ἤρετίσω· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ πίνακι δοθῆναί σοι τὴν ἁγίαν κεφαλὴν ἐπραγματεύσω. "Ὡ ἀτάσθαλε, καὶ τῆς Ἰεζάβελ ἀπηνέστερον τὸ ἦθος ἔχουσα!

ζ'. Καὶ ἐλυπήθη, φησὶν, ὁ βασιλεὺς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι· καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς. "Ὡ διαβολικῆς παρασκευῆς ἀποτέλεσμα, τίς ὁ ἐπενεγκὼν κατὰ τῆς θέας κεφαλῆς τὸ ἀναιρετικὸν ξίφος; ὁ δεύτερος Δωὴκ, ὁ ἀνομος ὑπηρέτης, καὶ οὐ μιμητὴς τῶν ἐφειστηκότων ἐμφρόνως Σαοὺλ τῷ βασιλεῖ, ἡνίκα προσέττατε τοὺς τοῦ Θεοῦ προφῆτας ἀποκτείνεσθαι. Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι. Συμπόσιον εἴποιμι ἢ φονευτήριον τὸ τοιοῦτον ἄριστον; δαιτυμόνας καλέσαιμι ἢ παλαμναίους τοὺς συνανακειμένους οἰνόφλυγας; "Ὡ καινὸν θέαμα· ὦ πονηρὸν δράμα· ἐκεῖθεν ὄρνις παρετίθετο, ἐντεῦθεν προφητικὴ κεφαλὴ ἤγετο· ἐκεῖ-

aliquid agere, statim impetum suum in opus conferunt, reverentia metuque subditorum differentes atque intra se ipsos molientes idoneum futuro maleficio tempus.

6. Dum autem agerentur Herodis natalia, saltavit filia Herodiadis in medio convivio, placuitque Herodi, adeo ut cum juramento promiserit se ei daturum quidquid petisset⁹¹. Scilicet cum oportuisset eum dare gloriam Deo die hoc, quo in lucem editus fuerat, tenebrarum maluit opera exsequi. Erat insuper lætitiæ quidem tempus hoc, non tamen saltationis præsertim feminæ in virorum conspectu. Cujus rei quænam sequela fuit? nempe jusjurandum. Quid inde vero? homicidium. Aufer malitiæ B radices, et non pullulabit fructus iniquitatis: etenim facto initio, rei quoque terminus consequetur. Saltavit Herodiadis filia in medio convivio, et Herodi placuit. Quid enim aliud edocta fuisset a matre filia lenonia, quam saltare? imo et tantopere in eo ludo exerceri, ut ipsi Herodi placeret? qui idcirco ei recepit quidquid postulasset concessurum. Hæc quippe est bacchantium in ignominie passionibus temeritas, ut inconsiderate decernant de re qualibet, prout visum fuerit. Puella vero a matre sua instincta, occasionem arripuit cruentam necem postulandi, quam jamdiu viperina mater Herodias parturire parabat. Cerne, ait, o filia tempus nobis expeditum. Rem mihi optatam pede saltante confecisti; dolorem meum artificioso tuo C cantu sedaisti. Terræ infodiamus hominem qui nos diffamat. Perge statim ita dictura: Da mihi in hoc disco Joannis Baptistæ caput⁹². O summi furoris postulatio! Nisi ex cruento spectaculo fructum oculis consequeretur, haud satiata foret truculenta mænas. Non satis tibi fuit, quod cervicem sacram gladio secare incitasti; sed et in disco sanctum caput tibi dari curasti. O scelestæ, et ipsa Jezabele crudeliorem indolem gerens!

7. Et contristatus est, inquit Scriptura, rex: sed propter jusjurandum, et propter simul discumbentes, dari jussit: missoque spiculatore decollavit Joannem in carcere: et allatum est caput ejus in disco, datumque puellæ, quæ ad matrem detulit⁹³. O iniquæ molitionis exitus! Quis divali capiti lethale ferrum intulit? Novus Doeg, scelestus minister, haud certe imitator illorum qui sobrie restiterunt regi Sauli, Dei prophetas occidi jubenti. Et allatum est caput ejus in disco. Dicam ne convivium, an potius supplicii locum prandium hoc? convivæ ne appellem, an carnifices qui inflatis vino venis accum-bunt! O spectaculum novum! o triste visum! Illinc avis apponebatur, hinc propheticum caput exhibebatur. Illinc vinum meracum fundebatur, hinc justus sanguis quasi fons saliens manabat.

⁹¹ Matth. xiv, 6. ⁹² ibid. 8. ⁹³ ibid. 11.

Quam terrificus nuntius! quam horribilis rei narratio! *Datumque est puellæ, et illa detulit ad matrem suam.* Hem summam absurditatem! Datum est inæstimabile caput pro vili actu; impuræ profanæque feminæ, res sancta et intacta, ipsis angelis honorabilis. Attulit ad matrem suam; videlicet obtulit quasi edulium ingluviei matris quæ prophetæ necem discupiverat: Comede, inquit, o mater, carnes viri qui sine carne vixit; bibe sanguinem ejus, qui exsanguis in vita fuit. Tandem aliquando silentem habemus linguam hominis qui nos publica infamia aspergebat.

8. *Et accedentes, inquit Scriptura, discipuli illius, sublatum corpus sepulturæ tradiderunt*⁹⁴. Specta mecum, studiose auditor, pictam in imagine justi viri sepulturam, simulque Ieonomachos castigaceu veritatis hostes. Cumque sedulo historiam pictam inspexeris, hinc tibi fructum compara: quomodo ex carcere producit sanctus vir catenis vinctus: quomodo carnifex gladium crudeliter intendit in sacrum verticem: quomodo abscissum et odorato crnore manans caput furenti Herodiadi traditur: quomodo sacrum corpus manibus discipulorum sepelitur, mæstorum, illacrymantium, globatim astantium; dum alius pedes tangit, alius caput reliquo corpori rursus accomodat, alius thurilicat, et funebria psallit. Illic sum, o auditores, mentis meæ visione, cernoque sepulturam justi in pace versantem, ut ait Scriptura⁹⁵. Cerno angelicam illam faciem, cujus oculi ceu duo luminaria occubuerunt, et cujus tota vultus species bonitatis typus videtur. Video exanimem, quod attinet ad temporalis vitæ actionem, apprime tamen animatum quod attinet ad divinæ gratiæ pretiosum odorem. Sacras illas deosculor manus, quarum tactus peccato fuit intactus, et quarum digito ille qui tollit peccatum mundi hominibus demonstratus fuit. Adoro pulchros pedes illos, quorum fuit officium bona nuntiandi incolis terræ, et a quibus parata fuit via Domini adventui. Jamque omittam dicere de venerabili catena, qua revinctus fuit præstantissimus inter homines angelus: omitto item honorabilem discum; in quo fuit repositum augmentum illud et auro pretiosius caput. Quin adeo carnificis quoque ense, qui per sacrum collum actus

A θεν οἶνος ἐχέετο ἄκρατος, ἐντεῦθεν αἷμα δίκαιον κρουνηδὸν ἐφέρετο. Ὡς φοβερά ἡ ἀγγελία, καὶ φρικτὴ ἡ ἐξηγορία. Καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς. Φεῦ τῆς ἀτοπίας· ἐδόθη ἡ ἀτίμητος κάρα ὑπὲρ ἀτίμου πράξεως, τῇ ἐναγεῖ καὶ βεβήλῳ ἡ ἀγνή καὶ ἄψαυστος καὶ τοῖς ἀγγέλοις αἰδέσιμος· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς, οἶνονε παρέθηκεν ὡς ἐδέσµατι ἐμφορηθῆναι τῇ ὀργύσῃ τὸν τοῦ προφήτου θάνατον· Φάγε, λέγουσα, ὦ μήτερ, σάρκας τοῦ ἀσάρκως βιώσαντος· πῖε αἷμα τοῦ ἀναίμονος· ἔχομεν διὰ παντὸς σεσιγημένην τὴν γλῶτταν τοῦ ἡµᾶς στηλιτεύσαντος.

η'. Καὶ προσελθόντες, φησὶν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἐθαψάν αὐτό. Ὅρα μοι, ὦ φιλοδωρ, εἰκονογραφουμένην τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου, καὶ τοὺς μὲν εἰκονομάχους ἐπιβράβιζε ὡς ἀληθείας ἐχθροὺς· ἐναργῶς δὲ ὑπ' ὅψιν λαμβάνων τὴν ἱστορίαν, πορίζου τὸ ὠφέλιμον· πῶς ἐκ φυλακῆς αἴρεται ὁ ἅγιος σιδηροδέσιμος· πῶς ὁ παλαµναῖος ἐνατείνει τὸ ξίφος ἀπηνοειδῶς κατὰ τῆς ἱερᾶς κορωνίδος· πῶς ἀποτμηθεῖσα ἡ μυροφόρος κάρα ἐπιδέδοται τῇ κορυθαντιῳσῃ Ἡρωδιάδι· ὅπως δὲ θάπτεται τὸ ἱερὸν σῶμα χερσὶ τῶν οἰκείων μαθητῶν, οἶνονε δακρυόντων, ψυχαλγούντων, στοιχηδὸν περισταμένων· καὶ τοῦ μὲν ἐφαπτομένου ποδῶν, τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφαρµόζοντος τῷ λοιπῷ σκῆνει, ἐτέρου θυµιῶντος καὶ τὰ ἐπικήδεια ἐπιβάλλοντος. Ἐκεῖ εἰµὶ, ὦ ἄκραται, τῇ διανοητικῇ θεωρίᾳ, καὶ βλέπω τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου ἐν εἰρήνῃ οὔσαν κατὰ τὸ γεγραµµένον· ὁρῶ τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς δύο φωστῆρες δύσαντες, καὶ οὗ τὸ ὅλον εἶδος τῆς ὀψέως χρηστοφανῶς ἀποτετύπεται· ἄπνουν μὲν τῆς ἐπικήρου ζωτικῆς ἐνεργείας, εὐπνουν δὲ ὅτι μάλιστα τῇ τῆς θείας χάριτος μυρωδίᾳ· ἀσπάζομαι τὰς ἱερὰς χεῖρας ἐκεῖνας, ὧν ἡ ἀφή ἀνέπαφος τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ὧν τῷ δακτύλῳ ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τοῖς ἀνθρώποις καθυπεδείχθη· προσκυνῶ τοὺς ὠραίους πόδας ἐκεῖνους, ὧν τὸ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ δι' ὧν προκατηρτίσθη ἡ ὁδὸς τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας· παρεῖτω μοι πρὸς προσκύνησιν καὶ ἡ τιμία ἄλυσις ἐφ' ἣ ἐδεσµήθη ὁ πολυτίμητος ἐν ἀνθρώποις ἄγγελος· παρεῖτω μοι καὶ ἡ σεβασµία πίναξ, ἐφ' ἣ ἐπετέθη ἡ χρυσίου τιµαλφεστέρα πανσέδαστος κάρα· οὐδέ γε τὴν μάχαιραν τοῦ παλαµναίου τὴν διελάσασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου εἰ εὐροιµι, ἀπροσκύνητον ἔασαιµι (24), οὐδέ γε τοῦδαφος ὑφ' οὗ ἐφρουρήθη ὁ θησαυρὸς εἰ ἐπέτυχον, µὴ εὐχὴ προσεπτύξάµην ὡς μεταδοτικὸν χάριτος. Ὡ μακάριε τάφε καὶ οὐ πικρὲ λίθε, ὃς ἔχεις τὸ τρισµακάριον ἐκεῖνο σκῆνος, ὑπὲρ σµαράγδων καὶ μαργάρων σωρείας ἐνδον συνειληµµένον· ἐκεῖ τοιγαροῦν παρῆν ὁρατῶς μὲν ὁ τῶν μαθητῶν ὄμιλος, ἀοράτως δὲ ἀγγέλων πληθὺς, τὸν ὁµώνυµον αὐτὸν ἄγγελον ἐν σώματι, τὸν τοῦ Κυρίου φί-

⁹⁴ Matth. xiv, 13. ⁹⁵ Isa. lvii, 2.

(25) Patet expositam fuisse in templo pictam imaginem martyrii sepulturæque Baptistæ, unde captat occasionem concionator Theodorus increpandi more suo Ieonomachos.

(24) Vides Studitæ nostro cognitæ tanquam sacras reliquias catenam discumque ad Baptistæ martyrium pertinentes; de quibus aliisque Paciaudius, *De cultu S. Joann. Bapt.* dissert. 6.

λον γνήσιον, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ νυμφίου, τὸν ἀεί-
φωτον λύχνον τοῦ ἀφράστου φωτός, τὴν ζῶσαν φω-
νὴν τοῦ μεγάλου λόγου, τὸν προφήτου περισσότερον,
τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν εὐφημούντων,
γεραιρόντων, ἀναγόντων πρὸς οὐρανὸν, καὶ εἰς τὴν
ἀγήρω χαρὰν ἀποχομιζόντων· τοιαύτη μὲν οὖν ὡς
εἴρηται εἰρηναία ἡ ταφή τοῦ δικαίου, ἀγαλλιάσιμος
τε καὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος.

Θ'. Ἡρώδης δὲ ὁ παράφρων ἄρά γε κἀντεῦθεν τῆς
δίκης τὸ ἀπόκριμα διέφυγεν; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ὡς εἴ-
ρηται (25) διὰ ταῦτα ὑπὸ παντός τοῦ ὑπηκόου ἀνταρ-
σίαν ἀποστὰς κατασφάττεται· τοῦ Θεοῦ εἰς παιδείαν
τοῖς εἰς ὕστερον βασιλεύσουσι τὰ κατ' αὐτὸν ἐκ-
δειματοῦντος, ὡς ἂν μὴ τοῖς ὁμοίοις πάθῃσι περιπέ-
σειεν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐπανελθὼν, ἀρμόζουσαν τῇ παρ-
ούσῃ ἡμέρᾳ φωνὴν δεῦρο ἐκδοήσομαι· Σήμερον Ἰωάν-
νης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἀληθείας τὴν κεφαλὴν ἀποτεμ-
νόμενος μακαρίζεται, καὶ Ἡρώδης ὁ παράνομος κωμ-
ωδοῦμενος διασύρεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρο-
μος ἐν ταῖς ἀπάντων γλώσσαις τῷ τοῦ ἐλεγμοῦ διτηγῆ-
ματι τετίμηται, καὶ Ἡρώδης ὁ πανέκφρων ὑφ' ἐκά-
στου τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον τῇ μοιχείᾳ στηλι-
τευόμενος ἠτίμωται. Σήμερον ἡ κεφαλὴ Ἰωάννου
τοῦ Προδρόμου ἐπὶ πίνακι προφέρεται ἱερὸν σφά-
γιον, καὶ Ἡρωιδίᾳ ἡ μοιχεύτρια στηλιτεύεται καὶ
μὴ βουλομένη αἰώνια. Σήμερον Ἰωάννου τοῦ Προ-
δρόμου τὸ αἷμα ὑπὲρ φυλακῆς θείου νόμου χέεται,
καὶ ὁ τοῦ Προδρόμου ἀντίθετος διὰ τῆς ἀντιπραγίας
ἐνδίκῳ θριαμβεύεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρο-
μος διὰ τὴν πρὸς Ἡρώδην ὑπὲρ δικαίου παρῆρσιν
ἀποκτείνεται, καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς τῶν ἰδίων συν-
θρόνων μὴ διαζεύγνυσθαι παιδευόμενοι τὸν διαζευ-
χθέντα ἀποπτύουσι· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος
αἶρει σημεῖον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παραγγέλλεται πᾶς
ἄνθρωπος ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ καὶ περαιτέρω
μὴ χωρεῖν· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος εἰς ᾄδου
κάτεισι, καὶ οἱ νεκροὶ χαρὰν τῆς Χριστοῦ παρουσίας
ἀνεκλάλητον ἀκουτίζονται· σήμερον Ἰωάννην τὸν
Πρόδρομον καρατομηθέντα διὰ δικαιοσύνην Θεοῦ οἱ
οὐρανοὶ ἐπευφράνθησαν, ἄνθρωποι δὲ ἐπὶ γῆς ὕμνο-
λογοῦσιν ἐόρτια· καὶ μοι δοκεῖ ὁ μέγας τοῦ Κυρίου
Πρόδρομος ἐξ οὐρανῶν ἡμᾶς ἐποπτεῦειν, καὶ ὡς
ὕμνωδους αὐτοῦ θεοῖς χαρίσμασιν ἀμείβεσθαι· ἐν
προφήταις ὡς ἀστήρ ἐωθινὸς διάττων τε καὶ ὑπερ-
αυγάζων· ἐν ἀποστόλοις ὡς ἥλιος ἐν μέσῳ ἡλίων
πρόλαμπων καὶ ὑπερλάμπων· ἐν μάρτυσιν ὡς οὐ-
ρανὸς πεποικιλμένος τοῖς ἄστροις τῶν θαυμάτων·
ἐν δικαίοις ὡς πολλοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχήμασιν
ὑψικομώτερος, τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου ὑπερφαι-
νων· ὁ χαρὰν ἐξακουτίσας σήμερον τῇ οἰκουμένῃ.
Εἰ γὰρ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται
κατὰ τὰ λόγια, ἀνάλογον ἂν εἴη καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ τε-
λειώσει τὴν αὐτὴν ἔσεσθαι εὐφροσύνην, ἣν πανηγυ-
ρίζειν ἡξιώμεθα, ὅσοι ἐν ἱερατικῷ τε καὶ ἐρημικῷ,
ἐν μοναδικῷ τε καὶ λαϊκῷ τάγματι πᾶσιν ἀνήκοντος

⁹⁶ Luc. II, 40.

(25) Merito hanc narrat tanquam popularem traditionem de Herodis nece Theodorus; ille enim reapse non in civium rebellione sed in Hispania ex-

germanum Domini amicum, Sponsi paranympum; candelabrum semper lucidum ineffabilis lucis, vocem vivam magni Verbi, illum plus quam prophetam, majorem illum in natis mulierum, collaudabant, celebrabant, in coelum tollebant, et ad immortale gaudium transferebant. Talis itaque fuit justi viri pacifica sepultura, mundo lætifica et salutaris.

9. Num porro insanus Herodes, in hac etiam terrena statione ultionis poenam fugit? Minime gentium; sed, ut dicitur, propter hoc facinus subditorum omnium seditionem expertus, occisus fuit: Deo ob futurorum regum eruditionem res hujus ad terrorem proponente, ne in paria facinora incurrant. Sed inde digrediens conveniente præsentī diei voce age jam exclamabo: Hodie Joannes Præcursor, capite veritatis causa minutus, beatus dicitur: Herodes vero impius conviciis laceatur; hodie Joannes Præcursor omnium linguis propter regis reprehensi commemorationem honoratur: Herodes autem vesanus ab omnibus Dominum timentibus, adulterii vituperatione dehonestatur; hodie Joannis Præcursoris in disco circumfertur sacra laniena: Herodias autem adultera æterno opprobrio vel nolens cumulatur; hodie Joannis Præcursoris sanguis propter divinæ legis observantiam funditur, Præcursoris autem adversarius propter contraria facta ignominiose traducitur; hodie Joannes Præcursor propter suam defendendæ justitiæ coram Herode fiduciam occiditur; reges autem terræ, quominus a regnandi consortibus dissociantur eruditi, eum qui se dissociavit contemnunt: hodie, Joannes Præcursor vexillum in terra attollit, atque omnis homo admonetur ut propria uxore contentus, ulterius non procedat; hodie Joannes Præcursor ad inferos descendit, et mortui gaudium propter Christi adventum percipiunt ineffabile: hodie ob Joannem capite propter justitiam minutum cœli lætiantur, simulque in terra homines festales hymnos dicunt. Et mihi quidem videtur magnus Domini Præcursor de cœlis nos aspicere, atque ut suos cantores divinis donis remunerari. Hic inter prophetas, stella est matutina discurrens et illuminans: inter apostolos, sol est in mediis solibus præfulgens et supra cæteros radians: inter martyres, veluti cœlum est sideribus variatum miraculorum: inter justos, ceu multis justitiæ ornamentis alte frondescens, Libani cedros excedit. Hic hodie mundo universo gaudium intimat. Nam si multi in nativitate jusgavisuri erant, juxta divinum effatum⁹⁶; consentaneum sit in ejus quoque consummatione eandem esse lætitiā, quam nos solemnitate hac celebrare digni fuimus, quotquot sacerdotalis, aut eremitici, aut monachalis, aut etiam laici ordinis sumus, cuncti scilicet

sul obiit, ut diserte Josephus narrat, *De bello Jud.* lib. II, cap. 9.

sacra hac commemoratione gaudium afferente : A præcipue vero nobis qui sacræ illius ædis contubernales ; cujus propterea intercessionibus validioribus utinam fruamur ! in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potestas, cum Patre et sanctissimo vivifico Spiritu, nunc et semper et per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IX.

Laudatio in S. Joannem apostolum et evangelistam.

(ANG. MAI. *loc. cit.* p. 62.)

1. Cum cælum nobis ad laudationis argumentum propositum sit, quis sermo invenietur, qui encomiorum altitudinem æquare possit ? Quod vero ingenium ad magnitudinem se extollat nobilissimæ laudis ? Fors ipsa duntaxat argumenti aggressionem fatiscemus, tanquam ea tentantes quæ nemo assequi possit, ac qui in immensam celsitudinem videamus prosilire. Non hunc autem polum dico, quem stellarum chori vario decore perornant, nec quem sol aurigans reciproco cursu quotidie peragrat ; at neque quem luna cornuta percurrens, dici fulgore noctem collucentem præstat ; cujus miraculi visus magister existit, dum in rerum creaturarum pulchritudinem penetrat, animumque ad creationis auctorem transmittit : quin potius illud dixerim cælum, cujus stellæ perpetuo lucentes sunt multarum virtutum turmæ, bonæque actionis splendore fulgentes : et cujus sol, evangelica nempe prædicatio, ad orbis terrarum fines pervadens, mille partibus lucidius sole mundum collustrat, tum hunc oculis subjectum, tum illum sola cognitum mente. Non enim lunari lamina opus ei est : quippe cum ne nox quidem excipiat diem, quia splendoribus illustratur qui nunquam occidunt.

2. At scire vultis quisnam hic sit magnifice adeo prædicatus ? Nimirum Joannes est, auditores ; Joannes, inquam, perquam excellenter apostolus ; evangelistarum præstantissimus ; Dei aquila, magna illa pennis aureis prædita ; cœlestis profundi investigator, quem nullus assequi potest : homo qui Cherubinos contemplatione superavit, qui æterni Verbi existentiam angelis ipsis nuntiavit, vocalissimus veritatis præco ; mens sublimis spectans ; lingua ignea ; os divino sermone instructum ; immensum sapientiæ pelagus ; dogmatum imperscrutabilis gurgis ; scientiæ conceptaculum maximum, fulgur Spiritus mundo relucens ; gratiæ tonitruum mundum perstrepens ; sublimis Ecclesiarum columna, Dei firmissimum fundamentum ; humanæ naturæ prædatrix sagena ; piscatoria animarum arundo ad usque cælum attingens ; serra adversus omnes hæreses, perpetuo motu agitata ; acutus gladius, impietatis zizania dissecans ; cœlestis clavis impietatis turmas occludens : divino robore

τοῦ μονηροσύνου τὸ ἀγαλλίαμα · διαφερόντως δὲ ἡμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ οἴκου (26) θιασώταις οὐ μετασχοίμεν τῶν πρεσβειῶν ἔτι μάλα ἐκτενέστερον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν · ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Θ'

Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν τοῦ Χριστοῦ (27).

α'. Οὐρανοῦ προκειμένου ἡμῖν εἰς ὑπόθεσιν ἐγκωμίου, τίς ἄρα ἐξευρεθείη λόγος τῷ ὕψει τῶν ἐγκωμίων συνεπαρθῆναι δυνάμενος ; ποία δὲ διάνοια ὑφάψοι τὸ τοῦ μεγέθους τῆς ὑπερφουοῦς αἰνέσεως ; τάχα ἂν ἀποκάμοιμεν καὶ μόνον τῆς ὑποθέσεως κατάρξασθαι, ὡς τῶν ἀνεφίκτων ἐφαπτόμενοι, καὶ εἰς ἀπειροπληθὲς ὕψος πηδᾶν δοκιμάζοντες· καὶ μὴν οὐ τόνδε φημὶ τὸν πόλον, ὃν ἀστρῶοι χορεῖται ἐκπρεπῶς καταποκίλλουσιν, οὐδ' ὄνπερ ἥλιος ἀρματηλατῶν τὴν ἐφήμερον διανύει διάυλον, οὐδ' οὐ μὴν ὄνπερ σελήνη μηναιοδὴς διαθέουσα ἡμεροφανῇ τὴν νύκτα ἀπεργάζεται· οὐ τοῦ θαύματος καὶ ἡ ὄψις διδάσκαλος, τοῖς τῆς κτίσεως ἐμβαθύνουσα κάλλεσι, καὶ πρὸς τὸν τῆς δημιουργίας αἴτιον τὸν νοῦν ἀναπέμπουσα· ἀλλ' οὐρανὸν ἐκεῖνον λέγοιμι, οὗ ἀστέρες ἀειφανεῖς τῶν ἀρετῶν σύνοδοι πολλῶν, τῷ φάει τῆς εὐπραξίας ἀποστιλβοῦντες, καὶ οὐπερ ἥλιος, τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διάττων πέρατα, μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότερον φρυκτωρεῖ κόσμον ὁρατὸν τε καὶ ἀόρατον. Σεληνιαίου γὰρ φωτὸς οὕτω δέδεκται, ὅτι μὴδὲ νύξ τὴν περὶ αὐτὸ ἡμέραν εἶδεν διαδέχεσθαι, ἀνεπιδύτως τοῦ φάους μαρμαρύσσοντος.

β'. Καὶ τί οὗτος ὁ μεγαληγορούμενος, μαθεῖν βούλεσθε ; Ἰωάννης, ὃ ἄνδρες, ὁ ὑπερλίαν ἀπόστολος, τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ προφερέστατος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀειτὸς, ὁ μέγας, ὁ χρυσοπτέρυξ, ὁ τοῦ οὐρανοῦ βυθοῦ ἐρευνητὴς ἀφθαστος, ὁ ἐπέκεινα τῶν Χερουδὶμ ἀνανήξας τῇ θεωρίᾳ ἄνθρωπος, ὁ τῆς τοῦ Λόγου ἀνάρχου ὑπάρξεως καὶ ἀγγέλοις ἄγγελος· ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κήρυξ ὁ νοῦς ὁ ὑψίθλεπτος, ἡ γλῶσσα ἡ πύρινος, τὸ στόμα τὸ θεόφραστον, τῆς σοφίας τὸ ἀπειρον πέλαγος, τῶν δογμάτων ὁ βυθὸς ὁ ἀφθαστος, τῆς γνώσεως τὸ δοχεῖον τὸ μέγιστον, ἡ κοσμοφανὴς ἀστραπή τοῦ Πνεύματος, ἡ οἰκουμένη βροντὴ τῆς χάριτος, τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ στύλος ὁ ἀκρότατος, ὁ τοῦ Θεοῦ στερεοπαγὴς θεμέλιος, ἡ ἀγρευτικὴ σαγήνη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ ἀλιευτικὸς τῶν ψυχῶν οὐρανομήκης κάλαμος, ὁ κατὰ πασῶν αἰρέσεων πρίων ἀεικίνητος, ἡ τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια διατέμνουσα ὀξεῖα μάχαιρα, ἡ τὰ τῆς ἀθείας στρατεύματα διατειχίζουσα κλεῖς οὐράνιος, ἡ σφενδονῶσα τοὺς νοητοὺς θήρας θεοσθενὴς διάνοια, ὁ πελαγίζων πο-
quoque exstitit nostri Theodori. Vit. p. 22.

(27) Græcus hujus orationis textus nunc primum prodit ; interpretatio autem Latina Combefisii est, a nobis tamen non parum, et quidem necessario, variata.

(26) Scilicet Studii monasterium, et sacra ædes titulum S. Joannis Baptistæ gerebant. Confer Studitæ nostri Vitam et Opera ed. Sirmond. p. 18, et 618. Item Cangium *Constantinop. christ.* lib. 19, tit. 4, ed. Paris. p. 103. De eodem S. Baptista hymnus

ταμὸς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὰ νάματα, ὁ τῆς παρ-
 θενίας ναὸς καθαρώτατος, ὁ τῷ ἦντως ἑραστῷ λίαν
 ἀγαπητὸς καὶ ἐπιστήθιος, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου
 ὠραιόδρομος ἥλιος, ἡ εὐηχος λύρα καὶ σάλπιγξ τοῦ
 Πνεύματος· καὶ τί δεῖ λέγειν; οὐδ' εἰ μυριοστὸν
 φαῖνν κατάλογον δυνήθειν ἂν ἐξιχνεῦσαι τῶν ἐγ-
 κωμίων τὴν ἔδυσσον· φέρε δὴ, φέρε, οὐ τὸ ἔλον εἰ-
 πεῖν, τοῦτο γὰρ ἤδη ἄπορον, οὐ τῇ ἐμῇ ἀγλωττίᾳ,
 ἀλλὰ γὰρ καὶ οἷς ὑψηγορεῖν δύναμις, ἡττωμένοις τῷ
 μεγέθει τοῦ θαύματος, ὅτι μηδὲ ὕψος οὐρανοῦ με-
 τρητόν· καὶ δοίη τις συναίρειν τὸν ἔπαινον, βραχέα
 δέ τινα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν λειμῶνων μελισσειδῶς
 ἄνθη λογιῶντες, καὶ ταῦτα οἷά τινα σίμβλα λογικῶς
 κηροπλαστήσαντες, καὶ ὡς ἀπαρτήσαντες τῇ ἀπο-
 στολικῇ πανηγύρει ὥσπερ τινὲ βασιλίδι, ἐπικουρον
 τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λαμβάνοντες, προσενεγκεῖν ἡδι-
 στα θαρσύνομεν.

ingeniose fingentes, atque huic solemnitati apostolicæ, tanquam reginæ cuidam, circumponentes, ipsam sermonis auspicem adhibentes, de quo nobis est instituendus sermo; libentissime offerre præsumemus.

γ'. Πατρίδα μὲν εἰ τις ἐπιζητήσοι ἐγκωμίων νό-
 μοις ἐπερειδόμενος, ἀφ' ἧς ὁ ἀπόστολος εἰς φῶς
 ἐλήλυθεν, οὐ περιφανῆ ταύτην εὐρήσοι, ἀλλὰ γὰρ
 καὶ λίαν ἄσημον, τὴν Γαλιλαίαν· κοινοτέρως γάρ
 ὁμῶς κἀνταῦθα περίβλεπτος ὁ ἀπόστολος· πῶς καὶ
 τίνι τρόπῳ; ὅτι ἐξ ἧς οὐδένα προφήτην ἐγγιγέρθαι,
 οὐδ' οὐ μὴν τι ἀγαθὸν εἶναι Ἰουδαίοις τε καὶ τῷ
 ἀληθῶς Ἰσραηλίτῃ ἔβητο, ἐνταῦθα Χριστὸς, ἡ πηγὴ
 πάσης ἀγαθότητος, ἐν γαστρὶ Παρθένου τῆς ἀρχι-
 προφήτιδος συλλαμβάνεται· ὧδε μορφωθείς τῷ καθ'
 ἡμᾶς εἶδει ἐντέθραπται, τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμε-
 νος, τῆς πόλεως ἀφ' ἧς τὴν κλῆσιν εἴληφεν· (Ναζω-
 ραῖος γάρ) ὑπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ὡς τῆς κώμης Βηθ-
 σαῖδά ὑποτελούσης μάλιστα. Ὡς ἀξιάγαστον τὸ
 ἔδαφος! ὡς μακαριστὴ ἡ πατρίς! τῆς Ἀδαμιαίας
 πατρίδος αἰδεσιμώτερον διαλάμπουσα, ὡς τὸν ἐξ οὐ-
 ρανοῦ δεύτερον Ἀδὰμ· σὺν τῷ Ἰωάννῃ προικοφορή-
 σατα. Γένος οὐδ' αὐτὸ εὐκαταφρόνητον· πῶς; ὅτι
 ἀπὸ Ζεβεδαίου καὶ Σαλώμης ὁμαίμονος Χριστοῦ κατὰ
 σάρκα ὁ εὐφημούμενος. Ὡς πῶς εὐαγῶς ἀμφοτέρω
 εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, τὸν υἱὸν τοῦ νυμφῶνος ἀδελ-
 φιδοῦν Χριστοῦ ἐξευρεθῆναι ἀρμοδιώτατον! καὶ γε
 τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν Ἰωάννης εὐγενέστερος, γέ-
 νος Θεοῦ χρηματίζεται ἀμφοτέρωθεν. Ὑρᾶτε ἡλίκα
 ἀνεφάνη τὰ δόξαντα εἶναι φαυλότερα τῇ φιλοπόνη
 ἐργασίᾳ πλεκόμενα; τίς ἡ ἀνατροφή; ἐπιτήδευμα,
 ἥτις καὶ οἷον ἐπιδεικτέον, εἰ ἄρα κἀντεῦθεν καθ' εἰρ-
 μὸν βαίνει ὁ λόγος.

δ'. Οὐδὲν ἀπορώτερον ὢν ἴσμεν ἐν βίῳ μεθόδων
 ἀλειυτικῆς τέχνης, οὔτε μὴν τῆς περὶ αὐτὴν ἀνα-
 τροφῆς ἀγροικότερον· διότι τῶν μὲν ἄλλων τεχνῶν
 αἱ προχειρίσεις πρὸς τῷ ἐμπολιτεύεσθαι καὶ πλείονα
 πορισμὸν τῷ τεχνίτῃ εἰσφέρουσιν, ἂν τε λογικῶς ἂν
 τε πρακτικῶς εἰποιέν τις· τῆς δὲ, πρὸς τῷ ἰδιάζων,
 καὶ ἡ τῶν ἐδωδίσμων σπάνη ἐφάμιλλος, ὡς πληροῦ-
 σθαι τὸ τοῦ γράμματος πᾶς, *Μόχθος ἀνθρώπου εἰς*

A animus spirituales bestias velut funda impetens;
 fluvius Dei sapientiæ latice exundans; virginitatis
 mundissimum templum; ei, qui revera amabilis
 est, valde charus, ac supra ejusdem pectus recum-
 bens; magnus Evangelii sol speciose discurrens;
 sonora Spiritus lyra ac tuba. At quid opus est di-
 cere? Ne si mille quidem titulis auctum catalogum
 contexam, ejus possim pervestigare laudum abyssum.
 Age vero, age, non ut universa dicamus (hoc enim
 inconcessum, nedum mihi qui sermonis ac facun-
 diæ penuria laboro, sed et iis qui altiloquii facultate
 pollent, quos tantum illud miraculum ingenti sua
 magnitudine vincit; quando neque altitudo cæli
 ejusmodi est, ut eam metiaris). Quod si nobis con-
 cedatur, partem aliquam laudum conferre, pauca
 quædam ex Evangeliorum pratis in modum apum
 decerpentes, ac velut in quibusdam alveolis ceras

3. Patriam quidem, ex qua apostolus in lucem
 prodiit, si quis encomiorum legibus nitens, inqui-
 rendam dixerit, haud illam admodum illustrem in-
 venerit: quin etiam obscuram valde et ignobilem,
 nempe Galilæam: communior enim hæc est opinio.
 At hinc tamen spectabilis existit apostolus. Quo-
 modo, aut qua ratione? Quia unde nullus sur-
 rexisset propheta, ac nec boni quidem aliquid esse,
 Judæis pariter ac vero Israelitæ videbatur, illic Chri-
 stus totius bonitatis fons in Virginis principis pro-
 phetissæ utero conceptus; illicque cum humanam
 induisset formam parentibus subjectus, educatus
 est; cum civitas ex qua ille cognomen accepit
 (Nazarenus enim appellatus est) Galilææ provincię
 esset: cui quidem Bethsaidæ pagus subjectus erat.
 Quam dignum admiratione solum! Quam beata
 patria! Adami patria venerabilius effulgens, ut
 quæ secundum e cælo Adamum cum Joanne pro-
 tulerit. Genus ne ipsum quidem contemptibile.
 Quomodo? Nimirum, quod is, quem laudamus, na-
 tus sit patre Zebedæo, ac matre Salome, Christi,
 si carnem spectes, consanguinea. O quam sancte ac
 præclare ambo concurrerunt, ut thalami filius, Chri-
 sti consobrinus inveniretur! adeo ut Joannes uni-
 versis ab ortu solis nobilior existat, qui utrimque
 Dei genus sit. Videtis quanta hæc appareant, quæ
 videbantur contemptibilia, studioso opere nunc
 contexta? Quid ultra? Vitæ studium, quodnam il-
 lud ac quale fuerit ostendendum est; siquidem
 hinc quoque orationis series procedit.

4. Inter studiorum ac professionum nota nobis in
 sæculo genera, piscatoria arte egenum magis; nec
 quidquam vita piscationi addicta rusticius invenias:
 nimirum aliarum artium studia, præter vitæ ac
 conversationis rationem, majus quoque lucrum
 artificii conferunt, sive quis rationem æstimet, sive
 actionem: piscatoria autem ars, parem cum solitu-
 dine parcimoniam habet, ut impleatur quod scri-

ptum est : *Omnis labor hominis in ore ejus* ⁹⁸. Sunt A namque pannis obsiti, ac vestibibus detritis, squallenti coma, ac adusta facie, nudis pedibus discurrentes, littoribus, ac magis solitariis locis immorantes, modo quidem super petras sedentes, modo imos gurgites, unde prædam expectant, dispicientes. Quorsum hæc tam diligenter exposui? Nimirum ut ostendam nihil esse dignum vituperatione, tametsi Joannes hanc exercuerit artem. Transi tu spiritualis sensus investigator ad visibilem metaphoræ modum, occurretque scientia generi congruens. David cum prius pastor ovium esset, postmodum a Deo electus est, *pascere Jacob-servum suum, et Israel hæreditatem suam* ⁹⁹. Mihi quoque Joannem considera, ab irrationalium piscium, ad rationalium capturam magno Verbo vocante, prout Deum decebat, translatus. Non enim electus fuit ut hunc illumve gregem pasceret, aut quibusdam terminis discretas tribus, sed ut orbem universum piscatione caperet. *Venite enim, inquit, post me, et faciam vos piscatores hominum* ¹. Tametsi autem communis fuit vocatio; ad eum tamen a nobis reducenda est, de quo hæc est instituta oratio; quod etiam in quibusdam aliis universalioribus vocabulis fiet; non ut præ apostolis aliis theologo jus vindicemus, ex his quæ peculiariter de ipso exponimus; absit: nam neque accensis e communi aliquo lumine facibus, idcirco minor est splendoris ex uno plena participatio.

5. Quandoquidem vero magnus hic apostolus a Deo piscator constitutus est, age videamus eum allegorice, quasi in navicula, in corpusculo suo reflectentem, non discissa retia, sed evangelica verricula. Quænam arundo? doctrinæ calamus. Quisnam piscatorius funiculus? theologiæ nexus. Quisnam hamus? tripartita crux. Quænam esca? caro dei-fera, qua inescatus magnus ille cetus Beliar captus est. Quæris super quam sedeat petram? Firmam mihi fidei considera sedem. O rem mirabilem! Verriculum jacet, non in hunc illumve sinum, sed in sæculi mare universum. Extendit calamus non in modicum aliquod spatium, sed in fines orbis terrarum: immittit funiculum non in gurgitem inmensum, sed in ipsam impietatis abyssum. Tu mihi locupletem capturam considera ex singularibus pariter ac promiscuis collectam; crassos dico de populo ac gregales; moribus scilicet atque affectionibus varios, ex minoribus majoribusque, ætate nimirum ac dignitate: alios quidem pravis exasperatos doctrinis, tanquam e petris sub undis latentibus, ab impietate capit; alios mentis simplicitate interceptos tanquam per mare cursitantes, vericulo includit: et quidem haud neci tradens, sed vivificans, non in salsis peccati aquis continens, sed in dulcibus baptismi fluentis vivere faciens: quin neque corruptibili pecunia acquirens, sed adoptionis chirographo a diaboli servitute eximens, cum antea capti tenerentur ad hujus arbitrium. O rem mirabilem! Quis a sæculo capturam ejus-

τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ γὰρ εἰσι βακοδοτοῦντες καὶ ἐρικνωμένοι, αὐχμηροὶ τὴν κόμην καὶ ὀψίκαυστοι, γυμνοποδοῦντες ὁμοῦ καὶ ἀναθέοντες, ἀκταῖς τε καὶ ἐρημικωτέροις τόποις ἐνδιατρίβοντες· πῇ μὲν πέτραις ὑπερχαθεζόμενοι, πῇ δὲ βυθοῦς διορῶντες, κάντεῦθεν τὴν ἄγρην ἀνέχοντες. Τίνος οὖν εἵνεκεν περιεργότερον ὑπεῖπον ταῦτα; ὅτι εἰ καὶ ταύτην τὴν τέχνην μέτεισιν ὁ Ἰωάννης, οὐ νεμεσητόν. Μετάδηθι ἐπὶ τὸν τῆς μεταφορᾶς τρόπον θεωρητὸν, καὶ εὐρήσεις συμβαίνουσαν τῷ γένει τὴν ἐπιστήμην. Δαδὶδ ποιμὴν πρότερον προβάτων, εἶτα ὑπὸ Θεοῦ ποιμαίνων τὸν δούλον αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Σκέψαι μοι καὶ Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἀλόγου εἰς λογικὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λόγου μετανηγμένον θεοπρεπῶς ἀλείαν· οὐ γὰρ ποιμαίνειν τήνδε ἢ τήνδε καὶ τισιν ὁρίοις διειλημμένας φυλάς, ἀλλὰ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἀλιεῦειν ἅπασαν· Δεῦτε γὰρ, φησὶν, ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων· εἰ δὲ ὅτι κατὰ κοινοῦ ἡ κλήσις, ἀλλ' ἡμῖν τε ἀκτέον ταύτην ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τισιν ἄλλαις γενικωτέραις φωναῖς, οὐ πλεονεκτοῦσι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους τῷ θεολόγῳ τὰς δὲ διὰ τῆς μερικωτέρας ἀναλήψεως, ἀπαγε· ὅτι μηδὲ πλεονεξία τοῖς ἀπὸ κοινοῦ φωτὸς ἀναφθεῖσι λαμπτήρσιν, ἢ ὑφ' ἐνὸς ὀλικῆς τῆς λαμπρότητος μέθεξις.

ε'. Ἐπεὶ δὲ κατέστη ὑπὸ Θεοῦ ἀλιεὺς ὁ μέγας ἀπόστολος, δεῦρο ἰδῶμεν αὐτὸν ἀλληγορικῶς ὡς ἐν πλοίῳ ἐν τῷδε τῷ σαρκίῳ καταρτίζοντα οὐ διεβρωγότα δίκτυα, ἀλλὰ τὰ εὐαγγελικὰ ἀπαρτίζοντα ἀμφίβληστρα· τίς ὁ κάλαμος; ὁ δογματῶν δόναξ· τίς ἡ ὀρμιά; ἡ πλοκή τῆς θεολογίας· τί τὸ ἀγκιστρον; ὁ τρίμερος σταυρός· τί τὸ δέλεαρ; ἡ θεοφόρος σὰρξ, ἐν ᾗ δελεασθεὶς ἐχειρώθη τὸ μέγα κῆτος ὁ Βελίαρ. Ζητεῖς ἐν ᾗ ὑπερχαθίζεται πέτρα; νόει μοι τὴν στερεὰν ἔδραν τῆς πίστεως. Ὡ τοῦ θαύματος! ῥίπτει τὸ ἀμφίβληστρον οὐκ εἰς τόνδε τὸν κόλπον καὶ τόνδε, ἀλλ' εἰς τοῦ βίου τὴν θάλασσαν· ἐκτείνει τὸν κάλαμον οὐκ εἰς μικρόν που διάμετρον, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα· ἐνίεισιν τὴν ὀρμιάν οὐκ εἰς βάθος ἐπιμετρούμενον, ἀλλ' ἐπ' αὐτὴν τῆς ἀσεβείας τὴν ἄβυσσον. Θέα μοι τὴν ἄγρην πλούσιον ἐκ μοναδικῶν τε καὶ μιγαδικῶν συνηθροισμένην, τοὺς ἀδρούς φημι τοῦ λαοῦ καὶ ἀγελαίους, πολυειδῆ τε καὶ ποικίλον, ἔθεσι λέγω καὶ πάθεσιν, ἐκ μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἡλικίαις δηλαδὴ καὶ τάξεσιν· οὓς μὲν τετραχυνομένους δόγμασι μοχθηριῶν, ὡς ἐξ ὑφάλων τῆς ἀθεΐας πετρῶν λαμβάνων· οὓς δὲ λεληϊσμένους ἀφελότητι διανοίας οἷα πελαγοδρομοῦντας σαγηνεύων· καὶ ταῦτα οὐ θανατῶν, ἀλλὰ καὶ ζωογονῶν, οὐκ ἐν ἀλμυροῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας συνέχων, ἀλλ' ἐν γλυκέσι νάμασι τοῦ βαπτίσματος ἐνδαιτιῶν· οὐδ' οὐ μὴν ἀργυρίοις φθαρτοῖς ἐπεμπολῶν, ἀλλ' ὑπογραφῇ υιοθεσίας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἐλευθερῶν, προεξωγρημένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Ὡ τοῦ δράματος! τίς ἤκουσθη τοιοῦτον θήραμα ἐξ

⁹⁸ Eccle. vi, 7. ⁹⁹ Psal. lxxvii, 94. ¹ Matth. iv, 19.

αἰῶνος; τίς ἔγνω τηλικούτον μεγαλέμπορον ἀλιέα; ὅτι μὴ ἑκατοντάδας μόνον καὶ χιλιάδας, ἀλλὰ γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἃ μαθητεύειν ἐπιστεύθη προσάγοντα τῷ πρωθαλιεῖ Δεσπότη Χριστῷ· οὐκ ἄρα εἰκότως προὔλεγον μὴ οἶόν τέ με ἐφικνεῖσθαι τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἄκρω οἶονεῖ δακτύλῳ;

dicebam, majus hoc argumentum esse quam pro

5'. Σκέψαι μοι καὶ τἄλλα εἰρμολογία ἀρίστη ἀλληγορούμενα. Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τὸ φῶς ἐλαστικὸν σκότους, ὀφθαλμῶν ὄψις, σωμάτων ἀνακαίνωσις, ἐφετὼν, ἀγαστὼν. Τί οὖν Ἀπόστολος; οὐ μαιοῖ σκότος ἀντικείμενον; οὐκ ὁμματοῖ τυφλοὺς ἀμφοτέρωθεν; οὐ βῶσιν παρέχει σώμασιν; οὐ διὰ ταῦτα στερκτὸς καὶ θαυμαστός; τοῦτο ἦν ἄρα ὁ Χριστὸς παρεγγυᾶτο· Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. Ἐννόει μοι τὰ μυρία γένη τῶν νοσημάτων, καὶ ὄψῃ τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν θαυμάτων τῶν ἐξ ἑκασταχοῦ βοτρυδὸν ἀγελήδων πρὸς τὸ ἀμισθὸν τε καὶ ἄλυπον ἰατρεῖον τῆς σωτηρίας συρρέοντων, ὅτι μηδὲ τομαῖς τε καὶ καύσεσιν ἢ τισι φαρμακοποσίαις ἢ τῶν ἀλγεινῶν φυγαδεῖα, πίστεϊ δὲ μόνῃ καὶ λόγῳ μάστιγι. Ὡς τῆς μεγαλοδωρεᾶς! ἄρτι τυφλὸς, βλέπει τὸ φῶς, ἐξαπίνης τὸ ἀεινεφές ἀποθέμενος, καὶ χαίρει ὁρῶν τὰ ὑπ' οὐρανὸν κάλλη τε καὶ θεάματα· ἄρτι χῶλός, παραχρῆμα στερεοποδεῖ, καὶ γήθει ἀλλόμενος ὡς ἔλαφος· ἄρτι μὲν μογιλάλος, τῶν δεσμῶν τῆς γλώσσης λυθεὶς ὀρθολεκτεῖ εὐχαριστήρια· ἄρτι δὲ ξηρόχειρ, ὑγιασθεὶς ἀμφω τῷ χεῖρι πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην ἄδει εὐκτήρια· ἄρτι μὲν ὕδαριῶν, κενοῦται τοῦ πάθους ὡς τάχιστα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑγίειαν ἀνεισιν· ἄρτι δὲ λεπρὸς ἀποσύρεται τῆς λύθης, καὶ βλέπων τὴν ἑαυτοῦ νεουργηθεῖσαν σάρκα ἀγάλλεται· ἄρτι μὲν παράλυτος, ἀρτιασθεὶς ἐπωμάδιον φέρει τὸ κλινίδιον· ἄρτι δὲ δαιμονῶν, τοῦ πνεύματος καθαρθεὶς, σικκρόνως δοξάζει τὸν Κύριον· ἄρτι μὲν ἡμιθανὴς ἀσθμαίνων, ἐξ ὁδία ἀναθρόσκεν τάχιστα· ἄρτι δὲ νεκρὸς, ἐκ φθορᾶς ἀνέθορε τὰ ἐν ᾧδου λογοθετῶν τοῖς ὑπὲρ γῆν καὶ ζωάρχῃν Θεὸν ἀνθομολογούμενος· ἄρτι μὲν ἐτερόφθαλμος, ὀρθοβλεπεῖ, καὶ μονόμματος διδυμοματεῖ, καὶ ἄθριξ καρηχομεῖ· ἄρτι δὲ κυρτὸς, ὀρθοῦται, καὶ κωφὸς ὠτακουστέϊ, καὶ πυρετῶν ἐρῶται, καὶ ριγῶν εὐκρατεῖ· ἄρτι στεῖρα παιδοποιεῖ, καὶ αἰμορροοῦσα εὐπαθεῖ, καὶ δυστοκοῦσα εὐτοκεῖ, καὶ καρκινόσαρξ εὐσωμ[α]τ[ε]ῖ, καὶ πᾶν κολόδωμα φυσικὸν ἀρτιάζεται, καὶ πᾶσα μαλακία ὑποχωρεῖ καὶ πᾶν ψυχικὸν πάθος ἐξωστατεῖ. Ἐὼ λέγειν τὰς ἐν ἀλόγοις ζώοις θαυματουργίας, τὰς τε τῶν στοιχείων ἄρσεις καὶ μεταθέσεις, ἧς τινος οὖν ἄλλης φύσεως παραδοξοποιίαν· ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, "Ὅτι ὅς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἀρθῇτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσει ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὁ ἂν εἴπῃ. "Ὅρα μοι λοιπὸν καὶ ὅρος εἰς ὑγρὸν μεταιρόμενον τυχόν, καὶ αὖ πᾶ-

A modi audiit? Quis talem, copiosaque adeo instructum merce piscatorem agnovit? Quandoquidem non centenos, vel millenos tantum, sed universas gentes, quarum docendarum creditum munus accepit, ad Christum Dominum ac princeipem piscatorum adducit. Nonne igitur jure meritoque ante mea facultate, vel si extremo veluti digito attingere

6. Mihi quoque alia expende egregiam per allegoriam seriatim exposita. Vos estis lux mundi¹. Lux, tenebrarum expultrix, oculorum illuminatio, corporum refocillatio: desiderabilis omnino res et admirabilis! Quid ergo Apostolus? Nonne tenebras adversarias minuit? Nonne utrimque cæcis visum restituit? Nonne robur corporibus tribuit? Nonne ob hæc amore dignus et admiratione? Hoc utique Christus mandabat: *Infirmos curate, leprosos munde, demones ejicite; gratis accepistis, gratis date*². Considera mihi innumerabilia morborum genera, occurretque infinita miraculorum copia in hominibus patratorem, qui conferta multitudo ad gratuitum nihilque molestiæ facientem salutis medicum confluent; quia nimirum non ferro ac igne, aut potionibus quibusdam medicis morbos abigit, sed sola fide ac sermonis flagello. O doni magnificentiam! Nunc cæcus der repente lumen videt, cum nubem impositam oculis semper habuisset, gaudetque sublunaria hæc decora ac spectacula aspiciens. Nuper claudus, solidatis plantis firmum recipit gressum, gestitque saliens ut cervus. Modo blæsus, linguæ vinculis solutis, expedito sermone gratiarum actionis laudes pangit. Modo aridam manum habens, sanus effectus, manus ambas tendens ad Dominum in cælis existentem, preces canit. Modo hydropicus, quam citissime morbo vacuatur, et ad pristinam sanitatem redit. Modo leprosus, plaga sua eripitur, vidensque carnem suam renovatam, exultat. Modo paralyticus, artubus instauratis lectulum in humeros tollit. Modo dæmoniacus, a spiritu mundatus, sobria ac sana mente Dominum laudat. Modo semimortuus et suprema verba jam dicens, confestim revalescit. Modo mortuus, a corruptione velox resurgit, eorum rationem quæ sunt in inferno reddens hominibus in terra constitutis, ac vitæ auctori Deo vicissim confitens. Modo altero læsus oculo, recte videt; unumque oculum a natura sortitus, duobus oculis intuetur: glaber, comam nutrit. Modo incurvus erigitur, surdoque aperiuntur aures; febris ardore æstuans bene valet; contrario item frigore algens temperationem humorum recipit. Modo sterilis, prolem suscipit: fluensque sanguine, valetudinem obtinet, atque ad partum difficilis, expedita redditur; hæmorrhøissa sanatur; cancrumate laborans, corpus integrum recuperat; quodlibet naturæ detrimentum sarcitur, ac omnes languores recedunt; animæ item morbi omnes pelluntur. Mitto dicere,

¹ Matth. v, 14. ² Matth. x, 8.

quæ erga brutos animantes miracula patrata sunt : A λιν βυθὸν ξηραίνόμενον καὶ εἰς χλοηφόρον πεδῖον μετατιθέμενον · καὶ . . . ριγὲς ὕδωρ ἀθρώως ἐκ πυθμῶν πηγάζον, πέτραν τε σχιζομένην καὶ τὸν χριστοφόρον ἀποπέμπουσιν · καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ χρεῖαν τῶν εἰς πίστιν ἔλκόντων τοὺς μαθητιῶντας, οὐδὲν ἀδυνατούσης τῆς θείας χάριτος.

videas in aquas translatum, vicissimque exsiccatos imos gurgites, atque in campum herbiferum mutatos : quin et aquam repente a fundo scaturientem, scissamque petram, et hominem Christo plenum assectantem⁶ : ac si quid aliud discipulis ad fidem trahendis idoneum justa exigebat necessitas ; cum nihil sit, quod divina gratia præstare non possit.

7. At ne singulis plus æquo immorans, auditoribus lædium creem, ad aliud etiam transeo. Vos estis sal terræ⁷. Hic quoque metaphora ab illis sumpta est, quæ ad usum necessarium veniunt : quemadmodum etiam alio loco : *Habete in vobis sal*⁸. Hoc autem quid aliud quam charitatis sit ? quæ etiam est plenitudo legis, ut sacer apostolus Paulus docet⁹. Sicut enim absque sale panis non manducabitur, ut nec fere quisquam alius cibus, sic liquet absque dilectione nihil præstitum iri eorum quæ Deo accepta sunt. Talem se nobis exhibuit apostolus, adamantino animo præditus, atque in certaminibus pietatis causa susceptis insuperabilis, neque prosperis mutatus neque adversis, id est infatuatus. Videsis : persecutiones patiebatur, nec ab eorum qui persequiebantur amore recedebat ; ducebatur ad reges et præsides, nec quidquam de animosa confessione remittebat : virgis cedebatur, ac verberantibus sese medicum præbebat : conviciis appetebatur, et ludibrio habebatur, illusoribusque gloriam curabat ; magistrum imitatus, qui etiam dum pateretur, crucifixoribus veniam a Patre precabatur. Prætendebant illi gladium, ipse objiciebat doctrinam : illi ignem minabantur, ipse charitatem augebat : illi minas, ipse preces : illi afflictionem, iste salutis eorum qui affligebant, sitim præ se ferebat : molestiis delectabatur : angustiis dilatabatur. Quin adeo, ne a prosperitatibus quidem ei tentatio defuit : sequebatur enim signa edita ac prodigia non vulgaris honor ac commendatio. At neque adversis refriguit charitas, neque laudibus emollita est, sed idem in omnibus perstitit, ad cujusque modum varius atque conditus, juxta mannæ gustum. O rem mirabilem ! Nam hæc quoque addenda sunt. Missus tanquam ovīs in medios lupos a pastorum principe Christo, nec ipse in lupum mutatus est, luposque in agnos convertit. Cum morderetur, animorum morsibus medebatur, vulneribus acceptis curationes rependens : illitteratus, etiam sæculi sapientes ad religionis dogmata convertebat : inermis, hostes quoque Dei militiæ ascribebat adversus diabolum. O quantam hæc habebant difficultatem ! addiderim etiam quantam gratiam ! Tale sane est divinum sal. Serpentis astotia, ac columbæ simplicitas quanta fuerit, jam ex proxime dictis palam factum

ζ'. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐνδιατρίβω τοῖς κατὰ μέρος διακορῆς γίνοιμι τοῖς ἀκούουσιν, ἐπ' ἄλλο δὴ καὶ τρέφομαι. Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἰληπται κἀνταῦθα ἡ μεταφορά · ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, Ἐχετε ἅλας ἐν ἑαυτοῖς· τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἢ ἀγάπη ἂν εἴη, ἥτις καὶ νόμου πληρωμα, ὡς φησι Παῦλος ὁ ἱερὸς ἀπόστολος ; Ὡς οὖν οὔτε ἄρτος βρωθήσεται ἀνευ ἁλὸς, ὅτι μηδέ τι σχεδὸν τῶν ἐδωδῶν · οὕτω δὴλον ὅτι καὶ ἀγάπης δίχα οὐδὲν τῶν θεοφιλῶν ἐξεργασθήσεται · τοιοῦτον ἡμῖν ἑαυτὸν παρίστησιν ὁ Ἀπόστολος ἀδαμαντίνην ἔχων οἶοναί τὴν ψυχὴν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶσι · καὶ μηδοποτέρῳ διὰ τῶν δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν μεταβαλλόμενος ἦγουν μωραίνόμενος · σκόπει · ἐδεδίωκτο, καὶ τῶν διωκόντων τοῦ πόθου οὐκ ἀφίστατο · ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἦγετο, καὶ τῆς εὐθάρσου ὁμολογίας οὐκ ἐλλέλειπτο · ἐμαστίζετο, καὶ τοῖς κολασταῖς ἰητὴρ ἐγνωρίζετο, ὠνειδίζετο, προῦπηλακίζετο, καὶ τοῖς ὑβρισταῖς δόξαν ἐπραγμάτευε · μιμούμενος τὸν διδάσκαλον ὃς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους τοῖς σταυρωταῖς τὴν ἄφεσιν ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ Πατρὸς · ῥομφαίαν δ' ἐκεῖνοι προὔτεινον, αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν προὔβάλλετο · πῦρ ἠπεῖλουν ἐκεῖνοι, ὁ δὲ τὸν πόθον ἠΰξει · αὐτοὶ τὰς ἀπειλάς, καὶ οὗτος τὴν προσευχὴν · τὸν θλιμμένον ἐκεῖνοι, καὶ οὗτος τὸ διψᾶν τὴν σωτηρίαν · τῶν ἀλγεινῶν τερπόμενος, τοῖς ὑποπίεσμοις εὐρυνόμενος. Καὶ μὴν καὶ τῶν δεξιῶν ἡ πείρα · εἶπετο γὰρ δὴπουθεν τοῖς σημείοις τε καὶ τέρασιν οὐχ ἡ τυχοῦσα τιμὴ τε καὶ ἀφοσίωσις · ἀλλ' οὐκ ἐκεῖθεν καὶ ἀπέψυκτο τῆς ἀγάπης, οὔτε ἐντεῦθεν ἔχαυνούτο τοῖς ἐπαίνοις · ὁ αὐτὸς δὲ ἐν ἅπασι πρὸς τὴν ἐκάστου ἰδιοτροπίαν αἰεὶ ποικιλλόμενος καὶ παραρτυόμενος κατὰ τὴν τοῦ μάννα διάγευσιν ! Ὡ τοῦ θαύματος ! προσθετέον γὰρ καὶ ταῦτα · ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων ὑπὸ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ἀποσταλὴς, οὔτε αὐτὸς ἐλελύκωτο, καὶ τοὺς λύκους εἰς ἄρνας μετέπλαττεν · δακνόμενος, ἔατο τὰ τῶν ψυχῶν δῆγματα τραύμασι θεραπείας ἀμείβων · ἀγράμματος καὶ τοὺς τοῦ κόσμου σοφοὺς μετεστοιχειοῦτο εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα · ἀοπλος, καὶ τοὺς πολεμίους Θεῷ ἀντεστρατολογεῖτο κατὰ τοῦ διαβόλου. Ὡ πόσης ταῦτα δυσχερείας ! προσθεῖναι δ' ἂν καὶ χάριτος · τοιοῦτον δὴ τὸ θεῖον ἅλας · τό τε πανοῦργον τοῦ ὄφως, καὶ τὸ τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον ὕσον ἐκ τῶν προσεχῶς εἰρημένων, ὁ λόγος ὑπεῖλη-

⁶ Marc. xi, 23. ⁷ I Cor. x, 4. ⁸ Matth. v, 13. ⁹ Marc. ix, 49. ¹⁰ Rom. xiii, 10.

φεν · καὶ τὰ πλείω πάραισι τοῖς εἰδόσι, φειδοῖ τοῦ μακρηγορήματος · ἀλλ' ἐπὶ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου ἰτέον.

η'. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὄνομα Βοανέργες, ὃ ἐστὶν υἱοὶ βροντῆς · τὴν βροντὴν φασὶ τινες γέννημα εἶναι ἀνεμιαίου πνεύματος, ὃ συλληφθὲν ἐν νέφεσι καὶ οὐκ ἔχων ὅπου ῥαγεῖν διέξοδον, τῇ μὲν θλίψει τὴν ἀστραπὴν, τῇ δὲ ῥήξει τὴν βροντὴν ἀπεργάζεται · ἐκ δὲ βροντῆς βροντὴν κυτσκεσθαι εἰπὼντες, οὐκ ἔξω βάλλει τὸν λόγον τοῦ δέοντος · εἶπερ οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα · τί οὖν ἐντεῦθεν ; ὅτι κατὰ τὸ Πνεύματος ἀγίου εἶναι ἀπήχημα, υἱὸς βροντῆς ὠνόμασται ὁ Ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἶονεῖ ἐκραγεῖς τῆς θείας χάριτος. Εἶδωμεν δὲ, εἰδοκεῖ, ἐν κεφαλαίῳ οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος τὴν δύναμιν. *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.* Ὡς τῆς μεγαλοφωνοτάτης θεηγορίας ! οὐχ οὕτω βροντῆς πατάγω τεθῆπασιν ἄνθρωποι, ὡς τὴν Ἰωάννου θεολογίαν σὺν τοῖς ἐπιγείοις ἐξεπλάγησαν καὶ τὰ οὐράνια, εἶπερ κἀκεῖνων παρὰ Ἰωάννου ἡ μαθητεία. *Ἰνα γάρ, φησὶ, γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ* · ὡς μὲν οὖν τὰ ἐν αἰσθήσει συγγράφων, ἀρχὴν ἀπάντων τῶν ποιημάτων τὸν οὐρανὸν προὔθηκεν εἰπὼν *Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν* · οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ἦν ὀφθαλμὸν πρῶτον ὄντα τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων, ὑπερταθῆναί που περαιτέρω τοῦ οὐρανοῦ ὕψους · διὸ καταλλήλως τῇ αἰσθήσει καὶ τὸ ποίημα προτέτακται, τῶν ἄλλων ταῖς ἄλλαις δευτερευόντων · ὁ δὲ ἄτε ὑπὲρ αἰσθησὶν τὴν ἐξηγορίαν ποιούμενος, οὐκ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁμοῦ πάντων τῶν ὑπερουρανίων νοῶν ποιητὴν, ἀρχὴν εἴληφεν, εἰπὼν *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.*

principium assumpsit; dicens: *In principio erat Verbum* ¹².

θ'. Εἶδες εἰς ποῖον ὕψος ἀπειρον ἦρε τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ ; ὥσπερ τι νοητὸν στερέωμα καταπηξάμενος ἡμῶν ἐν διανοίᾳ τὸ τριταῖον *Ἦν* · ἵνα μέχρι τοῦδε ὥσπερ τι ἐξαλμα φωτὸς προῖων ὁ νοῦς, πρῶτος ὢν καὶ οὗτος τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, μὴ ἔχοι φύσιν ἀρθῆναί που ἐπέκεινα, καὶν κενεμθατεῖν δόξοιεν ἐκ πολυπραγμοσύνης ἀνευδέχτου · ἀλλ' οἷον ἐπαναπαυσάμενος τῆς ἐφέσεως παλινδρομῇ πρὸς τὰ κατόπιν καὶ ὑπὸ κτίσιν, οἷς καὶ συγγενῶς ἔχοι, ὁρῶν τὰ δημιουργήματα καὶ δοξάζων τὸν ἀριστοτέχνην, ἕνα τε ὄντα ἀναρχὸν Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, τὸν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐπιστατοῦντα · τίνα ταῦτα ; Σεφαφίμ, Χερουδίμ, Θρόνους, Δυνάμεις, Ἐξουσίας, Κυριότητας, Ἀρχάς, Ἀρχαγγέλους, Ἀγγέλους · εἶτα τὰ κατ' αἰσθησὶν, οὐρανὸν, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, αέρα, γῆν, θάλασσαν, ζῶα χερσαῖα, ἐνάλια, ἐναέρια, φυτὰ, βοτὰ, πᾶσαν συλλήβδην φύσιν ἐμψυχόν τε

est; pluraque apud gnaros dicere omittimus, vitandæ causa prolixitatis. Verum ad sermonis colophonem veniendum est.

8. *Et imposuit illis nomina Boanerges, quod est filii tonitruui* ⁸. Sunt qui dicant fieri tonitruum ex aereo spiritu, qui nimirum inclusus in nubibus, nec inveniens qua parte exeat, collisione quidem, fulgur, ruptione autem, tonitruum efficiat. Quod si quis tonitruum tonitruo progigni dicat, nihil a probabilitate alienum dixerit: siquidem quale est gignens, tale et quod gignitur. Quid ergo inde? Nimirum, tanquam Spiritus sancti resonantia appellatus est apostolus tonitruui filius, divino nobis splendore in modum fulgetri elucens, atque instar tonitruui mugiens, velutque ex nubibus e divina quasi charitate erumpens. Videamus autem, si libet, quasi summatim quantæ hæc sint tonitruui voces, ut eo majori admiratione illius potentiam admiremur, qui indidit nomen. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁹. O divinæ prædicationis clarissimam vocem! Non sic homines tonitruui fragore obstupescunt, uti Joannis theologiam, cum terræ colonis etiam cœlestes virtutes obstupuerunt: quando et illæ Joannis discipulæ quodammodo sunt. *Ut enim, inquit, innotescat principatibus et potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei* ¹⁰. Et Moyses quidem, cum rerum sensui subjectarum historiam conscriberet, creaturarum omnium principium, cœlum posuit, dicens: *In principio creavit Deus cœlum, et terram* ¹¹. Non enim fieri poterat ut oculus, qui inter sensus primatum tenet, cœli altitudinem superaret. Quocirca pro sensus ratione etiam creatura prior est, cum aliæ aliis posteriores sint. At Joannes, tanquam ea enarrans quæ sensum superant; non cœlum et terram, sed cœli ac terræ omniumque cœlestium mentium creatorem, *Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat*

9. Vidisti in quantam altitudinem extulit mentis oculum? intellectuale veluti firmamentum menti nostræ infigens trinum illud *Erat*; ut eo usque, salientis instar lucis, mens progressa (namque hæc est facultatum animæ prima) nolit deinceps ulterius subvehi, ne per aerem curiositate inutili videatur discurrere: sed quasi cursum inhibens retrocedat ad res creatas, quibus necessitudine homo devinctus est, intuens in eas, optimumque artificem laudibus celebrans, unum Deum æternum in tribus subsistentem personis, rebusque universis præsidentem. Quanam vero hæc? Seraphim, Cherubim, Throni, Virtutes, Potestates, Dominationes, Principatus, Archangeli, Angeli: tum res sensui subjectæ, cœlum, sol, luna, stellæ, aer; terra, mare, animalia terrestria, marina, aerea, plantæ, herbæ, universa denique, ut summatim

⁸ Marc iii, 17.

⁹ Joan. i, 1, 2.

¹⁰ Ephes. iii, 10.

¹¹ Gen. i, 1.

¹² Joan. i, 1.

dicam, natura, tum anima prædita, tum expers animæ. Omnia enim hæc, ac si quid aliud uterque mundus innominabile habent, illis verbis : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est*¹³, comprehendendi declaravit. Quid enim pluribus superfluum esse oportet, cum divino Spiritu afflati viri theologiam omnem ad verbum divinitus sint interpretati, a quibus nos quoque catellorum instar habuimus, quas velut sermonis micas inferremus. O theologia quæ tonitruo exaudibilior cœlesti doctrina insonuit! O locutio, quæ velocius fulgetro universa pervasit! *Mirabilis facta est scientia tua ex me*¹⁴; dicat aliquis ad Joannem quasi Deo similem, qui terræ latitudinem complexus est prædicatione; qui animi cogitationibus in abyssi sapientiæ vestigiis ambulavit; per quem portæ inferorum divinæ vocis plenitudine destructæ sunt, exortusque est orthodoxiæ sol: per quem mundi sapientia infatuata est, orbisque fines impleti sunt sapientia: oratoribus ac sophistis proculcatis, Joannis autem dominante theologia. Verumtamen nescio quid ego dignum celsa adeo Apostoli magnitudine dicam, nisi potius iis cedam qui sacras ejus laudes divino ante me ore celebrarunt.

10. At vero quid illud significat? *Jesus ergo cum vidisset matrem et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus ille in sua*¹⁵. Alioque rursus capite: *Qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est qui tradit te*¹⁶? Sunt hæc peculiarius attributa Theologo velut dotalia quædam regia munera; ut inquam, præ discipulis reliquis, ac privilegio a Jesu dilectus fuerit; utque super purissimum recubuerit pectus; ac demum ut Dei Genitricis filius sit appellatus. Quam tria hæc tremenda! ut alterum alteri præcellat, ac quodque eorum velut singulariter eximium, mei animi sensum in stuporem agat. Andreas primus inter discipulos vocatus; nec dum tamen se Jesu dilectum appellavit sicut iste. Petrus apostolorum princeps; atqui nec ipse appellationem ejusmodi consecutus est. Deitas ab affectionibus immunis est. Christus ex æquo universis dilectionis radium immittit. Præterea: siquidem Petrus plus omnibus amat, ut ipse interrogatus confessus est¹⁷, Christusque confessionem confirmavit, trina illa interrogatione ac responsione; ejusque confessionis præmio, munus alios pascendi accepit; plus fortasse etiam debuit redamari; reflexo munere ac reciproco. Existimo autem virginitatis excellentiam in causa fuisse. Cui? Quia nimirum, tametsi lucis radius æquis portionibus in illa specula incidebat (nam omnes apostoli puri erant, ut ait Scriptura¹⁸); ob virginitatis tamen

καὶ ἄψυχον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν τοῖς ἄμφοι κότμοις ἀκατονόμαστον, διὰ τοῦ εἰπεῖν, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν, συνεκδοχικῶς παρεδήλωσεν· τί γὰρ δεῖ πλέον περιττοεπεῖν τοῖς θεοφόροις κατὰ λέξιν πάσης τῆς θεολογίας ἐνθεαστικώτατα ἐξητασμένοις, παρ' ὧν καὶ ἡμῖν τοῖς κυνιδίοις οἶονεῖ ψυχιώδης συνεισφορὰ τοῦ λόγου; Ὡς θεολογίας γεωνότερον βροντῆς ἤχησάσης τὰ οὐράνια δόγματα! Ὡς περιφράσεως γοργότερον ἀστραπῆς ἐπελθούσης τοῖς σύμπασιν. Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ! καὶ πρὸς Ἰωάννην ὡς θεοεἰκελὸν λεγέτω πᾶς τις, τὸν περιλαβόντα τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανὸν τοῖς κηρύγμασι, τὸν ἐν ἔχνεσιν ἀδύσσου σοφίας περιπατήσαντα τοῖς ἐνθυμήμασιν· δι' οὗ πύλαι ἁδοῦ κατήργηνται Θεοῦ φωνῆς πληρώματι, καὶ ὀρθοδοξίας ἀνέτειλεν ἥλιος· δι' οὗ ἡ τοῦ κόσμου σοφία μεμώρεται, καὶ θεοσοφίας ἐμπέπλησται τὰ πέρατα ῥητόρων καὶ σοφιστῶν καταποθέντων, Ἰωάννου δὲ τῆς θεολογίας βασιλευσάσης· καὶ οὐκ οἶδ' ὃ τι λέξεων εἴποιμι ἐπ' αὐτῇ τῆς ὑπερῆρμένης ἀποστολικῆς μεγαλειότητος, ἢ τὸ παραχωρῆσαι τοῖς προσηφημήσασιν αὐτὸν θείοις στόμασιν τὸν ἱερὸν ἔπαινον.

11. Ἀλλὰ τί ἔτι; Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· εἰτα λέγει τῷ μαθητῇ· Ἴδου ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας παρέλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος εἰς τὰ ἴδια· καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν· Ὁς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Κύριε, τίς ἐστίν ὁ παραδιδοὺς σε; Ταῦτα ἀποκληρωτικὰ ὥσπερ τινὰ ἐδνα βασιλεία τῷ θεολόγῳ, φημι δὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν παρὰ τοὺς λοιποὺς μαθητάς ὑπὸ Ἰησοῦ ἀγαπᾶσθαι· ἢ τε ἐπὶ τοῦ ἀκηράτου στήθους ἐπίπτωσις· πρὸς τῷ καὶ υἱὸν εἰρησθαι τῆς Θεομήτορος· ὡς φοβερά τὰ τρία, θάτερον θατέρου ὑπεραιρόμενον, καὶ ἕκαστον ἰλιγγά μοι φέρον νοήματος ὡς ἐξαισιώμενον· Ἀνδρέας ἐν μαθηταῖς πρωτόκλητος, ἀλλ' οὐπω ἀγαπητὸν Ἰησοῦ ἐαυτὸν ὠνόμακεν ὡς οὗτος· Πέτρος πρωτόθρονος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς τῆς τοιαύτης προσηγορίας τετύχηκεν. Τὸ θεῖον ἀπαθές· Χριστὸς ἐξ ἰσοῦ ἅπασιν τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτῖνα ἀφίησιν· ἄλλως τε εἰ Πέτρος πλεῖον ἀγαπᾷ ἀπάντων ὡς ἐρωτηθεὶς ὡμολόγησεν, καὶ τὴν ὁμολογίαν Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, διὰ τῆς τρισσῆς πεύσεώς τε καὶ ἀποκρίσεως, ἧς προῖκα καὶ τὸ τοῦ; ἄλλους ποιμαίνειν εἴληφεν, καὶ ἀνταγαπᾶσθαι τυχόν πλεῖον ὧφειλεν, καμπύλον τὸ λῆμμα· καὶ μοι δοκεῖ τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα εἶναι αἴτιον· πῶς; ὅτι εἰ καὶ ἐπ' ἰσῆς τοῦ φωτὸς ἡ βολὴ τοῖς κατόπτροις, ἐπεὶ περ πάντες καθαροί, ὡς ὁ Λόγος, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς παρθενίας στίλψει διαιδέστερον ἐν τῷ ἐνὶ παρὰ τοὺς ὁμοταγεῖς ἐνίσταται· εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ λόγος· καὶ τοῦτό ἐστι πλεῖον εἰς ἀγάπην, τὸ

¹³ Psal. cxxxviii, 6. ¹⁴ Joan. xix, 26, 27. ¹⁵ Joan. xiii, 25. ¹⁶ Joan. xxi, 15. ¹⁷ Joan. xv, 3.

φῶς πλεῖον λαμπρύνειν τὸν διειδέστερον μέτοχον· εἰ δὲ ὅτι πλεον ἀγαπᾷ Ἡέτρος προΐσταται, ἐκεῖνό μοι ῥητέον, ὅτι οὐ τὸ πλησιάσαν σῶμα τῷ φωτὶ μᾶλλον φωτίζεται, ἀλλ' ὁ τὴν φύσιν διειδεστέρα, καὶ οὐκ ἔγγιον κέκτηται· εἰ δέ σοι ὁ λόγος ἀσθενὴς φαίνοιτο ἔτι, ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιστήθιος πρόσπτωσις· ὦ τοῦ ἀξιώματος! τὰ χερουδὶμ, Θεοῦ ὄχημα, καὶ Ἰωάννης ἐπιστέρνιον ἀνάκλιμα· Μωϋσῆς μόλις ἶδεν Θεοῦ τὰ ὀπίσθια καὶ ταῦτα αἰτησάμενος· καὶ Ἰωάννης αὐτεπάγγελτος ἐπὶ προσθεν περιφύς, καὶ πυνθάνεται ἐκεῖνα δηλαδὴ ὁ Πέτρος ὁ κορυφαῖος θαρρήσειν οὐκ ἔνεγκεν, δοὺς ἑαυτῷ τὰ δευτέρια, τῇ εἰς Ἰωάννην προτιμήσει· ἀμφοτέρας τὰς θεωρίας ἐξετάζων, γνολὴς οἶον καὶ ἡλίχον τὸ ὑπεροχικὸν Ἰωάννου ἀξίωμα· ἐντεῦθεν μοι δοκεῖ ὥπερ ἀπὸ τινος πηγᾶς ζωῆς τὰ θεόδρυτα αὐτὸν τῆς σοφίας ἀρύσασθαι νάματα, καὶ τούτων ἐκ τῆς ἐμφύχου κοιλίας τοὺς ποταμοὺς τῆς θεολογίας ρυῖσκεισθαι· ἀλλ' ἐπὶ τὸν σταυρὸν μετιτέον (27).

voluit prælatum. Siquidem ambas considerationes animo expendere, scies quanta ac qualis sit excellentia dignitatis Joannis. Hinc tanquam e fonte hausisse existimo: indeque ex animato ventre nobis redeundum est.

ια'. Ἰδοὺ, φησὶν, ὁ υἱὸς σου· εἶτα τῷ μαθητῇ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. Βαβα! τοῦ δωρήματος! τὸν δοῦλον, τῆς Δεσποίνης διὰ περιουσίας καθαρότητος υἱὸν ἀκουτισθῆναι, καὶ φύλακα προχειρισθῆναι τοῦ τῆς ζωῆς θησαυροφυλακίου ὁ μὲν ἀφίσταται, διὰ πάθους, τῆς ἀπικθῶς τεκούσης· ὁ δὲ ταύτην ὑπηρετητικῶς λαμβάνει εἰς τὰ ἴδια· ὁ παρθένος τὴν Παρθένον· τὸ κλῆμα τὴν ἀμπελοτόκον· ὁ στρατιώτης τὴν βασιλίδαν· ὁ θεολόγος τὴν Θεοτόκον· ὁ κατὰ χάριν θεάδελφος τὴν κατὰ φύσιν μητρόθεον· ἶδε τὴν ἀρμονίαν τῆς καταλλήλου κλήσεως, καὶ ὑπεραίνεσον τὴν σύμβασιν. Ἀρ' οὐ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀποκρύπτει ὑπερβολὴν ἐγκωμίου τῷ θεολόγῳ πάρεστιν, ἀμοιροῦντι τῆς οἰασοῦν ἄλλης αἰνέσεως; εἰ δὲ μετὰ τῆς τῶν προλαβόντων ὑπερβολῆς καὶ τὰ φθάσαντα συναστράφοι, τίς ἂν δυνηθεῖη ἀντωπῆναι τοῦ ὕψους τὸ ἀναντίδλεπτον; οὕτω τοιγαροῦν ὑπερανестῶς ἐστὶ πάσης τῆς ἐν λόγοις ἐγκωμιαστικῆς δυνάμεως, ὡς μόνου Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνον ἐπαινέσασθαι, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπαι, παρ' οὗ καὶ πλεονάζει τὴν ἔφεσιν· ὅφ' οὗ καὶ τὰ ἐγκώμια ἔστεπται, φῶς καὶ βροντὴ καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορευόμενος· ἀλλ' ἐπεὶ περ ταῦτα οὕτως, καὶ πέρας ἐλήφεν ἡ ἀκήρατος ἀνθρολογία, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἡμῖν δρέψασθαι τοῖς πενολόγοις, δεῦρο καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις συγκαταπαύσωμεν τὸν λόγον, μικροῖς μεγάλα ἀμείψαντες· ἐκεῖνο προσθέντες τοῖς εἰρημένοις, ὡς οὐ μικρὸν ἂν εἴη γέρας αὐτῷ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἡ φρικωδεστάτη ἀποκάλυψις, ἣν ἐν Πάτμῳ περτορισθεὶς διὰ τὸν λόγον παρὰ τοῦ τηνικάδε κρατοῦντος, θεόθεν μυηθεὶς ἐκδεδῶκεν· καὶ τοῦτο ἐκ πλεονασμοῦ τῆς ἀγάπης ἰδιαιρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς εἰληφώς· φασὶ δὲ αὐτὸν μετὰ τὰς ἑρὰς ἐκεῖνας περιόδους καὶ τὴν εὐαγγελικὴν περίληψιν τῶν περάτων, ὧδέ που μέσον εἰς τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα, ἐν ἣ καὶ τὸν διδασκτικὸν θρόνον μᾶλλον καθ-

A nitorem in unum præ collegis aliis dilucidior ferebatur. Quamquam novum videtur quod dicitur. Atque hoc majus aliquid ad dilectionem habet, quod nimirum nitidius corpus ac magis pellucidum, lumine magis illustretur. Quod si Petrus ea ratione, quod plus amet, præfertur, hoc mihi occurrit dicendum: Non eo corpus majori perfundi lumine, quo lumini propinquius est, sed quo majore nitore suapte natura pollet, quamquam non propinquius existat. Quod si hic sermo tibi infirmus videbitur, quæ manus vulnus inflixit, ea et sanabit. Inde est ut recubuerit super pectus Jesu. O dignitatis præstantiam! Cherubim, Dei sunt vehiculum; at Joannes super pectus reclinatur. Vix Moyses Dei posteriora vidit, idque cum videre rogasset; at Joannes ultro, ac ipso invitante Domino, pectori hærens atque complexus, ea interrogat, quæ nec Petrus apostolorum princeps interrogare sustinuit; qua sibi ipse ratione Joannem animo expendere, scies quanta ac qualis sit excel-

B quodam vitæ, ipsum divinitus scaturientes latices theologiæ flumina progignere. Verum ad crucem

11. *Ecce, inquit, filius tuus. Deinde discipulo* *Ecce mater tua.* Papæ, quantum munus! Ut nimirum servus ob excellentem munditiam, Dominæ filius appelletur; ac ejus quæ vitæ thesauri custos fuisset, custos constituatur. Ille quidem recedit, per passionem ab ea quæ sine passione id est illæsa integritate peperit; hic autem ministri more, in sua eam accipit: nimirum Virgo virginem, palmes secundam vitem, miles reginam, theologus Deiparam: Dei frater per gratiam, Dei parentem per naturam. Vide convenientis appellationis consonantiam, ac supra modum lauda concursum. Nonne vel hoc unum satis sit, ut laudationis omnem excellentiam, qua quis theologum prosequatur obscuret, tametsi desit alia omnis laudatio? Sin autem cum eorum quæ superius dicta sunt sublimitate, etiam proxima colluceant, quis inaccessibleis visui altitudinem possit intueri? Sic itaque superior est omni facultate laudandi, ut solius Dei commendatione ornandus sit (quamquam hoc videtur audacius dici); a quo etiam amoris illam prærogativam obtinet; a quo et laudibus coronatus est, lucis illa appellatione, tonitruique, ac similium. Cum hæc autem ita se habeant, et postquam sincera florum decerptio finem accepit, quantum nobis pro tenui facultate dicendi decerpere licuit, age et nos in his peroremus, minora rependentes majoribus: hoc duntaxat addentes iis quæ diximus, non minimum esse Joanni ad magnificentiam præmiū, illam quam in Patmo horrendissimam Apocalypsim, dum eo in loco prædicationis causa exsuleret ejus decreto qui tunc rerum potiebatur, Deo docente edidit: hoc quoque ob dilectionis prærogativam singulari præ aliis apostolis munere donatus. Aiunt autem eum, post sacros illos circuitus,

(27) Sic etiam in sermone edito de cruce Theodorus: Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον.

atque evangelicam prædicationem, qua orbis fines A
complexus est, quodam Asiæ loco manentem, ubi
præcipue sedem magisterii collocaverat, sacrum
suum corpus deposuisse : et sepulcrum quidem po-
situm fuisse quasi mortis typum; ipsum tamen
supra naturæ humanæ conditionem translatum, ut
hac quoque ratione præcipuas Deus honoris partes
amatori suo deferret. Et corpus quidem sic habi-
tum est, purum illud ac suave fragrans, Christique
stigmata gerens anima autem, quæ lucis splen-
doribus revera solem superabat, ab humanis evolans,

12. Sed o beatissime, terque beatissime, ac B
prorsus beatissime Joannes : magne Evangelii sol,
jugis theologiæ scaturigo, apostolice rame, Petro
compar, tu nos de cælis benigne intueri. Viden'
quam sit tristis horum inferiorum facies? Destructa
sunt altaria angustis simulacris coronata : ablati
est sacrorum templorum decor : Christi imago ludi-
brio habita est et ad nihilum redacta in urbibus,
ruri, domi : insuper etiam Deiparæ, ac cujusvis
alius tui similitum, aut etiam te minorum, a Deo
afflatorum Patrum. Luctuosa omnia. Assume Pe-
trum, unaque Jacobum assumes rogamus. Tres
vos, Christi comites assidui, cum est transfigura-
tus, cum pleraque miracula ederet, cum in agonia
preces funderet, velut jam collegis aliis ac condi-
scipulis magis spirituales, ac divina docti; ipsi et
modo cum beata novem sociorum caterva, sanctam
nobis Trinitatem propitiam reddite, ut Christus
iniquum hoc mare increpet, ut quondam increpuit
apud Tiberiadem; tranquillitate, quæ pacem præ-
stet, vieissim exoriente; ut suas ipse ecclesias, in
antiquam illam et jucundam orthodoxiæ venusta-
tem reducat. Tu vero mihi temerario, vir beate,
propitius esto, qui debuerim, at non laudaverim :
sed et eos suscipere digneris, qui templum hoc
quam ornate tam sumptuose tibi exstruxerunt, in
quo et plures in vestibulis, monachorum more,
corpora sua reliquerunt, ut hic positi, splendido
cœlestique tabernaculo tuo advolverentur; te tan-
tum videre optantes, cum universo grege, pro di-
gnitatis mensura, quantum his concessum est, qui
e terra in solem ipsum aspiciunt : in Christo Jesu
Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et
adoratio, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et
semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ιδρύσατο, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα ἀποθέσθαι· ταφὴν
μὲν κατὰ τύπον θανάτου, μεταστὰς δὲ ὑπὲρ φύσιν
ἀνθρωπίνην (28), ἵνα καὶ τούτῳ δοξάσῃ Θεὸς τὸν ἑαυ-
τοῦ ἐραστὴν μάλα· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἐν τούτοις τὸ
καθαρὸν καὶ εὐώδες καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ
φέρον· τῇ δὲ ψυχῇ οὕσῃ ὡς ἀληθῶς ἡλίου φωτοει-
δεστέρα, ἀναπτὰς τῶν ἐνθενδε ἀγγελικῇ δορυφορίᾳ
εἰς ἐκείνον τὸν χῶρον μετελήλυθε τὸν αὐτῷ πρέ-
ποντα τῆς ἀρρήτου καὶ πρωτοφανοῦς ἀγαλλιά-
σεως.

stipantibus angelorum choris, ad locum transiit-
qui ipsam decebat, inenarrabilis illius primique ac lucentissimi gaudii.

ιβ'. Ἀλλ' ὦ μακαριώτατε, καὶ τρισμακαριώτατε,
καὶ παμμακαριώτατε Ἰωάννη, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγε-
λίου ἥλιος, ὁ βρυήρ τῆς θεολογίας ὁ ἀένναος, τῶν
ἀποστόλων ἀκρέμων (29), ἰσόπετρε (30), σὺ ἡμᾶς
οὐρανόθεν εὐμενῶς ἐπίδε, ὅσης τὰ ὧδε κατηφείας,
ἡφάνισται θυσιαστήρια ἐστεμμένα θείοις ἀγάλμασιν,
ἀφῆρηται ναῶν ἱερῶν εὐπρέπεια· ἡ εἰκὼν Χριστοῦ
καθύδριστα· ἐξουδένωται καὶ ἐν πόλεσιν καὶ ἐν χώ-
ραις καὶ κατ' οἴκους· πρὸς δὲ καὶ τῆς Θεομήτο-
ρος (31), καὶ οὗ τινος οὖν ἄλλου τῶν οἷος σὺ καὶ
μείων σοῦ θεοφόρων. Ὁδύρμῳ τὰ πάντα. Λάβε Πέ-
τρον, συμπάλαβε Ἰάκωβον, δεόμεθα· οἱ τρεῖς ἀεὶ
Χριστῷ συμπάρεδροι, μεταμορφουμένῳ, θαυματουργ-
οῦντι τὰ πολλὰ, ἀγωνιῶντι, προσευχομένῳ· ὡς ἤδη
τῶν ὁμοχώρων μυστικώτεροι, αὐτοὶ καὶ νῦν σὺν τῇ
λοιπῇ σεβασμίᾳ ἐννάδι τὴν ἁγίαν Τριάδα εὐμενῇ
ἡμῖν καταστήσασθε, ἐπιτιμῆσαι Χριστὸν τῇ πονηρᾷ
ταύτῃ θαλάσσῃ, ὡς ποτε τῇ Τιθεριάδι, γαλήνης εἰ-
ρηνοδώρου ἀντανισχύσεως, ἐπαναδραμεῖν τὰς ἑαυ-
τοῦ Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀρεσθεῖσαν τῆς
ὀρθοδοξίας ὠραιότητα· ἐμοὶ δὲ σὺ τῷ τολμητῇ, ὦ
μάκαρ, ὡς ἔπα ὀφλήσαντι οὐκ ἐπαίνεσαντι· καί
γε δέξαι τοὺς τόνδε σοι τὸν ναὸν ὁμοῦ μὲν περι-
καλλῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ περιουσίως ἐγείραντας· ἐν ᾧ
καὶ τὰ σώματα οἱ πλείους ἀσκητικῶς εἶσαν εἰς τὰ
προαύλια, ὡς ἐνταῦθα τῆς σῆς φανοτάτης οὐρανίου
σκηνῆς παραρρίπτειν δεῖ τοσοῦτον ἀξιουμένους σε
ἐρᾶν σὺν παντὶ τῷ ποιμνίῳ κατὰ διάμετρον ἀξίας,
ὅσον οἱ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀποβλέποντες· ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα,
τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
νων. Ἀμήν.

ADNOTATIO.

Igitur septem Theodori Studitæ panegyricas Orationes dedimus, quarum duæ Latine tantum editæ
fuerant, reliquæ nec Græce nec Latine. Ante nos tamen exstabant aliæ novem ejusdem Studitæ oratio-
nes. I. In crucem Domini, Gr. Lat. apud Gretserum op. *De cruce*, t. II, p. 231. II. In nativitatem Dei-
paræ, Gr. Lat. edita inter Damascenicæ, ut nos jam diximus, p. 54. III et IV. De adoratione SS. ima-

(28) Nota sunt, quæ de sancti Joannis extraordi-
nario obitus genere, vel etiam translatione aut re-
surrectione, narrant nonnulli veteres apud Sandi-
nium in *Hist. apost.* p. 189. Festum ejus μεταστά-
σεως est in Kal. Græco, die 26 sept. Laudes eidem
insignes dicit sanctus Cyrillus in homilia Opp. t. V,
part. II, p. 380.

(29) Illustratur hoc vocabulum ab inedito apud

me Jobi interprete cap. xiv, 7 : Ὁ ῥάδαμνός ἐστιν
παντὸς δένδρου τὸ ἄκρον, ὑπὲρ ἀκρέμονα λέγουσιν.

(30) Compar Petro honore apostolatus, non pri-
matus. Etenim primatum vindicat Petro ipse Stu-
dita in præcedentibus, nec non aliis locis in in-
dice Sirmondiano adnotatis.

(31) Luget Studita, ut in aliis passim scriptis,
Iconomachorum sui temporis scelera.

ginum duæ, Gr. Lat., quarum altera inserta ejus Vitæ cap. 65-73; altera cum Damascenicis prodit Basileæ an. 1575. V. In tertiam inventionem capitis sancti Joan. Bapt. Gr. Lat. a Combefisio, et Canguio. VI. In sanctum Bartholomæum apostolum, Latine tantum apud Dacherium *Spicil.* ed. nov. t. II, p. 12. Hanc Græce etiam vidit Allatius, incipientem: Μέγιστος ἀγὼν, προσθήσω δ' ἔτι, καὶ κλέος· eratque editurus libro sexto Symmictorum, teste Fabricio *B. G.* ed. vel. t. XIV, p. 123. Ea mihi quidem nondum occurrit, quanquam vix dubito quin lateat inter Allatii schedas Vallicellianas aut Barberinias. VII. Oratio epitaphica in Platonem magistrum suum, Gr. Lat. apud Bollandianos, t. I, April. Append. p. 46. VIII. Oratio item epitaphica in magnum Arsenium, Gr. Lat. apud eosdem Bollandianos, t. IV, Jul. die 19. IX. Oratio pariter epitaphica in matrem suam exstat inedita Græce in Metaphrastæ codice Parisiaco. Denique alia inedita in codd. Paris. de inventionem capitis sancti Joan. Baptistæ, teste Fabricio *B. G.* ed. nov. t. X, p. 472, a quo superiorum quoque notitia congesta fuit. Atque hoc fere est illud *Panegyricum volumen in dies festos Domini, nec non Deiparæ, et sancti Joan. Baptistæ*, quod inter Studitæ scripta memorat Michael monachus in Vita ejusdem cap. 38, quam habemus typis impressam. Mitto dicere de minoribus Sermonibus duplicis catecheseos, seu magnæ seu parvæ, quorum 135 edidit Latine Livineius, Græce unum Fabricius *B. G.* ed. nov. p. 470; tres item Græce auctor Catalogi codd. Nanian. p. 164. Inter Opera Theodori, quæ Sirmondus prelo parare videbatur, postremo loco video in elencho post præf. nominari fragmentum, *Confessio de Trinitate*. Reapse id fragmentum incipiens: Μὲν εἶναι τῶν ὅλων ἀρχήν, legitur sub Theodori nomine in cod. Vat. 620, et Ottob. Vat. 414. At in Vat. 2026, inscribitur Theodoretō. Eadem nominum varietas in Florentinis quoque codicibus occurrit, observante Bandinio Catalog. codd. Gr. t. I, p. 525. Sed revera nihil aliud est, id fragmentum, quam, ut ego comperi, compendium ex Theodoretī *Hæret. fab.* libro v consarcinatum.

MONITUM IN ORATIONEM SEQUEM

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 148.)

Dixeram superius, desiderare me Græcum textum panegyricæ Orationis, quam noster Studita de sancto Bartholomæo apostolo recitaverat. Ecce autem postea in codice prisco Vat. 1989, f. 238, qui fuit monasterii Cryptæ Ferratæ, Græce demum hanc orationem reperi, quanquam in fine uno folio mutilam: quæ quia ob editionis meæ complementum omittenda non erat, in hujus voluminis calce nunc collocatur. Ediderat olim Latine, interprete nimirum Anastasio Bibliothecario, Dacherius *Spicil.* ed. nov. t. II, p. 123, repetiveratque eam Combefisius *B. C.* t. VII, p. 755. Ego vero hunc ipsum Latinum textum in codice Lat. Vat. 1195, f. 268, legebam, et non sine aliquo fructu conferebam. Sane Anastasium nec Græcitis peritia satis commendat, nec ejus Latinitas lectores oblectat. Quamobrem textu nunc Græco invento, nova fuit curanda translatio, tum ob dicta Anastasii incommoda, tum etiam quia variantes Græci exemplaris lectiones identidem occurrebant. De nostro autem Studita in prævia epistola sic loquitur honorifice Anastasius. « Si quæris quis tanti sermonis habeatur expositor, libenter aperiā. Theodorus videlicet quidam sacerdos apud Constantinopolim urbem temporibus fuit Adriani et Leonis Romanorum pontificum, vir valde mirabilis, qui cum non solum fidei constantia, verum etiam scientiæ gratia et signorum polleret virtutibus, duorum imperialium insigniumque cœnobiorum, Studii scilicet et Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicæ sedis communione persistens, hæreticorum nœnias, et imperatorum vesaniam, fidei constantia, etiam tormentis affectus, virtute repressit; nec non et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit, inter quæ et sermonem hunc de S. Bartholomæo, satis utilem, obscuris dictionibus, Græco edidit famine, qui Græco vocabulo ἐγκώμιον dicitur, quod Latine præconium, sive laus, exprimitur. Qui ad Latinitatis notitiam fideliter translatus, etc. » Voluit ergo fideliter interpretari Anastasius, sed quam bene ei res successerit, illi agnoscent, qui nunc Græcum textum cum ejus Latinitate conferre voluerint, vel saltem nostras animadversiones legerint. Quod denique obscuritatis accusat Theodorum Anastasius, quanquam partim recte accusat, multo tamen ipse obscurior sæpe est et horridior interpretes.

Jam quod attinet ad prodigiosam reliquiarum translationem ex Armenia Liparim per Euxini et Ægæi fluctus, ea certe tot mirabilitatis coloribus pingitur, ut fidem ægre possit impetrare; qua super re prudenter scribit Tillemontius *Memor.* t. I, p. 381, nec non in adu. p. 649. Tum et ipse Baronius eadem de re locutus in *Martyr.* ad diem 25 Aug. concludit: « Sic omnia probet lector, ut quod bonum est teneat. » Celebris cæteroquin hæc narratio est in Græcorum menæis, historiis ac panegyricis; non tamen ex uno Studita hausta: etenim ipse Studita altius eam derivavit. Ecce enim historia hæc, etsi haud tot phaleris exornata, apud gravem auctorem S. Gregorium Turonensem legitur sexti sæculi hominem *De mir. martyr.* lib. I, cap. 33, cujus verba recitare pretium operæ est.

« Bartholomæum apostolum apud Indian passum, agonis ipsius narrat historia. Post multorum vero annorum spatia de passione ejus, cum iterum Christianis persecutio advenisset, et viderent gentiles omnem populum ad ejus sepulcrum concurrere, eique deprecationes assidue et incensa deferre, invidia illecti, abstulerunt corpus ejus, et ponentes in sarcophagum plumbeum, projecerunt illud in mare dicentes: Quia non seduces amplius populum nostrum. Sed providentia Dei cooperante per secretum operis ejus, sarcophagum plumbeum a loco illo aquis subvehentibus sublevatum, delatum est ad insulam, vocabulo Liparis: revelatumque est Christianis ut eum (s. apostolum) colligerent: collectumque ac sepultum, ædificaverunt super eum templum magnum. In quo nunc invocatus, prodesse populis multis virtutibus ac beneficiis manifestat. »

X.

A

I'.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ Laudes in gloriosum et sanctum Christi apostolum Bartholomæum.

1. Magnum quidem certamen, addam etiam et decus, cujuslibet sancti viri laudes contexere; quia cum major debeat esse testis illo cui dat testimonium, nunc inferior est quilibet, eo qui beatitudinem propter vitæ suæ exitum habet omni discrimine expertem. Verum enim vero etiam apostolum laudare, et quidem ex illustribus unum, quanti laboris erit, ut possit spiritus attolli contemplationibus, et dignis plaudere vocibus! Nam cujus sonus in universam terram sic exivit, ut verborum vi ad illius fines pervaserit, ejus certe necesse est ut laus pariter exaudiat. Porro ejusmodi operi quis par sit? quis tantum sibi fiduciæ sumat? quis tantum valeat? Etenim num quia nec Petrus nec Joannes est, ideo divus Bartholomæus exiliter est celebrandus, et non potius multa laude mactandus? Christi discipulum omnino audis, et procedentem non perhorrescis? veritatis testem intelligis, et eum qui celebrandus est non admiraris? Et quidem etiamsi unus de multis est, nihilominus inter Dei famulos laudibus excellit. Nonne quia in divino duodecapario numero mediū est, quasi (sol) inter lumina mundi late splendet? Est enim hic duodenarius numerus, harmoniæ citharæ similis, utpote qui parem similemque utrimque sonum theologiæ emittit. Vel si mavis, sicut in annuo circulo, uniuscujusque mensis, æqualis est utilitas quæ universim confertur, etiamsi propria quantitate et qualitate alter differt ab altero. Non est parvus hic laudatus noster, sed spiritus virtute sublimis; habens quemdam etiam in ipsa supputatione mysticum sensum, secundum arithmeticam regulam. Solus enim senarius numerus, ex nomade in suis partibus perfectus est, quibus ipsis completur, media scilicet sui parte triadem, tertia dyadem, sexta monadem efficiens.

2. Quod si etiam secundum Actuum apostolicorum dinumerationem ¹⁸, septimum eum ponamus, principium rursus est et vertex secundæ hexadis: atque hinc argumentari licet eum relationem ad Petrum habere: etenim ut in priore hexade, principium relationem habet ad finem; ita in posteriore hexade Bartholomæus summus est illorum qui post ipsum numerantur. Et videsis, charissime. Petrus docet gentes, Bartholomæus pari vestigio gra-

¹⁸ Act. 1, 13.

VARIAE LECTIOES.

^a Anastasius prave legebat διατάττειν ordinare. ^b Anastasius videtur legisse προτείντα, qui dicit qui misit illum.

NOTÆ.

(32) Mihi aliquantum obscurus videbatur locus. Anastasius (quidquid legerit) difficultate se feliciter expedit scribens: Sed majori devotione martyr quisque debetur attolli, in cujus beatificatione omnis sermo non sufficit. Sic et mox se gerit, quem vide.

(33) Cod. Gr. Vat. εὐποιεῖς. Sed patet Anastasium legisse rectius ἐννοεῖς, quia scribit sensu capis

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου Στουδίτου ἐγκώμιον εἰς τὸν ἑνδοξόν καὶ ἅγιον ἀπόστολον Χριστοῦ Βαρθολομαῖον.

α'. Μέγιστος μὲν ἄγων, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ κλέος οὐτινοσούν τῶν ἁγίων ἐπαινον ἐξυφάνασθαι, καθόσον μεῖζων ὁ μάρτυς ὀφείλων τοῦ μαρτυρουμένου καθίστασθαι, ἐνδεέστερός ἐστιν ἐνταῦθα ἅπας τοῦ τὴν μακαρισμὸν διὰ τῆς ἐκθιώσεως ἀνεπίληπτον ἔχοντος (32)· τὸ δὲ καὶ ἀπόστολον ἐπαινεῖσαι, καὶ τοῦτον τῶν ἐπιστήμων, πόσης ἂν εἴη τῆς ἐργωδίας, ὥστε τοῦ πνεύματος ἐπαρθῆναι ταῖς θεωρίαις, καὶ κροτῆσαι ταῖς μεγαλοφωνίαις· οὐ γὰρ ὁ φόβος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελέλυθεν, ὡς τῇ τῶν ῥημάτων δυνάμει διάττειν ^a τοῖς πέρασιν, δεήσειεν ἂν εἰκότως καὶ ὁ ἐπαινος ἐπ' ἰσῆς ἐξακουτίζεσθαι· καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; τίς εὐελπίς; τίς εὐσθενής; μὴ γὰρ ὅτι οὐ Πέτρος, οὐδὲν Ἰωάννης, ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ἤδη μικρολογητέος, καὶ οὐ πολλῆς χρήζων τῆς εὐφημίας; μαθητὴν Χριστοῦ ἀκούεις ὄλω, καὶ οὐ φρίττεις τὸν προϊόντα ^b; μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐννοεῖς (33), καὶ οὐ τέθηπας τὸν ἀδόκμον; καὶ μὴ εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἦν, ὅμως τῶν Θεοῦ θεραπέντων προρερέστερος τῶν ἐπαίνων· μὴ ὅτι τῆς θείας [δουδεκάδος] ἐστὶν ὁ μεσαίτατος (34), καὶ τῶν φαστήρων τοῦ κόσμου ὁ διαπρύσιος; ἔστιν γὰρ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἡ δυοκαίδεκάς, ὥσπερ ἐπὶ κιθάρας ἑναρμονίου ἐφάμιλλος, ἴσον καὶ ὅμοιον ἀμφοτέρωθεν τὸν ἦχον τῆς θεολογίας ἀναπέμπουσα· εἰ βούλει δὲ ὥσπερ ἐπὶ ἐνιαυσιαίου κύκλου ἐκάστου μηνὸς ἐπ' ἰσῆς τὸ χρήσιμον ἐν τῷ παντὶ συνεισφέροντος, καὶ ἰδίᾳ ἕτερος ἑτέρου ποσότητι τε καὶ ποιότητι ἔχει τὸ διάφορον· οὐκ ὀλιγοστέος ἡμῖν ὁ εὐφημούμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπηρμένος τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, ἔχων τι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπαριθμήσει μυστικὸν θεώρημα (35) κατὰ ἀριθμητικὴν μέθοδον· μόνος γὰρ ὁ ἐξ ἀριθμὸς τῶν ἀπὸ μονάδος τέλειός ἐστιν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, συμπληρούμενος ἐκ τῶν αὐτῶν· ἡμίσεως μὲν, τριάδος· τρίτου δὲ δυάδος· ἑκτου δὲ, μονάδος.

β'. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν Πράξεων ἀριθμοθεσίαν ἔξδομον αὐτὸν θελήμεν, ἀρχὴ πάλιν ἐστὶν καὶ κορυφή τῆς δευτέρας ἐξάδος· ὡς ἐντεῦθεν τεκμαίρεσθαι πρὸς Πέτρον αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἐξάδος, ἀναλογούσης τῆς ἀρχῆς τῷ τέλει (36)· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι κορωνὶς τῶν μετ' αὐτὴν ἀριθμουμένων. Ἄθρει γὰρ, ἀγαπητέ. Πέτρος μαθητεύει τὰ ἔθνη· ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος μετιχ-
νιάται τὰ ἴσα. Πέτρον ὥραῖοι οἱ πόδες τὰ ἀγαθὰ

(34) Respiciit ordinem quo nominantur apostoli apud Lucam cap. x.

(35) Mire Anastasius vocabulum θεώρημα intelligit Dei verba. Nam nec voc. *typum* quod sequitur in Anastasio, habet codex Vat.

(36) Anastasius nitide: *Principium reputatur in termino*; quod non displicet. Petri numerus primus refertur ad sextum ultimum.

εὐαγγελιζομένου, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαίου ἐϊσότερα^c εἰς τὰ μετέωρα θεολογοῦντος. Πέτρος τερατουργῶν τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος θαυματουργῶν τὰ ῥαγδαῖα. Πέτρος ἀνασταυροῦται, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος ἀντίποινα πάσχων κατατομεῖται· ὅσα ὁρᾷ Πέτρος, τσαῦτα ἐνεργεῖ Βαρθολομαῖος· ἐφ' ὅσα χωρεῖ μυστήρια ὁ Πέτρος, ἐπὶ τσαῦτα ἐμβατεύει Βαρθολομαῖος· ἐπ' ἰσῆς εἰς τὸ τῆς θεολογίας ἀνέησιν ὅρος· ἐπ' ἰσῆς θεμελιοῖ τὴν Ἐκκλησίαν· ἀντίρροπα ἔσχεν τὰ λοιπὰ θεῖα χαρίσματα. Δεῦρο γοῦν μελισσόμενος, γενοῦ εὐφορῶς^d (57) τοῦ λόγου ὦ μάκαρ· τράνωσόν μου τὴν γλῶτταν τοῦ μογιλάλου· δίδου μοι τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐγκωμίων τῆς σῆς μεγαλωσύνης· οὐχ ἵνα αὐτὸς προσλάβοις τι, ἔχων οἰκοθεν τῶν μακαρισμῶν τὸ πλήρες, ἀλλ' ἵνα ἀφοσιωθῇ ὁ πόθος τοῦ προστεταχότος (58)· καὶ ἵν' ἐγὼ ὁ πενιχρότατος παῖς σου πατρικῆς εὐχῆς ἀπολαύσαιμι, ἐπαίνῳ τὸν σὸν ἔπαινον συγχροτοῦντος (59)· οὐ γὰρ οἶόν τε ἀμέτοχον φωτισμοῦ μεμενηκέναι τὸν πρὸς τὰς αὐτὰς τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος ἀνανεύοντα τὰς κόρας.

γ'. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλοθεν τῶν ἀποστόλων διαιληφὼς μέρος τῆς οἰκουμένης ἐν τῷ κτρύγματι τῆς θεογνωσίας, καὶ πάντες τὸ πᾶν διανειμάμενοι, στρατηγὸι ὤφθησαν ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ καθεστήκασιν ἄρχοντες· *Καταστήσεις γὰρ αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν*, τὸ Γράμμα προσηγόρευσεν. Τῷ τοίνυν εὐφημουμένῳ κλῆρος καὶ μερὶς, ὁ τῆς Ἀρμενίας χώρος, ὁ ἀπὸ Εὐλάτ μέχρι Γαβαῖθ, ἐν πολλοῖς ἔθνεσί τε καὶ πόλεσι περιοριζόμενος· τοῦτον τοιγαροῦν, ἀποστέλλοντα τὸν Κύριον, ἐκεῖνα δοκῶ μυστικῶς φθέγγεσθαι· Ἄπιθι, ὦ μαθητά, πρὸς τὸ κήρυγμα, ἔξιθι πρὸς πόλεμον, χώρησον^d πρὸς κινδύνους· κήδου^e μου τὸ πλάσμα, ὃ οἰκτεῖρας ἐνηνθρωπίσθης, καὶ ὑπὲρ οὗ θάνατον εἰλόμην τὸν ἐπονείδιστον· ἐγὼ τὸ πατρικὸν ἔργον τετελείωκα, πρωτομάρτυς τῆς ἀληθείας γενόμενος· ὑμῶν, τὸ ἐνδέν^f ἀναπληρῶσαι τῶν ἐμῶν ὑστερημάτων, καθ' ὁμοίωσίν μου τελουῦντας· μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον· παραζηλοῦ τοῦ Δεσπότου σου τὰ πάθη· αἵμασιν αἷμα κάθες· σαρξίν^g σάρκας προδίδου· πάντα ὅσα ὑπήνεγκα, ἀντιπεπονθῶς, ὑπόδειξον ἐν αὐτῷ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματα^h τοῦ ἐμῶ χαρακτῆρος· ὅπλα σοι ἔστω τὸ φιλόανθρωπον ἐν τοῖς ἀπανθρώποιςⁱ, τὸ ἡμερον ἐν τοῖς λοιδοροῦσιν, τὸ ἀνεξίκακον ἐν τοῖς κτείνουσιν· ὡς πρόσβατον ἐν μέσῳ^d λύκων γινόμενος, ὡς ὀπλίτης τεθηγμένος τῇ εὐανδρείᾳ. Οὐκ ἠπειθήσεν ὁ Ἀπόστολος, οὐκ εἶπεν πῶς

¹⁹ Psal. XLIV, 17.

VARIAE LECTIONES.

^c Anastasius *æque jucundi*, quasi legerit ἡδύτερα. ^d Prave Anastasius *capax esto periculorum* sensu ambiguo verbi χωρέω deceptus. ^e Cod. Gr. Vat. κήδομαι. Sed constat Anastasium legisse κήδου. ^f Anastasius *necessarium*, quasi a δέον. ^g Anast. *cruciatibus*, quasi ab αἰχισμοῖς. ^h Anast. *manifestas actiones*, sic intelligens γνωρίσματα. ⁱ Anast. *male sudoribus*. ^j Anast. *nancisci poterit*, non bene intellecto verbo περὶσιμι.

NOTÆ.

(37) Cod. Gr. Vat. εφορός, sed sequor Anastasium qui interpretatus est *ferax*, ab εὐφορός.

(58) Hinc item apparet Theodorum adhuc juvenem mandato sui hegumeni has conciones panegyricas dixisse. Hic tamen in alia prorsus abit Anastasius:

A ditur. Petri speciosi sunt pedes bona evangelizantis, sed et Bartholomæi pares sunt gressus sublimia de Deo loquentis. Petrus magna prodigia edit, sed et Bartholomæus miracula grandia patrat. Petrus crucifigitur, sed et Bartholomæus tormenta paria perpessus, capite minuitur. Quantum Petrus, tantumdem Bartholomæus operatur. Quot capessit mysteria Petrus, totidem decurrit Bartholomæus; qui et æque theologiæ montem conscendit, æque Ecclesiæ fundamenta jacet, paria denique habuit reliqua etiam Dei charismata. Adesto igitur propitius, orationem suppedita, o beate; expeditam fac linguam meam balbutientis; da mihi magnitudinis tuæ collaudandæ materiam; non quo tu inde aliquid proficias, habens intrinsecus beatitudinum plenitudinem, sed ut illius qui mihi mandavit desiderium adimpleatur; atque ut ego pauperculus famulus tuus paternis precibus fruam, in laude celebritatis tuæ. Neque enim fieri potest, ut is expers luminis maneat, qui ad splendores solaris radii oculorum aciem intendat.

3. Itaque apostolorum alius aliam mundi partem sortitus ad prædicandam Dei novitiam, atque universum inter se partiti, duces reapse apparuerunt, et universalis regis Christi principes sunt constituti: *Constitues enim eos principes super omnem terram*, inquit Scriptura¹⁹. Huic autem laudato nostro sors portioque Armeniaca regio obigit, ab Evilat usque Gabaoth, multis populis urbibusque distincta. Hunc ergo dum mitteret Dominus, videtur mihi sic mystice allocutus: Perge ad prædicationem, discipule, proficiscere in bellum, vade ad pericula. Consule creaturæ meæ, quam ego miserans factus sum homo, proque ea mortem turpissimam subii. Ego imperatum a Patre opus consummavi, primus testis veritatis factus. Officii vestri est, quod deest supplere; et quæ ego reliqua feci, pari opere complere. Magistrum tuum imitare, Domini tui passiones æmulare, sanguinibus sanguinem retribue, carnibus carnem repende: quantum ego pertuli, tantumdem tu patiens, ostende in te ipso perspicua lineamenta formæ meæ. Arma tibi sint humanitas inter inhumanos, mansuetudo inter conviciatores, patientia inter homicidas, tanquam ovis in medio luporum effectus, miles fortitudine animi exacutus. Non negavit obedientiam apostolus; non dixit: Quomodo superabit lupos agnus, unus mille, extraneus urbium procures,

Sed ut quoquomodo declaretur amor circa te divinitus prædestinatus. Num legebat προστεταχότος?

(39) Græcam phrasim hic non satis expedio, vel locus fortasse corruptus est. Sequor igitur Anastasium qui aliter legisse videtur.

domo expers præfectos, reges homo nihil præter unicam tunicam gestans? sed tanquam fidelis famulus Dominico mandato obsequens, discedit lærus, nihil secum ferens, præter pretiosum Christi nomen, cujusvis armaturæ loco.

4. Igitur ad destinatam sibi regionem delatus, quanta ibi fecerit, quanta pertulerit, dicet oratio nostra, partim ex antiqua traditione, partim secundum evangelicorum mandatorum analogiam. Nam si lux mundi erat, utique lucis opera fecit inter tenebricosos: et si sal terræ, sine dubio irrationales gentes sale condiens, mundavit: et si operarius appellatus fuit, sequitur ut spiritalem agriculturam fecerit. Quod vero communiter dictum fuit, id de singulis etiam personis accipi, æquis-simum est. Propterea specta illum sub allegoria, modo terram haud bobus quidem ferrum trahentibus arantem, sed linguæ vomere rationalia arva fodientem, jugo scilicet contemplationis simul et actionis: neque serentem caducum aliquid aut corruptibile, sed fidei doctrinam in profunda cordium jacentem. Modo autem hortos vineasque Domini plantantem, quæ mox recepta doctrina in melius profecerunt, et ex novellis lapsu temporis ad fructificationem provenerunt. Modo etiam more medici remedia idonea suppeditantem, vel quomodocunque volueris, cæco illuminantem, leprosos mundantem, febres depellentem, facilem claudis gressum cæcos tribuentem, surdis auditum, varia demum morborum genera sanitatibus incorruptilibus in naturalem valetudinem restituentem. Quin etiam cerne ipsum pastoralī forma assumpta, gregem Deo conservare, deducendo, revocando, curam gerendo, defendendo, bestias hæresum dæmonumque turbas arcendo: imperfecta adhuc rigando jugiter, educando ut crescant in ætatem Christi, spinas intellectuales evellendo, sarmenta impietatis comburendo, vallos dogmaticos subjiciendo, sæpes didacticas circumponendo, et quidquid aliud usuū est, providendo. Idem et fabricator est et architectus ædificii ac fabricæ non manufactæ, templorum Domini dico quæ in spiritu et veritate construuntur, atque in populum eximium, sectatorem bonorum operum, perficiuntur.

5. Intuere mecum oppida et habitacula, quæ ille præceps populi seductor in infidelitate olim detinebat, intuere hæc, inquam, Dei notitia tanquam turribus instructa, et adversariorum insidias facile repulsas, arva segetibus consita, vineas racemis nigrescentes, hortos florentes, ægros morbo quolibet et omni languore expeditos. Tales sunt hujus

περιέσεται: ἡ δ' ἀρνὸς τῶν λύκων, ὁ εἷς τῶν μυριάδων ὁ ξένος τῶν πολυούχων, ὁ ἀνέστιος τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων ὁ μονοχίτων; ἀλλ' οἷα θεράπων πιστὸς τῷ Δεσποτικῷ καταπειθῆσας προστάγματι, ἀπεισιν χαίρων, οὐδὲν ἐπιφερόμενος μεθ' ἑαυτοῦ ἢ μόνον τὸ τοῦ Χριστοῦ πολυτίμητον ὄνομα, ἀντὶ παντὸς ὄπλου.

δ'. Τοίνυν καταλαβὼν τὸ κεκληρωμένον ἔδαφος, ὅσα ἐκείσε ἔδρασεν, ὅσα ὑποίσας ἔγχευεν, ἱστορήσειεν ὁ λόγος, τὰ μὲν κατὰ παράδοσιν ἀρχαιολογίας, τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων· εἰ γὰρ πέλει φῶς τοῦ κόσμου, δῆλον ὅτι τὰ φωτὸς δέδρακεν ἐν τοῖς ἀφωτίστοις· καὶ εἰ ἄλλας τῆς γῆς ὑπάρχει, δῆλον ὅτι ἔθνη ἄλογα ἀλίσσας ἐσάρωσεν· καὶ εἰ ἐργάτης ὠνόμασται, ἀκολουθῶς γεωργίαν πνευματικὴν τετέλεκεν· ὃ δὲ κατὰ κοινοῦ εἴρηται, καὶ καθ' ἑνὸς προσώπου λαμβάνειν εὐλογώτατον· οὐκ οὖν ὅρα αὐτὸν κατ' ἀλληγορίαν· πῇ μὲν, οὐ γὰρ ἀροῦντα ὑπὸ βουσὶν ἔλκουσιν τὸ σιδήριον, ἀλλὰ τῷ τῆς γλώττης ἀρότρῳ λογικᾶς ἀρούρας διαλακτίζοντα, τῷ ζεύγει δηλονότι θεωρίας καὶ πράξεως· οὐδὲ σπείροντά τι τῶν ἀπορρύτων καὶ φθειρομένων, ἀλλὰ τὸν τῆς πίστεως λόγον εἰς βάθος καρδιακὸν κατατιθέμενον· πῇ δὲ, φυτουργοῦντα παραδείσους καὶ ἀμπελῶνας Κυρίου, τοὺς ἤδη τῇ εἰσδοχῇ τοῦ λόγου πρὸς τὰ κρείττονα τὴν ἐπίδοσιν ποιησαμένους, καὶ ἀπὸ νεογνίας εἰς τὴν κατὰ καιρὸν καρποφορίαν ἀναδιδόμενους· καὶ ποτὲ μὲν λατρικῶς διαγινόμενον, καὶ καταλλήλως ἀλεξιτήρια προσβαλλόμενον, ὁποτέρως ἂν βούλῃ^κ, τυφλοὺς ὁματουῦντα, λεπροὺς καθαίροντα, πυρετοὺς ἀπελαύνοντα, χωλεύουσιν εὐδατεῖν παρεχόμενον, κωφεύουσιν τὸ ἀκροατήριον, τὰ τῶν λοιπῶν νοσημάτων πολυπήμονα εἶδη, ἄχεσιν ἀφθόροις^ι ἀποκαθιστῶντα εἰς τὸ κατὰ φύσιν· καὶ μέντοι ποιμαντικὴν ἔξιν ἀναλαμβάνοντα, καὶ ποιμένα Θεῷ καταρτίζοντα^μ, καθηγούμενον, ἀνακαλούμενον, ἐπιμελούμενον, προπολεμοῦντα, ἀποσποδύοντα θήρας αἱρέσεων, δαιμόνων τε φάλαγγας· ὅσα τε ἐν μέσῳ ἀρδεῦσαι ἀεννάως, χειραγωγῆσαι^ν αὐξομένους τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικίᾳ, ἀκάνθας νοητὰς ἐκτίλλαι, ὕλας ἀσεθείας ἐμπρῆσαι^ο, χάρακας δογματικούς ὑπερεῖσαι^ρ, φραγμοὺς διδακτικούς περιθέσθαι, καὶ εἰ τι ἄλλο τῶν δεόντων ἐφεπόμενον καταθρῆσαι. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ οἰκοδόμος, καὶ ἀρχιτέκτων οἰκοδομῆς καὶ τεκτονίας ἀχειροποιήτου, τῶν διὰ πνεύματος, λέγω, καὶ ἀληθείας ἀναδεδωμνημένων ναῶν Κυρίου, καὶ καταρτιζομένων εἰς λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

ε'. Σκέψαι μοι τὰς πόλεις καὶ τὰς κατοικεσίας ἃς πάλαι ὁ λαόπλανος^ρ τῇ ἀπιστίᾳ κατεῖχεν ἡλίδατος, πυργωθεῖσας ἐν θεογνωσίᾳ, καὶ τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλὰς ῥᾶον ἀποπεμπομένας, τὰ λήϊα τεθηλότα, τοὺς ἀμπελῶνας περκάζοντας, τοὺς παραδείσους κυπρίζοντας, τοὺς νοσούντας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν τεθεραπευμένους. Ταῦτα τὰ τοῦ Ἀπο-

VARIAE LECTIONES.

^κ Anastasius aliud legebat, quia scribit duplici sanitate, quasi ἀμφοτέροις. ^ι Anastasius: Verum eundem nosse velis, ^μ Anast. Deo perficiente. ^ν Anastasius præpostere rigare manu, educare crescentes. ^ο Anast. silvas impactas secando, nescio quid aliud legens. ^ρ Cod. ὑπὲρῖσαι. Videant ergo grammatici. ^ρ Anast. prave populus seductus. Item sequentia apud Anastasium perversa videntur.

στόλου, ὡς ἂν εἴποι τις, προτέλεια καὶ ἐκφόρια, τη-
 λικοῦτοι οἱ ἀγῶνες, οἱ ἰδρῶτες, οἱ πόνοι καὶ ταῦτα
 ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν ὕβρε-
 σιν καὶ ὀνείδεσιν, ἐν φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς, ἐν διω-
 γμοῖς καὶ ἀπαγωγαῖς ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἐκ πόλεως
 εἰς πόλιν, ἐκ θεάτρου εἰς θέατρον, ἐν βασάνοις καὶ
 αἰκισμοῖς, ἐν φόβῳ καὶ μαχαίρᾳ τε τελευταῖον· ἀφ'
 ὧν γὰρ ἐχρῆν ἀμείβεσθαι ἀγαθοῖς τὸν διδάσκαλον,
 τὸν σωτῆρα, τὸν ἱατρὸν, ὑπὲρ τούτων εἰσπράττον-
 ται τὰ δεινὰ· προπηλακίζουσι, παΐουσι, πλήττουσι,
 κολάζουσι, ξέουσι· τί οὐ λέγοντες; τί οὐκ ἐπινοοῦν-
 τες; τί οὐ πράττοντες; τί οὐκ ἐπεξευρίσκοντες τῶν
 ὅσα εἰς ὀριμυτέραν κάκωσιν καὶ ἀνίας ἐπεξεύρεσιν;
 βαβαὶ τῆς ἀπηνίας! φεῦ τῆς θηριομανίας! οἷους τοὺς
 μισθοὺς τῷ θεραπευτῇ προσήγαγον οἱ ἀναβλέψαν-
 τες, οἱ εὐακοήσαντες, οἱ εἰκοδομηθέντες, οἱ καταρτι-
 σθέντες· ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν, ἀντὶ εὐλογίας κατ-
 ἄραν, ἀντὶ δώρων ποινάς, ἀντὶ ἀναπαυστικῆς ζωῆς
 τὸν πικρότατον μόνον (40). Φασὶν γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ
 πολλὰς καὶ ἀνηκέστους ὑποῖσαι κολάσεις, ἐκδεδάρ-
 θαι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν εἰς θύλακος εἶδος· εἰθ' ὕστερον
 ὑπὸ τῶν πιστῶν τετάφθαι· ἵνα κἀνταῦθα πρῶτανις
 καὶ μετὰ πότμον φανείῃ ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ κήρυξ. Οὐ
 γὰρ ἐπεὶ μετῆλθεν τῶν τῆδε, ἡμέλει τῶν κτεινάντων,
 ἀλλ' ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς ὅσον ἦν καιροῦ, ἐξεκαλεῖτο
 ταῖς θαυματουργίαις τοὺς ἀπολισθαίνοντας, προσ-
 ῥηκειοῦτο τερατουργίαις τοὺς ἀπεστραμμένους· τὴν
 δὲ θηριότροπον γνώμην, τὴν ἀμελιχτον καρδίαν, οὐ-
 δὲν τὸ ἀνακτοῦν, οὐδὲν τὸ ἀνασυράζον, ἡνίκα εἰς
 βάθῃ κακῶν εἴη ἐμπεπτωκυῖα.

ς'. Τί γὰρ τὰ ἐξῆς; μαίνονται κατὰ τοῦ ἱεροῦ
 ἐκείνου σώματος· θυμομαχοῦσι κατὰ τοῦ ἱαματουρ-
 γοῦντος λάρνακος· ἀποπέμπονται τὸ ἱατρεῖον οἱ
 ἀσθενοῦντες, οἱ τυφλοὶ τὸν χειραγωγόν, οἱ μυωπά-
 ζοντες τὸν φωτοδότην, οἱ ναυαγοῦντες τὸν κυβερνή-
 την, οἱ θανατούμενοι τὸν ζωοποιοῦντα. Καὶ τοῦτο
 πῶς; ῥίπτουσιν κατὰ πόντον, ὡς ἂν μὴ εἴη τις ὁ
 πρὸς αὐτοῦ εὐεργετησόμενος· ταιοῦτο γὰρ τῶν
 βασχαινόντων τὸ πάθος, μηδὲ τὴν ἐθελούσιον ἀπ-
 ὤλειαν, σωτηρίαν ἐτέρων ἀνεχομένων γενέσθαι (41).

Ἀλλ' ὁ διὰ Δαβὶδ πόρρωθεν ἀναφωνήσας· Ἐν τῇ
 θαλάσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι
 πολλοῖς, καὶ τὰ ἰχθυή σου οὐ γνωσθήσονται· κἀν-
 ταῦθα τὴν ὑγρὰν βατὴν τῇ λάρνακι παρσκευάσεν·
 καὶ ὁ Πέτρος ὁ μέγας περιπατῶν ἐν τῇ θαλάσῃ
 καλοῦντος πρὸς αὐτὸν Χριστοῦ ἐφάνη· τοῦτο ὁ θεῖος
 Βαρθολομαῖος ὧδε τῇ λειψανοφόρῳ λάρνακι πεζεύων
 κατὰ κυμάτων δέδεικται. Ὡ τοῦ θαύματος! ὦ τῆς
 μεγαλουργίας! ἐξορμήσας γὰρ ἐκ τῶν χώρων Ἀρ-
 μενίας ἡ λάρναξ σὺν τέσσαρσιν μαρτυρικοῖς ἄλλοις
 ἐφ' ὁμοίαις ταῖς σημειουργίαις ἐκριφέισαι, καὶ
 διὰ τῆς αὐτῆς θαλάσσης ἀμφοτέρων ποντοπορη-
 σάντων, προηγούμενων τῶν τεττάρων, καὶ οἶονεὶ
 ὀψικευόντων τῷ Ἀποστόλῳ, ἐκκλινεῖς τὰ ἐπέχεινα

A apostoli, ut ita dicam, frugum primitiæ, tot tantaque
 certamina, sudores, labores: et quidem in fame et
 siti, in frigore et nuditate, in contumeliis et con-
 viciis, in carceribus et vinculis, in persecutionibus
 et abductionibus de loco in locum, de civitate in
 civitatem, de theatro in theatrum, in tormentis et
 cruciatibus, in cæde denique et gladio. A quibus
 enim oportebat remunerari magistrum, servatorem,
 medicum, ab his contra is ad poenam expetitur:
 hunc pedibus proterrent, pulsant, feriunt, ex-
 cruciant, excoriant. Quid non dicunt? quid non
 excogitant? quid non intentant? quid non mo-
 liuntur ut acerbius molestiusque noceant? Hem
 sævitiam! hem ferinam rabiem! Qualem mercedem
 rependunt medico suo qui visum, qui auditum
 receperant, qui instaurati confirmatique fuerant!
 pro honore ignominiam, pro benedictione male-
 dictum, pro donis poenas, pro tranquilla vita
 acerbissimam necem. Aiunt ipsum multos into-
 lerandosque cruciatus perpessum, ab impiis ex-
 coriatum in modum follis, et a fidelibus postea
 sepultum, ut hinc etiam patronus post obitum,
 magnus hic Dei prædicator appareret. Neque enim
 postquam hinc absecessit, carnificum suorum curam
 omisit, sed veluti pastor bonus, prodigiis omni
 tempore invitabat perditos, ad se miraculis trahebat
 aversos. Atqui ferinam mentem et immite cor, nihil
 placat, nihil reconciliat, simul ac in profundum
 malitiæ deciderit.

C 6. Quia enim postea? Adversus sacrum corpus
 insaniunt, et contra arcam, sanitatum fontem, fu-
 runt: expellunt medicum ægroti, cæci ducem, cæ-
 cutientes illuminatorem, gubernatorem naufragi,
 perempti vivificatorem. Et quomodo hoc? In mare
 projiciunt, ne quis ab eo deinceps beneficium acci-
 piat. Tale enim est invidorum vitium, ut vel suo
 voluntario exitio, alienam salutem impedire velint.
 Sed qui per Davidem olim clamaverat²⁰: *In mari
 viæ tuæ, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia
 tua non cognoscentur*; nunc quoque marinum hu-
 morem arcæ gradibilem fecit. Et magnus quidem
 Petrus in mari ambulare, vocante eum ad se Christo,
 conspectus est²¹: idemque fecisse apparet Bartho-
 lomæum in arca reliquias suas gestante, quasi, in-
 quam, pedestri itinere fluctus calcasse. O miracu-
 lum! o grande portentum! Etenim ex Armeniæ
 terris discedens arca cum aliis martyrum quatuor
 ob paria miracula ejectis, et idem mare sulcantibus,
 præcedentibus his quatuor et quasi obsequium apo-
 stolo præbentibus, ventum est, declinata superius
 Sicilia, ad insulam nomine Liparim, et Agathonī
 sanctissimo illic episcopo per visum ostensæ sunt.
 Quis unquam audiit tantum miraculum? Cui tale

²⁰ Psal. LXXVI, 20. ²¹ Matth. XIV, 28.

(40) Hic nonnulla sequuntur in interpretatione
 Anastasii, quæ Græcus codex Vaticanus non habet.

(41) Videtur locus sensum quem nos scripsimus

postulare. Græca tamen verba non satis respon-
 dent.

tantumque prodigium innotuit? Miraculum cumu-
latur miraculo. Quippe orat (λιπαρεῖ congruenter
suo nomini) insula tacitis fortasse ut credibile est
vocibus clamans sic: Veni ad me pauperculam, o
dives sanctissimi Spiritus thesaure: veni ad me
indigentem, o pretiosa margarita: veni ad me sup-
plicem, tu qui ab aliis iniquissime expulsus es:
mecum habita, et habitatoribus affluam: meas
urbes tuere, et populi multitudine abundabo: tuum
mibi nomen inscribe, et ubique terrarum celebris
fiam. Alit te luminare expulerunt, ast ego tenebri-
cosa tuum lumen exopto: alii tua vivorum sermo-
num mensa fructi sunt, ast ego reliquiis tuis, ceu
catellus micis, inhio.

ἀπώσαντο, ἀλλ' ἐγὼ σου τοῦ φάους ἐφέμαι ἢ στυγνάζουσα· οἱ ἄλλοι σου τῆς τραπέζης τῶν ζώντων
λόγων ἀπολελεύχασιν, ἀλλ' ἐγὼ σου τῶν λειψάνων ὡς κυνάριον ψιχίσασθαι γλίχομαι.

7. Post ista, cæteros martyres quasi suos stipa-
tores retro ablegavit apostolus, unum quidem no-
mine Papinum Mylas urbem Siciliæ misit: alium
cui nomen Luciano, Messanam: duos reliquos ad
Calabriæ littora, Gregorium urbi Columnæ, Acacium
urbi Calæ appellatæ destinavit: ut singuli in sin-
gulis oppidis incolarum forent protectores, ubi
reapse ad hunc usque diem beneficiis inclarescunt.
Ipse autem Bartholomæus, tanquam rex propriis
laribus in pace potitus, ad vocantem se urbem ac-
cessit, ubi splendide receptus fuit, multis cum fa-
cibus, odoribus, hymnis a cunctis civibus ipsi læ-
tanter occurrentibus. Deinceps vero haud ulterius
arca procedebat; nam trahentibus illis, ipsa erat
immobilis. Tristitia gaudio successit: in anxietate
erat populus. Sed rem expeditam impetravit: etenim
*Prope est Dominus invocantibus eum*²². Duabus ergo
arcam trahentibus castis buculis, illic reposita est,
ubi sacrum divi templum statim fuit ædificatum:
quo vix absoluto, ingens miraculum contigit. Nam
cum Vulcanus, ut appellant, pene insulæ contiguus,
incolis damno esset, invisibili recessu, quasi per-
tractus, stadiis septem in pelagus se subduxit;
quod miraculum tractu illo quasi recedentis fluvii
usque ad hanc diem prædicatur.

8. Porro quot et quanta deinceps mirabiliter
operatus sit, aut mira faciens hactenus operetur
circa eos qui diversis languoribus et infirmitatibus
obstricti ad ipsum fide confugiunt, nec necessarium
est dicere ob prolixitatem [Vat. Lat. *prolixionem*]
tractatus, nec incredibile audienti, cum pignus ex
uno habeat aliorum exhibitiones mire gestorum.

²² Psal. cxliv, 28.

VARIÆ LECTIONES.

† Men. Gr. Ἀμύλλαν. * Men. Gr. Κολήμνη. † Men. Gr. Ἀσκάλους.

(42) Sensus vocabuli λιπαρεῖ, et in eo lusum,
non intellexit hic Anastasius.

(43) In *Menæo* Gr. die 23 Augusti Παππιανόν.

(44) Huc usque mutilus codex Vat. Gr. pertin-
git. Verba pauca reliqua Græca sumpsit ex Aucta-
rio novissimo Combefisii p. 400, qui narrationem
reversionis reliquiarum S. ap. Bartholomæi Gr. et
Lat. edidit, excerptam olim a nescio quo ex hac
Studitæ nostri oratione, sed pro libito interpo-

Σικελίας πρὸς τὴν τῆς Λιπάρεως καλουμένην νητον.
δι' ἀποκαλύψεως τοῦ τηνικάδε ἐπισκοποῦντος ὁσιω-
τάτου Ἀγάθωνος ὁρώμεναι. Τίς ἤκουτίσθη τηλικού-
τον τερατούργημα; τίς ἐδιδάχθη τηλικαύτην θαυ-
ματουργίαν; θαῦμα ἐν θαύματι· λιπαρεῖ (42) γάρ
οἶον ἢ φερώνυμος νῆσος, τοιαῦτα τυχόν πρὸς αὐτὸν
ἀλαλήτοις φωναῖς ἐπιβοῶσα· Δεῦρο πρὸς μὲ τὴν
πτωχεύουσαν ὁ τρισόλβιος θησαυρὸς τοῦ παναγίου
πνεύματος· δεῦρο πρὸς με τὴν ἀγέραςτον ὁ πολυτίμη-
τος μαργαρίτης· δεῦρο πρὸς με τὴν δυσωπήτριαν
ὁ παρ' ἄλλων ἀποπεμπόμενος ἀνομότατα· ἐνοικί-
σθητί μοι, καὶ πολιοικισθήσομαι· πολιούχησόν με,
καὶ πολυανθρωπισθήσομαι· ὀνοματίσθητί μοι, καὶ
πανταχοῦ ἐξηχηθήσομαι· οἱ ἄλλοι σε τὸν φωστῆρα

ζ'. Πρὸς ταῦτα ὡσπερ τινὰς δορυφόρους, ἄλλον
ἀλλαχοῦ τῶν μαρτύρων εἰς τοῦπίσω παραπεμφάμε-
νος ὁ Ἀπόστολος, τὸν μὲν Παπίνον (43) τοῦνομα εἰς
Μεῖλάν· τὴν πόλιν Σικελίας· τὸν δὲ ἐν Μεσσήνῃ Λου-
κιανὸν τῇ κλήσει· ἐκάτερον αὖτε ἐν τῇ Καλαβρί-
τιδι γαίᾳ· Γρηγόριον μὲν ἐν Κολύμνῃ· τῇ πόλει·
Ἀκάκιον δὲ εἰς Κάλας· καλουμένην· ὡς ἂν ἑκα-
στος ἐν ἐκάστη ἢ προασπιστῆς τῶν οἰκητόρων, ὅ-
περ καὶ μέχρι τήμερον διαλαμβάνουσιν ταῖς ἐπικου-
ρίαις· αὐτὸς, ὡς ἂν τις βασιλεὺς οἰκειᾶς ἀναπαύλης
μεταληψόμενος, προσώρμησεν τῇ καλούτῃ, ὑπεδέ-
χθη περιφανῶς πολλοῖς λαμπτήρσιν, εὐωδίαις τε καὶ
ὕμνολογίαις, ἀπάντων τῶν ἐκεῖσε ὑπαντησάντων ἐν
ἀγαλλιάσει. Τὸ δὲ ἐξῆς οὐ προῆει ἡ λάρναξ· οἱ μὲν
γὰρ εἶλκον, ἡ δὲ ἦν ἀκίνητος· διεδέξατο τὸ περιχα-
ρὲς ἡ λύπη· ἐν ἀπορίᾳ ὁ λαός· ἐπέτυχεν τὸ ἐξευρε-
θέν· Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν·
δύο τοίνυν δαμάλεσιν ἀγναῖς ἀναληφθεῖσα ἀπετέθη,
ἐνθα ὁ ἱερὸς αὐτοῦ οἶκος αὐτίκα ἐνιδρύνθη· καὶ ἅμα
τῷ ἀπαρτισμῷ, καὶ τὸ θαῦμα ἐξαίσιον· ἐπειδὴ τοί-
νυν ὁ καλούμενος Βουλκάνος ἐχέκολλος ὢν σχεδὸν τῇ
νήσῳ, βλαπτικὸς ὑπῆρχεν τοῖς περὶ τοὺς, ἀπῶστο
δορασίᾳ καὶ οἶον ἀποσυραῖς ὑπεξέστη σταδίοις ἐπὶ τὰ
πρὸς πόντον (44) τοῦ παρασυρμοῦ ὡσπερ ποταμίου
ρεύματος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακηρύττον-
τος.

Τὰ μετέπειτα (45) ὅσα καὶ ἡλίκα τε θαυματούργ-
γηκεν, ἢ θαυματουργῶν ἐστὶ πρὸς τοὺς πίστει φοι-
τῶντας μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν διαφόροις νόσοις καὶ μα-
λακίαις ἐνισχημένους, οὔτε πρὸς ἡμῶν τὸ λέγειν, διὰ
τὸ μακρογορῆς, οὔτε πρὸς τοὺς ἀκούοντας τὸ ἀπειθεῖς
ἐνέχυρον, τοῦ ἐνὸς τὰς περὶ τῶν ἄλλων συγκαταθέ-
σεις ἔχοντος. Ἀλλὰ χαίροις (46), ὦ μάκαρ μακαρίων

latam.

(45) Quæ sequuntur, deficiente jam textu Græco
ob codicis imperfectionem, prosequimur cum Ana-
stasii utcumque impolita ac semibarbara transla-
tione, collato tamen et interdum ascito codice
Lat. Vat.

(46) Ex Græco χαῖρε et χαίροις, ut diu ingemi-
nat Theodorus etiam in oratione 6.

τρισμακάριστε Βαρθολομαῖε· χαίροις, τὸ θεοσεϊκελον μίμημα τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Χαίροις, τὸ θεοφεγγές ἀγλαῖσμα τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας· χαίροις, τὸ εὐηχέστατον ὄργανον τῆς τοῦ Πνεύματος μελωδίας· χαίροις, τὸ πολύχωρον καὶ γλυκύκαρπον κλῆμα τῆς τοῦ Χριστοῦ ζωηρᾶς τε καὶ πατρογεωργήτου ἀμπέλου· χαίροις, ὁ ἀξιοχρεως θεράπων τοῦ Δεσπότης τῶν ἀπάντων· χαίροις, ὁ ἀξιοπόθητος φίλος τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου· χαίροις, ὁ σοφόρειθρος καὶ πολυάρδος ποταμὸς τοῦ νοητοῦ παρὰδεῖσου· χαίροις, ὁ ἐμπειροθήρατος ἀλιεὺς τῶν λογικῶν ἰχθύων· χαίροις, ὁ θεοδύναμος τραυματιστὴς τοῦ ληστεύσαντος τὸν κόσμον διαβόλου· χαίροις, ὁ εὐτεχνότατος ῥήτωρ τῆς ἀληθινῆς σοφίας· χαίροις, ὁ πολυφανὴς καὶ κοσμοφανὴς ἑωσφόρος τῆς θεολογίας· χαίροις, ὁ θεοφανὴς καὶ πυροειδὴς στύλος τῆς ὀρθοδοξίας· χαίροις, ὁ ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς θαλαττοβαδίσας παραδόξως· χαίροις, παμφαστατε ἦλιε τῆς οἰκουμένης· χαίροις, πολύγλωττον στόμα τῆς θεοσοφίας· χαίροις, ἀενναόβρυτε πηγὴ τῶν ἰαμάτων· χαίροις, διωκτὴρ φοβερώτατε τῶν δαιμόνων· χαίροις, τῆς Ἀρμενίας τὸ πολύευκτον ἔγκαιλῳ πῖσμα· χαίροις, τῆς Λιπάρεως τὸ ἀσπασίαστον καὶ πολυπροσχύνητον αὐχμημα· χαίροις, ὁ τὴν θάλασσαν καθαγιάσας ταῖς πορευτικαῖς μεταβάσεσι· χαίροις, ὁ τὴν γῆν καταπορφυρώσας τῇ ἐρυθρότητι τῶν παναγίων αἱμάτων σου· χαίροις, ὁ τὸν ἀέρα κατεύωδιάσας ταῖς ἱεροπνεύστοις θεοῦ ῥήμοσύναις σου· χαίροις, ὁ εἰς οὐρανοὺς φοιτήσας, καὶ τοῦ ὁμοστίχου θιάσου μεσόχορος ἐκλάμπων ἐν ἀπροσίτῳ δόξης λαμπρότητι, ἐν ἀγαλλιάσεως ἀχορέστῳ θυμηδίᾳ. Αὐτόθεν ἡμᾶς ἐποπτεύσεις εὐμενέστατα· αὐτόθεν εὐλογοῖς τοὺς σὲ μακαρίζοντας· αὐτόθεν δοξάζεις τοὺς σὲ ἀναμέλποντας· αὐτόθεν ὁμολογοῖς τὴν οἰκουμένην εἰρηνεύουσαν· ἱερεῖς δικαιοσύνην ἐν ὁσιότητι ἀμπεχεσθαι, βασιλεῖς ἀγαθοεργίαν ἐν ὀρθοδοξίᾳ κατὰ βαρβάρων ὀπλίζεσθαι· μονάζοντας πολιτεῖαν τὴν ἰσάγγελον ἀκαπήλευτον διασώζεσθαι· ἀνδρας γυναιξί, καὶ ἑμπαλιν, νόμῳ τῷ προστήκοντι φυλάττεσθαι· πατράσιν υἱοῖς, δούλοις δεσπότηαις, ἀρχουσιν ἄρχομένοις, δανείζουσιν, ὀφείλουσι, συναλλάσσουν, ὠνούμενοις, πᾶσι τὰ τῆς εὐνοίας ἐπιλεύσει τελέει τοῦ κοινῷ, καὶ εὐαρεστήσει Θεοῦ ὀφειλόμενα πρυτανευόμενος· καὶ μέντοι τῶν τροφίμων ἡ τῆς καλλωπιζομένης Λιπάρεως, τοῦ ποιμένου τε καὶ τοῦ ποιμνίου, τοῦ ἐπικτίσαντός σου τὸ ἱερὸν τέμενος, καὶ τοῦ ὑμνήσαντός σε διὰ βραχέως ἄγαν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

omnipotente Patre, ac sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen (47).

VARIAE LECTIONES.

^u cod. τὸν προφημον.

(47) Pergit deinde Anastasius sic : *Hæc de beati Bartholomæi laudibus ejusque mirabiliter adrecto in Liparini corpore, Theodorus fama sanctitatis, ac sacerdotii dignitate conspicuus, fido relatu expli-*

Sed ave, o beate beatorum, ter beate Bartholomæe. Ave, qui es Dei amator et imitator boni scilicet magistri. Ave, qui es divinæ lucis splendor sanctæ Ecclesiæ. Ave qui es bene sonans organum spiritualis melodix. Ave, artificiose rhetor veræ sapientiæ. Ave, qui es peritæ capturæ piscator rationabilium piscium. Ave, qui es multi chori et dulcis fructus palmes, Christi vividæ et paternæ culturæ vitis. Ave, digni meriti famule Domini universorum. Ave, merito desiderabilis amice supercœlestis sponsi. Ave, qui es sapientiæ fluentis et multiplicis potationis, ac lumen spiritualis paradisi. Ave, qui es divina virtute vulnerator diaboli, mundum suo latrocinio vulnerantis. Ave, qui multipliciter appares mundo Lucifer Dei cognitionis. Gaudeas divinitus illustrata et ignea columna orthodoxiæ. Gaudeas, sol orbis terræ, qui cuncta illuminas. Gaudeas, os Dei sapientiæ, linguam habens ignitam. Gaudeas, jugiter emanans fons sanitatum. Gaudeas, dæmonum terribilis insecutor. Gaudeas, qui es multipliciter optabilis formositas Armeniæ. Gaudeas, qui ab oriente ad occidentem per mare gloriose ambulasti. Gaudeas, qui es Lipareos salutabilis et multimodis adorabilis gloriatio. Gaudeas, qui mare sanctificasti meabilibus gressibus. Gaudeas, qui terram purpuream fecisti rubore castissimorum sanguinum tuorum. Gaudeas, qui aerem suavitatis odoribus replesti, sacris spiraminibus divinorum eloquiorum tuorum. Gaudeas, qui ad cœlum commeasti, et medius in choro divinæ aciei tuæ resulges in gloriæ inaccessible splendore, in exultationis insatiabili jucunditate. Illinc nos benignissime intuearis : illinc benedicas te glorificantibus : illinc beatifices te canentes : illinc concordēs orbem terræ pacatum. Sacerdotes justitia in sanctitate induantur : reges bonis operibus in orthodoxia contra Barbaros armentur : monasticam vitam tenentes, conversationem æqualem angelorum ac sine dolo custodiant : viri mulieribus, et rursum mulieres viris, competentem legem conservent. Patres cum filiis, prælatos cum subditis, dominos cum servis, mutuum dantes cum debitoribus, venundantes cum emptoribus : cæteraque omnia benevolentix tuæ affectu ad utilitatem reipublicæ protege ; et cuncta quæ secundum beneplacitum Dei dirigi debent, patrocinio tuo defende ; et præcipue alumnos decoratæ Lipareos : pastorem quoque ac gregem qui construxit sacrum templum tuum : et cum qui te, licet breviter, ex se laudare præsumit ; in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor et adoratio, cum

cuit. Postea de penu suo subjungit idem Anastasius narrationem transvectionis illarum reliquiarum in urbem Beneventum anno Domini DCCCIX.

XI.

Sancti Patris nostri, et confessoris Theodori Studitarum abbatis Oratio funebris in Platonem ejus patrem spirituales.

(Ex ms. Vaticano signato 1660, fol. 79, edidit BOLLANDIANI, Act. Sanctor. April. t. I Lat. pag. 366; Græc. App. pag. XLVI.)

PROLOGUS.

1. Oratorum ac Sophistarum studium omne versatur in eo, non ut assequantur veritatem, dum se ad scribendum conferunt: sed ut exspoliant dictionem, et narrationem faciant augustiorem acceptis e poemate versiculis, ad oblectationem audientium. Demulcent enim eos verborum concinnitate, et quadam verisimilitudine circumveniunt; parum solliciti ne quid falsum dicant, utpote qui æstimationi duntaxat et humanæ gloriæ serviunt. At vero quos tenet amor veritatis, satagunt res, ut actæ sunt, dicere: quamvis propterea concinnitas et elegantia orationis esse deberet minor. Nam quia ipsam veritatis pulchritudinem adamant, ornatis verbis, tanquam stragulis, valescunt, quod est vere sapientis. Ad hunc igitur modum ego quoque, licet ingenio, dictione et spiritu admodum tenuis, Patrem meum laudabo: non autem quia sperem laudando gratiam inire apud eum. Quæ enim hæc foret gratia consueto nulla præsentium rerum delectari, et super cœlestem adepto requiem? quam quisquis possidet ridet præsentia, velut nihil stabile, nihil beatum continentia, et quæ instar umbræ prætereunt, aut ut flores verni corrumpuntur. Ad hæc si etiam in terris positus sese arbitrabatur indignum, qui vel in numero monachorum censeretur (quod summæ ejus modestiæ indicium et sanctæ animæ erat præcipuum argumentum) quomodo nunc, postquam hinc emigravit et inanis gloriæ appetentia, illam per nostras laudes desideraret consequi?

2. Laudabo ergo eum, qui ad hoc, si quis alius, justissime obligor, tum pro ejus in me officiis multis, tum vel maxime pro ipsa hac, qualiscunque est, dicendi facultate, quam laboribus et industria ejus excultam possideo, eique me velut Patri acceptam referre oportet. Neque tamen me existimet quisquam id quoque spectare, quod laus Patri danda, redundatura sit in filium, juxta illud Sapientis: *Gloria hominis ex honore patris sui*¹. Scio enim quod cui domi suæ et a seipso gloria suppetit, is a patre etiam honorem accipiens, evadat gloriosior: sin minus, paternas laudes nihil prodesse ei, qui per se inglorius atque inhonoratus est, qualis esse videor. Fas tamen non est vitam illius ex virtute actam sub modio silentii, tanquam lucernam abdere; quæ supra rationale candelabrum posita, fulgere debet, non uni alterive, sed omnibus (fidenter loquor) qui in Ecclesia Dei sunt. Quare cum jam demonstratum sit, me ad

IA'.

Τοῦ δόσιου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδιτῶν Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

A

α'. Ῥήτορσι μὲν καὶ σοφισταῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ, οὐ τοῦ ἀληθοῦς ἐπιτυχεῖν καθιοῦσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὥστε λαμπρῦναι τὴν φράσιν, καὶ συντεμεῖν τὸ ἔπος, κἀντεῦθεν ἐπᾶραι τὸ διήγημα, πρὸς γαργαλισμὸν τῶν ἀκουόντων. Θέλγουσι γὰρ ταῖς εὐεπίαις, καὶ παραλογίζονται ταῖς πιθανότησιν, ὀλίγα τοῦ ἀψευδοῦς φροντίζοντες, ἅτε δοξήθηρες ὄντες καὶ ἀνθρωπαρεσκεῖα δουλούμενοι· οἷς δὲ ἀληθείας ἔρω, τὸ ὃν εἰπεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς πρὸςθεῖσαι, κἀν μὴ τὸ γλαφυρὸν καὶ εὐφραδὲς ἔχοιεν ὁ λόγος· ἐπειδὴ γὰρ κάλλους ἀληθείας ἐφίενται, παραπετάσμασιν ἑοικόσι ταῖς φράσεσι χαίρειν φαίουσιν (sic)· ὅπερ ἐστὶν σοφίας τῆς ὄντως εὗρεμα. Οὕτω δὴ ποιῶ καὶ ἐγὼ, ὁ βραχύς καὶ νῦν καὶ λόγῳ καὶ πνεύματι, τὸν ἑμὸν

B

Πατέρα ἐπαινέσομαι· οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενος τὴν εὐφημίαν· τίς γὰρ καὶ χάρις τῷ μηδενὶ τερπομένῳ τῶν τῆδε, ἥδη τὴν ὑπερκόσμιον λαχόντι λῆξιν, ἥς πᾶς ἐπιτυχὼν διαγελᾷ τὰ παρόντα, ὡς μηδεὶς ἐν αὐτοῖς ὄντος στασίμου τε καὶ μακαρίου, ἀλλ' ἴσα σκιαῖς παρατρέχοντος, καὶ ἀνθεσιν ἡρινοῖς ἀπομαραινόμενου; Ἄλλως τε, εἰ ἐτι ὑπὲρ γῆν ὢν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγεῖτο καὶ τοῖς ἀπλῶς μονασταῖς ἔγκα[τα]τάττεσθαι, ὅπερ ἦν ἄκρας ταπεινοφροσύνης δείγμα, καὶ τῆς ἀγίας ἐκείνης ψυχῆς προτέρημα· πῶς ἂν μετελθὼν τῶν ἐνθένδε, καὶ ἐν τοῖς ἀκηράτοις γενόμενος, ἐνθα κενῆς δόξης οὐδεμία ἔφασις, ταύτης ἐκζητήσεις παρ' ἡμῶν, διὰ τῶν ἐπαίνων ἐπιτεύξασθαι;

et incorruptibilia bona possidet, inter quæ nulla

C

β'. Ἄλλ' ὅτι χρέος ἐμοὶ εἶπερ τινὶ ἄλλῳ δικαιοτάτον, ὀφείλοντι μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ὅπως οὖν, καὶ ὑπ' ἐκείνου πόνων τε καὶ ἐπιμελειῶν προσόντος μοι λόγου, οἷά τινα ἀμοιβὴν, τῷ Πατρὶ τὸν λόγον ἀναθήσειν· καίτοι γε συννοῶν ὅτι περ ὁ πατρικὸς ἔπαινος εἰς υἱοῦ δόξαν ἀναφέρεται, κατὰ εἰπόντα σοφόν· Ἡ δόξα ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐ μὴν διὰ τοῦτο, ὡς ἂν τις οἰηθείη ἐπαινέσων, εἰδὼς πάλιν, ὡς ἕκαστος, εἰ οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ τὸ εὐκλεὲς ἔχοι, εὐκλεέστερος ἂν εἴη καὶ πατρόθεν δόξαν ἐρανίζόμενος· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲν ὀνίνησιν τὸ πατρικὸν γέρας τὸν ἀκλεῆ τε καὶ ἀγέραστον, οἷος ἐγὼ φαίνομαι. Ἄλλ' ὅτι οὐχ ὅσιον, ὑπὸ τὸν τῆς σιγῆς μόδιον θεῖναι, καθάπερ τινὰ λύχνον ἀείφωτον, τὸν ἐνάρετον ἐκείνου, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λογικὴν λυχνίαν μαρμαρύσσοντα, θαρρῶ λέγειν, οὐ τῷ δεῖναι καὶ δεῖναι, ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπεὶ οὖν λυσitteλής ἡμῖν καὶ ὑπόχρεος κατὰ τοῦ (?) ἐδείχθη ὁ λόγος, ἔχων μετὰ ἀληθοῦς καὶ

D

τὸ χρήσιμον ἡλίκον · φέρε ἐκεῖθεν ἀπαρξώμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐγκωμίων, ὅθεν καὶ προεβόεστον.

A hanc orationem et obligatione propria et utilitate aliena inductum accedere (est enim veritati conjuncta utilitas), age laudationem ab eo ordiamur, unde præcipue convenit initium ducere.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CAPUT PRIMUM.

Ortus, educatio, secessus in Bithyniam.

γ'. Πατέρες μὲν τῶ μακαρίῳ Πλάτῳ, Σέργιος καὶ Εὐφημία, ὧν τὸ εὐγενὲς ἐπίσημον, καὶ ὁ τρόπος οὐκ ἀγενέστερος · ἦθεσι χρηστοτέροις ἀναστρεφόμενοι καὶ οἰκουριῶν ἐπιμελείαις τὰ ἐνόντα ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς αὐξοντες, καὶ ζηλωτοὶ διὰ ταῦτα συγγενεῦσιν ὑπάρχοντες · οἷς, μετὰ τῶν ἄλλων μέγιστον ἐγκώμιον καὶ εὐτεχνίας δώρημα. Φέρουσι γὰρ ὥσπερ τινὰ εὐθυγενῆ βλαστὸν, σὺν δυσὶ θυγατράσι, τὸν νῦν ἐπαινούμενον, οὐδὲ αὐταῖς ἀκλεέσιν ὀφθείσας, ὧν πολλὰ καὶ καλὰ τὰ διηγήματα, τῆς μὲν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ διαπρεφάσης, τῆς, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς, καὶ τῷ μοναδικῷ τάγματι διαλαμφάσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐνέσκηψε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ὀργὴ οὐράνιος (ἄγει με γὰρ ταύτην δηλῶσαι ἢ ὑπόθεσις), φοβρὰν ὅτι μάλιστα ἐπάγουσα πάνδημον, οὐκ ὀλίγαις μὲν ἄλλαις χώραις τε καὶ πόλεσιν μετενδημοῦσα, ὥσπερ τις Αἰγυπτιακὴ μάστιξ ἐκ τῆςδε εἰς τήνδε, μέγιστα δὲ τῇ βασιλιζούσῃ Βυζαντίδι · ταύτῃ τοι καὶ καταλύουσι τὸν βίον οἱ ἀείμνηστοι. Οὐκ ἄκαιρον δὲ τάχα, ὠφελείας χάριν καὶ τὸν τοῦ θανάτου τρόπον ἐπισημᾶναι · γέ-
C νοιτο γὰρ ἂν τὸ διήγημα ἐκδειματοῦν τὰς ψυχὰς τῶν συνετῶς ἐπαϊόντων.

δ'. Ἐωρᾶτο ἐξάπινα ἐν τοῖς ἐκάστου ἐσθήμασιν, ἐν βαφίδι ἐλαϊώδει, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ κατεστιγμένον, οἷα παρὰ χειρὸς ὠραιογραφοῦστος, μᾶλλον δὲ ἐπὶ Θεοῦ δακτύλῳ καὶ ὑπέρτερον. Ἐθροεῖτο ὁ ληφθεὶς, ὑπείσιν οἱ εὐθύς ὁ θάνατος · αὐθημερὸν τοῦ αὐτοῦ, καὶ νεκρὸν ἐκχομίζοντος, καὶ νεκροῦ ἐκχομιζομένου, δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκίμπος, δισδύο ἐπὶ ζώου ἀχθοφόρου · φόρτοι ἄλλεπαῖλληλοι δυστυχῶν σωμάτων · θρῆνοι πανταχοῦ περιηχούμενοι καὶ ἐλεεινολογίαι, ἠτόνουν οἱ ἐκχομισταί, ἐσπᾶνίζον οἱ ἐνταφιασταί, ἐκλείοντο οἶκοι, ἐκενοῦντο
D βεγεῶνες (b), ἐπληροῦντο πολυάνδρια, διὰ μέσου δυοῖν μηνῶν, τῆς πολυανθρώπου τε καὶ μυριοχίδος πόλεως ἐρήμου καὶ ἀοικίστου σχεδὸν εἰπεῖν ἐποφθείσης. Ταῦτα ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως, ὑφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καθυβρίσθη,

3. Beati Platonis parentes Sergius atque Euphemia fuerunt, eorumque et genus illustre, et nihilo minus illustres virtutes : optimis autem moribus providam familiaris rei curam gerentes, illam supra multos auxerunt, etiam usque ad invidiam cognatorum. Præ cæteris tamen laudibus, commendari in ipsis meretur liberorum gignendorum felicitas : utpote qui, velut illustre germen, hunc, quem modo laudamus, protulere, una cum duabus filiabus (1), nec ipsis ingloriis (nam et de his multa præclaraque dici possent), quarum una quidem in sæculari vita laudabiliter est conversata ; altera (2), unde nati nos sumus, etiam in monastico ordine effulsit. Porro cœlestis quædam ira tempore illo (de hac siquidem loqui res ipsa monet, cum mortalitatem vel maxime universalem adduxerit), non paucis duntaxat aliis locis et urbibus incubuit : sed ex una in aliam, instar Ægyptiaci flagelli transiens, Byzantinam potissimum civitatem afflixit. In hac etiam vitam posuere supra memorati ac semper memorandi conjuges. Quomodo autem id acciderit, operæ pretium fuerit explicare : est enim ejus rei narratio talis, ut salubri timore concutere possit animos, eam prudenter susipientes.

4. Cernebatur de repente in cujusque vestitu vivificæ crucis signum (3), tincturæ pinguis, velut a perita manu, seu potius divino digito superne efformatum. Id in se conspiciens turbabatur, subintrabat accelerata mors ; eodem die, qui extulerat mortuum, mortuus etiam ipse efferebatur. Videre erat duos in eadem sandapila, quatuor super unum jumentum portari, et cumulos infeliciū cadaverum alios. Audiebantur undequaque sonantes planctus atque lamenta, lassabantur vespillones, rarecebant libitinarii, claudebantur domus, vacuabantur vici, cœmeteria replebantur ; adeo ut intra duorum mensium spatium, urbs populosissima atque habitatissima, pene deserta atque inculta appareret. Accidit hoc in diebus Constantini (4) imperatoris, illius, inquam, impostoris nefarii, a quo imago Christi simulacrum erroris

NOTÆ.

(b) Quoniam antiqua Roma in regiones dividebatur (quod in hunc usque diem obtinet), etiam nova Roma, Constantinopolin dico, ejusmodi nomen usurpavit, ut patet ex auctoribus a Meursio recensitis.

(1) Sirletus post duas filias genitum scribit : sed solum in Græco est σὺν, cum. In vita S. Theodori, infra citanda ad cap. 3, lit. c, adduntur fratres tres.

(2) Theoctista appellatur in Vita S. Theodori, nupta Photino, qui magistratum ab imperatore non valde remotum gessit : ambo postea, relicto conjugio, vitam monasticam amplexi sunt.

(3) Græce, ἐν βαφίδι ἐλαϊώδει. Sirletus vertit co-

lore cæruleo ; fortassis invenit ὑαλῳδει, vitreo Theophanes ad an. Christi 746, indictione 14, ista refert, ac de cruce sic exprimit, Ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἱματίοις καὶ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἱεροῖς ἐνδύμασι σταυρία ἐλαϊώδη πλεῖστα. In hominum vestibus et in ecclesiarum sacris indumentis, cruces plurimæ oleagine conspiciebantur.

(4) Constantinus Copronymus Leoni Isaurico patri, 18 Junii, an. 741 mortuo, successerat.

per injuriam appellata, aut verius ipse Christus Deus noster contumelia est affectus; siquidem honor exhibitus imagini ad prototypum transit, quem admodum alicubi dicit divinus Basilus. Itaque fuit hæc super peccantem populum justissima virga, paterna tamen immensam nostram perversitatem ad conversionem erudiantis Dei, et in ira præparantis viam salutis, iis qui æquanimiter correctionem susciperent. Sed ad Patrem nostrum sermo redeat.

5. Parentibus ergo et consanguineis plerisque orbatus (4*) adhuc puer admodum, ab aliquo alterutrius parentis germano suscipitur; et ad juvenilem provectus ætatem, tanquam rectissimus surculus, produxit florem intelligentiæ; quæ difficulter reperitur in orphanis, non habentibus qui eis uti parentes invigilent. Fructus autem propriæ ipsius solertiæ et diligentiae fuit peritia praxis notarialis, quantam vix assequi potuisset aliquis paternæ sollicitudine eruditus. Deinde prædicto tutori suo regiæ pecuniæ appendendæ præfecto, operam commodans, ita rem illam agebat dextere, ut hic solum præfecturæ nomen tenere, opus ille sciretur: et ob hoc in ærario imperatorio illustris, charus quidem principibus, ipsi autem Cæsari etiam notus esset.

6. Talis cum esset, mentem suam non tradidit effrenatis adolescentiæ cupiditatibus (uti petulantior aliquis faceret, sui factus arbitrii), sed ipsi sibi optimus domitor, abstinebat a consortio insipientium, et sapientioribus jungebatur: applicans se honoratiori, non minus honorato; ætate provectiori, non juniore; atque ex ipsis externis honoribus, ingenitam animi nobilitatem, latenter quodammodo, ad majora provehebat. Non tradebat se comensatoribus combibonibusque ad æquales haustus, uti in conviviis faciunt adolescentuli; neque substantiam dilapidabat alea meroque, ut frugiperdæ solent; sed publicæ libræ attendens, labore continuo divitias sibi accumulabat, et quidem tantas, ut ad paternam hæreditatem amplissimam hand modicas alias facultates apposuerit. Hoc vero nequaquam fieri potuisset, nisi temperantiam servasset in omnibus, quæ honestatis amantem exornabat continentia, et cunctis affabilem instruebat prudentia, procul abjiciens juveniles voluptates; quibus qui indulgent, non modo non acquirunt quæ desunt; D sed et quæ adsunt, evacuare consueverunt.

7. Quid porro? Tam multiplici industria præditus, tamque peritus rerum agendarum evasit (quod maxime spectatur ab iis, qui in sæculo vivunt, et filias apte cupiunt elocare), ut undique invitaretur

εἰδωλον πλάνης ὀνομασθεῖσα παρὰ τοῦ λαοπλάνου ἐξαρίστου· μᾶλλον δὲ αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἡτιμώθη, εἶπερ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, καθὼς ὁ θεηγόρος ᾧδὲ πού φησι Βασίλειος. Ταῦτα ἡ κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων δικαιοσύνη, ὡς ἂν τις εἴποι, παιδευτικὴ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἄμετρον ἡμῶν κακίαν ἐπιστρεπτικῶς σωφρονίζουσα, καὶ ὁδοποιούσα τρεῖθον σωτηρίας τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοῖς εὐαίσθητως δεχομένοις τὴν νοουμένην. Ἐμοὶ δὲ ἐπὶ τὸν Πατέρα μεθαρμοστέος ὁ λόγος.

ε'. Καταλιμπάνεται τοιγαροῦν ἔρημος γονέων σὺν τοῖς ὁμαίμοσι, κομιδῇ παῖς τυγχάνων· ὃς προσληφθεὶς ὑφ' ἐνὶ τῶν συγγενῶν, καὶ εἰς ἡλικίαν ἡδῶσαν ἀναχθεὶς, ἀνθεὶ μὲν εὐθύς, ὥσπερ τι ἔρνος εὐθύδλαστον, ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος τὴν καλλίστην σύνεσιν, ἥπερ δυσκατόρθωτος τοῖς ὀρφανῶν ἡγμένοις, οὐν ἔχουσι τὸν ἴσα γονέων ἐπιστατοῦντα. Καρποφορεῖ δὲ, B ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σπουδαῖς τε καὶ φιλοζηλίαις, τὴν παιδείυσιν τῆς νοταρικῆς μεθόδου, ὡς οὐπω τις τῶν καὶ πατρικαῖς ἐπιμελείαις προμηθευομένων, συζυγοστατῶν τε αὐτῷ προσειληφότι θείῳ τὰ βασιλικά χρήματα. Καὶ τοσοῦτον φανεὶς ἐνταῦθα περιδέξις, ὡς ὄνομα μόνον ἔχειν ἐκείνου τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ τὸ ἔργον γνωρίζεσθαι, καὶ διὰ ταῦτα ἐπίσημον μὲν εἶναι ἐν τοῖς βασιλικοῖς ταμιεύμασιν, ἀσπαστὸν δὲ τοῖς ἀρχουσι, γινώριμόν τε καὶ αὐτῷ τῷ Καίσαρι.

ς'. Οὕτω δὲ διαφαινόμενος, οὐ ταῖς ἀκαθέκτοις ὀρμαῖς τῆς νεότητος προὔδωκεν τὸν νοῦν, ὡς ἂν τις τῶν ἀφέντων τε καὶ ῥήξιφρόνων, ἀλλ' (c) οἷά τις ἄριστος πωλοδάμνης αὐτὸς ἑαυτῷ γιγνόμενος, ἀπείχετο μὲν ἀσυνέτων, συνήπετο δὲ πεπαιδευμένοις, τῷ τιμαλφεστέρῳ συνταττόμενός, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἀτιμοτέρῳ συνερχόμενος, καὶ τῷ καθ' ἡλικίαν προέχοντι παραζευγνύμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ νεοπαγεστέρῳ συνδιαιτώμενος, καὶ πρὸς τὸ ἀναντες, καὶ τῶν ἔξωθεν τιμῶν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς, λεληθότως πως ὁδοποιούμενος. Οὐ τί που συμπόταις καὶ συσσίτοις ἑαυτὸν ἐπιδίδους κατὰ κοινὴν φιλοτησίαν, ὡς εἴ τις τῶν νεανειυομένων ἐν εὐωχίαις, οὐδ' οὐ μὴν κύβοις καὶ μέθαις καταναλίσκων τὴν οὐσίαν, οἷα τὰ τῶν μαστροπῶν· σχολαῖς δὲ ἐπιπόνοις ἐφεστῶς τῇ ζυγοσταςίᾳ, κἀντεῦθεν πλοῦτον ἑαυτῷ συναθροίζων, καὶ τοσοῦτον αὖξων, ὡς ἄλλην συστήσασθαι περιουσίαν, παρὰ τὴν γονικὴν κληρονομίαν ἱκανωτάτην οὔσαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν προσεγεγόνει, εἰ μὴ αὐταρχεῖα συνετρεῖτο ἐν παῶσι, δι' ἧς καὶ σιωφροσύνη ἐκαλλωπίζετο ὁ φιλόκαλος, καὶ φρονήσει ἡγλαΐζετο ὁ μειλίχιος, πόρρω βάλλων τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας, αἷς οἱ ἀλόντες οὐ μόνον τὰ οὐκ ὄντα προσλαμβάνονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνόντα κενοῦν εὐώθασιν.

ς'. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Τοσοῦτος γέγονε πολλοστὸς τῇ συνέσει, καὶ πυκτικὸς ταῖς ἀφορμαῖς τοῦ βίου (ὃ φιλεῖται παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ, καὶ σπουδάζεται παρὰ ἐκδιδούντων ἀνδρὶ θυγατέρα), ὡς ἔλκειν αὐτὸν ἄλλον

(c) Suspicio legendum esse ῥιζαφρόνων ut sit compositum a ῥίζα radix et ἄφρων insipiens, ad significandos, qui ab origine et educatione tales sunt.

(4*) Græce ὁμαίμοσι quod Sirletus vertit sororibus: sed infra num. 7, dicitur sanctus, cum ad mo-

nasterium abiit eisdem modicum quid de sua substantia reliquisset: vivebant igitur tum adhuc.

ἄλλοθεν, καὶ τῶν ἁγαν εὐπατριδῶν τε καὶ εὐπόρων, εἰς κοινωνίαν βίου. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ θεὸς πόθος, ὃν ἀνῆψεν ἑαυτῷ διὰ κρείττονος ἐπιλογισμοῦ, ἐμπαγῆναι τοῖς βίου τέλμασιν· καὶ γὰρ ἦν ἀναγνώσει προσέχων ἀντὶ παιγνίων· ἐν τε ἐκκλησίαις προσεδρεύων ἀντὶ θεάτρων, καὶ ἐν σεμνίοις ἀναστρεφόμενος ἀντὶ ἀσέμνων καταγωγῶν· καὶ γε τὸ ἀξιεπαινετώτερον, ἐξαγορεύσεις ποιούμενος τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ κινημάτων τε καὶ δραμάτων τινὲ τῶν καθηγουμένων· ὃ τῆς μὲν ἐκείνου φιλοθετίας ὑπῆρχε σύμβολον, τοῦ δὲ τὴν ἐξαγόρευσιν δεχομένου κατέπληττε τὴν διάνοιαν, τελειωτικῶς γινόμενον.

τ'. Ὅθεν ἐπάρας τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ἐπὶ τὰς τῶν αἰδίων θεωρίας, καὶ τῷ ἐκεῖθεν πτερωθεὶς ἔρωτι, σθέννυσι τὸν κάτω πόθον, καὶ ποιεῖ τὸ τοῦ θείου Ἀντωνίου ὁ θαυμάσιος. Πάντα γὰρ διαπιπράσας σὺν αὐτῇ τῇ πατρικῇ ἐστίᾳ, καὶ πτωχοῖς διανείμας, τοὺς τε οἰκέτας ἐλευθερώσας, καὶ ταῖς δυστὶν ἀδελφαῖς βραχέα τινὰ καταλείψας, ἔξεισιν· Ἀβραμιαία προθέσει, οὐκ εἰς τὰς ἐγγύθεν κώμας ἀσκήσων, ἀλλ' ὥδέ που μακρὰν ἀποδραμῶν, ἐν τοῖς τοῦ Ὀλύμπου μέρεσι, κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα αὐτῷ παρὰ τινὲ τῶν ἐν ἁσται ἀρχιμανδριτῶν τόπον καὶ ἄνδρα, τοῦ μὲν Συμβόλου ἐπικεκλημένου, τοῦ δὲ Θεοκτίστου ἐπονομαζομένου, οὗ ὁ τρόπος ἀγαθός, τό τε γένος περίθλεπτον, καὶ τὸ τέλος ὁσιον. Ἀλλ' οἷα καὶ ἡ ἀναχώρησις; Μνήμης ὅτι μάλιστα ἐμοὶ ἀξία, ἀκούουσί τε κατανύξεως ἔχουσα φάρμακον· ἀπὸ γὰρ τῆς πατρίδος ἀπάρας μεθ' ἐνὸς θυμηρεστάτου οἰκέτου, καὶ κατὰ τοὺς λεγομένους Βασιλεῖς ἐφθακῶς, ὑπὸ τε λόχμην τινὰ εἰσδύς, κείρει μὲν τὴν κόμην τῷ χειρὶ τοῦ ἐπομένου, μετενδιδύσχεται δὲ τὴν φαιὰν ἐσθῆτα, ὡς τινα πορφυρίδα. Καὶ τὸ ὄραμα ἤλκιν; Τοῦ μὲν χωριζομένου, καὶ οἴκαδε ἐπανιέναι μετὰ τῶν ἀπαμφιασμάτων παρεγγυωμένου, κὰν τούτῳ θρήνοις, ὡς τὸ εἶδος, βαλλομένου διὰ τὴν δεσποτικὴν στέρησιν· τοῦδε μονωτάτου μετὰ Θεοῦ ἐγκαταλειφθέντος, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν τὸ δράμα. Τοιοῦτος ὁ θεὸς ἔρως, πάντων ἐξιστῶν τὸν ἐραστήν, καὶ περὶ αὐτὸν μόνον συνάγων τὴν ἔφεσιν πυρπολουμένην

ΚΕΦΑΛ. Β'.

CAP. II.

Vita monastica, virtutum exercitia.

θ'. Ἐπειδὴ δὲ φοιτήσας πρὸς τὸν παιδοτρίβην ἠρωτήθη, ὅστις εἴη, καὶ ὅθεν ὥρμηται, καὶ ὅτου χάριν ἡ ἐπιδημία, εὐαγεῖς πρὸς ἐκάστην τῶν ἔρωτήσεων τὰς ἀποκρίσεις ἐδίδου· τοῦ δὲ μεμαθηκότος τὴν τε πατρίδα, τὸ γένος, καὶ τὴν ἀνατροφὴν· Οὐπω ἰσχύεις, φησὶν, ἐν τῇδε τῇ θέσει τοῦ τόπου, σκλη-

ad ineundam vitæ societatem vel cum nobilioribus opulentioribusque. Sed divinus amor, quem ipse usus consilio meliori sibi accenderat, non permisit ut sæcularis vitæ salebris inhæreret. Etenim lectiones pro ludis, ecclesias pro theatris, monasteria pro conventiculis impudicorum hominum frequentabat: et quod laudabilius est, hegumenorum cuidam occultos animi sui motus affectusque confitens, præbebat sui erga Deum amoris indicium manifestum; confessiones vero audientem implebat admiratione tam consummatæ perfectionis.

8. Hinc per perpurgatum mentis oculum ad sempiternarum rerum contemplationem sublevans, illarumque accensus amore, terrenum omne desiderium exstinxit; et divinum imitatus Antonium, divenditis omnibus, una cum paterno lare et servis libertate donatis, majorem quidem partem distribuit pauperibus; duabus autem sororibus suis modicum quid reliquit; et Abrahamia promptitudine exivit, non in vicinas villas, exerciturus se ipsum; sed longius abscurrit in partes Olympi (5), ad virum locumque, ab aliquo eorum qui in urbe erant archimandritarum sibi monstratum. Loco symbolorum (6), viro Theoctisti nomen erat, cujus vita proba, genus illustre, exitus sanctus fuit. Qualis autem discessus Platonis e patria fuerit, mihi quidem memoria dignum, audientibus vero compunctionis argumentum fore videtur, si exponam. Abivit cum uno solo charissimo famulo, et ad eum perveniens locum qui Reges dicitur, atque speluncam quamdam ingrediens, cæsariem suam comiti præbuit attondendam; deinde pulla veste se amicivit, tanquam si purpuram induisset. Quale autem spectaculum, cum unus quidem recessurus, jubetur redire domum cum vestibus, et idem, ut par erat, perfunderetur lacrymis, domino suo privari dolens; alter vero relinqueretur, solus cum Deo, propter quem res tota agebatur. Talis utique est divinus amor, omnibus rebus exspoliatur amantem et ad se solum trahit incensum illius desiderium.

NOTÆ.

(5) « S. Joannicius (ut in ejus Vita 4 Novemb. legitur) cum vidisset montem, qui supereminet a dextera Bithyniæ, qui apud nos vocatur Olympus, concepit animo vitam quietam et amantem solitudinis. » De eo loco agi constat ex Vita S. Theodori, ubi monachi, qui Olympi partes incolunt, ad eum ab exilio redūtem in Bithynia accesserunt. In eadem Vita dicitur S. Plato a teneris annis montem Olympi incoluisse

(6) Colitur 21 Febr. sanctus Timotheus, qui in Symbolis vitam anachoreticam duxit. Ejusdem monasterii facta est mentio die tertia Aprilis in Vita S. Nicetæ, num. II. Quod autem hic legatur Græce τοῦ Συμβόλου ἐπικεκλημένου, non Συμβόλων, uti istic legitur, nos suspicamur esse mendum librarii, cum primus iste genitivus a nullo nominativo regulariter duci possit.

tibi; mentem, corpus, et voluntatem, utere, ut lubet famulo tuo, in cunctis obsecuturo. O admirabilis propositi indicium! o mirabilioris renuntiationis argumentum! Istius quidem, quia in ipso ætatis flore, in prospero successu negotiorum, spe optima rerum majorum proposita, divitiis affluentibus, circumfulgente gloria, vigente corpore, in proprii arbitrii constitutus libertate, habuit dilectionem erga Deum istis omnibus superiorem: alterius, quod optime consultus, non uti multi nunc, simulate, aut, ut magis proprie loquar omnino non renuntiantes mundo, eidem se renuntiare professus sit; sed quemadmodum vere ipsa res exigit. Illi siquidem, nescio quo modo, obliti quod dicit Dominus: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*²; et quod alibi jubet: *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælis, et sequere me*³; horum, inquam, obliti, ipsi sibi templa et monasteria erigunt; deinde monasticam amplexi professionem, dominantur in propriis, servos atque substantiam variam post se trahentes; heri novitii, et hodie abbates; heri nec idonei quidem qui se prudenter regendos præberent, hodie alios imperite regere præsumentes; quibus prælaturam non virtus sua, sed suarum facultatum usurpatione attulit. qui cum multis annis debuissent discere quomodo sit imperanti parendum, atque ita ad regimen aliorum ascendere; antequam prius istud didicerint, sese periculo ingerunt posteriori, et quales sunt, tales etiam efficiunt sibi subjectos. Ast ipse, postquam sæculo vere renuntiasset, ostendit obedientiam minime fucatam fuisse: præcedit enim primum secundo, sicut fulgur tonitruo, et lucifer soli exorienti. Nam qui sæculo bene renuntiaverit, clarum est quod etiam bene obediet: qui vero in altero oblique incesserit, in altero quoque certissime est claudicaturus.

ἄριστα δηλαδὴ καὶ ὑποταγῆσεται· ὁ δὲ καθ' ἑκάτερον

40. Sunt autem virtutis exercitia multa, abstinentiæ extenuatio, somni parcitas, lacrymarum evacuatio, orationis alacritas, humicubationis molestia, vestitus vilitas, manuum operatio, genuflexionum frequentia, mortis meditatio, psalmodiæ assiduitas, perseverantia stationis. Horum tamen omnium nihil ita necessarium ei qui subest atque exercitium sinceræ confessionis et perfectæ obedientiæ: quibus illuminatur anima, mortificatur voluntas, et perfecta obtinetur conjunctio ejus qui spiritualiter nascitur cum eo qui gignit. Duo hæc cæteris omnibus non præferens, infirmus ad obedientiam erit; atque ita per quæ videbatur salutem consequi, illusionis subiacebit periculo. Etenim jejunia, vigiliæ, et quidquid ejusmodi aliud est; secundum se quidem laudabilia sunt; non tamen utilia, sed ad lapsum inducentia, ei qui proprio arbitrio agitur, nisi præsidis ductu et regula diri-

Α ραγωγίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔχουσιν, τὸν κόπον τοῦ μοναχοῦ ὑπομεμενηκέναι. Πρὸς δὲ τοῦ Χριστοῦ πύκτις· Πάντα σοι, ὦ Πάτερ, ἀποδίδωμι, καὶ νοῦν, καὶ θέλημα, καὶ σῶμα, χρῶ τῷ σῷ οἰκέτῃ ὡς ἂν βούλοι, εἰκοντί σοι κατὰ πάντα. Ὡ θαυμασίας προθέσεις ἀπόδειξις, καὶ θαυμασιωτέρας ἀποταγῆς ὑπόθεσις! τῆς μὲν, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθεί τῆς ἡλικίας, κατὰ ῥοὴν αὐτῷ χωρούντων τῶν πραγμάτων, τῶν ἐλπίδων χρηστοτέρων ὑποβαλλομένων, πλούτου προκειμένου, δόξης ὑπαστραπτούσης, σαρκὸς σφριγώσης, καὶ ταῦτα σὺν αὐτοκρατείᾳ, νικῶσαν ἔσχεν ἀπάντων τὴν εἰς Θεὸν ἐπιθυμίαν· τῆς δὲ, ὅτι καίπερ οὕτω ἄριστα βουλευσάμενος, οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν ἐπιπλάστως, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, ἀναποτάκτως ἀποτασσομένων, τὴν ἀποταγὴν ἔθετο· ἀλλ' ὡς ἀπέδειξεν ὁ ἀληθὴς λόγος. Οἱ μὲν γάρ, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενοι τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητὴς· καὶ ἀλλαχοῦ προστάσσοντος· Πώλησόν σου τὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· ἐγείρουσιν ἑαυτοῖς ναοὺς τε καὶ μοναστήρια, εἴτα ἀσπασάμενοι τὸ ἐπάγγελμα, τῶν οἰκείων ἄρχουσί τε καὶ κυριεύουσι, δούλους καὶ ὕλας διαφόρους ἐπιτυρόμενοι, χθὲς ἀμύητοι τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ σήμερον ὡς παλαιοὶ καθηγούμενοι· χθὲς μὴ εἰδότες χειραγωγείσθαι μετὰ συνέσεως, καὶ σήμερον χειραγωγεῖν ἄλλους ἀπαιδεύτως προαιρούμενοι· ὧν οὐχ ἡ ἀρετὴ, ἡ χρῆσις δὲ τῶν ὑπαρχόντων τὴν ἡγεμονίαν κατεπίστευσεν, οἱ πολλοὶς ἔτεσιν ὀφείλοντες ἐκμαθεῖν καλῶς τὸ ἄρχεσθαι, εἴθ' οὕτως ἐπὶ τὸ ἄρχεῖν ἀνιέναι, πρὶ τῆς πείρας τοῦ προτέρου ἐπικινδύνως τοῦ δευτέρου ἐπιλαμβάνοντες, τοιούτους ἀπεργαζόμενοι τοὺς ὑπὸ χειρὸς, οἷοι καὶ εἰσίν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἀληθινὴν τὴν ἀποταγὴν ἐποιήσατο, ἀνόθευτον καὶ τὴν ὑποταγὴν δείκνυσιν· καὶ γὰρ προηγείται τοῦ δευτέρου τὸ πρότερον, ὡς ἀστραπὴ βροντῆς, καὶ ἑωσφόρος ἡλίου ἀνίσχοντος· ὁ γὰρ ἄριστα ἀποταξάμενος, σχολιώσας, καὶ ἐν θατέρῳ δηλονότι χωλανεῖται.

Γ'. Πολλὰ μὲν οὖν τὰ κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδεύματα ἐγκρατείας κατὰ τῆς ἀγρυπνίας νῆψις, δακρύων κένωσις, εὐχῆς πτέρωσις, χαμευνίας σύνθλιψις, ἐσθῆτος εὐτέλεια, χειρῶν ἐργασία, γονυχλισιῶν πυκνότης, μελέτη θανάτου, ψαλμωδίας εὐτονία, στάσεως καρτερία· οὐδὲν δὲ τοιούτων τῷ ὑποτακτικῷ, οἷον τὸ κατ' ἐξαγόρευσιν ἀγώνισμα, καὶ τὸ καθ' ὑπακοὴν κατόρθωμα, δι' ὧν ψυχὴ φωτίζεται καὶ νεκροῦται θέλημα, καὶ ὀλοτελὴς εἰσοίκησις τοῦ πνευματικῶς γεγεννημένου πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἐγγίνεται. Ὁ γὰρ μὴ ταῦτα τῶν ἄλλων προτιμήσας, σαθρὸς πρὸς ὑποταγὴν καθίσταται, καὶ δι' ὧν δοκεῖ σωτηρίας ἔχουσιν, ἀπάτης ὑφίσταται ὄλεθρον. Τὸ γὰρ ἐγκρατὲς καὶ ἀγρυπνον, καὶ ὁτιοῦν ἄλλο τῶν προειρημένων κατορθωμάτων, αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπαινετὸν δοίη τις εἶναι, οὐδ' ἂν δὲ εἴη λυσιτελές, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πτώσεως αἴτιον τῷ ἰδιορῦθμῳ πράττοντι, εἰ μὴ γινώμονι καὶ κανόνι τοῦ καθηγου-

² Luc. xiv, 33. ³ Luc. xviii, 22.

μένου περιάλνοιο, ὥστε ὁ τὴν ἐξαγόρευσιν μεθ' ὑπο-
ακοῆς ἐξασκῶν, τὰ δευτέρια τοῖς ἄλλοις δίδωσιν, ἐν
τοῖς δυοῖ τὰ πάντα περικλείων.

ια'. Ταῦτα ὁ μακάριος ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις τῶν ἄλ-
λων ἀφοσιωσάμενος, καλὴν τὴν βάσιν πῆγνυσι, καὶ
ἐπὶ ταύτῃ ἀσφαλῇ τὴν οἰκοδομὴν πεποιῆται, πάντα
λογισμὸν ἀνατιθέμενος, καὶ πάντα καθ' ὑπακοὴν δια-
πραττόμενος, καὶ διὰ ταῦτα, Γραφικῶς εἰπεῖν, ἀγα-
πώμενος ἐν προσώπῳ Πατρὸς αὐτοῦ. Γίνεται οὖν
ἀδάμας τῇ καρτερίᾳ, περιδέξις τῇ διακονίᾳ, δια-
λάμπων μὲν ἐν πολλοῖς συνάθλοις, ὧν οὐ πόρρω
ἀφίστατο κατὰ τὴν κοινοβιαϊκὴν ζωὴν, ἰδίᾳ δὲ μεθ'
ἐνὸς ὁμοτρόπου ὑποταττόμενος καθ' ἡσυχίαν τῷ
ἀειμνήστῳ Θεοκτίστῳ, καὶ πῇ μὲν οἶκοι σχολάζων
πῇ δὲ τῇ κοινότητι συνερχόμενος, ἐν τε ψαλμωδίαις
διατροφαῖς τε καὶ ἐργασίαις, καὶ οἷον εἰπεῖν κοινός
τε καὶ ἐπίκοινος γινόμενος καὶ μέτριος κατὰ πάντα.
Οὐ γάρ, ἐπειδὴ εὐγενὴς τὸ κατὰ σάρκα, ἀπετρα-
χύνετο τοῖς ἀγροικοτέροις συνδιαιτῶμενος · οὐδὲ
ἐπειδὴ ἐξυπηρετεῖτο παρ' οἰκετῶν πρότερον, τὰς
ἀτιμωτέρας ἐγχειρίζεσθαι διακονίας ἐξενοπάθει.
Τοιγαροῦν καὶ κόπρον ἐπὶ ὤμων ἐπεφέρετο, καὶ
χωρὸν ἀρδεύειν προσετάττετο, καὶ ἄλευρα φύρειν
ἠνείχετο, καὶ ταῦτα μετὰ τοῦ γράφειν τόνῳ πολλῷ
καὶ ἐπιμελείᾳ κρατίστη.

ιβ'. Βούλει μαθεῖν καὶ ἕτερα ὑπακοῆς ἀριστεύματα
ἐγγύθεν; Ὁ πράκτωρ τῶν κατορθωμάτων, ὠνειδί-
ζετο παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων, καὶ ὡς
εὐφημίαν δεχόμενος, ἀκλόνητος διέμενεν ὁ εὐκλεέ-
στατος · ὑπανεγίνωσκεν ἀξιολόγως ἐν ὧσιν ἀδελφώ-
τητος, καὶ ὡς παρὰ λόγον ἀναγνοὺς ἐπιπληττόμενος
ὑπέπτησεν ὁ ἐμφρονέστατος · δουλογενὴς ἀκούων
κατὰ ἀστειασμὸν, τὴν κεφαλὴν κατένευεν συνερῶν
τῷ Πατρὶ, ὁ εὐγενὴς ὄντως σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ
σώματι · πολὺτλας ὧν ἐν τῷ ἐργοχείρῳ καὶ πολ-
λὰ ποριζόμενος, ὡς μηδὲν εἰσφέρων · ἄτυφος ὅτι
μάλιστα διείρχετο ὁ φιλομαθὴς τε καὶ φιλόθεος, ἀπο-
πεμπόμενος μετὰ γονυπέτησιν παρὰ τοῦ Πατρὸς,
ὡς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐμπεμπτικῶς τῷ σφάλματι, οὐκ
ἀπηυθαδίαζεν, ἀλλ' ἐπέμενε ἐξαιτῶν τὴν συγχώ-
ρησιν ὁ θαυμασιώτατος · ἡτόνει, τὸ δὴ λεγόμενον,
ὁ κατὰ πείραν σχώπτων καὶ διασύρων, οὐκ (d)
ἐκορέννυτο τοῖς ὀνειδέσιν, ὁ διὰ τῆς θελουσίᾳ ἀτι-
μίας δόξαν ἑαυτῷ περιποιούμενος αἰδίων. Εἶπω τι
καὶ τῶν οὐκ οἰκείων δοκούντων τῷ ἐπαγγέλματι,
τὸν δὲ λόγον ἔχον κατευθὺ πραττόμενον, ὅτι ἔρωτι
ταπεινώσεως βαλλόμενος, παρεχάλει, ἡντιβόλει,
κοσσίζεσθαι, ραπίζεσθαι, καὶ μέντοι ἐπαιθεν, καὶ
πείθων ἐτετύφετο, καὶ τυπτόμενος παρὰ τινος κατ'
ἐπιταγὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς δῶρον εἰληφὼς ἐγεγῆθει·
καὶ ἦν τὸ γινόμενον ὑπερφυῆς, τοῦ μὲν ἐκδιαζομένου
διὰ τὸ δοκοῦν ἀνοίχειον, τοῦ δὲ χαίροντος διὰ τὸ κερ-
δόμισθον · καὶ ἡ ὠφέλεια ὅση ὁρῶσί τε καὶ ἀκούου-

A gatur : sed qui confessioni et obedientiæ studet,
cætera in secundis habens, omnia duobus istis com-
prehendet.

11. Hæc beatus iste, si quis alius, curans, op-
timum jecit fundamentum, eique solidum super-
extruxit ædificium, omnem suam cogitationem ab-
jiciens, et omnia secundum obedientiam agens : ob
idque dilectus in conspectu Patris sui, ut phrasi
Scripturæ utar. Fuit autem in tolerandis laboribus
adamantinus, dexter in agendis rebus, et inter cer-
taminum socios multos præcellens : a quibus etiam
quoad cœnobiticam vitam, haud longe distabat,
seorsim degens cum uno quodam sibi moribus si-
mili. Porro, juxta reclusionis normam, subje-
ctus (7) erat nunquam satis laudando Theoctisto,
nunc in cella sese exercendo, nunc in communi-
tate vacando psalmodiis, refectioni corporis, et
manuum labori ; communiterque, ut sic dicam, et
promiscue vivens, in omnibus se moderate gerebat.
Non enim quia nobilis erat secundum carnem, as-
perior erat cum rusticioribus conversans ; nec quia
prius habebat famulos multos sibi ministrantes,
dedignabatur viliora suscipere ministeria : quin et
limum ferebat humeris et agrum irrigare jubebatur,
et farinam subigebat patienter, et nihilominus scri-
bebat multo cum studio ac diligentia.

12. Vin' etiam alias ejus virtutes discere, obe-
dientiæ proximas ? Omnia recte faciens, reprehen-
debatur coram hospitibus ; et veluti si laudatus
fuisset, perseverabat immotus, vir laude dignissi-
mus legebat audiente fraternitate, ut congruum
erat, et velut si absone vitioseque legisset, casti-
gatus verecundabatur sapientissimus. Propter ur-
banitatem audiens serviles natales sibi exprobrari
inclinato annuebat capite, Patri consentiens, cor-
pore et animo revera nobilissimus. In labore manuum
multum contendens atque proficiens tanquam si in-
tulisset nihil, non superbiebat, disciplinæ Dei que
amator eximius. Post petitam de genibus veniam di-
missus a Patre, veluti in eandem culpam relapsus
non obloquebatur ; sed persistebat, ignosci sibi
postulans, admiratione dignissimus. Denique las-
sabatur, is qui tentandi causa ingerebat convicium
et opprobriis saturabatur, is qui per voluntariam
ejusmodi contumeliam sibi comparabat æternam
gloriam. Dicam amplius et quod a religiosa profes-
sione videri possit alienum ; consonum tamen ra-
tioni, dum recte fit. Tanto tenebatur humiliatio-
nis amore, ut oraret precareturque pugnīs atque
alapis cædi ; et sane persuadebat et persuadens
percutiebatur, et ex mandato Patris percussus ab
aliquo, velut accepto munere lætabatur : eratque
stupore dignum, alterum quidem ad id quod in-
congruum videbatur violenter adigi, alterum vero

NOTÆ.

(d) Ecgraphum nostrum ἦ, aut ; puto legendum οὐκ, neque.

(7) Sirletus sic vertit, tanquam in eadem cum
Theoctisto cella reclusus fuisset : quod hegumeni
conditioni non convenit, nec Græco textui : imo

infra num. 14 expresse dicitur Plato post Theo-
ctisti mortem primum in ejus cellam migrasse, et
solitarie vivere cœpisse.

gaudere de lucro exinde reportato, nec minus utile A erat videntibus audientibusque, quod esset qui talia voluntarie pateretur, atque in hoc Christum imitaretur.

13. Talis tantusque cum esset, an erat possibile non amari eum atque diligere? an rationabile, eum qui totum se tradiderat obedientiæ, filium haberi inamabilem, et non esse charissimum genitori? Diligebatur sane, uti dictum est, plurimum; et propter virtutis claritatem ubique prædicabatur, ut qui Patri suo factus esset omnia, veluti oculus dextra intuens, velut manus eadem operans, et pes ad illa progrediens; tanquam consiliarius bonus, adiutor robustus, suavis socius; fidelissimus in iis quæ domi erant, et circa foris posita vigilantissimus: qui simul et discipuli et fratris præstaret officia, addo etiam et Patris; tantusque esset in utroque, ut siquando, propter aliquam necessitatem, opus esset peregre Platonem agere, mœreret venerabilis Theoctistus; et quemadmodum de se loquitur Apostolus *, non haberet requiem spiritui suo propter dilectum. Quis enim illo ad prospicienda futura providentior? quis ad mœrorem leniendum curandumque accommodatior? quis ad honorem multifariam impertiendum solertior? Talis ad conciliandam sibi benevolentiam, ut quæ Patris erant omnia haberet in potestate: tam interim alienus ab amore rerum terrenarum, ut nec oboli unius esset dominus. Pro quibus quod ei præmium, quæ retributio obtigit? Paterna utique benedictio super spiritualem Jacob, ex quo patriarchæ, imo hierarchæ et poëmiarchæ; et ab his plurimi secundum Deum filii multiplicantur, ac porro multiplicabuntur, nil dubito, per semen adeo benedictum. Talis denique fuit Plato, verus utique amator sanctitatis, et ad tantum perfectionis gradum ascendit, ut non nisi adumbratione quadam exprimere potuerim characterem absolutæ in eo obedientiæ.

14. Postquam autem magister ejus ad Dominum abiit, ipse in ejus cellam atque vivendi modum transivit, legitime amplexus solitudinem; non quemadmodum nunc multi, eandem periculose aggredientes; qui priusquam spiritui carnem perfecte subjecerint, audent per se solos congregari cum spiritibus nequitiae; tunc primum exerceri incipientes, cum tempus est pugnae; et experiendi gratia præsumentes obtinere victoriam, etiam Deo juvante, difficilem. Qui enim prius non didicit obedire, quomodo subiciet sibi reluctantes spiritui carnis passiones? Et qui non custodierit intemperatam observantiam, quomodo ad montem solitariae conversationis ascendet? Nunquid clarum est, quod qui illum attigerit intempestive, lapidibus obruetur aut configetur jaculis, et morte spirituali morietur, prout sacræ loquuntur Litteræ? Non ita is de quo nobis est sermo: nam verbis ac moribus obedi-

σιν, ὅστις εἶη ὁ ταῦτα ἱκουσῶς ὑφιστάμενος καὶ Χριστὸν ἐντεῦθεν μιμούμενος.

ιγ'. Τὸν οὖν τοιοῦτόν τε καὶ τηλικούτον ἦν ἄρα μὴ ἀγαπᾶσθαι καὶ στέργεσθαι; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντα τὴν τῆς ὑπακοῆς υἱὸν, ἀπόθητον καὶ οὐχ ὀλόστερνον εἶναι τῷ γεννήτορι; Διὰ τοῦτο καὶ ἀγαπᾶται λίαν, ὡς εἴρηται. Καὶ πανταχοῦ τῇ τῆς ἀρετῆς φανότητι διατεθρῦλληται, ὡς πάντα τῷ Πατρὶ γινόμενος, οἶον, ὀφθαλμὸς δεξιὰ βλέπων, χεὶρ ἐργαζομένη, ποῦς βαδίζων, σύμβουλος ἀγαθὸς, παραστάτης καρτερὸς, συνόμιλος γλυκερὸς τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος, τῶν ἐκτὸς ὁ φυλακτικώτατος, ὁμοῦ μὲν τὰ μαθητῶν ὁμοῦ δὲ τὰ ἀδελφῶν ἐπιδεικνύμενος, προσθεῖν δ' ἂν ὅτι καὶ τὰ Πατρὸς χαριζόμενος, καὶ τοσοῦτος ὢν ἐν ἀμφοτέροις, ὡς εἰ που κατὰ τινα χρεῖαν ἦν ἐκδημεῖν τὸν αἰοίδιμον Πλάτωνα, ἀδημονεῖν τὸν ἀείμνηστον Θεόκτιστον, καὶ μὴ ἔχειν ἄνεσιν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τῷ πνεύματι διὰ τὸν ποθεύμενον. Τίς γὰρ ἐκείνου τὸ μέλλον προβλέψαι στοχαστικώτερος; τίς δὲ τὸ λυποῦν μαλᾶξ αἰ τε καὶ θεραπεῦσαι προσηνέστερος; τίς δ' αὐτὸ χρεῖῳδες εἰσοῖσαι εὐμαρέστερος; τίς δὲ τιμὴν ἀνάψαι ποικιλώτερος; Τοιοῦτος μὲν πρὸς εὐνοίαν γνήσιος ὡς πάντων ἐξουσιάζειν τῶν πατρικῶν, τοσοῦτος δὲ ἀφιλόυλος, ὡς οὐδὲ κύριος ὀβολοῦ. Ἀνθ' ὧν τί τὸ πέρας, καὶ τίς ἡ ἀμοιβή; Ἡ πατρικὴ εὐλογία ἐπὶ τὸν κατὰ πνεῦμα Ἰακώβ, ἐξ οὗ πατριάρχαι, εἴτ' οὖν ἱεράρχαι καὶ ποιμνιάρχαι, ἀφ' ὧν πολλὰ τὰ κατὰ Θεὸν τέκνα πλήθουσιν τε καὶ πληθυνθήσονται, εὖ οἶδα, τοῦ εὐλογημένου σπέρματος. Τοσοῦτος ὁ τῆς ὁσιότητος ἑραστῆς ὡς ἀληθῶς, καὶ τοιοῦτον αὐτῷ τὸ τέλος, ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ προσεύχουσαν χαρακτῆρα τῆς εὐμοῦσου ὑποταγῆς.

οδ'. Ἐπειδὴ δὲ παραπέμπει πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην τὸν καθηγεμόνα, καθίστησιν ἑαυτὸν εἰς τὸν ἐκείνου τόπον καὶ τρόπον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεται ἐν νόμῳ τε καὶ ἐν θέσμῳ· οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν σφαλερῶς ἐπὶ ταύτην ἐρχομένων, καὶ πρὶν ὑποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, τοῖς τῆς πονηρίας πνεύμασιν μονομαχήσειν τεθαρρόκητων, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νίκης παλαίειν ἐκμελετώντων, ὅποτε καὶ πείραν οἰόντων δυστέκμαρτον τὴν νίκην σὺν Θεῷ ποιήσασθαι· ὅς γὰρ ἂν οὐκ ἐπαιδεύθη τὴν ὑποταγὴν πρότερον, πῶς οὗτος ὑποτάξειεν τὰ πολέμια πάθη; καὶ ὅς δ' ἂν μὴ ἐφύλαξεν ἀγνὴν τὴν εὐπειθειαν, πῶς οὗτος προσθήσεται τῷ ὄρει τῆς ἡσυχίας; ἢ δηλονότι ὁ παρὰ καιρὸν αὐτῆς ἀψάμενος, λίθοις λιθοβοληθήσεται, ἢ βολίδι κατατοξευθήσεται, καὶ τελευτήσειεν τῷ κατὰ ψυχὴν θανάτῳ, καθὼς πού φησι τὸ ἱερὸν Γράμμα; Ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος· λόγῳ γὰρ καὶ τρόπῳ θεαρέστως ὑποτά-

* II Cor. II, 13.

NOTÆ.

(8) Id est « sacerdotum et pastorum principes: » visum est enim clarioris expressionis causa Græca verba servare.

γαῖς, εὐλόγως καὶ εὐαφόρμως ἐπὶ ταύτην πρόσσεισιν, ἅ
καὶ τὸν νοῦν καθαίρεται ἐγγίζων Θεῷ, καὶ ταῖς πρὸς
αὐτὸν θεωρίαις γλυκαίνεται μετεωροπορῶν τῷ νῷ·
ἐπεὶ μηδὲ ἔνεστιν ἡδύτερόν τι τοῦ Θεοῦ ἔχειν ἐν
θεωρίᾳ, ὅς ἐστι γλυκασμὸς καὶ ὅλος ἐπιθυμία τοῖς
γενομένοις αὐτοῦ τῆς ἀκορέστου ἀγάπης, ὥς λήθην
λαμβάνειν καὶ αὐτῆς σχεδὸν τῆς ὀρεκτικῆς τροφῆς.
Ἐφ' ἑαυτῷ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐφέλκεται καὶ πορίζε-
ται, καὶ δυνάμεως εἰς δύνανμιν μετερχόμενος, καὶ
ἀναβάσεις ἀρετῶν ἐν καρδίᾳ διατιθέμενος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

S. Plato præficitur monasterio Symbolorum, excurrit Constantinopolim.

ιε'. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἤρκει τὸ καθ' ἑαυτὸν μόνον σκυ-
πεῖν, ζητούσης τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ τῶν ἄλλων συμ-
φέρον· τίθεται γοῦν καὶ ἐν τάξει Πατρὸς, μᾶλλον
δὲ φωστῆρος δίκην τῇ μνημονευθείᾳ ἀδελφότητι,
κατὰ διαδοχὴν τοῦ μακαρίτου Θεοκτίστου, ἐχούση
ἴδιον τὸν καθηγεμόνα, ἦν καὶ ἀμφοτέρω πνευματι-
κῶς τε καὶ σωματικῶς ὅτι μάλιστα εἰς τὸ εἶναι τε
καὶ ὀνομάζεσθαι μονὴν εὐαγεστάτην προήγαγον. Γί-
νεται δὲ καὶ δυοῖν φοιτητῶν καθηγητῆς ἰδιοτρόπως,
ὅφ' ὧν ἐξυπηρετεῖτο, καὶ οὐ· εἶχε συνεστίους, ἀλλ'
οὐχὶ συσσίτους, ὧν ὁ εἷς ἐτι περίεστι τοῦνομα Ἀν-
τώνιος, ὁ μεθ' ἡμῶν καὶ σὺν ἡμῖν μέχρι γήρους
ὑποταττόμενος· αὐτὸς ἡμῖν ὑφηγητῆς εἶη ἐνταῦθα
τῶν ἐπιζητουμένων. Ἄρτος, φασὶ, τῷ Πατρὶ καὶ κύα-
μος πρὸς λαχάνους καὶ ἀκροδρύους (ε), ἡ καθ' ἡμέραν
εὐανθίζουσα ἀνέλαιος διατροφή, πλὴν Κυριακῆς τε
καὶ ἑορτῆς, καθ' ἧς εἰώθει ὁμοτράπεζος εἶναι τῇ
κοινῇ ἀδελφότητι. Ποτὸν, ὃ βλύζουσι κρῆναι, καὶ ὃ
συνάγεται νοῦς, οὐ χεόμενος οἰνοφλυγίας ρεύματι,
οὐδ' αὐτὸ ἡμερήσιον ἀεὶ, ἀλλὰ πῇ μὲν ὑπερῆμερή-
σιον, πῇ δὲ δυσσεύμενον τῇ ἐβδομάδι, ἥ καὶ δεκατ-
ήμερον λαμβανόμενον τῆς βραδυποσίας, ἔν' οὕτως
εἶπω καὶ ἀποσίας, μετὰ τῆς ἐγκρατοῦς ἐφέσεως,
καὶ ἐκ φυσικῆς κράσεως, εἰς ἕξιν αὐτῷ καθεστῶ-
σης.

ις'. Ἐσθῆς εὐτελής καὶ βραχύτιμος, καὶ πρὸς μό-
νην θάλψιν πεποιημένη, ἀλλ' οὐχὶ λεπτοῖς ὑφάσμα-
σιν ἐπιτετηδευμένη, οὐδὲ βαφικαῖς χροιαῖς ἐξηγχι-
σμένη, ἦν οἱ καλλωπισταί, ἀλλ' οὐ μονασταὶ θηρᾶν
ἐφίενται. Προσευχὴ καὶ ἀνάγνωσις ἐπίπονος, ἀφορι-
ζομένη κατὰ καιρὸν, καὶ εἰς τροφήν αὐτῷ ἀντὶ τρυ-
φῆς καρυκευομένη. Γονυκλισιῶν πυκνότης, πατροθεν
ἡργμένη, ἐξ ἧς τύλοι χειρῶν τε καὶ γῆς ἐφ' ἧς ἐθε-
θήκει, μέχρι τοῦ δεῦρο τὴν ἀρετὴν στηλιτεύοντες.
Στρωμνὴ οὐχ ἀπαλή τε καὶ διαβρέουσα, ἀλλ' ὅση καὶ
ὑποπιάζειν τὸ σῶμα δυναμένη, καὶ ἀταπείνωτον
αὐτὸ πρὸς τὰς πνευματικὰς λειτουργίας διαφυλάτ-
τειν ἰσχύουσα. Χειρῶν ἐργασία διὰ σπουδῆς· τοῦτο
γὰρ τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων παρὰ τοὺς πολλοὺς,
ἵνα μὴ λέγω τοὺς πάντας, τὸ ἐπίσημον, ἢ μᾶλλον,
οἰκένωτερον εἰπεῖν, σὺν τῷ ἱερῷ Ἀποστόλῳ φάναι (f),

liam, uti Deo placitum erat, sectatus; opportune
auspicatoque aggreditur solitudinem; et mentem at-
tolens, appropinquat Deo; contemplationibus circa
eum versantibus oblectatur, animo excelsa perami-
bulans: nihil enim delectabilius est quam Deum
speculari, qui totus est oblectatio et voluptas eo-
rum, qui ipsum degustant amore insatiabili, ita
ut pene in oblivionem veniant ipsius cibi appetendi.
Itaque sibi ipsi in futurum sic prospexit Plato, ex
virtute transiens in virtutem, et ascensiones suo
in corde disponens.

CAPUT III.

15. Quoniam vero nequaquam sufficit sua dun-
taxat curare, sed et aliis utilia quærit perfecta cha-
ritas, ordinatus Pater seu potius illuminator præ-
memoratae fraternitatis, proprium habere hegume-
num solitæ, beato Theoctisto succedit in ejus loci
regimine, quem ambo in spiritualibus æque ac
temporalibus promoverant maxime, adeo ut esset
ac diceretur monasterium optime constitutum. Duo-
bus tamen præcipue sese præbuit ducem vitæ spi-
ritualis, a quibus ei ministrabatur, quosque habebat,
non comessatores, sed convivæ. Horum unus
adhuc superest Antonius nomine, qui nobiscum
usque ad senium sub obedientia vivit; ipse nobis
suggerat, quæ hic desiderantur. Quotidianus, in-
quit, cibus Patri erat panis, cum faba et oleribus
atque arborum fructibus, absque oleo, præterquam
Dominicis festivisque diebus, quibus consueverat
communi cum fratribus mensa uti. Potus erat
quem fontes præstant, et quo mens colligitur, ne-
quaquam capiens fluxum vinolentiæ; et hic quidem
non semper quotidianus, sed quandoque ultra diem
dilatus, aut bis in hebdomade sumptus. Quando-
que etiam decimo duntaxat die, exigua illa seu po-
tius nulla utebatur refocillatione, propter summam
appetentiæ continentiam, quæ illi quodammodo in
naturam transierat.

16. Vestis et curta, ad solum calorem facta, non
autem subtilibus filamentis contexta aut colorum
tincturis florida, qualem videre amant non mona-
chi, sed elegantiarum studiosi. Oratio et lectio ejus
laboriosa erat, et statis temporibus definita, cibum
quoque ejus deliciarum loco condiebat. Frequentia
genuflexionum, a Patribus tradita, tanta erat ut
manibus ipsique in qua fiebant terræ callos indu-
cerent, in monumentum virtutis ejus. Stratum nec
molle erat, nec lecto circumfluum: sed quo af-
fligi corpus, et ad spiritualia officia firmum posset
servari. Manuum operatio diligens: hoc enim ex
præclaris illius dotibus unum præ multis, ut non
dicam omnibus, ipsum faciebat illustrem; aut ut
magis proprie loquar, Apostolo similem, quod di-
cere posset: *Ad ea quæ mihi opus erant et his*

NOTÆ.

(e) Ἀκροδρύα *summas herbas* interpretatur Sirletus: sed quia δρύον, altera compositi pars, significat
nemus, malui arborum fructus, et quidem silvestres, intelligere.

(f) *Egraphum nostrum φαῖν*· sed sensus videtur infinitivum exigere, quem substitui.

qui *mecum sunt*, ministraverunt manus istæ : ne-
que *gratis panem comedi* *. Quæ enim manus ele-
gantius, quam illius dextera, litterarum formabāt
tractus ? aut quis scribebat studiosius, cum ipsius
alacritas qualecunque opus ferventer aggredere-
tur ? Quis autem enumerare valeat eos in quorum
manibus sunt ab ipso scripti libelli et opuscula, ex
diversis divinis Patribus collecta et multam affe-
rentia utilitatem ? Unde vero monasteriis nostris
ista librorum copia ? nunquid ab illius sanctis ma-
nibus et laboribus ? Ipsos volutantes et illustramus
quoad animum, et scripturam admiramur talem
ac tantam. Sed quædam tacita præterivit sermo. B
ad quæ enarranda regrediatur necesse est.

17. Tempore illo invaluit tempestas impietatis, B
Constantinus, inquam, ille cogitatione impius (9) ma-
litiæ omnis receptaculum, multiceps draco, hære-
sis iconoclasticæ ductor, monastici ordinis perse-
cutor acerbus. Quem ille nostrorum Nazaræorum
non exterminavit ? quem absconditum non produxit
in medium ? quem sibi oblatum non traxit in ba-
rathrum impietatis ? Sane si quis ex illustrioribus
ipsum latuit, tanquam scintilla in loco abdito, in-
ter mortuos reputabatur ab iis qui vivebant super
terram. Talis autem etiam noster Elias fuit, custo-
ditus a Domino in quibus exercebatur locis, ut ne-
que in manus novi istius Achab incideret, neque
particeps fieret impietatis ; sed post transitum no-
cturnæ illius confusionis, appareret nobis velut
stella matutina ; quod et factum vidimus. Etenim C
necessariis quibusdam ex causis ingressus est By-
zantium ; cumque ii qui in urbe reliqui erant mo-
nachi, denuo velut luminaria cœpissent conspici ;
comparuit tanquam a mortuis redivivus beatus, nam
nec nobis quidem ipsis innotuerat (10), ge-
nitricis meæ fratrem adhuc superstitem esse.

18. Diffusa est autem adventus ejus fama, non
tantum inter cognatos et notos, sed per totam ur-
bem Byzantinam ; aliis alio ipsum trahentibus et
benigne susipientibus, atque salutari ejus doctrina
frui cupientibus. Erat enim, ut qui maxime, sua-
vis sermone, suavior moribus, ea autem forma
quæ monachum commendat, et in doctrina varius ;
omnibus omnia factus, secundum Apostolum ; con-
jugalis auctor temperantiæ, virginibus defensor,
adhortator constitutorum in potestate, spiritu in-
firmorum medicus. Patribus filios concordēs effi-
ciebat, et filiis patres reconciliabat ; servis suade-
bat, ut dominis essent morigeri ; et hos inducebat
ut illis facerent bene. Ut cætera porro omnia, quæ
vir Dei faciebat dicebatque, cognosci possint, unum

* Act. xx, 54.

A ἔχοντος, Ταῖς χεῖρας μου καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ
ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί, ὅτι μὴδὲ δωρεὰν ἄρ-
τον ἔφαγεν. Ποῖα γὰρ χεὶρ τῆς ἐκείνου δεξιᾶς. μόν-
οικώτερον ἐσυρμαιογράφησεν, ἢ τίς ἐπιπονώτερον
τῆς ἐκείνου προθυμίας ἐσπουδαιογράφησεν ; καὶ πᾶν
ὁτιοῦν προσπεσὸν ἔργον θερμῶς διεχειρίσατο. Πῶς
ἂν τις ἐξαριθμήσειεν, τοὺς τὰ ἐκείνου πονήματα
εἶτ' οὖν βιβλιδάρια ἔχοντας, ἐκ διαφόρων θείων Πα-
τέρων ἀνθολογηθέντα, καὶ ἱκανὴν πορίζόμενα τοῖς
κεκτημένοις τὴν ὠφέλειαν ; Ταῖς καθ' ἡμᾶς δὲ μο-
ναῖς πόθεν ἄλλοθεν ἢ τῶν δέλτων εὐπορία ; ἢ οὐχὶ
ἐκ τῶν ἐκείνου ἀγίων χειρῶν καὶ πόνων ; ἃς οἱ μετ-
ιόντες καὶ τὴν ψυχὴν φωτιζόμεθα, καὶ τὴν γραφίδα
θαυμάζομεν ὅποια τε καὶ ἡλίκη. Ἀλλὰ γὰρ παρα-
ἀπαγγελλέτω τὰ παραλειφθέντα.

ιζ'. Ἠκμαζε τῆνικαῦτα ὁ χειμὼν τῆς ἀσεβείας,
Κωνσταντῖνος ὁ δυσσεβὴς λογισμὸν, τὸ τῆς κακίας
δοχεῖον, ὁ πολυκέφαλος δράκων, ὁ τῆς εἰκονομαχι-
κῆς αἵρέσεως τριστάτης, ὁ τοῦ μοναδικοῦ τάγματος
πικρὸς διώκτης, ὃς τίνα μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζι-
ραίων οὐκ ἐξηφάνισεν ; τίνα δὲ κρυπτόμενον οὐκ εἰς
μέσον ἤγαγεν ; ποῖον δὲ ἀντιφερόμενον οὐ κατέσπα-
σεν εἰς τὸ καὶ ἀσεβείας βάραθρον ; ὡς εἴ ποῦ τίνα
ἐναπολειφθέντα τῶν ἐπιφανῶν, ὥσπερ τινὰ σπιν-
θῆρα ἐν ἀποθύστῳ τόπῳ κείμενον, ἐν νεκροῖς λελο-
γένοι, παρὰ τῶν ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων. Τοιοῦτος ὁ
ἡμέτερος Ἡλίας, ὑπὸ Κυρίου φυλαττόμενος ἐν οἷς
ἡσκέτο τόποις, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἀλλοῦς τοῦ νέου
Ἀχαάθ, μὴδὲ μετασχὼν τῆς ἐκείνου ἀσεβείας, ἐν
ἀναφανῇ μετὰ παρέλευσιν τῆς νυκτομαχίας, ἀστήρ
ἐωθινὸς ἡμῖν, ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἐντεῦθεν διὰ τίνα
ἀναγκαῖα εἰσεῖσιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἄρτι ὥσπερ τι-
νῶν φωστήρων ἐπιφαινομένων τῶν ἐπιλειμμένων
μοναστῶν τοῖς ἐν ἁγίῳ.

nam nec nobis quidem ipsis innotuerat (10), ge-

ιη'. Καὶ ἐπεὶ περ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶν ἀνεγνωρίσθη
ὁ μακαρίτης (οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑπὴν ἡμῶν τῆς τεκού-
σης ὁμαίμων ἐγνωρίζετο), γίνεται περιθόητος οὐ
μόνον συγγενεῦσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσιν τῇ Βυζαντίδι,
ἄλλων ἀλλαχοῦ ἐλκόντων αὐτὸν, περιχαρῶς τε ἀσπα-
ζομένων, καὶ φιλοφρόνως δεξιουμένων, καὶ ἀπο-
λαυόντων διδασκαλίας προστηκούσης. Ἦν γὰρ ὅτι
μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδύτερος τὸν τρό-
πον, ἀσκητικὸς τὸ εἶδος, πολυειδὴς τὴν διδασκαλίαν,
τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, γιγνόμενος,
D τῶν ἐν συζυγίαις σωφρονιστῆς, τῶν παρθενεύόντων
συνασπιστῆς, τῶν ἐν ἐξουσίαις παρσκλητικῆς, τῶν
ἀσθενούντων εἰς ψυχὴν ἱατρὸς, πατράσι τέκνα συμ-
βιβάζων, πατέρας τέκνοις καταλλάσσων, δεσπόταις
δοῦλους εὐνοεῖν ἀντιθελὼν, καὶ τούτους ἐκείνοις εὐ-

NOTÆ.

(9) Summa crudelitas Copronymi in monachos
et sacras reliquias refertur a Theophane ad an-
num imperii ejus 31, Christi 772. Mortuus est Co-
pronimus 14 Septembris anni 775. Successor ejus

filius Leo regnavit usque ad annum 780, mortuus
8 Septembris.

(10) Indefinitus Sirletus : « Neque enim a co-
gnatis superesse credebatur »

εργέτας καθιστῶν. Τάλλα ὅσα ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ποιῶν τε καὶ λέγων γνωρίζεται, ἐν εἰπὼν εἰς σύστασιν τῶν εἰρημένων, πιστώσω τὸν λόγον. Ὅτι περ ἂφ' οὗ ἐπεδήμησεν τοῖς ἐν ἄστει, ὅλους οἴκους μετέπλασεν, καὶ μετεστοιχείωσεν εἰς βίον ἐνάρετον. Τί δὴ τοῦτο; Ὅρκον ἐκκόψας τῇ παραινετικῇ αὐτοῦ γλιώττη, καλλωπισμοὺς συστείλας τῇ εὐκόσμῳ διδασκαλίᾳ· φιλοπτωχίαν ἐμποιήσας τῇ ἠθικῇ ὑψηλήσας, ἐξ ἧς κένωσις χρημάτων καὶ διανομαὶ ἐφ' οὓς ἡσκαῖτο τόπους δημόσιοι. Πρὸς τε ἀνάγνωσιν ῥυθμίσας, καὶ πρὸς ὁτιούτων καλῶν εὖ ἐπανάγων, καὶ ταῦτα ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τληπαθῶν, ἀγρυπνῶν, πεζοπορῶν, ταῖς παρὰ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν δεξιώσεσιν, ἀνταλλάσσων τὰς παρ' ἑαυτοῦ κακοπαθείας, ἔργῳ τὸ τοῦ Ἀποστόλου φθεγγόμενος· Ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

ιθ'. Ἦρεν τοιγαροῦν σύσσημον τῇ βασιλιζούσῃ, τὸν λόγον ὑπὸ τοῦ βίου μαρτυρούμενον ἔχων, καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀπερίττου σχήματος, παράκλησις εἰς ἀρετὴν τοῖς ὁρῶσι γινόμενος· εἰ δὲ ὅτι πολιτικὸς ἦν ἐν τισι γλυκαίνων τὴν φράσιν πρὸς τὸ τῶν ἀκούοντων ἰδιότροπον, ὁράτω τις τὸν καρπὸν, καὶ μὴ μεμφέσθω τὸν τρόπον. Τίς δὲ οὗτος; Ὁ τῶν ἀμαρτανόντων μετάνελος, καὶ ὁ τῶν ἀποτασσομένων τοῦ βίου ὁμιλος· πρῶτος γὰρ καὶ μόνος σχεδὸν εἰπεῖν περωτῆς τῶν τοῦ γένους καὶ τῶν ἔξω γένους, ὁ τῆς ὁσιότητος ἐραστὴς ἡμῶν δέδεικται. Διὰ ταῦτα καὶ προστατεῖν μοναστηρίου ἀστικοῦ ἀναγκάζεται μὲν, οὐ καταπίθεται δέ· καὶ ἀρχεῖν τῆς Νικομηδείων Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ τηνικαῦτα προέδρου προτρέπεται μὲν, οὐ συνέρχεται δέ, φεύγων τὸν κλῆρον ὁ τούτου ἀξίος, καὶ τὸ τῆς ἱεραρχίας ὕψος δεδιώς ὁ τῆν ἀρετὴν μετέωρος. Διὸ καὶ πρὸς τὴν φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν ἐπάνεισιν, καὶ κεῖ καθιστᾷ μνήμης ἀξία, πτωχῶν προῖστάμενος, ἀδικουμένων ὑπερασπιζόμενος, θλιβομένους παραμυθούμενος, καὶ θλίψιν οἶαν βούλῃ πιεζομένους θεραπεύων, τοῦτο μὲν διὰ γλώτσης καὶ μέλανος, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἄλλω τινὶ φαρμάκῳ ἐπαμύνασθαι τῷ προσιόντι, καὶ ἰσχυέν γε τὸ γράμμα ὡς δῶρον αἰδοῖ τοῦ ἀνδρός, κάμπτων πρὸς οἶκτον τὸν ἐλαεῖν δυνάμενον.

κ'. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν εὐπορεῖτο ἡ χεὶρ ἐπιδιδόναι. πληροῦντων αὐτὴν τῶν καλῶς τὰ ἐνόητα κενοῦντων ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀκενῶτων καὶ αἰωνίων. Εἰ δὴ μηδ'

⁶ I Cor. ix, 27.

A dicam, quod fidem præstet reliquis: videlicet quod ex quo cum civibus versari cœpit, totas reformavit familias, et ad virtutis cultum convertit. Qua ratione? inquires. Jurandi consuetudinem excindendo communi notoria sua lingua: reprimendo corporis ornatum superfluum, sua ornatissima doctrina, dissertatione morali inculcando amorem pauperum, unde largitiones pecuniariæ et eleemosynarum distributiones publicæ, per loca in quibus exercebatur; ad lectionem denique piam et ad quidquid est bonorum operum inducendo, idque in pressura et fatigatione, diu noctuque laborans, vigilans, discurrens, ut accepta ab amicis cognatisque hospitalitatis solatia æquaret tolerantia ærumnorum, ipso opere cum Apostolo protestans: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo; ne posteaquam aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar* ⁶.

19. Sustulerat ergo publicum regnatrici civitati signum, habens sermonem, cui vita congrua præberet testimonium: adeo ut, ex ipsa vili abjectoque habitu videntibus esset ad virtutem hortator. Quod si, quia urbanus erat, suavitate quadam condiebat dictionem, ut se aptaret audientium genio; consideretur fructus, et non vituperabitur modus. Quis autem iste? Peccantium resipiscentia et sæculo renuntiantium multitudo. Primus namque et solus, ut si dicam, fuit, qui generi nostro, eisque qui extra illud erant alas addidit ad virtutem, nosque ad amorem perfectionis induxit (11). Propterea instanter rogatus urbani cujusdam monasterii præfecturam suscipere, omnino renuit, et ab eo qui tunc erat patriarcha (12) ad Nicomediensium Ecclesiam regendam invitatus obsequi noluit, clericatum fugiens, quo erat dignissimus; et hierarchicum formidans fastigium, qui solam suscipiebat virtutem. Revertit autem ad dilectam sibi solitudinem, et ibi res fecit memoria dignas, pauperes defendens, injuste oppressos propugnans, tribulatos consolans, et quamcunque afflictionem patientibus subveniens; idque vel sermone vel epistola propter viri reverentiam, instar muneris efficax ad flectendum eum qui poterat misereri.

20. Ex iis quæ ad manum erant, replentibus eam illis qui substantiam suam credebant bene exhausti, propter desiderium inexhaustorum æterno-

NOTÆ.

(11) Michael in Vita S. Theodori ista explicat: « Plato sanctissimus Theodori nostri avunculus, iis quibuscum ageret gratissimus, multos ad cœlestis philosophiæ studium pellexit: imprimis autem egregium hunc Theodorum, suum ex sorore nepotem, qui et ipse jam dudum per se ut dicitur, cœperat philosophari. Quin ipsos quoque Theodori parentes et fratres, Josephum et Euthymium, cum parva sorore, et suos ipsius fratres adjecit Plato, qui numero item tres erant. Hos omnes tanquam ex composito communi vitæ cœlibem anteponentes, deducit ille secum et disciplina imbuunt præstantiore. At illi confestim et opes et divitias et cæteras fa-

cultates pauperum sinibus ingerunt, servos innumerabiles in libertatem vindicant, Deumque secuti ac ducentem Patrem, Byzantium relinquunt. » Hæc ibi: quæ sub Leone Chazares cœpta, sub Irene peracta sunt, quando pariter omnes ad Sacudionis monasterium secessere, ut mox sequenti capite dicetur.

(12) S. Tarasium CP. patriarcham intelligo: qui cum piissima Irene orthodoxiam restituit, dabatque operam ut Ecclesiæ quæ sub Iconomachorum tyrannide, vel episcopis orbatæ mœrebant, vel hæreticis traditæ, lupos pro pastoribus alere cogerentur, his ejectis, legitimos et orthodoxos sortirentur.

rumque bonorum satagebat largiri, ut poterat, aut saltem consolando dolorem eximens, exasperatum in cœrore animum leniebat prolixiori confabulatione. Quid mirum? Poterat cum venerando Job dicere: *Salvum faciebam egenum de manu violenti, et orphanum cui non erat adjutor: benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum: causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam*?. Quapropter agnoscebatur ut pater, laudabatur ut protector, benedicebatur ut curator, visabant, occurrebant, suscipiebant eum tam qui solitariam quam qui communem profitebantur vitam (13); et ultra quæ incolebat loca differebatur ejus fama, cum in omnium ore esset Plato, velut res maxima atque dignissima: quem profecto nec futura silebunt tempora, cum virtus res sit immortalis.

CAP. IV.

Præficitur Sacudionis monasterio Plato, et pro veneratione sanctarum imaginum agit in concilio.

21. Nunc commemoranda nobis venit Christianissima Irene, pacifica, juxta sui nominis etymon, imperatrix; in qua hoc præter alia laudandum venit, quod sub ea sit aperta janua volentibus vitam monasticam amplecti, ante hæc regnantibus impiis hand minus clausa sub ethnicis erat ad Christianismum. Tunc universa nostra familia renuntiavit sæculo: tunc celeberrimus Pater noster post quietem solitudinis suscepit prælaturam: suscepit, inquam, nec volens nec cupiens (quomodo enim, qui maximas fugerat, dignitatum minimarum desiderio teneretur?), sed partim consanguineorum precibus emollitus (dicam enim quod res est, etsi paulo id inconcinnius videatur), partim confidens, quod vel in ipsa præfectura posset pristinam quietem conservare: sed hoc nequaquam ut sperabat obtinuit; multæ enim tentationes ei ex hoc capite proveniunt: a quibus vero et per quos eæ fuerint suscitæ, personarum respectu dicere prætermitto: hoc a suoque instituto et proposito alienissimam duxerit.

22. Quid autem fecit generosi animi rectique consilii vir? Postquam ad prælaturam raptum se vidit, neque eam effugere (quamvis de hoc sæpius deliberaret) citra periculum posse; quemadmodum gubernator prudens, in medio circumstrepentis procellæ constitutus, omnem animi torporem a se excussit; et mentis oculos sursum attollens, investigare cœpit virorum sanctorum vitas, non ad recentia exempla respiciens (hæc enim plerumque distorta confusaque sunt), sed ad archetypam apostolicæ vitæ imaginem, quod facere oportet omnes eos qui perfectæ virtutis simulacrum exprimere in se cupiunt, et vitam volunt ad similitudinem Patrum atque ad salutem instituere.

23. Primum autem hoc fecit, et quidem admo-

¹ Job. v, 13; xxix, 12. 16.

ἐτέρῳ, παρακλήσει· ἐξείρων τὸ ἄλγος, καὶ μακροτέρα διερωτήσει ἀπαλύνων τὴν τραχυνομένην καρδίαν τοῦ κάμνοντος. Τί θαυμαστὸν πρὸς ταῦτα, καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀοιδίου Ἰωβ ἐκεῖνα λέγειν· Διέσωσα πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ὄρφανῷ οὐ οὐκ ἦν βοηθὸς ἐβοήθησα, στόμα δὲ χήρας με ἠύλόγησεν, δίκην δὲ ἦν οὐκ ἤδειν ἐξιχνίασα· ὧν ἕνεκεν καὶ ὡς πατὴρ ἐγνωρίζετο, καὶ ὡς προστάτης ἐμεγαλύνετο, καὶ ὡς κηδεμὼν ἐμακαρίζετο, ὁρώμενος, ἀπαντῶμενος, ξενιζόμενος, παρὰ μονασταῖς, παρὰ μιγάσιν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὧν ἡσκαίτο τόπων τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης διαδραμούσης, καὶ πάντων τὸν Πλάτωνα ἐν ταῖς ἑαυτῶν γλώσσαις, ὡς μέγα τι καὶ ἀξιόγραφον χρῆμα, ἐπιφερόντων· ὃν καὶ ὁ μέλλον χρόνος εὖ οἶδ' ὅτι οὐ σιγήσειεν, εἴπερ ἀρετῇ πρᾶγμα ἀθάνατον.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

κα'. Ἀλλ' ἦκεν ἡμῖν ἡ χριστοφόρος Εἰρήνη, ἡ φερωνύμως βασιλεύσασα, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἡ τοῦ μονάζειν παντὶ τῷ βουλομένῳ ἠνέωκτο θύρα, πάλαι ὑπὸ ἀσεβοῦς βασιλείας κεκλεισμένη, καθάπερ ὑπὸ Ἑλληνιζούσης τὸ Χριστιανίζειν. Ἐντεῦθεν ἡ περὶ ἡμᾶς μὲν πανέστιος ἀποταγή, τοῦ δὲ πανευφύμου Πατρὸς ἡ μετὰ τὴν ἡσυχίαν ἡγεμονία, οὐ βουλομένου μὲν, οὐδὲ ὁρεγομένου ἄρχειν (πῶς γὰρ ἂν ὁ τὰς μεγίστας φυγῶν ἀρχὰς ἐφέσει τῶν ὑφειμένων ἡλίσκετο) ἀλλὰ τὸ μὲν κατακλασθεὶς ὑπὸ τοῦ αἵματος (εἰρήσεται γὰρ τ' ἀληθές, εἰ καὶ τραχύτερος ὁ λόγος), τὸ δὲ καὶ ἐλπίσας τὴν αὐτὴν ἰσχεῖν ἡσυχίαν, κἂν τῇ ἡγεμονίᾳ, ὅπερ οὐχ οἶδόν τε. Οὐδὲ γὰρ ζητήσας εὗρε τὸ ἐλπίζόμενον· κἀντεῦθεν αὐτῷ οἱ πολλοὶ πνεύσαντες πειρασμοί· τὸ δὲ ὑφ' ὧν καὶ δι' οὓς, ἀφίημι λέγειν, αἰδοῖ τῶν προσώπων, πλὴν ἔλκει βίον ὀδυνηρόν τε καὶ ἀνώμαλον, καὶ τῆς οἰκείας ἕξεως ἀναρμόδιον.

hoc tantum significo, quod vitam molestiis plenam,

κβ'. Ἀλλὰ τί ποιεῖ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ῥόντως καὶ εὐθύθουλος; Ἐπειδὴ ἑώρα ἑαυτὸν ἐαλωκότα τῇ προστάσει, καὶ φυγεῖν ταύτην οὐκ ἀκίνδυνον, καίπερ πολλάκις βουλευσάμενος, οἷά τις οἰακοστρόφος, ἐν μέσῳ κλύδωνος περιζέοντος, τὸ τῆς ψυχῆς ὀκνῶδες ἀποσεισάμενος, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ὑψιφρόνως ἀνατείνας, ἰχνηλατεῖ λοιπὸν τοὺς τῶν μακαρίων ἀνδρῶν βίους· οὐ πρὸς τὰ προσεχῆ παραδείγματα βλέπων, ἐπεὶ λοξὰ καὶ συγκεχυμένα, πρὸς δὲ τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς ἀποσκοπῶν (ὃ δεῖ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς γραφέας ποιεῖν, εἴ γε μέλλοιεν Πατροεἰκελον καὶ σωτήριον τὸν ἑαυτῶν βίον ἀπεργάζεσθαι), πρῶτον τοῦτο ποιεῖ, καὶ λίαν νεανικῶς.

κγ'. Εἰς τὰς τοῦ μεγάλου καὶ θεοφόρου Βασιλείου

NOTÆ.

(13) Græce μιγάδες. Siretus conjugatos vertit, et μονασταῖς, monachis, eos opponit.

νομοθεσίας εἰσελθὼν, ὡς ἐν παραδείσῳ, καὶ εὐρὼν A
ἐναντιουμένην τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ τὴν ἀνθρωπίνην
συνήθειαν, πρὸς τῷ τοῦ θήλεως ζῶν δούλαις τὰ
κοινόδια διοικούμενα, κἀντεῦθεν πολλὰς τὰς ἀτοπίας
τικτομένας, μείζους δὲ τὰς ψυχικὰς ζημίας ὑφιστα-
μένας, ὅρα τί ἐργάζεται. Ἐπερωτήσεσι πρότερον
χρηταμένος παρὰ τῶν εὐ εἰδότεων, ὡς ἂν μηδὲ αὐτὸ
τὸ καλὸν ἀβασάνιστον εἴη (τῆς γὰρ αὐταρεσκείας
πρόβρω νεύων, οὐκ ἦν τι, ὃ μὴ συμβουλίαις διεπράτ-
τετο), καινοτομεῖ τὰς ἐκνόμους παραδόσεις ὡς φι-
λοχάκους αἰρέσεις, καὶ καθιστᾷ τὸ ἑαυτοῦ μοναστή-
ριον ἄτερ δούλων, ἔξω τοῦ θήλεως ζώου δίχα ἐμ-
πορικῆς ἄλλης προσόδου, ἅτινα καπηλικὰ κέρδη ὁ
αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὀνομάζων, φευκταῖα εἶρηκεν.
Γίνεται δὲ ἡ κατόρθωσις οὐκ ἀμογητὶ, ἀλλὰ γὰρ καὶ
λίαν περιστατικῶς ἐκ τῶν συνασκουμένων ἀηθῶν B
ὄντων, καὶ ἐκ τῶν ἐξωθεν ἀντιπραττόντων τῷ ἀγαθῷ
σκοπῷ, οὐκ ὀλίγων ὑπαρχόντων. Καὶ οὐ θαυμαστόν·
ἐπεὶ μηδὲ συνήθειαν περικόψαι τῶν ῥάστων καὶ
εὐπειτῶν, μηδὲ τι ἀνεπίφθορον τῶν ἐπαινετῶς ἐλου-
μένων. Ἄρ' οὖν οὐχ ὑπερανεστῶσης διανοίας ἀπορ-
ῥαγῆναι ἐπιβλαβοῦς παραδόσεως, καὶ τοιοῦτον
προθεῖναι ἑαυτὸν ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς βουλομέ-
νοις μὴ μόνον ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ πράγματι μονάζειν,
καὶ οἰκεῖον τῷ βίῳ καὶ τὸ ἔργον ἔχειν. Πῶς γὰρ ἂν
μοναστῆς ἀληθινῶς, ὁ δεσποτείας φόβον δούλοις ἐπ-
ανατεινόμενος; ἢ πῶς ἀγοήτευτος τὴν ὄρασιν ὁ ἐκ
θεωρίας τοῦ συνόντος αὐτῷ ὑπουργικοῦ θήλεως
ἀσκητῆς καθυπηρετούμενος; ὅπουγε καὶ τοῦτου ἐκ-
τὸς ὑπάρχων, τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ συνδέσθηκεν ἀλί-
σκεσθαι. Ἦψατο τοιγαροῦν ὁ ζῆλος τῶν ἐγγύθεν, C
καὶ μετέλαβον τοῦ ἀγαθοῦ οἱ φιλόθεοι πρόβρωθεν,
κάκεινος τὸ κλέος διακονίζον ἀπηνέγκατο. Εἰ δὲ καὶ
ἄλλον ἔσχεν συναγωνιστὴν τε καὶ συλλήπτορα, φημι
δὴ τὸν ταῦτα λέγοντα καὶ γράφοντα, τῷ Πατρὶ τὴν
χάριν ἀνεκτέον· παιδὶ γὰρ προσήκει τὸ πάντα πα-
τρῶζειν, καὶ ὅλον ἑαυτὸν ἐμπιρέχειν τῷ γεννή-
τορι.

κδ'. Ἐπειτα περιστέλλει ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἐν ἄστει
προόδων, ἐκ συνουσίας ἀγχιστευόντων, ἐκ συνδιατρι-
βῆς ἀρχόντων, εἰσω τῆς πνευματικῆς αὐλῆς ἐρηρι-
σμένον ἔχων τὸν πόδα· ἐπιστατεῖ τοῖς λογικοῖς θρέμ-
μασι, διατρέφων διδασκαλίας πόδα, καὶ ναματίζων
κατηχήσεως ρεῖθρον· ἐξ οὗ τί γίνεται; Εὐθαλεῖ ἡ
Λία, αὖξει τὸ ποίμνιον, γίνεται περιβόητον, δοξάζε-
ται ὁ ἅγιος Θεὸς, παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορ-
θούμενον. Ἀλλ' οἶδόν με ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων λα-
θῶν μικροῦ δεῖν παρέδραμεν! Ἦδη κρατησάτης τῆς
εὐσεβοῦς Εἰρήνης, καὶ πολλῶν λόγων βαλλόντων καὶ

dum strenue. In magni atque divini Basilii Re-
gulas, velut in paradisum ingressus, et inveniens
monasticæ conversationi contrariam esse consue-
tudinem humanam, qua inductum erat, ut propter
feminei generis animalia ancillæ in monasteriis
habitarent (14), unde multa proveniebant incom-
moda, et plures quoad spiritum molestiæ, vide quid
egerit. Auditis peritiorum sententiis, ut ne ipsum
quidem bonum temerarie ageret (procul enim re-
motus ab arrogantia, citra consultationem faciebat
nihil), abscidit illegitimas traditiones velut pesti-
feras hæreses, suumque monasterium habendum
constituit absque mancipiis, absque feminei sexus
animalibus, absque omni alio mercatorio proventu
quæ cauponaria lucra idem divinus Basilus ap-
pellans, fugienda esse dixit. Inducta est autem hæc
reformatio haud sane facile, sed perquam ægre
tum propter cohabitantes inexpertos, tum propter
externos bonæ isti intentioni repugnantes : qui non
erant pauci. Neque id sane mirum; quia non est
facile aut expeditum consuetudinem excindere,
neque invidia carent præclari conatus. Nunquid
enim præcelsæ mentis est recedere a noxia tradi-
tione, seque ipsum ponere in exemplum bonum,
volenti solitarie vivere, non solum nomine, sed etiam
re, et professioni congruum opus habere? Quo-
modo autem vere solitarius erit, qui dominationis
mancipiis incutit? Quomodo castos habebit oculos
ascetes ille, qui mulieris sibi cohabitantis utitur
ministerio? cum etiam contingat aliquos, extra hoc
discrimen positos, capi. Accensâ est ergo vicino-
rum æmulatio, et ad longius positos Dei amatores
participatio boni inventi pervenit; ipse vero æternam
sibi comparavit gloriam. Quod si alium habuit con-
silio atque laboris socium, ipsum qui hæc dicit et
scribit, omnis ad Patrem referenda est gratia : de-
cet enim filium in omnibus assimilari patri, seque
totum formandum tradere genitori.

24. Postea sequestravit se ab urbanis circuitioni-
bus, a conversatione habitantium civitates, a fami-
liaritate virorum principum, intra spiritualem au-
lam fixum retinens pedem; ubi rationali intende-
bat gregi, pascens eum doctrinæ gramine, et po-
tans flumine instructionis. Unde factum est, ut
secundo germine proliferet Lia, grex augetur
et celebris fieret, Deus autem, ut sanctus, lauda-
retur, a quo hominibus omne bonum provenit. Sed
quale illud est quod in medio dicendorum latens
parum absuit quin præterirem. Cum jam regnaret

NOTÆ.

(14) Græce est πρὸς τῷ τοῦ θήλεως ζώου δούλαις
τὰ κοινόδια διοικούμενα, et infra καθιστᾷ τὸ ἑαυ-
τοῦ μοναστήριον ἔξω τοῦ θήλεως ζώου, quæ Sirletus,
longissime aberrans a mente auctoris, sic Latine
reddidit. Cum seminarum cœnobîa gubernarentur
a servis maribus, et infra, suumque monasterium
constituit remotis servis ac mulieribus. Existimo
levi correctione fieri posse, ut et feminas remo-
visse a suo monasterio sanctus intelligatur, et
animalia quorum causa illæ adhibebantur; et hæc

esse mentem genuinam auctoris, qui de mulierum
cœnobîis nec cogitavit quidem cum hæc scriberet,
patebit examinanti. Ergo τὸ τοῦ θήλεως ζώου in-
telligo femini sexus animalia, vaccas, oves, capel-
las et quæ etiam in monasteriis aluntur ad feturam,
itemque ad lactis et casei proventum: atque pro
δούλαις, lego δούλαις: quod autem διοικεῖν non so-
lum gubernare, sed etiam habitare significet, palam
est. Dissimulo cætera hic consequenter minus apte
reddita.

pietissima Irene, et circa quæstionem de venerandis imaginibus in utramque partem multa jactarentur, ante multos et cum paucis libere veritatem proficitur; pugnat quantum potest contra Ieonachos. Quamvis enim non esset dogmaticus, sed simplici uteretur sermone; enim tamen habebat copiosum (juxta nominis sui, a latitudine sumpti, proprietatem) et persuasioni perquam idoneum. Cujus rei argumentum est, quod in ea quæ ad sanctos apostolos coacta est synodo (15), ab eo qui tunc erat patriarcha electus ipse sit, qui poneretur in cathedra metropolis omnium illustrissimæ, et sicut antea non timuerat minas faventium hæresi, sic neque tunc formidavit prohibitionem incursumque ordinis militaris, quando is impetum fecit in magnum illud templum, insanis clamoribus patriarchæ obstrepens, et pseudosynodum laudans olim adversus imagines habitam. Paulo post, cum dissolutus esset cœtus ille, pro veritate stabilienda collectus, evasit imperatrix, velut e medio leonum, facta, ut sic loquar, circa sanguinem martyr: et hegumenus noster patriarcham secutus, propter ea quæ fuerant audacter designata non fuit perterritus: moxque inventus est in secunda Nicæna synodo, quia dissipata tunc fuit plebs illa tumultuosa et perversa.

23. Postquam hæc sic gesta et orthodoxiæ trophæum erectum fuit; ad suum monasterium revertit beatus, exercendæ prælaturæ vacans: ubi prolapsus in morbum, qui mortis indicia præ se ferebat (16), ac velut insperato gavisus lucro, regiminis onus in nos transfert, nec dignos quidem qui ab ipso regeremur. Invenit ergo concupitam humilitatem, accepit inducias molestiarum, liberatus est a circumdantibus se vexationibus, apparuitque idem qui antea nec pecuniæ, nec possessionum, nec negotiorum appetens, cum jam non haberet invidia amplius occasionem obnubilandi radios virtutis ejus. Nam et viri justi tentantur, ut ex ipsa malorum tentatione auro similiores evadant quoad animam, recteque incedentes non labascant, et discant quidquid a se bene geritur esse ex Deo.

A βαλλομένων περὶ τῆς τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὑποθέσεως, παρόρησιζέται πρὸ τῶν πολλῶν καὶ σὺν ὀλίγοις τὴν ἀλήθειαν, μάχεται τοῖς εἰκονομαχοῦσιν καθ' ὅσον οἶόν τε, ἐπεὶ μὴδὲ δογματικὸς ἦν, ἀλλ' ἀπλοῦν μὲν τὸν λόγον, εὐρύχωρον δ' ὁμῶς φερωνύμως καὶ πειθόνον [i. πειθανδόν] ἔχων. Ἀποδείξει τῶν εἰρημένων, τὸ ἐν καθέδρᾳ μητροπόλεως τῶν ἐπιφανῶν, ἐν τῇ κατὰ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους συνόδῳ, παρὰ τοῦ τηνικάδε προεδρεύοντος κατ' ἐκλογὴν τεθῆναι τὸν ἄνδρα, οὔτε πρότερον πτοηθέντα τὰς ἀπειλὰς τῶν αἰρετιζόντων, οὔτε τηνικαῦτα ὑποπτήξαντα τὴν ἀποτροπὴν καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, ἥνιστα ὤρμησεν πρὸς τὸν μέγαν νεῶν, καταβαῶν τοῦ προέδρου, καὶ ἀνευφημῶν τὸν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ψευδοσύλλογον. Καὶ μικρὸν ὕστερον, ὅποτε διελύετο τὸ τῆς ἀληθείας ἄθροισμα, καὶ ὡς ἐκ μέσου λεόντων ἡ βασίλισσα ὑπεξῆει, ἀνευ αἵματος, ὡς εἰπεῖν, δειχθεῖσα μάρτυς, καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς τῷ ἀρχιερεῖ συνεπόμενος, οὐδὲν ἐπὶ τοῖς τατολημένοις ἐδεδοίκει. Μικρὸν γάρ ἐστι τὸ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ ἐκ δευτέρου εὐρεθῆναι, διὰ τὸ ἐκ μέσου τότε γεγονέναι τὸν ἀτίθασον λαὸν καὶ ἀτεράμονα.

C κα'. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα οὕτω καὶ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας τρόπιον ἐκρατύνθη, ἐπανῆκεν ὁ Πατὴρ εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον, ἐχόμενος τῆς προστασίας· καὶ βληθεὶς νόσῳ, ἀπόγνωσιν ζωῆς ὑποδηλοῦσθ τῷ ἔρμαίῳ τῆς ἐπιθυμίας, μετατίθεται τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἡμᾶς, τοὺς μὴδὲ τοῦ ἀρχεσθαι ἀξίους. Εὐρίσκει οὖν τὴν ποθουμένην ταπείνωσιν, λαμβάνει ἀναχωχὴν τῶν λυπηρῶν, λύεται τῶν συνεχόντων ἐπηρειῶν, ὀφθεῖς οἷος ἦν τὸ πρότερον, ἀφιλάργυρος, ἀφιλοκτήμων, ἀφιλοπράγμων, τῆς δυσμενείας οὐκ ἐχρούσας χώραν ἐτι συννεφεῖν τῆς ἐκείνου ἀρετῆς τὴν ἀκτῖνα· πειράζονται γὰρ καὶ δίκαιοι, ὡς ἂν τῇ πυρώσει τῶν λυπηρῶν χρυσοειδέστεροι τὰς ψυχὰς γένοιντ' ἂν καὶ μὴ ὑπολισθαίνουσιν εὐθυποροῦντες, ὡς ἂν μάθοιεν παρὰ Θεοῦ αὐτοῖς εἶναι πᾶν τὸ κατορθούμενον.

NOTÆ.

(15) « Anno 6 imperii Constantini et Irenes, die 17 Augusti, indictione 9, anno Christi 785, cœpta illa synodus. Sed scholariorum et excubitorum copiæ, nudatis gladiis, impetum in eos fecere; mortemque tam ipsi patriarchæ, quam orthodoxis episcopis, et monasteriorum præpositis inferre minati sunt. » Ita Theophanes. Patriarcha erat S. Tarasius, in cujus Vita 25 Februarii, num. 17, eadem latius dicuntur. Hallucinatus est autem insigniter Sirletus, quando pro Constantinopoli quæ hic ἡ μητρόπολις τῶν ἐπιφανῶν dicitur, id est illustrium urbium metropolis, finxit urbem metropolitanam Epiphaniarum, in qua synodus convocata fuerit. Neque in hoc tantum hallucinatus est nimis festinus interpretes: sed semel sibi imaginatus pseudosynodum aliquam, in qua non ad dicendum e cathedra honorifice invitatus, sed ad disputandum fuerit insolenter provocatus Plato; consequenter de Platone dicit, adversus præsidem clamavisse, et vituperasse impiam synodum; cum ἀνευφημῶν significet contrarium, idque dicatur de militi-

bus laudantibus pseudosynodum, habitam sub Conpronimo. Huic autem principio consona sunt quæ sequuntur cætera. Cœpta ea synodus 8 Kalend. Octobr., indict. 11, anno 787., desiit 3. De ea Michael in Vita Sancti Theodori: « Convenerunt ex variis Patres trecenti numero et quinquaginta, inter quos adfuit et Plato: » et subscribit ipse, Πλάτων ἡγούμενος Σακκουδιῶνός. Plato hegumenus, seu præpositus Sacudionis. De hoc monasterio ista habentur in Vita S. Theodori: « Cum agrum quemdam ex suis Boscycium nomine ad sacram mansionem abdicasset, cui et oratorium inerat Sacudionis cognomen, illuc omnes quos ante retulimus, se una recipientes, Deo promissa reddere et implere properabant. » Describitur dein amœnitas loci in olive inter arbores, aquas, et campos siti: nec procul videtur Constantinopoli abfuisse.

(16) In eadem Vita dicitur extrema sibi instare simulasse, et sic, conspirantibus suffragiis, Theodorum electum fuisse.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

CAP. V.

Quæ passus sit Plato ob reprehensum Constantini et Theodotes adulterium.

κς'. Ὁ μὲν οὖν τῆς καθηγέσεως τρόπος, ἤδη πεπε-
ρασται· τρέφομαι δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὸ διαβοητότερον.
Ἄλλ' οἷμοι! στένειν πάρεστιν, ἐρμωμένῳ μὲν τ' ἀλη-
θῇ φράσαι, ἀναινομένῳ δὲ τὴν διήγησιν φειδοῖ τῶν
δεδρακότων. Ὅμως ἐπεὶ μὴ οἶδ' ἄλλως φανερωῖν
τὰ χρυθῆναι μὴ ὀφείλοντα, καίπερ πανταχοῦ διαθρυλ-
λούμενα, ἐπὶ τὴν δῆλωσιν ἐλεύσομαι· οὐ θριαμβεύ-
ειν τοὺς δράσαντας βουλόμενος, ὅσον στηλογραφῆσαι
τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀειμάχαρος. Οὐαί σοι, πόλις, φησὶν,
ἥς ὁ βασιλεὺς σου νεώτερός ἐστιν, τῆς Γραφῆς πάλ-
λαι μὲν ἀκήκοα, νῦν δὲ ἐν πείρᾳ γεγένημαι. Κωνσταν-
τῖνος, ὁ τῆς Εἰρήνης βάρδαμος, οὗ ἡ πίστις μὲν
ὀρθὴ ἐκ μητρικῆς εὐσεβείας ἐσφραγισμένη, ὁ βίος δὲ
σκαμθὸς ἐξ αὐτοκρατορικῆς ἀκολασίας εἰστρηλατη-
μένος· ἄρτι γὰρ κρατήσας ἐν νεαζούσῃ ἡλικίᾳ, ὁμοῦ
μὲν τῆς μητρὸς αἰδοῦς καὶ φυλακῆς ἀφηνιάσας, B
ὁμοῦ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπερφρονήσας, ἐκβα-
λὼν τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, μοι-
χεύει κατὰ τὸν Ἡρώδη. Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν ἡ ἱστο-
ρία; Ὅτι τοῦ Προδρόμου ὁμόζηλος καὶ ὁ ἡμέτερος
καθηγητὴς πεφανέρωταί πως, πάντων σχεδὸν συν-
ελθόντων τῇ παρανομίᾳ, μόνος, ὡς εἰπεῖν, οὗτος σὺν
τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν εἴτ' οὖν φοιτηταῖς ἀκλόνητος δια-
μένων, ὑπὲρ οὗ ὅσα καὶ ἡλικία δι' ὅλου ἔτους τὰ
ἀγωνίσματα, ἀκοαὶ ἐπ' ἀκραῖς, ἀπειλαὶ ἐπ' ἀπειλαῖς,
μαστίγων, ἐξοριῶν, ἀκρωτηριασμῶν.

num subeunda certamina! rumores supra rumores, minæ supra minas, verberum, exsiliorum, mu-
tilationum.

κς'. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἠνύετο τῶν σπουδαζο-
μένων τῷ Καίσαρι, ἐφ' ἑτερον μέτρισι τρόπον· καὶ C
ἦν τὸ μὲν δρᾶμα κατὰ τὸ ἀδόκονον ἐτέρων, ἡ δὲ
χεὶρ Ἀβεσσαλώμ ἡ τοῦτο πρακτεύουσα. Ἰστε τοὺς
παραπεμφθέντας μονάζοντας, καὶ τὰ σταλέντα γράμ-
ματα. Καὶ τέλος ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἔωλα καὶ ἀδέ-
χαια, τοῦ Πατρὸς τὰ δέοντα ἀντεπιφέροντος καὶ ἀντε-
επιστέλλοντος, ἡ ἀνακάλυψις τῆς βασιλικῆς μορφῆς,
οὐκέτι χῶραν ἔχοντος τοῦ προσωπείου, φαίνεσθαι.
Ἀθάλας τὰ τότε γεγεννημένα παρὰ τῶν σταλέντων
δύο στρατηγῶν, ὡς ἐπὶ πολεμίων τινῶν πρὸς τὸν
ἄοπλον μοναστὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνῳ τῷ θείῳ
νόμῳ φραττόμενον. Ἠρθῃ ποιμὴν ἐκ μέσου, καὶ
διέσκορπίσθη τὰ πρόβατα ἀπὸ τῆς ποιμνῆς· οἱ μὲν
ἐτύφθησαν, ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν, ἕτεροι ἐδιώχθησαν,
καὶ τότε ἐλεινότερον, θέσπισμα βασιλικὸν ἀπροσδέ- D
κτους εἶναι πανταχοῦ τοὺς διὰ Κύριον δεδιωγμένους·
καὶ ὑπήκουσάν γε οἱ τῶν σεμνίων προϊστάμενοι,
καὶ σπάνιος ὁ ἀποτολμῶν εἰσδέξασθαι· καὶ Χριστὸς
ἐκάλειπεν, δι' οὓς οἶδεν τρόπους, δοκιμάζων τὰ γι-
γνώμενα, τῶν μὲν βασανίζων τὴν πρὸς αὐτὸν πόθον
εἰ ἐπιμένοντες, τῶν δὲ τὸ ἀπάνθρωπον οἰκτιζόμενος
ἐνεχεῖν εἰς μετόπισθον.

* Eccle. x, 16.

26. Quomodo praelaturam gesserit sanctus Plato
jam dicendo absolvimus: quare ad id quod celebrius
fuit orationem convertamus. Sed hic prope adest
ut ingemiscam, veritatem quidem dicere aggre-
diens, invitatus tamen rem ut acta est narrans, dum
iis parcitum cupio qui ipsam egerunt. Quando ta-
men possibile non est aliter manifestare ea quæ
minime occultari debent, quoniam ubique vulgata
jam sunt, exordior ipsa hic describere; non ut iis
qui impliciti fuere insultem, sed ut beati virtutem
deprædicem. Væ tibi, terra, inquit ille, *cujus rex*
puer est *! quod autem olim ex Scripturis audi-
vi, nunc ipsa didici experientia. Constantinus, Irenes
surculus, cujus recta quidem ex materna pietate
fides fuit, vita autem depravata, tanquam æstro
stimulabatur imperatoria insolentia, cum in
ætate admodum juvenili regnare cœpisset, si-
mul et maternæ reverentiæ custodiæque frenum
excutiens, et Dei legem contemnens, ductam legi-
timis nuptiis conjugem repudiavit, et Herodis in-
star mœchatus est (17). Hoc autem quo spectat?
Quia zelum Prodroimi palam est imitatus Pater
noster; cumque fere omnes iniquitati consenti-
rent, solus ipse, ut sic dicam, cum pueris suis, seu
mavis filiis, inconcussus perstitit: quamobrem
quæ et quanta non fuerunt per totum unum an-

27. Cum autem sic nullatenus intentum suum
assequeretur imperator, ad aliud se convertit:
et erat quidem aliorum opus; sed secundum illam
decantatissimam in Scripturis tragœdiam, manus
Absalom faciebat omnia. Scitis submissos fuisse
monachos, scitis litteras scriptas. Cumque hæc
etiam inania et infirma esse appareret, Platone
quod æquum erat manutenente et præferente, re-
velatus est tandem ipse imperator, qui sub perso-
na diutius occultari non poterat. Vah! ob ea quæ
gesta a duobus exercituum ducibus, tanquam ad-
versus hostes quosdam missis, contra inernem
Christi monachum, et sola Dei lege defensum. Su-
blatus est de medio pastor, et dispersæ sunt oves
gregis. Et alii quidem verberabantur, relegabantur
alii, cæteri persecutionem sustinebant; quodque
mirabilius fuit, Cæsareum edictum erat ne uspiam
reciperentur, qui talia patiebantur propter Domi-
num; et edicto illi parebant præsides monasterio-
rum, adeo ut vix ullus inveniretur, qui auderet
præbere receptum. Christus autem dormiebat, ob
notas sibi causas; horum quidem in se probans
amorem, an esset constans, illorum vero miserans
inhumanitatem, ut eos ad poenitentiam provo-
caret.

NOTÆ.

(17) Copulavit sibi Constantinus illegitimo conjugio Theodoten cubiculariam, mense Augusto, in-
dictione 3, an. 795. Vide Theophanem.

28. Quid autem athleta Christi? Avellitur sponte a propriis membris, solusque derelinquitur, animam suam ponens pro ovibus suis, juxta Evangelium, utpote vere pastor bonus. Violenta manu ad Cæsarem ducitur: resistit in faciem, audacter dico, velut alter Joannes Christi prodromus, eo solum excepto, quod hic suo ipsius, ipse alterius ductu venit. O virilem animum! Non est reveritus majestatem imperii, non formidavit minas, non est emollitus blanditiis, idque cum ex suo sanguine esset mulier quæ Herodiadem referebat: sed imperterritus pronuntiavit, et non erubuit verbum veritatis. Dixit Præcursor Domini: *Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui* ⁹: similia illius imitator dixit, ad eum qui similem se Herodi fecerat, capite tamen minutus non est: noluit enim imperator, quemadmodum prædixerat, martyrem facere, ad ultimum certamen voluntate promptum. Confessorem tamen Christi fecit, etiam nolens, veritatis thesaurum, ut maleficum hominem, concludens cellula, clavesque supra claves ponens, et jubens per angustum foramen cibum ei præberi sic ut a nemine conspici posset, quem Christus intuebatur.

29. Qui autem in his cooperabantur Cæsari, erant monachorum præsides, quorum erubesco proferre nomina. Carcer vero, o rem miseram! carcer erat, miserabile monasterium ipsius palatii Echecolla dictum, custos carceris admirandus, ipse qui mœchos coronaverat. Heu me! exclamare lubet cum Propheta, *Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est* ¹⁰. Quid nunc eum commemorem, qui sanctum custodiendum tradidit illicitarum nuptiarum conciliatori (18); aut eum qui missus ab imperatore præsumpsit innoxium judicare? Quid Episcopos dicam a Cæsare deputatos, ut solo verbo consentire justum facerent, eumque a carcere liberatum dimitterent res suas pro arbitrio administrare? Quid denique subsannantes ei ac detrahentes recenseam, sanguine conjunctos et alienos, habitu similes et dissimiles. O absurditatem! aut potius injuriam factam veritati! Delirio generosum virum arguebant, qui adulterium volebant conjugium videri: spargebant inani gloria duci pro Christo decertantem, ii qui studio agendi loquendique ex voluntate Cæsaris exciderant Domini sui imperio. Sustinuit nihilominus inhumanam temporis illius calamitatem athleta Christi, solam intuens veritatem et retri-

κη'. Τί οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀθλητής; Ἀποτέμνεται τῶν οἰκείων μελῶν ἐθελοντής, καταλιμπάνεται μονώτατος τὴν ψυχὴν θεῖς ὑπὲρ τῶν προβάτων, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν ἀγαθός, ἄγεται ἐπὶ τὸν Καίσαρα ὑπὸ βριαροῦ χειρὸς, εἰστῆκει κατὰ πρόσωπον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεν, ὅσον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ Κυρίου, πλὴν ὅσον ὁ μὲν αὐτοκίνητος, ὁ δὲ ἑτεροκίνητος. Ὡς τῆς ἀνδρικῆς καρδίας! οὐχ ὑπέπτειξεν τῷ κράτει, οὐκ ἐνέδωκεν ταῖς ἀπειλαῖς, οὐκ ἐχαυνώθη ταῖς πειθανότησι, καὶ ταῦτα οὕτως ἀφ' αἵματος τῆς τῇ Ἡρωδιάδῃ ὁμογνώμονος· ἀλλ' ἐφθέξατο ἀτρέμας, ἀλλ' ὠμολόγησεν ἀνεπαισχύντως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Εἶπεν ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος· *Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου*. Εἶπεν καὶ ὁ τοῦτου μιμητής τὰ ἐφάμιλλα πρὸς τὸν Ἡρώδου ὁμοιον· καὶ τέμνεται μὲν τὴν κεφαλὴν οὐδαμῶς, ὅτι μὴδὲ τῇ βούλῃ τοῦ Καίσαρος μάρτυρα τελέσαι τὸν τῇ προαιρέσει ἀθλήσαντα, ὡς προλαβὼν ἀπεφθέξατο, ὁμολογητὴν δὲ Χριστοῦ καὶ μὴ βουλόμενος ἀπέδειξεν, καθείρξας ἐν οἰκίσκῳ τινὶ ὡς κακοῦργον τὸν θησαυρὸν τῆς ἀληθείας, κλείς ἐπὶ κλεισὶ ἐέμενος, καὶ δι' ὁπῆς τὴν τροφὴν πορίζεσθαι κεκελευκῶς, πρὸς τὸ ὑπ' οὐδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἄλλων ἀπάντων τὸν ὑπὸ Κυρίου ὁρώμενον.

κθ'. Καὶ οἱ συναιρούμενοι τῷ Καίσαρι· τῶν μοναστῶν οἱ προέχοντες, ὧν αἰσχυναίμην εἶπεν τὰ ὀνόματα· καὶ ἡ εἰρκτὴ, τὸ σχέτλιον μοναστήριον τῶν βασιλείων Ἐχέκολλα (g), καὶ ὁ θαυμαστός φρούραρχος ὁ τοὺς μοιχωμένους καταστεφάμενος. Οἱμοι! μετὰ τοῦ προφῆτου βοήσομαι, ὅτι· *Ἀπόλωλεν ὁ εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθὼν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστιν*. Τί γὰρ καὶ εἶπω τὸν παραδῶσαντα τὸν ἅγιον τῷ μοιχοζεύκτῃ εἰς τὸ φρουρηθῆναι; ἢ τὸν προανακρίναντα ἐξ ἀποστολῆς τοῦ βασιλέως τὸν ἀνεύθυνον; ἢ τοὺς μετὰ τὴν εἰρκτὴν παραπεμφθέντας πρὸς τοῦ Καίσαρος ἱεράρχας εἰς τὸ λόγῳ μόνον συνθέσθαι τὸν δίκαιον, τῆς τε φυλακῆς τοῦ χάριν ἀφεθῆναι, καὶ πάντων τῶν οἰκείων δεσπόζειν; ἢ τοὺς ἔξωθεν σκώπτοντάς τε καὶ διασύροντας, ὁμαίμονάς τε καὶ οὐχ ὁμαίμονας, ὁμοσχήμεους τε καὶ ἑτεροσχήμεους; Ὡς τῆς ἀτοπίας, μᾶλλον δὲ τῆς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξυδρίσεως! Ἐκστασιν κατηγοροῦν τοῦ γενναίου οἱ μοιχαλλοῖστοι, κενοδοξεῖν ἐπεφημιζόν τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ δόξης ἐναγωνιζόμενον οἱ διὰ τὸ τὰ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Καίσαρος πράττειν τε καὶ λέγειν τῆς δεσποτείας Κυρίου ἐκπίπτοντες. Ἐφερεν δὲ ὁμῶς τὴν ἀπάνθρωπον τοῦ καιροῦ φορὰν ὁ Χριστοῦ θεραπευτής, πρὸς ἐν μόνον σκοπῶν τὴν ἀληθειαν καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀνταπόδοσιν· καὶ γε διῆλ-

⁹ Marc. vi, 18. ¹⁰ Mich. vii, 2.

NOTÆ.

(g) Sirletus videtur ἐνεκόλλα legisse, quod ipsum ego quoque credidi substituendum: nunc vero, si placeat ipsi nostri egraphi scriptioni inhære, ubi expresse per majusculam litteram (quod alias rarum et haud dubie in originali inventum) scribitur vox proparoxytona; fortassis habebis proprium ipsius Palatini monasterii nomen, *Echecolla*, et concinnior erit periodus per tria membra divisa sine expressione alicujus verbi subintelligendo ubique, erat.

(18) Joseph. presbyter et Ecclesiæ œconomus, illicitarum nuptiarum initiator et conciliator conjugii dicitur in Vita S. Theodori.

θεν τὴν κάκωσιν ὡς ἐν ἀδύτοις ἀναπαυόμενος. Οὐ γὰρ θεὸς τὸ σπουδαζόμενον, ἐκεῖ οὐδὲν τὸ νικῶν τὸν φιλόθεον.

λ'. Βραχὺ τὸ ἐμμέσῳ καὶ ἡ μοιχικὴ βασιλεία, μὴ βουληθεῖσα συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, ἐκ μέσου γίνεται. ὡς ἂν μάθοιεν καὶ βασιλεῖς μὴ θείων νόμων ὑπεράλλεσθαι, μηδὲ παρανόμους (h) διωγμοὺς καὶ φυλακὰς ἐξυφαίνειν, καὶ μέγα τῇ πορφυρίδι ὑπεραίρωνται· καὶ ὁ πιστὸς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ, τὸ τῆς ὁμολογίας βραβεῖον ἀναδησάμενος, ἔξισιν ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὡς νικητῆς, πολλὰ τὰ ἐγκώμια παρὰ πολλῶν δεχόμενος, ὑμνούμενος, μακαριζόμενος, μαρτυρολογούμενος, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν πρότερον σκωπτόντων τε καὶ κωμωδούντων. Ἰσασιν γάρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, θαυμάζειν ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὅτ' ἂν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτῆς ἡ πρᾶξις δοκιμάζεται, εἰ καὶ ἑτερολέκτως ἔχει δεῦρο. Τῆς γὰρ φερωνύμου Εἰρήνης πάλιν κρατησάσης, καὶ δι' αἰδοῦς μαρτυρικοῦ ἐκβαλοῦσης τε καὶ ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα, παλιρροίας δίκην καὶ εἴ τις ἐχθρὸς εἰς φίλον καὶ ἐπαινέτην μετελήλυθεν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν φρουρέα ἀντιβολεῖν τὴν συγχώρησιν κατὰ γῆς ἐρῶν μένον· ἔπαθεν δὲ πάθος μᾶλλον ὁ ἀναίσθητος λίθος, ἢ τι καινὸν ἐκεῖνος ἐν τοῖς ὀρωμένοις τε καὶ λεγομένοις.

λα'. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανήκομεν ἐκ τῆς ὑπερορίας καὶ ἡμεῖς, ἄλλοι τε ἀλλαχόθεν, καθάπερ τινὲς ὑπόπτεροι συντρέχοντες, θαυμάζετο μὲν τὸ δρᾶμα παρὰ τοῖς εὐσεβέσι, συνήπτετο δὲ τῇ κεφαλῇ τὰ μέλη, ἐφθέγγετο δὲ τάχα κἀνταῦθα, εἰ καὶ τολμηρὸν, ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας· Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου, ἡκούσιν πάντες οἱ υἱοὶ σου μακρόθεν· τότε ὄψει καὶ χαρήσῃ, καὶ φοβηθήσῃ, καὶ ἐκστήσῃ τῇ καρδίᾳ. Ὁ μὲν δὲ ταῦτα· ἐγὼ δὲ ἐκείνο εἵπομαι, ὅτι καὶ ὁ ἱεράρχης ἠδέσθη τὸν ἄνδρα, ἀπολογίαν ποιησάμενος, καὶ πρὸς ἔνωσιν ἐκκαλεσάμενος· ἢ καὶ γέγονεν, ἐκβολῇ τοῦ στεφανώσαντος καὶ φειδοῖ τῆς διαστάσεως· ἦν ὅτι μάλιστα φεύγων ἦν ὁ μακάριος, καὶ νίκης ἔπαθλον πρὸς ἅπαντας τοὺς συνελθόντας ἀπηνέγκατο· τί γὰρ φιλαίτατον ἄλλο Θεῷ ὁμονοίας καὶ ἐνώσεως, ἢ νίκα ἢ ἔνωσις μὴ ἐντολῆς Θεοῦ διίστησιν;

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

S. Platonis reclusio Constantinopoli : Nicephori imperatoris contra eundem asperitas.

λβ'. Ἀλλὰ τί τὰ μετὰ ταῦτα; Ἡ ἀπὸ τοῦ πρώτου φροντιστηρίου μετάβασις ἡμῶν διὰ τὸ ἔθνος (i) εἰς

¹¹ Isa. XLIX, 18.

(h) Perperam in ms. παρανομίαις· forte legendum erat παρ' ἀνομίας propter injustitias, scilicet exsequendas aut defendendas.

(i) Suspicio deesse aliquid: ideoque verti, propter gentis barbaræ incursionem. Sirletus vertit genti illius causa: sed hoc æque obscurum est, quia nihil præcedit ad quod referatur τὸ illius.

(19) Anno 797 comprehensus est Constantinus et excæcatus, et paulo post extinctus.

(20) Is erat Tarasius, qui primo fortiter restiterat; sed postea, metuens ne Constantinus, libidine ardens, religionem orthodoxam everteret, dissimu-

butionem eidem repositam; itaque ærumnos os illos dies transegit, velut si in sacris templi adytis requievisset. Qui enim Deum præ oculis habet, ejus erga ipsum amorem nihil potest superare.

30. Brevi elapso tempore sublatum de medio est adulterinum illud imperium (19), quod noluit intelligere ut bene ageret; ut etiam ipsi reges discant divinas leges non violare, neque impias persecutiones aut captivitates moliri, quantumvis ob purpuram honorentur. Itaque divinæ legis custos fidelis, confessionis egregiæ diademate redimitus, tanquam victor exivit de carcere; multam a multis laudem referens, beatusque et martyr nuncupatus, etiam ab iis qui ipsi antea insultabant illudebantque. Sciunt enim, inquit Gregorius Theologus, etiam inimici admirari virtutem viri fortis, quando sedato furore res in seipsis æstimantur, etsi eatenus aliter sint locuti. Cum enim pacifica Irene denuo cœpisse imperaret et extollere atque charum habere virum propter reverentiam martyrici decoris; conversa sunt omnia, ut solet in fluminum cursu fieri; et si quis inimicus antea fuerat, in amicum et laudatorem mutabatur: adeo ut ipse etiam custos carceris humi stratus veniam posceret: sed lapis insensibilis humanæ fragilitatis passus fuisset citius quam ipse novum aliquem motum in iis quæ fiebant dicebanturque.

31. Postquam vero etiam nos revertimus ab exilio, alii aliunde concurrentes tanquam pulli sub alas, spectaculum præbuimus pietatis cultoribus admirandum. Conjungebantur capiti suo membra audiebaturque illud exclamantis Isaïæ, audacter in re præsentī pronuntiandum: *Leva in circuito oculos tuos et vide; omnes isti congregati sunt; venerunt tibi sancti tui de longe*¹¹: tunc videbis et gaudebis, obstupesces et linqueris animo. Et hæc quidem ille: ego vero etiam hoc addidero, quod patriarcha (20) virum reveritus ei se excusaverit, ipsum ad unionem invitans; quæ et secuta est, ejecto ab Ecclesia qui mœcham coronaverat, ad fugiendam discordiam, a qua alienissimus erat sanctus, quamvis victoriæ laudem coram toto consessu reportaret: nihil enim tam charum Deo est quam concordia et unio, modo illa unio divinam legem non dissolvat.

CAP. VI.

32. Quid autem post ista? Propter gentis barbaræ incursionem (21) ex priori monasterio mi-

NOTÆ.

labat; pellicem tamen renuerat coronare. Consule cap. 7 Vitæ ejus.

(21) Ob Saracenorum incursionem, ad monasterium Studii dictum intra urbem transierunt: sicut late in Vita S. Theodori explicatur.

gravimus Byzantium, ubi Pater noster, virtutis A
amantissimus, ne cogeretur resumere habenas
regiminis, vitam reclusam elegit. Sed vide humilita-
tis summæ admirabile inventum: ut sub duplici
imperio non maneret fraternitas (22), obedientiæ
jugo subiecit sese divini imitator exempli, idque
coram testibus ad hoc congregatis. Nunquid mi-
rabile est filium dici eum, qui pater antea fuerat
appellatus; et quidem ejus filium, quem ipse in
spiritu genuerit? ei autem subjici, cui antea im-
perarat? idque post tanta certamina exantlata, in
quibus vel solum modeste se gerere sufficere de-
bebat ad laudem? Fecit hoc vir ille admirabilis,
non simulate aut modo quodam adulterino, solum
nomen relinquens prælato, sed omnino integre
divineque. Ubi enim confessio est, illic et confi-
dentia est; et ubi confidentia, illic voluntatis ab-
scissio; et ubi voluntatis abscissio, ibi est perfectio
obedientiæ. Harum laudum testes sunt, quorum
causa aliquid postulavit. Si enim pro aliquo sibi
propinquo orabat, et postulata impetraret, gaude-
bat se ea obtinuisse: si rogans non consequeretur
petita, non ægre ferebat petitione sua se frustra-
tum; nihil aliud spectans quam utilitatem labo-
rantis, non ut suam impleveret voluntatem. Liceat
mibi exclamare prophetica voce: *Heu me! pater,
quare genuisti me*¹²? non verecundatus patrem vocare
eum, qui non eram dignus vocari filius tuus. Quare
ad hanc dignitatem extulisti me, qui neque parere
sum idoneus? Novit Deus et sancta anima tua hu-
jus rei rationem, et quod amicitia seu potius
obedientia latura sit plusquam vires patien-
tur, ut brevi verbo totam hic excusationem po-
nam.

33. Sed revertendum est ad propositam nobis
narrationem. Claudebatur Pater: cella autem an-
gustissima erat, et ætatis tempore adeo calida, ut
altera Babylonica fornax videretur, propter inflam-
mationem plumbi quo tegebatur; tantum vero ab-
erat ut eo offenderetur, ut e contra oraret instan-
ter, talem imposterum sibi servari requiem, amore
scilicet laborem sublevante, et spe bona difficul-
tatem extenuante: ex quibus duobus capitibus vir-
tutes eximie robur accipiunt. Verum neque hoc
sufficiebat viro laborum appetenti, sed instanter
operabatur manibus illis, ex quibus multæ virtutes
procedebant. Instantius autem meditationi divinæ
dans operam, et quotidie adversus hostem decer-
tans seque utilitati Fratrum ferventius aplans, so-
labatur mœstum, deficientem instruebat, erigebat
lapsum, leniebat exasperatum, seque patientis
conformabat conditioni, optimus animarum medi-
cus et curandarum passionum peritissimus. Sed
neque hoc prætermisero, memoria utique dignis-
simum, quod catenam ferream satis ponderosam

τὸ Βυζάντιον, ἐνθα τὴν ἐγκλειστικὴν ζωὴν, διὰ τὸ
τὰς ἡνίας μὴ ὑπέχειν τῆς προστασίας, ὁ φιλάρετος
ἡμῶν Πατὴρ ἀσπάζεταιται. Ἀλλ' ὅρα κἀνθάδε παρα-
δόξου πράγματος ἐπιτήδευμα· ὅτι διὰ πλῆθος τα-
πεινώσεως, καὶ τὸ μὴ εἰς δύο ἀρχὰς διαβλέπεσθαι
τὴν ἀδελφότητα, τῷ ζυγῷ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτὸν ὑπο-
τίθουσιν ὁ θεομίμητος· καὶ τοῦτο ὑπὸ μάρτυσι, τοῖς
εἰς αὐτὸ τοῦτο συνελθυσθεῖσιν. Ἀρ' οὖν οὐ ξένον
τέκνον χρηματίζει τὸν πρὶν πατέρα τοῦ οὐπερ πνευ-
ματικῶς ἠνεγκεν, καὶ ὑποτακτικὸν τὸ ἀρχικὸν τοῦ
οὐπερ ἠρξεν; μὴ ὅτι γε μετὰ τοσούτων προδιηγου-
σμένων ἄθλων, οἷς τὸ μετριάζειν μόνον ἀρκετὸν εἰς
ἐπαινον. Ἀλλὰ τῷ γε ἀξιαγάστῳ εὐπετῶς κατώρθωται,
οὐκ ἐπιπλάστως πως καὶ νενοθευμένως, ὡς ὄνομα
μόνον παραχωρεῖν κρατοῦντι πράγματι, ἀλλὰ καὶ
λίαν εἰλικρινῶς καὶ θεοφρόνως· οὐ γὰρ ἐξαγόρευσις,
ἐκεῖ καὶ πεποθήσις, καὶ οὐ πεποθήσις, ἐκεῖ καὶ
κοπή θελήματος, καὶ οὐ κοπή θελήματος, ἐκεῖ ὑπο-
ταγῆς τελείωσις. Μάρτυρες δὲ τῶν κατορθώματων,
ὧν καὶ τὰ αἰτήματα· ἡντιδίδει ὑπὲρ τοῦ πέλας,
καὶ ἐπιτυχὸν τοῦ αἰτήματος, ἔχαιρεν ἀντὶ τοῦ ἀπο-
λαύοντος, ἐξαιτῶν οὐκ ἐπετύγγανεν, καὶ ἀπρακτῆτας
οὐκ ἐδυσχέραινον· πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπων τὸ τοῦ
κάμνοντος ὠφέλιμον, οὐχ ὅπως ἐκτελέσειεν τὸ ἑαυ-
τοῦ θέλημα. Οἱμοι, πάτερ, προφητικῇ ψωνῇ, ὡς
εἶνα με ἔτεκες, πατέρα καλεῖν μὴ αἰσχυρόμενος,
τὸν μηδὲ υἱὸν σου ὀνομάζεσθαι ἐπάξιον; καὶ εἶνα τί
με εἰς τόδε τὸ ἀξίωμα προήγαγες τὸν ἀδυνάτως καὶ
τοῦ ἄρχεσθαι ἔχοντα; Οἶδεν θεὸς καὶ ἡ σὴ ἁγία ψυχὴ
τὸν περὶ τούτου λόγον, καὶ ὡς τὰ ὑπὲρ δύναμιν οἶ-
σει φίλια, εἴτ' οὖν ὑπακοή, ἔν' ἐν βραχεὶ λόγῳ τὴν
ἀπολογίαν ἐνταῦθα θείημι.

λγ'. Ἀλλ' ἐπανιτέον εἰς τὸ προκείμενον. Ἐγκέ-
κλειστο ὁ Πατὴρ, καὶ ἡ κάθειρξις συμικροτάτη, καὶ
τοσοῦτον ἐν θέρει θαλπομένη, ὡς ἄλλην εἶναι ταύ-
την κάμινον Χαλδαϊκὴν ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως τῆς μο-
λιβδίνης στέγης· ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπείχετο ἀνιᾶσθαι,
ὡς εὐχὴν εὐχεσθαι, τηλικαύτην αὐτῷ ἀνάπαυσιν εἰς
τὸ μέλλον ταμιεύεσθαι, τοῦ πόθου τὸν κόπον κου-
φίζοντος, καὶ τῆς ἐλπίδος εὐμαριζούσης τὴν δυσχέ-
ρειαν, ἐξ ὧν αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ καὶ πολιτεῖαι τὸ κρά-
τος ἔχουσιν. Οὐδ' οὕτω πάλιν ἀρκούμενος, ὁ φιλόπονος
ἀλλὰ τόνῳ μὲν ταῖς χερσὶν ἐργαζόμενος, καὶ πολλῆς
δυνάμεως παρ' αὐταῖς ἐξερχομένης, εὐτονώτερον δὲ
τῇ θείᾳ μελέτῃ ἐπειγόμενος, καὶ πυκτεύων πρὸς τὸν
πολέμιον ἐκάστοτε, θερμότερον δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀδελ-
φῶν χρεῖαν παριστάμενος, καὶ τὴν μὲν θεραπεύων
λυπούμενον, τὸν δὲ ψυχαγωγῶν ἐκλείποντα, καὶ ἄλ-
λον ἐπανορθῶν καταπίπτοντα, καὶ ἕτερον γλυκαίνων
πικραίνόμενον, καὶ τῇ τοῦ πάσχοντος ἑξεῖ συμμορ-
φούμενος, ὁ πολυειδὴς ἐκεῖνος τῶν ψυχῶν ἱατρός,
καὶ θεραπεύων ἄριστα τοὺς πάσχοντας. Οὐδὲ ἐκεῖνο
παραλείψομαι ἀξιωματὶ μόνευτον τυγχάνον, ὅτι ἄλυσιν

¹² Jerem. xv, 10.

NOTÆ.

(22) Monachus ad decem centurias propemodum accessisse, tradit eadem Vita.

σιδηραίαν, ἱκανὴν τῷ βάρει, τῷ ποδὶ περιθεῖς, ἐν-
εκαρτέρει τοῖς πόνοις (καὶ τὸ κοπῶδες ὅσον, τὸ μεθ'
ἐαυτῆς καθεύδειν, ὁμοῦ τε ἐργηγορέναι καὶ ἐργά-
ζεσθαι, συνορᾶν ἔξεστιν τῷ ἀρτίφρονι) οὐκ ἐπιδει-
κτιῶν τὴν κάθειρξιν, οὐδ' οὐ μὴν ἀνχῶν τὴν πρᾶξιν
ὥς ἀρετῆς ἐργαστήριον, κατ' ἐκτείνον που τὸν Χεί-
ρωνα τὸ Θετταλικὸν ἄντρον οἰκοῦντα (πρόρρω γὰρ ὁ
ἀθλητῆς τοῦ πάθους). ἀλλὰ τὴν μὲν εὐτελίζων, ὥς
οὐ θεραπεύων ἀξίως τὴν δὲ κρύψας τέχνη ταπεινο-
φροσύνης, καὶ μικροῦ λαθὼν ἅπαντας, ἕως ὅτε
προελθὼν τῆς κέλλης διὰ Κύριον, ἐγνώρισε καὶ μὴ
βουλόμενος. Περὶ μὲν τούτων ἄλλis, φιλοῦντος τοῦ
ἀκροατοῦ τὸ μέτριον, καὶ οὐκ εὐποροῦντος τοῦ γρά-
φοντος ἐξηγορεῖν πλουσιώτερον.

λδ'. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεβίω ὁ τηνικαῦτα θεῖος πρόεδρος, ζητεῖται ψῆφος πατριαρχήσοντος, καὶ τὰ ψηφίσματα ἐπὶ πολλοὺς οἱ πολλοὶ, ὡς ἕκαστος εἶχεν κατὰ φιλίαν ἢ ἀλήθειαν· ζητεῖται καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐχ ὑπὸ τῶν τῆς ἱερωσύνης μόνον ἐγκρίτων, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος. Τί οὖν ἔδει, ὦ πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς; οὐχὶ τὸν τοσαῦτα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐναθλήσαντα καὶ ἡκριθωμένου βίου τοῖς πᾶσι νόμον προκείμενον, ἀψευδῶς εἰπεῖν τὴν ἐνουῦσαν αὐτῷ διάθεσιν, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦντα; Οὐ, φασὶν οἱ τὰ ἐκείνου σκώπτοντές τε καὶ διαγελῶντες, ἀλλ' ἢ τὴν ἄγνοιαν προβαλέσθαι, ἢ τοῖς ἐπιζητήσασι παραχωρῆσαι τὸ ψήφισμα· ἔστιν δὲ, τὸ μὲν πρότερον ψευδός, τὸ δὲ δεύτερον ὑπόκρισις, καὶ ἀμφοτέρω ἀπόπτυστα. Ὁ μὲν οὖν τὴν ψῆφον ἔστειλεν· τὸ δὲ ἐφ' ὅτῳ, παρῷ λέγειν· ἐπέστειλεν δ' ὁμῶς ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι. Καὶ οἱ μὲν ἀσμένως ἐδέξαντο, οὐκ οἶδ' ὁποίῳ τρόπῳ βεβαιώσαντες τὸ γράμμα· ὁ δὲ λαβὼν ἀπεσεύσατο, μετακυλίσας ὡς ἐν κύβῳ τὰς ψήφους.

piens suffragia, ea, velut in aleæ ludo, invertens excussit. Ast Plato (quoniam, urgente necessitate capitis, unumquodque membrorum præstare solet quod in se est) ad quemdam monastici habitus virum, Cæsaris autem propinquum, noctu contulit, nihil dubitans foras progredi propter communem utilitatem : cumque ei quæ conveniebat, dixisset confestim domum rediit.

λαί. Καὶ ὁ μὲν (ἐπειδὴ χρεῖα κεφαλῆς προῖσταμέ-
νης ἕκαστον τῶν μελῶν τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰσείσειν) πρὸς
τινα τῶν ὁμοσχήμων, ἀγχιστέα δὲ τοῦ Καίσαρος, μὴ
εὐλαβηθεὶς τὴν ἔξοδον διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον, νύκτωρ
ἄπεισιν, καὶ φθεγξάμενος τὰ εἰκότα, οἶκαδε θᾶπτον
ἐπάνεισιν· ὁ δὲ μαθὼν ἔξεμάνη, καὶ μικρὸν λωφί-
σας ὅσον εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ βεβουλευμένον, αἶ-
ρει σὺν ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ εἴκοσι πρὸς τέσσαρσιν
ἡμέραις θέμενος ἐν στερεᾷ φυλακῇ, οἴκοι ἐπανελ-
θεῖν ἀφίησιν. "Ὅσα γὰρ ἐξύβρισεν κατὰ τοῦ ἀνδρός,
μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας θυμομαχῶν, καὶ
συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, καὶ τοὺς μὲν φρουρῶν,
τοὺς δὲ ἔλκων εἰς κατηγορίας, εἰ καὶ ῥίψασπις ἐν
πᾶσι γέγονε καὶ ἀξιογέλαστος, τί δεῖ καὶ λέγειν;
ἅτινα παρασκευὴ ἦν τῆς τυρευομένης αὐτῷ πονη-
ρίας καὶ οἶονε! προσισώδιος ἀνομία, παίδευμα δὲ κατὰ
τὴν ἐκείνου φληνάφειαν τῆς δοκούσης προποτείας.

A pedi circumponens, in tali labore perseverarit (quam autem molestum fuerit cum ejusmodi vinculo dormire, vigilare, operari, facile apparet intelligenti), idque non ut clausuram ostentaret, aut velut virtutis officinam jactaret, quomodo Chiron ille antrum Thessalicum habitans (longe enim aberat a tali vitio), sed virtutem quidem extenuabat, ut qui eam non prout par erat coleret; catenam vero abscondebat artificiosa humilitate, adeo ut fore cunctos lateret, quoad e cella egressus propter Dominum; eam vel invitus patefecit. Verum de his nunc satis, cum et auditor mediocritatem amet, et scriptor non abundet facultate res copiosius enarrandi.

34. Contigit autem ex hac vita migrare divinum
B ejus temporis patriarcham (23), cumque de futuro
Præsule sententiæ postularentur, cæque divideren-
tur in multos, prout quisque vel amicitiam vel veram
Ecclesiæ spectabat utilitatem requisita est etiam Pa-
tris nostri sententia, non solum ab iis qui erant Sacer-
dotio insignes, sed ab ipso quoque Imperatore (24).
Obsecro per veritatem ipsam, quid oportebat eum fa-
cere? Nunquid debebat is qui tanta erat pro vir-
tute passus, et vitæ probatissimæ exemplo cun-
ctis prælucebat, sincere edicere sententiam suam
spectando publicam utilitatem? Minime, inquit
ejus subsannatores irrisoresque, sed vel ignoran-
tiam prætexere debuit, aut se interrogantibus,
sententiam permittere. At primum quidem falsum
fuisset, adulatorium alterum; utrumque respuen-
C dum. Misit igitur suffragium suum (cui datum, di-
cere supersedeo), misit autem velut Deo teste: et
Episcopi quidem susceperunt, nescio quomodo con-
firmantes quod scripserat; Imperator vero acci-
excussit. Ast Plato (quoniam, urgente necessitate
let quod in se est) ad quemdam monastici ha-
ulit, nihil dubitans foras progredi propter communem
confestim domum rediit.

35. Imperator porro hoc intelligens, furere cœpit, modicumque cunctatus, donec perfecisset quod volebat, tulit nobiscum Patrem nostrum : et postquam viginti quatuor diebus in bene munita custodia habuisset permisit redire ad monasterium. Quid attinet dicere, quantas Sancto, imo ipsi veritati injurias intulerit, iracundia percitus totamque conturbans communitatem, alios carceribus includendo, alios ad quæstionem rapiendo? cum in omnibus tandem victus et risu dignus apparuerit. Sed hæc solum præludia quædam erant iniquitatis quam meditabatur, et velut præambulare flagitium ac rudimentum nugacitatis et petulantiae. Intervallo namque temporis modico secutus est malitiæ consummatæ assultus : idque propter Josephum, illum qui mœchos conjunxerat, malum intra viscera hærens, et Ecclesiæ turbamentum. Post-

NOTÆ.

(23) Mortuus est S. Tarasius anno 806, die 25
Februarii.

(24) Is erat Nicephorus, qui Irene ejecta imperium

arripuerat anno 802; qui quomodo se gesserit in procuranda S. Nicephori ad patriarchatum electione vide in hujus Vita 15 Martii num. 21.

quam enim, secundum Canones, ab illius, tanquam a serpentis, communione nos sequestravimus; continuo adfuerunt a Cæsare minæ, nosque in extremo discrimine vidimus constitutos.

36. Qui possim multitudinem terrorum certaminumque, nobis integri unius anni spatio illatorum, paucis syllabis complecti? vel quam sæpe accersiti, quam sæpe tentati fuerimus, enarrare? Novit, qui passus est, quique patienti proximus astitit. Adfuit denique militaris phalanx, et monasterium diligenter circumvallavit, adeo ut nec hiscere cuiquam, nec omnino caput efferre permetteretur. Intus timores, foris terrores proponebantur ac minæ: quinam autem eas proponerent propter sacri habitus reverentiam dicere superseden. O calamitatem illius temporis! nemo fere fuit superior æstu illo cunctos raptante, nemo qui recta suaderet, aut causam Dei sustineret. Bonum ac valde conveniens videbatur omnibus in dignitate constitutis, non exasperare iracundiam regnantis; ipsis etiam qui erant ejusdem nobiscum ordinis, quod sane erat miserabilius. Denique, ut compendio rem absolvam, ex medio Fratrum (25) e noctu rapitur Plato, raptus includitur carceri. Secuta est dies synodi habendæ, ad quam velut maleficus adductus est Pater, cum tribus e suis, per manum militarem. Miserandum spectaculum! videre senem, propter imbecillitatem humeris deportandum, cum ea qua pedem induerat catena, adduci, atque ab uno in aliud dorsum trajici, velut piaculum quoddam.

37. Ah, ah! hæccine synodici ordinis forma? hoc iudicium imperii Christiani? In quo, obsecro, hæc discrepant ab iis, quæ olim acta latrocinantium conciliabulis aut aliter ad hæresis tutamen imperitantium? Ut autem, velut ludicra quædam, omittam, quæ interim gesta sunt, et historiæ mensuram per se implere possunt, exsilium decernitur, et in una suburbicarum insularum (26) Pater noster circumscribitur; uti etiam frater meus in aliam pariter ærumnosissimam, ubi ad incommoda exsilii ipsius carceris firmissimi accedebant angustiae. O rerum vicissitudinem! sæculares homines fuerunt monachis humaniores, et qui rem audire non dubitaverunt de ipsis iudicibus æquam ferre sententiam: manifesta enim iudicii iniquitas erat. Prætereo balneum illud, in quo qui clausit totam fraternitatem, ex monasterio manu militari collectam tentavitque ad suam voluntatem unumquemque sigillatim inclinare, spe sua excidit; sensitque potestate sua potentiores esse, quibus lex Dei præ oculis est. Prætereo carceres in monasteriis constitutos eorumque custodes Hegumenos ipsos,

Βραχύς ὁ χρόνος, καὶ ἡ τῆς κακώσεως ἐπιφορὰ, τὸ δὲ αἷτιον, Ἰωσήφ ὁ μοιχοζεύκτης, τὸ ἐγκόλπιον κακὸν, ὁ τῆς Ἐκκλησίας τάραχος· οὗ ἐπαιδῆ, ὡς ἰὼν ὀφείας, κανονικῶς τὴν κοινωνίαν πεφεύγαμεν, ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ Καίσαρος, ἐπὶ ξυροῦ οἱ ἐνιστάμενοι.

λς'. Καὶ πῶς ἂν ἐν ὀλίγαις συλλαβαῖς τὸ πλῆθος τῶν τηνικαῦτα ὑπαρχθέντων δι' ὅλου ἔτους, φοιτητῶν τε καὶ ἀποστροφῶν, ἀγώνων τε καὶ πειρασμῶν, διηγῆταιμι; Οἶδεν ταῦτα ὁ παθὼν, καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ παθόντος ἱστάμενος. Τέλος, στρατιωτικὴ φάλαγξ τὴν μονὴν κύκλῳ ἀσφαλῶς περιστοιχίσασα, ὡς μηδὲ γρῦξαι ἢ προκύψαι τινὰ ὅλως παραχωροῦσα· ἔσωθεν φόβοι, ἔξωθεν πτόσεις, ἀπειλαὶ παραπεμπόμεναι, καὶ τοὺς παραπεμφθέντας ἀφίημι λέγειν αἰδοῖ τοῦ σχήματος. Φεῦ τῆς τοῦ καιροῦ φορᾶς! Οὐδεὶς σχεδὸν τοῦ βεῦματος ἀνώτερος, οὐδεὶς ὁ τὰ ὀρθὰ συμβουλευὼν καὶ ἐπαλείφων τὰ θεῖα· ἀγαπητὸν εἰ μὴ καὶ πολὺ συμπνέον.... (j) τὴν ὁργὴν τοῖς κρατοῦσι, καὶ τό γε ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοταγῶν. Πέρας, ἔν' ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν παραστήσω, ἀρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος νυκτίωρος, καὶ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν κάθειρξις, καὶ μετὰ κάθειρξιν συνόδου ἡμέρα, καὶ ἐπὶ ταύτης σὺν τρισὶν ὑπὸ στρατιωτικῆς χειρὸς ὁ Πατὴρ παριστάμενος ὡς κακοῦργος. Ἐλεεινὸν θέαμα, γέροντα φορᾶδην ἐξ ἀσθενείας ἀγόμενον σὺν τῇ ἀλύσει, ἣν ἐν τῷ ποδὶ καθηλωμένος ἐπεφέρετο, καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον ὥμον ὥσπερ τι ἄγος μεταριπτούμενον.

induerat catena, adduci, atque ab uno in aliud

λς'. Αἰαί, συνοδικῆς εὐταξίας κατάστασις! οἱ οἱ Χριστιανικῆς βασιλείας ὑπόληψις! Τί ταῦτα τῶν πάλαι ληστρικῶς συνεδρευόντων, ἢ ἄλλως αἰρετικῶς βρασιλευσάντων ἐλλειπέστερα; Καί, ἵνα ὥσπερ τινὰ παιδιὰν τὰ ἐν μέσῳ παραδράμοιμι, πληροῦν δυνάμενα συγγραφῆς μέτρον, κυροῦται ἐξορία, καὶ περιορίζεται ὁ Πατὴρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τῷ ἄστει νήσων, ὥσπερ καὶ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς ἐν ἑτέρᾳ δυσχερεστάτῃ, μετὰ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς φυλακῆς κραταιᾶς οὐσῆς. Ὡ τῆς τῶν πραγμάτων φορᾶς! Τῶν μοναστῶν οἱ μιγάδες φιλανθρωπότεροι γεγόνασι, καὶ τῶν κριτῶν οἱ ἀκροαταὶ κρίσιν δικαίαν ἐξοίσειν οὐκ ἐδεδείσαν· πρόδηλον γὰρ ἦν τὸ παρανομούμενον. Ἀφίημι τὸ βαλάντιον ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ ὁ κρατῶν διὰ φάλαγγος στρατιωτικῆς ἐκ τῆς μονῆς ἀθροίσας πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα, καὶ πειρώμενος ὑποκλίνειν ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ σφῶν θέλημα, ἀπετύγγανεν τῶν ἐλπίδων, ἡσθεὶς τοῦ οἰκείου κράτους κραταιοτέρους εἶναι τοὺς τῷ θεῷ νόμῳ ἐπεριδομένους. Παρίημι τὰς ἐν τοῖς σεμνοῖς φυλακᾶς, καὶ τοὺς φρουράρχους ἡγουμένους, πλείω τῶν ἐπιταγμάτων ἐνίους κακοῦντας τοὺς καθειργμένους. Παραδραμεῖ μοι τὰ

NOTÆ.

(j) Cum integrum satis sensum habeamus in versione Sirlleti, liquet ecgrapho nostro verba aliqua defuisse, quæ per conjecturam interpretando supplevi; hic nihil addo, satis habens defectum indicasse.

(25) Sirlletus totam fraternitatem raptam in carcerem scribit, quod cum Græco textu non convenit, ubi expresse ponitur, ἀρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος.

(26) In Vita S. Theodori, dicitur hic relegatus in insulam quamdam, ex iis quæ proximæ sunt Byzantio: eadem pœna in Josephum fratrem et Platonem sapientem decreta; haudquaquam una

μετέπειτα, ἡνίκα ἀπαγωγὰ καὶ μεταγωγὰ, διω-
γμοὶ καὶ ἐξετασμοὶ, διαχωρισμοὶ τε αὖ καὶ ἀφορι-
σμοὶ, ἀπειλαὶ τε καὶ ὄργαι, ἐρωτήσεις τε καὶ ἀν-
ταποκρίσεις, καὶ ὁ ἐν πάσῃ τῇ πόλει κωδωνισμὸς, μὴ
εἰς που κρύπτοιτο λαθὼν τῶν ἀδελφῶν, ὡς καὶ εἰς
ὁπὰς τῆς γῆς δέει τῶν διωκτῶν τινα διασωθῆ-
ναι.

λη'. Καὶ ταῦτα ὑπὲρ τίνος; (Πάλιν γὰρ ἀναλαμ-
βάνειν ἐκπλήξει τὸ ὁράμα περιπονοῦμαι.) Ἴνα ὁ στε-
φανῶσας τοὺς μνηστῆρας παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον,
κατὰ ἀντίθεσιν τοῦ Προδρόμου, ὡς οἰκονομίαν σω-
τήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ πεποιηκῶς ἀθωωθῇ ἱερουργεῖν·
καὶ οἱ τοῦτον μὴ προσιέμενοι εὐαγγελικῶς, ἔκνομοι
καὶ ἡλλοτριωμένοι! Ὁ διώκτου πικροῦ, Χριστιανοῦ
προσηγορίαν ἔχοντος, καὶ Χριστοῦ νόμους καταπα-
τεῖσθαι ζέοντος! Τί οὕτω μέμνηας, βαρυκάρδιε καὶ
ἀπηνέστατε, σὺν τῷ ὁμοτρόπῳ σου σκύμῳ; Οὐκ
οἶσθα ὅτι πρὸς ἀηττήτους νόμους Θεοῦ παραστήση
εὖς οὐδεὶς βασιλευσάντων νενίκηκε; μὴ ὅτι γε
καὶ προσκρούσας αὐτοῖς ὡς σὺ, περιφανῶς ἀπ-
ώλετο.

λθ'. Ἀλλ' ὦ! πῶς ἀπήγετο ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων;
ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπανάημι. Πάλιν μεθοριζόμενος καὶ
πάλιν διασπώμενος ὑπὸ δυοῖν τε σκληριπτόμενος διὰ
τὸ μὴ ἰσχύειν εἰτι προβαίνειν, ἐλκόμενος αὖ τε καὶ
περισυρόμενος, καὶ θρηῖνον ἐμποιοῦν τῆς ἀδίκου πρά-
ξεως καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀναισθήτοις λίθοις. Βοάτω
ταῦτα ὁ τοῦ περιβοήτου μάρτυρος Μάμαντος χῶρος·
γραφέτω ταῦτα ἡ φρουρήσασα, μετὰ τὴν πρώτην
τοῦ ἀδελφοῦ φρουρὰν, τὸν τῆς εὐσεβείας φρουρὸν
ὑξεῖα νῆσος. Φεῦ τῆς ἀναλγήτου καρδίας, τῶν, οὐκ
οἶδ' ὅπως εὐπρεπῶς εἴποιμι, στρατιομονάχων φύλά-
κων! Ἔθεντο τὸν δίκαιον μονώτατος ὡς ἐν λάκκῳ
κατωτάτῳ ἐν τινὶ κέλλῃ, τετραχωμένον ἡδὴ τῷ γή-
ρει καὶ τῇ νόσῳ βαλλόμενον· εἶσαν ὅφ' ἐνὶ δούλῳ,
οἱ δούλοι τῶν κάτω καὶ τοῦ Καίσαρος, τὸν ὅσιον
ἅπασι τῇ ἡμέρᾳ ἢ δις ὑπηρετεῖσθαι. Ἦντιβόλει ὁ γέ-
ρων μετακομίζεσθαι πρὸς ἀναγκαίαν χρεῖαν τοῦ σώ-
ματος [τι] καὶ ὁ δυσμενὴς ὠνείδιζεν· ἦται, τῶν κατὰ
τὴν ἀσθένειαν ἐπιτηδείων, καὶ ὁ δούστροπος κατ' αὐτοῦ
τὴν θύραν ἐκλείειν· καὶ ταῦτα ὑφιστάμενος, ἀνεξάρ-
νητος τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὠμολόγησεν ἐνώπιον
Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης
καθεύξεως νοσηλεύεσθαι αὐτὸν ἐπιθανάτιον ἀκή-
κοεν ὁ Καῖσαρ, μετὰγει ἐν τῷ Βυζαντίῳ μαλαχθεὶς
τὴν ἀτεράμονα καρδίαν, καὶ ἐνεγκὼν παρασκευάζε-
ται, ἐπανορθοῦν δῆθεν τὸ κακῶς γεγεννημένον. Ἀλλ'

A plura etiam quam jussi erant mala inclusis infe-
rentes. Prætereo quæ postea facta sunt, quando
aliud nihil audire erat quam abductiones, tradu-
ctiones, persecutiones, quæstiones, disjunctiones,
relegationes, minas, furores, investigationes; tota-
que urbe perstreptentes proclamationes; ne quis Fra-
trum uspiam latens absconderetur; adeo ut in ca-
vernīs terræ, persecutorum metu, salutem quæsie-
rint aliqui.

58. Hæc autem omnia qua de causa? (iterum enim
præ admiratione cogor rem exponere.) Ut nempe
is qui adulteros coronaverat contra Evangelium
et contra Præcursoris exemplum, tanquam Eccle-
siæ utili discretionē usus, impune sacris operare-
tur: quique illum, evangelicis præceptis obtem-
perantes, non admitterent, impii a Deoque alieni
crederentur. O divinæ legis prævaricationem! o
acerbum persecutorem, qui nomen Christiani fe-
rens, Christi leges conculcare satagebat! Quid
tanto furore agis, o gravis corde et inclementis-
sime, una cum simili tibi catulo (27)? Nescit quia
bellum tibi est adversus insuperabiles Dei leges,
contra quas ante te imperantium nemo victo-
riam obtinuit? quinimo quiscunque eis, uti tu,
restitit, incidit in manifestum exitium.

59. Sed o! qua ratione abductus est Dei famu-
lus? ad illum enim revertitur oratio. Rursus re-
legatus, rursus distractus a nobis, et a duobus
hominibus protrusus; eo quod amplius progredi
nequiret, trahebatur iterum, raptabaturque, et ad
planctum pro indignitate facinoris movebat ipsos
etiam insensibiles lapides. Testetur hæc insignis
Martyris Mamantis Regio; scribat, quæ post pri-
mam fratris mei custodiam custodem pietatis vin-
ctum habuit, abrupta insula. Vali immittia pectora,
monachorumne dicam, an militum, quibus com-
missa Sancti custodia fuit? solum eum, velut in
lacu inferiori, posuerunt in cella quadam, jam se-
nio confectum et morbo gravatum; ibique a man-
cipio uno, ipsi mancipia mundi Cæsarisque, facie-
bant ei ministrari semel aut bis in die. Rogabat
senex afferri sibi quidpiam ad corporis necessita-
tem, et efferus ille hoc ei exprobrabat: petebat
aliquid morbo congruum, et ostium ei claudebat
barbarus: et hæc sustinens sanctus, firmus in sua
confessione, quam confessus est coram Deo et ho-
minibus nunquam abnegavit veritatem. Postquam
vero intellexit Imperator (28), ex ejusmodi custo-
dia ægroiare illum, et quidem usque ad mortem;
eniollita nonnihil animi inclementia, Byzantium
Platonem transtulit, et reparare voluit quod male

NOTÆ.

utrosque custodia includi, sed singulos seorsim,
ita ut mutuis eis aspectus negaretur, quod unicuique
est in carcere solatium. Theophanes ait mense
Januario indictione secunda in exsilium pulsos,
anno 809.

(27) Vix dubito quin Joseph Oeconomus, turba-
rum causa, intelligatur. Sirletus *leonem* vertit, quod

aliis occasionem dedit Leonem proprio nomine sic
appellatum, fortassis Isauricum, cujus mores in
hoc imitaretur Nicephorus, intelligendi.

(28) Is est S. Nicephorus prænominatus, cujus
et aliorum factum relinquit iudicio Dei Michael in
Vita S. Theodori.

egerat : sed quoniam parum recta intentione ferebatur, ad finem non perduxit quod proposuerat. Nam ipsum quidem, arrogantia sublatum, haud diu post robusta Dei manus ad Scythas expulit, atque cum toto suo exercitu perdidit (29) : horrendum exemplum narratuque terribile secuturis generationibus statuens inevitabilem judiciorum suæ sapientissimæ providentiæ. Sanctum vero gregi suo proprio restituens natus pie tunc imperantium cum sibi pro Confessore haberi probavit.

40. Hoc autem quomodo accidit? nec enim dignum est præteriri silentio. Eorum cura qui nostrum agendi modum, animo benevolo nobis quamvis contrario, improbabant, sublatum est e medio scandalum, propter quod a Patriarcha facta erat secessio; intercessere orantes Principes; sanctissimus Patriarcha excusavit, omnia ex quadam epikia propter Imperatorem facta fuisse. Secutus est congressus et reconciliatio cum dicto Præsule: quia Deo nihil est charius bono pacis et concordiae, quando illa concordia non est vel dissonantia a vera fide, vel divini mandati transgressio, aut denique canonis alicujus abrogatio; qualem illam, de qua nunc agimus, non fuisse, quantum quidem nos attinet, patet sanam mentem habentibus: cum ea quæ interim gesta erant dimiserimus, tanquam similia iis quæ olim sub divinis Patribus accidere, et similiter per epikiam fuere dissimulata; aut potius velut quorum accuratior discussio incorrupto judici reservetur in sæculum futurum.

CAPUT VII.

Extremus sancti Platonis morbus, et pius obitus.

41. Post hæc non amplius inclusus vixit Pater, neque enim vires erant vel ad hoc ut corporeis necessitatibus faceret per se satis: sed partim lectulo recumbens, solabatur sese retributione præteritorum suorum asceticorum et athleticorum laborum; partim in sedili requiescens, aut Psalmos Davidicos vocaliter recitabat, aut mentaliter precabatur Deum, aut aliquid conferebat ad utilitatem fraternitatis, consulendo, adhortando, instruendo, consolando, secundum paternam suam benevolamque consuetudinem: non autem poterat operis aliquid facere, aut genu flectere, aut lectioni vacare, nisi quantum ad hoc conducere poterat opera prope eum legentis ministri. Sed in his contristabatur angebaturque, quasi animam perdidisset, quia ab exercitiis spiritualibus cessare, et a laboribus corporalibus vacare se videbat. Si quando vero cibi aliquid sumebat causa morbi, aut lavacro propter obedientiam utebatur, Deo quidem agebat gratias, dolebat tamen propter laxatum vitæ prioris rigorem. Dignissimus sane laude, qui pulchrum suum stadium ac vere solarem cursum absolvit, ab obe-

Α ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ ὁρθῆς γνώμης ὁ σκοπὸς, οὐδὲ εἰς πέρας ἄγει τὴν πρόθεσιν. Τὸν μὲν γὰρ, ἐπὶ πολὺ μετεωρισθέντα τῇ ἀπονοίᾳ, ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ εἰς Σκύθας ἐκτοπίσασα, ἐκεῖσε πανστρατεὶ ὤλεσεν, διήγημα φοβερὸν καὶ λάλημα φρικτὸν ταῖς μετέπειτα γενεαῖς κριμάτων ἀνεφίκτων τῆς ἑαυτοῦ σοφωτάτης οἰκονομίας ἐγκαταλείψασα· τὸν δὲ σὺν ἡμῖν ῥοπῇ τῶν τηνικαῦτα εὐσεβῶς βασιλευσάντων, εἰς τὴν οἰκίαν πάλιν ποίμνην ἀποκαταστήσασα, ὁμολογητὴν ἑαυτοῖς (k) ἀναδείκνυσιν.

Μ'. Καὶ τοῦτο πῶς; οὐδὲ γὰρ παραλιπεῖν ἄξιον. Φροντίδι τῶν ἐπισκηπτόντων τὰ καθ' ἡμᾶς, εὐνοϊκῶς τε ἢ καὶ ἀντιθέτως, ἤρθη ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον, δι' οὗ καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὸν ἱεραρχοῦντα· ἐδυσώπησαν οἱ κρατοῦντες, ἀπελογήσατο ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης πάντα τὰ γεγενημένα ἐξ ἐπιεικείαις (l) εἶναι τοῦ βασιλεύσαντος. Τηνικαῦτα ἡ σύμβασις, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις, ὅτι μηδὲ φίλον Θεῷ ἄλλο τι ὥς τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν, ἐπὶ τῇ ὁμόνοια οὐ διαφωνία πίστεως, οὐδὲ ἐντολῆς Θεοῦ παράδοξις, οὐδ' οὐ μὴν κανόνος ἀθέτησις, ὥς ἡ παροῦσα δέδεικται, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὰ διὰ μέσου χαίρειν ἑάσαντας, ὥς ὁμότροπα τοῖς πάλαι ἐπὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων συμβεβηκόσι, καὶ ὡσαύτως οἰκονομικῶς παρεωραθείσιν, μᾶλλον δὲ ὥς τῆς τούτων ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ ταμειευομένοις.

Β πατριάρχης πάντα τὰ γεγενημένα ἐξ ἐπιεικείαις (l) εἶναι τοῦ βασιλεύσαντος. Τηνικαῦτα ἡ σύμβασις, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις, ὅτι μηδὲ φίλον Θεῷ ἄλλο τι ὥς τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν, ἐπὶ τῇ ὁμόνοια οὐ διαφωνία πίστεως, οὐδὲ ἐντολῆς Θεοῦ παράδοξις, οὐδ' οὐ μὴν κανόνος ἀθέτησις, ὥς ἡ παροῦσα δέδεικται, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὰ διὰ μέσου χαίρειν ἑάσαντας, ὥς ὁμότροπα τοῖς πάλαι ἐπὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων συμβεβηκόσι, καὶ ὡσαύτως οἰκονομικῶς παρεωραθείσιν, μᾶλλον δὲ ὥς τῆς τούτων ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ ταμειευομένοις.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

μα'. Τί τὰ μετὰ ταῦτα; Οὐκέτι ὁ Πατὴρ ἐγκεκλεισμένος, ὅτι μηδὲ ἰσχύς αὐτῷ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναγκαίαν χρεῖαν κἄξ αὐτοῦ ποιεῖσθαι· ἀλλὰ πῇ μὲν ἐπὶ κλίνης κατακείμενος, ἀναδόσεσι τῶν προλαβόντων ἀσκητικῶν καὶ ἀθλητικῶν αὐτοῦ πόνων· πῇ δὲ ἐπὶ καθισματίου ἀναπαύομενος, καὶ διὰ γλώσσης τὰ τοῦ Δαυὶδ φθειγγόμενος, καὶ κατὰ νοῦν τῷ Θεῷ προσευχόμενος, ὅσα τε ἄλλα εἰς βοήθειαν τῆς ἀδελφότητος συνεισφέρειν, συμβουλίαις, ὑπομνήτεσι, νοουθεσίαις, παρακλήσεσιν, κατὰ τὴν προλαβοῦσαν αὐτῷ πατρικὴν καὶ εὐνοϊκὴν συνήθειαν, οὕτω ἰσχύων ἔτι ἐργάζεσθαι, οὐδ' οὐ μὴν γόνυ κλίνειν, οὐτ' αὖ ἐπισκήπτειν ἀναγνώσεσιν, ἢ ὅσον ἐκ τοῦ παραναγινώσκοντος ὑπηρέτου. Καὶ ἦν ἐν τούτοις συλλυπούμενος καὶ σκυθρωπάων, ὥς ἤδη ἀπολωλεκὼς τὴν ψυχὴν, διὰ τε τὴν ἀδράνειαν τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν, καὶ τὴν ἀπραξίαν τῶν σωματικῶν ἐργασιῶν· εἴ ποῦ τι καὶ μετελάμβανε βρῶμα κατάλληλον τῇ νόσῳ, ἢ καὶ λουτρῷ καθ' ὑπακοὴν κεχρημένος, ἡ χάρις μὲν τῷ Κυρίῳ, ἡνιᾶτο δὲ διὰ τὴν ἄνεσιν. Ἄλλ' ὅντως καλὸν διαύλον καὶ ἡλιακὸν δρόμον ὁ πανεύφημος τετέλεκεν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὑπακοῆς ἀνατείλας καὶ εἰς ὑπ-

NOTÆ.

(k) Scriptum erat ἑαυτοῦ, quod corrigendum credidi. (l) Item ἐπιεικείας, quod nihil significat.

(29) Cæsus a Bulgaris Nicephorus imp. 26 Julii anno 811, cui successit Michael Curopalates.

ακεῖν καταλήξας· τῇ δωδεκαταίᾳ γὰρ τῶν ὥρων ἡμε-
ρινῇ περιόδῳ ἰσάριθμον τὸν τῶν ἐτῶν κύκλον ἐφ'
ἐκάστῳ ἀγῶνι διτηνυχῶς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀδιαδόχῳ
φωτὶ ἀναθεβίωκεν. Ἀριθμεῖ τοὺς ἀγῶνας, καὶ εὐ-
ρήσεις τοὺς χρόνους, ὅκτῳ πρὸς τεσσαράκοντα·
πρόσθες τοὺς πρὸ τῆς ἀποταγῆς διςδυσχαίδεκα, πρὸς
ἄλλοις τέσσαρσι τῶν διωγμῶν, καὶ τρισὶ τῆς ἀσθε-
νείας, καὶ εὐρήσεις τῷ ὁδοηκοστῷ ἔτει πλὴν ἑνὸς
τελειούμενον τὸν αἰίδιμον.

μβ'. Ἀλλ' ὦ! πῶς ἀδακρυτὶ τὸ τοῦτου διηγήσαιμι
τέλος; Ἐκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον, ἡτοι-
μασμένος τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἐξοδὸν, καὶ κύκλῳ ἡ
ἀδελφότης περιχυθεῖσα ἐξήτει τῶν ἱερῶν προσευχῶν
αὐτοῦ λαθεῖν τὸ δῶρον· καὶ ἐπεὶ περ ἓνα ἕκαστον
ἠυλόγησεν καὶ κατησπάσατο, ἅπεισιν καὶ πρὸς τὸν
τάφον, ὃν ἐκ πόθου ἐξήτει πάλαι θεάσασθαι, εἰ καὶ
οὐκ ἐπετύγχανεν τοῦ καταθυμίου, κοπῇ τοῦ θελή-
ματος· ὃν ἰδὼν, ἐχάρη λίαν, ἀνθωμολογῆσατο τῷ
Κυρίῳ, ἐπειπὼν· *Αὕτη ἡ κατάπανσις μου εἰς αἰῶνα
αἰῶνος· μεθιτρώσατο καὶ τὴν φωνὴν ἐκείνην· Θέ-
λημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει Κύριος.*
Ἐκίνησεν καὶ τῶν ἔξω οὐκ ὀλίγους, οἳ καὶ μὴ εὐ-
λαβηθέντες τὸν καίρον (ἦν γὰρ τῶν ἱερῶν νηστειῶν
περίοδος), συνέδραμον μοναδικοί τε καὶ μιγάδες, τῷ-
λογήθησαν, ὑπέστρεψεν, ἐφοδιασθέντες καλὸν ἐφόδιον
τὴν ἐκείνου ἀγίαν παράθεσιν. Καί γε αὐτὸς ὁ ἀγιώ-
τατος πατριάρχης παρὲς ἐξητήσατο εὐχὴν, καὶ λα-
θὼν ἡσπάσατο. Γέγονέν τε ἡ ὥρα ἐκείνη, πάσης ὑπο-
νοουμένης διαφορᾶς ἀλεξητήριον, τῶν πρὶν λυπηρῶν
ἐκποδῶν γεγεννημένων. Πάντων οὖν ὑπεμνημάτισε,
πᾶσιν ὑπερηύξατο, ἅπασιν ἀφίησιν, ἐχθράνασι, διώ-
ξαι, λυπήσασιν, ὁ ὡς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος
καὶ Χριστὸν καὶ τῷ θανάτῳ μιμούμενος.

αἰσχυρῶς. Denique omnes admonuit, oravit pro
persecutiones, molestias tulerat, utpote vere vir Dei,

μγ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκην ἔδει διαθέσθαι, τίς
αὕτη; Ἡ ὀρθόδοξος πίστις, καὶ ἡ νόμιμος πολιτεία,
αἷς συνέζησεν, καὶ μεθ' ὧν ἀπεδήμησεν· τοῦτο δὲ
κάκεινο διανέμειν, οὐ πρὸς αὐτοῦ (ὅτι μηδ' αὐτῆς
τῆς ἐπωμίδος ἦν κύριος) διατάττεσθαι. Ἀμέλει ἐρω-
τηθεὶς πρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλεεινοῦ, μή τι ἔχοιεν παριστά-
μενον· τῇ μὲν χειρὶ ἀψάμενος τοῦ ἱματίου, τοῦτο

¹³ Psal. cxxxi, 14. ¹⁴ Psal. cxliv, 19.

A dientia videlicet incipiens, et in obedientia desi-
nens; cum enim diurno horarum duodecim cir-
culo parem annorum periodum in unoquoque cer-
tamine (30) explevisset, ad æternam vitam, perpetuo
lumine fruiturus, emigravit. Numera certamina,
et invenies annos quadraginta octo. Tum annos bis
duodecim (34), ante abrenuntiationem sæculi actos,
junge aliis quatuor annis, quos in persecutionibus;
et tribus, quos in infirmitate traduxit Sanctus:
et invenies, virum venerabilem obiisse anno ætatis
unde octogesimo (32).

42. Sed quomodo sine lacrymis mortem illius
narrabo? Jacebat senex, habens animam paratam
ad egressum, velut honoratum quoddam xe-
nium (33); et circum affusa fraternitas orabat, ut
munus orationum ejus mereretur accipere. Post-
quam igitur unicuique sigillatim benedixit et oscu-
latus est, abiit ad sepulcrum, quod videre jam
pridem ardenter concupierat, quamvis voto suo
frustratus fuerit, quia præpropera erat talis vo-
luntas. Illud autem cum vidisset, gavisus est valde,
et benedixit Dominum, inquit: *Hæc requies
mea in sæculum sæculi*¹³. Deinde istam quoque vo-
cem subjunxit: *Voluntatem timentium se faciet Do-
minus*¹⁴. Traxit etiam ad se externorum non pau-
cos: qui nulla habita ratione temporis (verteba-
tur enim sacri jejunii circulus) accurrebant tam
monachi quam sæculares, benedictioneque accepta
revertebantur instructi ad iter optimo viatico,
sanctæ scilicet depositionis memoria (34). Quin-
imo sanctissimus patriarcha adfuit (35), petens ut
oraret pro se; eoque impetrato, osculatus est eum.
Itaque hora illa omnibus suspicantibus, alieniori
ipsos ab invicem esse animo, facta fuit in reme-
dium, procul submota quæcunque antea exstiterat
omnibus, omnibus ignovit, quorum inimicitias,
C dei, et Christum etiam in morte imitans.

43. Quoniam vero oportuit etiam testamentum
condi: quodnam, quæso, reliquit? Fidem ortho-
doxam et conversationem regularem, in quibus vi-
xit et cum quibus obiit: hoc autem vel illud dis-
tribueré ad illum non pertinebat, cum neque de
ipso pallio posset ut dominus testari. Tandem ro-
gatus a me miserabili, num quid haberet commen-

NOTÆ.

(30) Primum sub obedientia S. Theoctisti, se-
cundum in regimine monasterii Symbolorum, ter-
tium in gubernando monasterio Sacudionis, quar-
tum Constantinopoli in reclusionem.

(31) Græce δις δυοχαίδεκα. Sed prima syllaba Sir-
letus oculos fugit, ut *duodecim* verteret, et totam
chronologiæ rationem turbavit.

(32) Ex hac vita excessit sanctissimus Plato,
octogesimum ætatis annum uno minus agens, vir
pluribus perfunctus laboribus, egregiis virtutum
editis documentis. Ita S. Theodori Vita,

(33) Græce ἔκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον
ἡτοιμασμένος τὴν ψυχὴν· est autem γέρας, decus,
præmium, pro quo vertimus *xenium*, ut propius

D exprimeretur ejus quæ in Græco est ad vocum si-
militudinem allusionis elegantia; quam Sirletus
neglexit, dum ita vertit, « Jacebat senex ille senio
admodum honorato. »

(34) Græce simpliciter est « sancta ejus depositio, »
παράθεσις. Sirletus, *commendationem* vertit: pu-
tavi menti auctoris propius accessuram paraphra-
sim.

(35) Vita S. Theodori: « In eo etiam abundantem
patriarcha charitatis suæ vim animique recte com-
positi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet cum
universo clero ad monasterium, moribundo sancto
astitit, totus in illum defluxus, membra ejus omnia
complectens, suaviterque singula deosculans. »

daudum, manu vestem apprehendens, eam excussit, in signum expeditissimæ obedientiæ; et voce admodum submissa dixit, nihil habere, eo quod omnia meæ parvitati committeret. Porro prætercundum non est aliquid, vim habens prædictionis, quod nempe funebrem cantum sibi ipse ante mortem cecinerit. Cum enim ex pectore laboraret, assiduoque anhelitum duceret, ex consueta rerum divinarum meditatione movebat labia, maxime autem psallebat illam sacræ cantionis particulam: *Resurgent mortui, et qui in monumentis sunt suscitabuntur, et lætabuntur qui sunt in terra*: quem suavissimum versum hortabatur ut secum canerent qui præsto erant, quoad loqui potuit, et vocem vel tenuissimam emittere. Secuta autem cantum est mors, tunc illi adveniens, quando instabat memoria justī Lazari (36), ad quem refertur cantus ille, et cum quo pars ejus de quo nobis est sermo.

44. Denique extremum, insurrans, Estote salvi, decoroque habitu jacens, cum ad dexteram inclinasset caput, placido ac leni motu corporis, velut qui in propria abire disponit, clausit oculos, ea qua sol occumbit hora, et spiritum suum sanctum tradidit angelis, ipsum ad solem justitiæ deducturis. Et nunc ille quidem in cœlis est (36') audeo dicere, non solum ascetico dignatus ordine, sed confessorum adnumerandus choreis: quorum enim certamina pertulit, horum indubie etiam hæreditatem participavit: aut si placet, cum subjectis subjectus probatissimus, imo bis obediens coronarius; cum solitariis solitarius legitimus; cum prælatis prælatus dignissimus, cum inclusis, non solum inclusus, sed etiam subditus; quodque augustum inprimis, cum confessoribus confessor genuinus, reipsa verbis attestante. Ego autem infelix, optimo orbatus patre; cui manum injiciam animo fluctuans? quem admonitorem inveniam a recta declinans ratione? quomodo mali dæmonis incursum fugiam, non habens te domesticum instructorem doctoremque.

45. Ast, o divinum mihi et sacrum caput, tu me ex alto propitius respice, labantem erige, dirige gradientem, serva incolumem, pasee mecum hunc gregem, quem multo labore et sudore collegisti; ut tuis insistens vestigiis, ambulet per viam mandatorum Dei: observa, fove, propugna iam magnos quam parvos, quemadmodum te rogavi in hora exitus tui: tui enim sunt omnes, quorum duces filii tui sunt, aut filii filiorum: ut in Deo et

A κατέσειπεν, ὡς σύμβολον ὑπακοῆς παντελευτέρου, φωνὴν δὲ ἀφίησιν λίαν ἀμυδράν μηδ' ὀτιοῦν ἔχειν, διὰ τὸ πάντα ἀναθέσθαι τῇ ταπεινώσει μου. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο παραλείψομαι, προῤῥήσεως ἔχον ἔμφασιν, ὅτι αὐτὸς ἐαυτῷ ἐπιτάφιον ᾠδὴν πρὸ θανάτου μεμελώδηκεν. Συνεχόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ θώρακος καὶ ἀσθμαίνων ἐπάλληλα, ἐκίνει μὲν τὰ χεῖλη ἐκ τῆς συνήθους αὐτῷ τῶν θείων μελέτης, ὑπέφαλλεν δὲ μάλιστα τὴ τῆς ᾠδῆς ἐκείνης μέρος, Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ, συνάδειν αὐτῷ προτρεπόμενος συνεχέστερον τὸν αὐτὸν ἤδη στίχον τοὺς παρισταμένους, ἕως ἂν ἡδύνατο σθένειν, καὶ μικρὰν ἀφιέναι φωνήν. Καί γε ἐπηκολούθησεν τῇ ᾠδῇ ἡ κοίμησις, τότε φθάσασα, ἡνίκα ἢ τοῦ δικαίου Λαζάρου μνήμη ἐπέστη, πρὸς ὃν ἡ ἀναφορὰ τῆς ᾠδῆς, καὶ μεθ' οὗ ἡ μερίς τοῦ οὐπερ ὁ λόγος.

μδ'. Εἶτα τελευταῖον τὸ σώζεσθαι ἐπιψιθυρίσας, ἐπὶ σχήματός τε εὐπρεποῦς κείμενος, τὴν χάραν δεξιόθεν ἐπιχεκλικῶς, οὕτως πρᾶξι καὶ ἡρεμαίᾳ τῇ κινήσει τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὰ ἴδια ἀπαίρειν προαιρούμενος, μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ὥρᾳ δύσεως ἡλίου, παρέδωκεν τὴν ἀγίαν ψυχὴν τοῖς ἀπαγούσιν αὐτὴν ἀγίοις ἀγγέλοις πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Καὶ νῦν ἐστὶν ὁ μὲν ἐν οὐρανοῖς, οὐ μόνον ἀσκητικῆς τάξεώς τε καὶ παραστάσεως θαρρῶ λέγειν ἡξιωμένος, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμολογητῶν χορείαις ἡριθμημένος. ὧν γὰρ τοὺς ἄλλους ἠνεγκεν, τούτων δὴλον ὅτι καὶ τῆς κληρουχίας μετείληπεν. εἰ βούλει δὲ, μετὰ ὑποτακτικῶν ὑποτακτικὸς δοκίμος, μᾶλλον δὲ δις ὑπήκοος στεφανίτης, μεθ' ἡσυχαστῶν ἡσυχαστῆς ἔννομος, μετὰ καθηγητῶν καθηγητῆς ἔνθεσμος, μετὰ ἐγκλείστων οὐ μόνον ἐγκλειστος, ἀλλὰ καὶ ὑποτακτῆτης, ὃ καὶ σεβάσμιον, μετὰ ὁμολογητῶν ὁμολογητῆς ἀπαράγραπτος, μαρτυρούσης τῷ λόγῳ τῆς πράξεως. Ἐγὼ δὲ ὁ δύστηνος, ἀπορφανισθεὶς τοῦ καλοῦ Πατρὸς, ποῦ χεῖρα ἀπερείσομαι κατὰ ψυχὴν σαλευόμενος; τίνα ὑπομνηστὴν εὖροιμι παραλόγως φερόμενος; πῶς τοῦ Πονηροῦ τὴν ἐφοδὸν φύγοιμι, μὴ σὲ τὸν νοουθετὴν καὶ παιδευτὴν εὐπορῶν οἰκοθεῖν;

με'. Ἄλλ' ὦ θεία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, σύ με ἐποπτεύσεις ἀνωθεν ἔλεως, καὶ ἀνορθοῖς καταπίπτοντα, καὶ διευθύνοις πορευόμενον, καὶ συντηροῖς ἀνεπηρέαστον, ἄγοις τε καὶ συμποιμαίνουσι μοι, καὶ τήνδε τὴν ποίμνην, ἣν πολλοῖς πόνοις τε καὶ ἀγῶσι συνεστήσω, ἐν ἔχνεσι τοῖς σοῖς περιπατεῖν, ἐν τρίβοις τῶν θείων ἐντολῶν πορεύεσθαι, σκέπων, περιέπων, προπολεμῶν τῶν μεγάλων σου καὶ μικρῶν ποιμνίων, καθὼς καὶ ὑπέσχου ἐν καιρῷ σου τῆς ἐξόδου; καὶ

NOTÆ.

(36) Ita ad verbum Græca. Sirletus vertit: *Iusti Lazari ejusque diei festi memoriam*, quale festum nullum habent Græci; sed simpliciter memoriam, occasione evangelii pridie Dominicæ Palmarum legendi, ut supra dictum.

(36') Eadem Vita de sepultura ista addit: « Cui tanquam Patri Patrum cum patriarcha innumeris luminibus thurisque suffitu justa persolvisset, ægre

tandem corpus sepulcro condidit, multis undique confluentibus, ejusque depositionem pro virili prohibentibus, ut qui nec mortuo quidem sancto privari vellent. » Et sub finem Vitæ ista habentur: « In Studii monasterio et magni Platonis et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur: et corpus S. Theodori in Patrum thecam illatum est. »

γάρ σου ποίμνια πάντα, ὧν εἰσιν καθηγεμόνες τὰ ἅ
σὰ τέκνα, καὶ ἐκ τέκνων ἑγγονα· ὥς ἂν ἔχοντές σε
ἅπαντες εἰς Θεὸν καὶ πρὸς Θεὸν προασπιστὴν, ἀπή-
μαντοι διαμένοιμεν ἀοράτων τε καὶ ὁρωμένων
ἐχθρῶν, μηδὲν ὑφιέντες διὰ φόβον τῆς ὀρθοδόξου πί-
στεως, μηδ' αὖ ἐκφερόμενοι τῶν θείων ἐντολῶν,
μήτ' αὖ θύραν ἀνοίγοντες ἀπροσεξίᾳ τοῖς ὀλεθρίοις
πάθεσιν, μήτε μὴν κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως,
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ
τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ,
καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XII.

LAUDATIO S. ARSENII ANACHORETÆ.

*Ex pervetusto codice Petri Seguerii, Franciæ cancellarii, varie collato. Interprete Joanne Pinio. Edidere
BOLLANDIANI. Act. Sanct. Jul. t. IV, 617.*

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Ἀστὴρ ἀειφανὴς ἡμῖν, οὐκ ἐν τῷ ζωδιακῷ κύ-
κλῳ κατηριθμημένος, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς οὐρα-
νῷ ἐστηριγμένος, διὰ τῆς ἐτησίου αὐτοῦ μνήμης σή-
μερον ἀνατέλλων, φωτὶ ἀϋλωτάτῳ μαρμαρυγὰς
ὑπερλάμπρους ἀγαθοεργίας ἐπαφίησι τῇ οἰκουμένῃ.
Τίς δέ ἐστιν οὗτος, ὃ φιλάγιον ἄθροισμα; Ὁ ἰσάγ-
γελος Ἀρσένιος, ὁ τὴν ἀρετὴν ἀπρόσιτος, τὸ τῆς τα-
πεινώσεως ὕψος, τὸ τῆς κατανύξεως ῥεῖθρον, οὗ καὶ
ἡ μνήμη μόνη παράκλησις ἐστὶν εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν.
Καὶ μοι θαυμάζειν ἐπίησι, πῶς τῶν ἄλλων μακαρίων
ἀνδρῶν, παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν τῆς ἀρετῆς ἐπαινε-
τῶν, τῶν βίων ἀναγεγραμμένων, καὶ ταῖς τῶν ἐγ-
κωμίων βολίσι καταστραπτόντων, τοῦδε τοῦ τρις-
μάκαρος ὁ βίος ἀνιστόρητος εἰάθη, πλὴν ὅσον σπο-
ράδην παρὰ τινων ὁσίων Πατέρων δεδηλωμένος, C
καί περ μὴ ἐναπολιμπανόμενος τῆς ἐναρέτου ἐχέινων
λαμπροφωρίας, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον τῶν πολλῶν ὑπερ-
λάμπων ταῖς αὐγαῖς τῶν θείων αὐτοῦ ἀνδραγαθημά-
των.

β'. Τί οὖν; Συνδιαμείφομεν καὶ ἡμεῖς τοῖς προλα-
βοῦσι τὸν χρόνον, καὶ οἴσομεν τηλικούτον θησαυρὸν
ὑπὸ τῆς σιγῆς καλύπτεσθαι; Οὐμενοῦν· ἀλλὰ πειθό-
μενοι τοῖς ἐπὶ τοῦτο παρορμήσασι Πατράσιν, εἰ καὶ
ἅμοιροι τοῦ προσήκοντος λόγου, ἡλπιχότες τε ἐπὶ κού-
ρον δέξασθαι τοῦ ἐγχειρήματος αὐτὸν τὸν εἰς ὑπό-
θεσιν τοῦ βίου προκείμενον, ἀπαρξόμεθα τοῦ λέγειν,
οὐδὲν ξενοδεκτοῦντες παρὰ τὸ ἀληθές, ὅσα δὲ ἐκ τῶν
περὶ αὐτοῦ περικεκομμένως εἰρημένων ἀναλεγόμε-
νοι, εἰ καὶ διὰ ἀρβράφου διηγήσεως, εἰς ὑπόμνησιν
φέροντες, καὶ ταῦτα οἶονεῖ συνυφαίνοντες, καὶ ἐκ
τούτων ταῖς ἀκολουθοῖς ἐννοαῖς ἔσθ' ὅτε προσθήκη
ποιούμενοι καθ' εἰρμὸν, πειρασόμεθα τὸν βίον ἀπαρ-
τίσασθαι, ἀφουσιούμενοι τὸν πόθον, ὃν περὶ τοῦ
παρμάκαρος ἔχουσιν οἱ φιλάρετοι.

B

PROLOGUS.

1. Stella perpetuo nobis apparens, non zodiaco
circulo annumerata, sed in virtutis cœlo firmata, per
anniversariam suam memoriam hodie exorians,
splendidissimas bonorum operum coruscationes de-
fœcatissima luce immituit orbi terrarum. At quænam
illa est, o sanctitatis amantes auditores? Arsenius
est, angelis par, virtute inaccessus, humilitatis al-
titude, asceticæ disciplinæ gloria, solitudinis robur,
compunctionis fluentum; cujus vel sola memoria
ad progressum in virtute incitamentum est. Et vero
mirari subit, quid sit, quod, postquam aliorum vi-
rorum beatorum, virtutis causa laudabilium, vitæ
conscriptæ sunt, præconiorum radiis fulgentes,
nulla de beatissimi hujusce vita ad posterum trans-
ierit historia, præter eam, quæ a quibusdam sanctis
Patribus sparsim indicata, insigni, qua pollent, res
illustrandi facultate, non inferior est, imo vero mul-
tis potius aliis præfulget ob divinos Arsenii ac
masculos gestorum splendores.

C

2. Quid igitur? An nos etiam cum iis, qui tempore
præcesserunt, commutabimus vices tantumque the-
saurum patiemur sub silentio abscondi? Nequa-
quam: at Patrum exemplo incitati, tametsi conve-
niente oratione destituti; fretique, auxilio venturum
præsenti conatui illum ipsum, cujus nobis proposi-
tum est vitæ argumentum, dicendi initium faciemus,
nihil peregrinum et a vero alienum adoptantes; sed
quæcunque compendiose de ipso dicta sunt, colli-
gentes, et etiamsi narratione non cohærente in me-
moriā revocantes, atque hæc quodammodo con-
textentes, adjecto etiam, ubi res feret, ex cogitationi-
bus inde consequentibus additamento, quo res
cohæreant, vitam absolvere conabimur, gratificantes
desiderio, quo erga beatissimum hunc tenentur
virtutis amantes.

D

CAPUT PRIMUM.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Sancti patria, natales; vita sæcularis cum solitaria divino monitu commutata; insignes in ea progressus; hominum fuga.

3. Genus Arsenii, ut dicam id quod res est, et affinium multitudo, virtus fuit; ejusque incendi studiis ac insigniri characteribus; quoniam vero a sanguine id repetunt eruditi; patria ei fuit civitatum, quæ sub cœlo sunt, princeps, Roma, inquam, celeberrima a qua cognomentum acceperunt illi, qui imperii sceptrum moderantur. Surculus fuit nobilium parentum, opibusque ac reliquo vitæ splendore florentium. Familia ipsius ad hoc usque tempus integra non superest (quoniam enim pacto tot annis servata fuerit?) sed vestigia, tali magnitudine excellentia, divisit habitatoribus velut in cellas triginta (37). Atque hoc sufficit, ut ostendatur, quam illustris ac undequaque beatus fuerit vir iste memorabilis; cumque tantus esset, doctrina altius eminebat, Græca ac Romana pariter sapientia admirandus.

4. Ejus itaque fama ad aures tunc delata magni Theodosii imperatoris, quærentis talem filiis suis Arcadio et Honorio magistrum præficere, qui majore præ omnibus id operæ pretio faceret, Arsenius accitu imperatoris Byzantium contendit, et assumens ambos pueros, moribus ac disciplinis ipsos informavit, ut optimos eos esse ostenderet in utraque facultate. Ad quadragesimum usque ætatis suæ annum in aula assidue versatus est (37*); Deique timorem in mente habens, ingemuit, et invocabat Deum cum lacrymis dicens: Domine, ostende mihi viam, in qua salvus fiam. Et vero, dum die quadam in aula esset, audivit divinam vocem, quæ ei diceret: Arseni, si salvus esse vis, fuge homines, et salvaberis (38).

5. Hæc itaque ubi audisset Arsenius, jam pridem divino desiderio sauciatus, omni mox humana ac caduca gloria contempta; splendoreque ac deliciis corporis, omnique alia honoris appetentia, aulisque imperatorum pro nihilo putatis, nihil cuiquam locutus Alexandriam navigat; indeque pervenit in Scetim; et ecclesiam ingressus clericos (38*) accedit, dicens: Per Dominum, facite me monachum, ac viam mihi ostendite, ubi salvus fiam. Illi autem viri nobilitatem ex moribus, et vultu et alloquio conjectantes, quærebant ex eo, quisnam et cujus esset. Is cum primo abnueret, diceretque: Homo sum peregrinus et abjectus, qui salvus fieri quæro; vix tandem ei persuadere potuerunt ut, quæ ad se

γ'. Γένος μὲν Ἀρσενίου, τὰληθὲς εἰπεῖν, καὶ οὐ σπάνιοι οἱ μετέχοντες, ἡ ἀρετὴ· καὶ τὸ ἐκείθεν κατάγεσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀφ' αἱμάτων τοῖς φιλοπαθέσιν ἐπιζητεῖται· ἡ πρώτη τῶν ὑπουρανίων πόλεων τούτῳ πατρίς, Ῥώμην λέγουσιν τὴν περιβόητον· ἀφ' ἧς τὴν προσηγορίαν οἱ τὸ βασιλικὸν σκήπτρον κατέχοντες ἐξειλήφασιν· εὐγενῶν γεννητόρων στέλεχος, πλούτῳ τε κομώντων καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου περιφανείᾳ· οὗ ἐστὶν ἄχρι τοῦ νῦν περὶ ἐστὶν οὐχ ὁλόκληρος· πῶς γὰρ ἂν καὶ διεσέσωστο τοσούτοις ἔτεσιν; ἔχνη δὲ καὶ τοσούτῳ μεγέθει διαφέροντα, ὡς ἐν τριακοσίαις κέλλαις διαιρούσα τοῖς οἰκήτορσι. Ἐξαρχοῦντος τούτου ἐπιδηλῶσαι, ὅσος ἦν περιφανὴς καὶ πολύολβος ὁ ἀοίδιμος· τοιοῦτός τε ὢν, ὑπῆρχε καὶ τῇ παιδεύσει ὑπέρτερος, Ἑλληνικῇ τε καὶ Ῥωμαϊκῇ σοφίᾳ θαυμαζόμενος.

δ'. Ἐπεὶ οὖν τὸ τηνικαῦτα Θεοδοσίῳ τῷ μεγάλῳ βασιλεύοντι ἐξηκούσθη τὰ περὶ αὐτοῦ, ζητοῦντι παιδεύτην τοιοῦτον ἐπιστῆσαι υἱοῖς αὐτοῦ Ἀρχαδίῳ καὶ Ὠνορίῳ, ὃς εἴη προῤυργιέστερος ἀπάντων· ἄγεται ὁ Ἀρσένιος τῇ τοῦ κρατοῦντος ῥοπῇ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ παραλαβὼν ἀμφοτέρους τοὺς παῖδας, ἀνῆγεν αὐτοὺς ἐν τε ἡθελσιν καὶ παιδεύμασιν, ἀρίστους ἀποδεικνύς ἀμφοτέρωθεν. Μέχρι δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ διηनुκῶς, καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κατὰ διάνοιαν ἔχων, ἐστέναζε καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν μετὰ δακρύων λέγων· Κύριε ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ, ἀκούει θείας φωνῆς, λεγούσης αὐτῷ· Ἀρσένιε, εἰ θέλεις σωθῆναι, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σῶσῃ.

ε'. Τούτων οὖν ἀκούσας ὁ Ἀρσένιος, καὶ ἐπιπολὺ τῷ θεῷ πόθῳ τρωθεὶς, πάσης εὐθύς καταφρονήσας ἀνθρωπίνης καὶ προσκαίρου αἰνέσεως, καὶ περιφανείας, τρυφῆς τε σωματικῆς καὶ πάσης ἄλλης φιλοδοξίας, καὶ βασιλείους αὐλὰς εἰς οὐδὲν διαλογισάμενος, μηδὲν μὴδὲν εἰρηκῶς ἀποπλέει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀκείθεν ἔρχεται εἰς Σκήτιν· καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, προσέρχεται τοῖς κληρικοῖς λέγων· Διὰ τὸν Κύριον, ποιήσατέ με μοναχόν, καὶ ὁδηγήσατέ με πῶς σωθῶ. Οἱ δὲ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τοῦ ἥθους, καὶ τοῦ προσώπου, καὶ τῆς συντυχίας στοχασάμενοι ἐξήταζον αὐτὸν, τίς εἴη καὶ πόθεν. Ἀρνούμενου δὲ αὐτοῦ τὰ πρῶτα, καὶ λέγοντος, ὅτι Ἄνθρωπός εἰμι ξένος καὶ ταπεινὸς σωθῆναι

NOTÆ.

(37) Videtur auctor nihil aliud velle, quam stipitem familiæ sancti primævum in plures postea ramos divisum fuisse; usus hic, quantum suspicor, vel phrasi istius temporis, vel parœmia tum usitata.

(37*) Διηνεκῶς· subaudi ἔμεινα, ὢν vel quid simile. Apud Cotelierium lego: Ἐπὶ ὢν ἐν τῷ παλατίῳ. Cum etiamnum esset in palatio.

(38) Vide Vitas Patrum apud Rosweydam lib. v,

cap. 2, pag. 563, num. 2. Damalevicius Vitæ sancti Bogumili eremitæ Camaldulensis auctor, tomo II Junii, pag. 356, num. 56, secessum ejus in eremum Dobrovensem narrat, «tanquam si sanctus vocem lapsam divinitus ad Arsenium in sua vocatione audivisset: Arseni tumultus fuge, et salvaberis.»

(38*) Per clericos intellige hic monachos. Exempla dat Cangius in Glossario Latino.

ζητῶν, μόγῃς ἡδυνήθησαν πείσαι αὐτὸν, θαρσύνειν αὐτοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν. Καὶ μαθόντες, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα ἐστὶν, ὁ ὀφείλων τοῦτον παραλαβεῖν καὶ ὁδηγεῖν εἰς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν· καὶ δὴ βουλευσαμένων αὐτῶν, συνειδὼν ἀπενεγκεῖν αὐτὸν τῷ ἀδελφῇ Ἰωάννῃ τῷ Κολοβῷ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς εὐχὴν, ἐλάλησαν αὐτῷ περὶ Ἀρσενίου.

ς'. Καὶ ἐν τῷ συντυγχάνειν αὐτοὺς, καταλαβούσης τῆς ἐννάτης ὥρας, λέγει τοῖς κληρικοῖς ὁ γέρων· Δεῦτε, ποιήσωμεν ἀγάπην, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. Καὶ καθεσθεις ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης μετὰ τῶν κληρικῶν, ἤρξαντο ἐσθίειν, ἐάσαντες τὸν Ἀρσένιον ἱστάμενον. Πίπτει οὖν παξάμαν εἰς τὴν γῆν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, καὶ λέγει τῷ Ἀρσενίῳ· Φάγε, ἐὰν θέλῃς. Ὁ δὲ κλίνας ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπῆλθε περιπατῶν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσίν, ὅπου ἦν ὁ παξάμας· καὶ ἔφαγεν αὐτὸν, ὡς ἔκειτο εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρων, λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Ὑπάγετε μετὰ καλοῦ, καὶ εὐξασθε ὑπὲρ ἡμῶν· οὕτως γὰρ γινώσκετε, ὅτι δόκιμον ἔχει ποιῆσαι μοναχόν. Ἠρώτησαν οὖν οἱ κληρικοὶ τὸν Ἀρσένιον καθ' ἑαυτοὺς, λέγοντες αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην, ἀδελφε, διὰ τὸν Κύριον, καὶ εἰπέ ἡμῖν, ποῖον λογισμόν ἔσχεις ἐσθίων τὸν παξάμαν; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐλογισάμην πρὸς ἑμαυτὸν, ὅτι Ὡς κυνὶ σοι ἔρριψαν τὸν ἄρτον, ὡς κύων φάγε αὐτόν. Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Χρόνον οὖν ὀλίγον μείνας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ὁ Ἀρσένιος, καὶ μαθὼν πᾶσαν τὴν μοναχικὴν κατάστασιν, ἀπελύθη παρ' αὐτοῦ ἀπελθεῖν καὶ καθίσαι κατὰ μόνας· καὶ ἔμεινεν ἀγωνιζόμενος ἐν Κυρίῳ, ὥστε πολλοὺς τῶν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον μεγάλων γερόντων ὑπερβῆναι τοῖς πόνοις, τῇ τε καρτερίᾳ, καὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ἀσκήτικῶν ἀγώνων. Ἀναχωρήσας οὖν ἐν τῷ ἡτυχαστικῷ βίῳ, πάλιν ἠύξατο τῷ Θεῷ λέγων· Κύριε, ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ· καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης· Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε· αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ ρίζαι τῆς ἀναμαρτησίας.

A spectabant, confidenter iis exponeret. Quæ edocti, alter alteri dicebant : Quisnam est, qui debet hunc excipere, et conducere ad monasticum institutum? Et, iuito consilio, visum est abducere ipsum ad abbatem Joannem Colobum (39). Et assumentes eum secum, abierunt ad senem; peractisque precibus locuti cum illo sunt de Arsenio.

6. Cumque inter colloquendum jam nona advenisset hora, dicit clericis senex : Adeste, faciamus agapen (40), et voluntas Dei fiat. Considensque Joannes abbas cum clericis, cœperunt comedere, sinentes Arsenium stare. Projicit itaque paxaman (41) in terram abbas Joannes, aitque Arsenio : Comede, si velis. Ille autem inclinans se in terram, abivit illuc, ambulans manibus pedibusque, ubi erat paxamas; et in terra, prout jacebat, ipsum comedit. Atque hoc conspicatus senex, dicit fratribus : Abite cum bono, et orate pro nobis : ita enim scietis, quod probatus sit, ut fiat monachus. Interrogarunt itaque clerici inter se Arsenium, dicentes illi : Fac agapen, frater, per Dominum; et dic nobis, cequid cogitationis habueris, quando comedebas paxaman? Quibus ille, Cogitabam, inquit, mecum : quem tibi tanquam cani projecerunt panem, comede illum tanquam canis. Et glorificabant Deum. Exiguo igitur tempore Arsenius cum abbate Joanne versatus, omnemque monasticæ vitæ rationem edoctus, discessit ab eo, ut secederet sibi soli vacaret. Et perseveravit, pro virili contendens in Domino usque adeo, ut magnos id temporis senes laboribus, constantia, ac certaminum asceticorum tolerantia superaret. Postquam ad hesychasticam (42) vitam secessisset, iterum oravit Deum, dicens : Domine, viam ostende, ubi salvus fiam, Et audivit vocem, dicentem : Arseni, fuge, tace, quiesce : nam hæ sunt radices, quibus a peccato immunis fias (43).

NOTÆ.

(39) Joannes Colobus (in appendice ad *Vitas Patrum* pag. 904 per apocopen Colob; Græce Κολοβός, estque hic curtus, parvus, nanus, brevis staturæ, etc.) fuit inter anachoretas celeberrimus; idemque fortasse, qui in *Martyrologio Coptico* tomo tertio Martii, pag. 692 notatur his verbis : « Obitus Joannis parvi eremitæ. » Gerardus Vossius Borchlonius, præpositus Tungrensis, inter *Aprophthegmata Patrum*, cum sancto Ephræm Syro Colonix edita anno 1603, pag. 507, *Colobios* legit; inepte addens : « Verisimiliter hic intelligi Joannem Colobitam, et alias Calybitam, eremitam Romanum (potius CPolitanum; videsis Commentarium ejus prævium die 15 Januarii, § 2), cujus mentio fit in *Martyrologio Romano*, 15 Januarii. » Mox tamen alterius Joannis eremitæ Ægyptii meminit, non sufficienter instructus, ut aliquid circa illum absolute determinet. De Joanne Colobo plenius instrui poteris ex *Vitis Patrum* variis locis; Cotelierio tomo I, a pag. 468, ac Tillemontio tomo X, a pag. 427.

(40) Agape, Græce ἀγάπη, accipitur vel pro extraordinaria refectione in monasteriis; vel pro solemni convivio; vel pro cœna ad quam Christiani,

sed pauperes potissimum adhibebantur. De prima significatione consule Cangium; de secunda Cotelierium in notis col. 801; de tertia Ciacconium in notis ad Cassianum pag. 669. Hic vero non scio an plus aliquid significetur, quam cœna ordinaria monachorum.

(41) Illa vox varie scribitur; nimirum *paxamas*, *paxamation*, *paximation*: de qua fuse Rosweydeus in *Onomastico* ad *Vitas PP.* a pag. 1045; brevius in *Glossario Latino*. Significat vero panem subcinericium, aut recoctum seu bis coctum: quem ita appellatum quidam volunt a Paxamo quodam cupediario.

(42) Id est quietam, taciturnam, solitariam. Græcum ἡσυχαστικὸς dilucidari potest ex annotatis ad caput 1 *Vitæ sancti Stephani* Sabaitæ die 13 Julii, pag. 534.

(43) Sanctus Lucas Junior thaumaturgus de loco, ubi sæpius a pluribus interpellabatur, cum secretiori commutando Theophylactum consulens, id responsi tulit (tomo secundo Februarii, pag. 194): « Tenendum, quod optime haberet Arsenii consilium: is enim fugere ait homines et salvari. Iterumque: Fuge, tace, quiesce. » Inspici etiam pos-

7. Hoc itaque divinitus accepto mandato, omnem A in cœlum Arsenius affectum transfert, corpore quidem in terra degens, corde autem cum supernis potestatibus familiariter consuescens. Ad illud mandatum exsequendum cum discessisset, cumque adeo solitudinem amaret, quidam e patribus, nomine Marcus (44), sic ipsum compellat: Quare non fugis, pater? Cui Senex: Novit Deus, quod vos diligam: at non possum esse cum hominibus, et cum Deo. Cœlestes chiliades et myriades unam voluntatem habent; homines vero multas habent voluntates: Deum itaque dimittere non possum, et hominibus vacare (45). Jam vero ut clarius constet de ejus solitaria quiete, dicendum etiam illud, memoratu dignum.

8. Cum pervenisset ad locum quemdam (quoniam ibi erant arundines a vento agitatae), sic fratres af- B fatur Arsenius: Quænam hæc concussio est? Respondent illi: Arundines sunt, pater. Subjicit Senex: Vere si quis sederit in solitaria quiete, et audierit vocem aviculæ, non habebit cor ejus eandem quietem; quanto magis vos, hanc habentes concussio- nem (46). Quo autem pacto ille in solitudine de- gens, mentemque usu sensuum destitutam, et a terrenorum tumultuum perturbatione inconcussam habens versus Deum, nequaquam amarit humanam consuetudinem, vel illam etiam, quæ confusione caret, omnemque sermoni a lingua promananti ac- cessum præcluderet, nisi quando prorsus necessitas aliud cogeret, oratio exponet.

9. Digressus aliquando ad eum Theophilus (47) Alexandriae archiepiscopus cum quodam e primoribus (48), interrogabat Senem, ut audiret ab eo sermonem. Senex autem post modicum silentium illi hoc responsi dedit. Et si vobis dixero, an servabitis? Illi ad se receperunt (49). Dixit ergo eis Senex: Ubi Arsenium degere audieritis, ne appropinquate. Alias iterum archiepiscopus con- venire ipsum volens, præmisit primo, qui videret, num Senex aperiret: qui significat ipsi, dicens: Si veneris, aperiam: at si tibi aperuero, omnibus aperiam, et tunc non amplius hic remanebo. His auditis, archiepiscopus dixit: Si fugaturus ipsum venio, non amplius ad eum accedo^c. Venienti ad se

ζ'. Θεόθεν οὖν δεξάμενος τὴ τοιοῦτον πρόσταγμα, μετατίθηναι ὅλην τὴν διάθεσιν πρὸς οὐρανὸν ὁ Ἀρσένιος, ἐν γῇ μὲν διατρίβων τῷ σώματι, τῇ δὲ καρδίᾳ ταῖς ἄνω δυνάμεσι συμπεριπολῶν· ἐφ' ὃ ἀγόμενον αὐτὸν τις τῶν Πατέρων τοῦνομα Μάρκος, οὕτω φιλησυχουντά φησι πρὸς αὐτόν· Διὰ τί φεύγεις ἡμᾶς, Πάτερ; Ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτόν· Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ' οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων· αἱ ἄνω χιλιάδες καὶ μυριάδες ἐν θέλημα ἔχουσιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι πολλὰ θέληματα ἔχουσιν. Οὐ δύναμαι οὖν ἀφείναι τὸν Θεόν, καὶ σχολάζειν ἀνθρώποις· Καὶ γοῦν πρὸς σαφεστέραν αὐτοῦ δῆλωσιν τῆς ἡσυχίας, καὶ τοῦτο ῥητέον ἀξιωματικόν· ὅν.

η'. Παραβαλόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τόπον τινὰ, ἐπεὶ περ ἦσαν ἐκεῖ κάλαμοι, κινούμενοι ὑπὸ ἀνέμου, εἶπεν τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Ἀρσένιος· Τί ἐστὶν ὁ σεισμὸς οὗτος; Οἱ δὲ φασὶ· Κάλαμοί εἰσι, Πάτερ. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Φύσει ἐὰν κάθηται τις ἐν ἡσυχίᾳ, ἀκούσει δὲ φωνὴν στρουθίου, οὐκ ἔχει ἡ καρδία τὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν· πόσω γε μᾶλλον ὑμεῖς, ἔχοντες τὸν σεισμὸν τοῦτον^{αβ}; Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ οὕτως ἡρεμῶν, καὶ τὴν ἔκστασιν τῆς ἐκ τῶν κάτω θορύβων, περιδονήσεως ἀκλόνητον ἔχων πρὸς Θεόν, μὴ οὐχὶ καὶ τὸ ἀσύμφυρτον φιλεῖν τῆς ἀνθρωπίνης διατριβῆς, ἀπρόδοδόν τε ἔχειν τὴν ἀπὸ γλώσσης ὁμιλίαν, ὅτι μὴ πάσῃ ἀνάγκῃ, δηλώσει δὲ ὁ λόγος.

θ'. Ποτὲ παραλαβὼν αὐτῷ Θεόφιλος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, μετὰ ἀρχοντός τινος, ἡρώτα τὸν γέροντα, ἀκοῦσαι παρὰ αὐτοῦ λόγον. Μικρὸν δὲ σιωπήσας ὁ γέρων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐὰν ὑμῖν εἴπω, φυλάσσετε; Οἱ δὲ συνέθεντο. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅπου ἐὰν ἀκούσητε Ἀρσένιον, μὴ πλησιάσητε. Ἄλλοτε πάλιν βουλευθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος παραβαλεῖν αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτον εἰδέναι εἰ ἀνοίγοι ὁ γέρων. Καὶ δηλοῖ αὐτῷ λέγων· Ἐὰν ἔλθῃς, ἀνοίγω, καὶ ἐὰν σοὶ ἀνοίξω, πᾶσιν ἀνοίγω· καὶ τότε οὐκ ἔτι καθέξομαι ὧδε. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἶπεν· Εἰ διώξαι αὐτὸν ἀπέρχομαι, οὐκ ἔτι ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν. Καὶ μὴν καὶ τινος τῶν Πατέρων ἐλθόντος πρὸς αὐτόν, καὶ κρούσαντος τὴν θύ-

VARIAE LECTIONES.

^{a-b} Lege cum Cotelario τῶν καλᾶμων τούτων. ^c Vit. PP. lib. v, libell. 2. « Nunquam, vadam, ad hominem sanctum. »

NOTÆ.

sunt excerpta Vitæ laudatæ sancti apud Combefisium tomo II novi Auctarii Bibliothecæ Patrum Græco Latine, pag. 990.

(44) Marcus iste verosimilius fuerit discipulus adeo obediens in Scethi abbatis Silvani, notus in Vit. PP. libro v, libello 14, pag. 617; quam annosus ille Marcus, quem Palladius invisit, dum numeraret annos centum. Videsis Historiam Lausiæ, cap. 21; et infra lit. y m Annotatis ad cap. 2.

(45) Res eadem legitur apud Cotelarium, p. 355 et 356, necnon in Vit. PP. lib. v, libell. 17, pag. 633; ubi tamen est: « Superiorum enim virtutum millia, et millia millium unam voluntatem habent. »

(46) Cotelar. pag. 359, et Vit. PP. lib. v, libell. 2, pag. 564, num. 5, ubi legitur « eandem quietem: » et « arundinum harum. »

(47) Apud Cotelar. pag. 554 vocatur μακάριος, beatus. Vit. PP. lib. v, libell. 2, pag. 565, « beatæ memoriæ. » S. Leo PP. epist. 64, ad Marcianum, in editione Parisiensi anni 1675 ordine 94, eundem appellat « sanctæ memoriæ Alexandrinæ Ecclesiæ episcopum. » Et epist. 52, ad episcopos Galliarum, ibidem ordine 77, eum cum Athanasio et Cyrillo conferens, « probatissimum præsulem » nuncupat. Vide Baronium ad annum 412, et Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum ante to- mum quintum Junii, pag. 52; ubi de virtutibus et vitiis ejus.

(48) Cotelar. et Vit. PP. « cum quodam judice. »

(49) Vit. PP. pag. 565 « promiserunt se custodire. » Cotelar. συνέθεντο φυλάττειν.

ραν, ἀνέψεν ὁ Ἀρσένιος, νομίζων ὅτι ὁ διακονητῆς αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ἕτερον ὄντα, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἀνάστα, ἁβδᾶ, ἵνα σε ἀσπάσωμαι. Ἔφη οὖν ὁ γέρων· Οὐκ ἐγείρομαι, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσης. Καὶ ἐπὶ πολὺ πωρακληθεὶς, οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀνεχώρησεν ἐκαῖνος. Οὐχ, ὡς ἂν τις οἰηθείη, παραλύων τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, ἧς ὅτι καὶ μάλιστα ἐραστῆς εἶη, ἀλλ' ἵνα μὴ διακοπεῖται τῆς κρείττονος.

γ'. Ἐπεὶ καὶ τινες ἀδελφοὶ μέλλοντες ὑπάγειν εἰς Θηβαῖδα διὰ μινάρια, λέγουσι πρὸς ἑαυτούς· Δι' ἀφορμῆς εἶδωμεν καὶ τὸν ἁβδᾶν Ἀρσένιον. Εἰσῆλθεν ὁ ἁβδᾶς Ἀλέξανδρος, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἀδελφοὶ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἐλθόντες θέλουσί σε ἰδεῖν. Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἤχασι; Καὶ μαθὼν ὅτι εἰς Θηβαῖδα ὑπάγουσιν, λέγει ὁ γέρων· Φύσει οὐ βλέπousι τὸ πρόσωπον Ἀρσένιου, ὅτι δι' ἐμὲ οὐκ ἦλθον. Ἀνάπαυσον οὖν αὐτούς, καὶ ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ γέρων οὐ δύναται ἀπαντῆσαι. Ἀλλοτε πάλιν ἦλθον πρὸς αὐτὸν γέροντες, πολλὰ παρεκάλεσαν, ἵνα συντύχωσιν αὐτῷ· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, εἰπεῖν αὐτοῖς λόγον ἐπὶ τῶν ἡσυχάζοντων, καὶ μηδενὶ ἀπαντῶντων. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅταν ἡ παρθένος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ᾗ, πολλοὶ θέλουσιν αὐτὴν μνηστευθῆναι· ἐπὶ δὲ προέλθῃ, οὐχ οὕτως ἔχει τιμὴν, ὅτε ἦν κεκρυμμένη. Οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀπότε ὁ δημοσιεύεται, οὐ πᾶσιν ἀρέσκειν δύναται· μέτρον οὖν ἡμῖν ὑποδείκνυται ἐνταῦθα τῆς πρὸς τοῖς ἀδελφοῖς ἀπαντήσεως· οὐ γὰρ πάντοτε πάντως, ἵνα μὴ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου προτιμώμενοι ζημιούμεν ἑαυτούς μὴ αἰσθανόμενοι· ἀλλ' οἷον καὶ τοῦτο, ἐνταῦθα ὄφελον παραζευχθῆναι.

ια'. Ἀδελφός τις ἐλθὼν εἰς Σκῆτιν, παρεκάλει τοὺς κληρικοὺς, λέγων· Συντυχεῖν θέλω τῷ ἁβδᾶ Ἀρσένιῳ. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ἀναπαύου μικρὸν, καὶ βλέψεις αὐτόν· ὁ δὲ ἔφη· Οὐ γεύομαι τινος, ἐὰν μὴ

nonnulli e patribus (50) foresque pulsanti aperuit Arsenius, ministrum suum esse ratus; eumque alium esse dum cerneret, procidit in faciem. Is vero dicit ipsi : Surge, pater, ut te salutem. Reposuit Senex : Non surgam, nisi discesseris. Cumque diu is instisset, non surrexit, donec recessisset. Nec quis putet vinculi charitatis, cujus erat amantissimus, solutione id factum; verum ut ne vel tantillum a perfectionis exercitatione avocaretur.

10. Fratres aliqui (51) in Thebaida profecturi ad comparanda fila linea (52), dixerunt inter se : Hac etiam opportunitate videamus abbatem Arsenium (53). Intravit itaque abbas Alexander (54), et dicit Seni : Fratres Alexandria venientes volunt te videre. Cui Senex : An propter hoc ipsum venerunt? Et edoctus, quod in Thebaida discederent, dicit Senex : Vere haud aspicient vultum Arsenii; quia mei causa non venerunt. Refice ergo illos, ac dimitte in pace, dicens illis : Senex non potest occurrere (55). Alias iterum accesserunt ad eum senes, multisque instabant, ut colloquerentur cum illo (56); et rogabant, ut aliquid sermonis sibi proferret de solitariis conclusis, ac neminem admittentibus (57). Tum Senex : Quandiu virgo degit in domo patris, multi volunt sponsi ejus fieri : cum vero prodierit (58), non habet istum honorem, quem habebat, quando latebat abscondita. Sic se habent res animæ : ex quo vulgantur : non omnibus placere possunt. Modus itaque nobis hic ostenditur occursus fratrum : neque enim omnino is semper locum habet; ne, quod accessorium est operi, operi ipsi anteferentes, damnum inde nobismetipsis sensim sine sensu inferamus. Sed, cujusmodi res illa sit, hic adjungere profuerit.

11. Frater aliquis, qui in Scetin venerat, rogabat clericos dicens : Colloqui cupio cum abbate Arsenio. Cui dixere : Requiesce paululum, et ipsum videbis. Hic vero, non gustabo, ait, quid-

VARIAE LECTIONES.

ε ἀφ' ὅτε.

NOTÆ.

(50) Legunt Vit. PP. lib. iii, pag. 528 : « Cum quidam.. ex fratribus advenisset. » Historiola hæc ponitur apud Coteler. 368, usque ad recessisset inclusive.

(51) Præmittit Coteler. pag. 360 : « Referebat abbas Daniel quosdam fratres, » etc.

(52) Λινάριον, linum : λινάρια, retia vel fila linea (Gallice filets).. Coteler. id vertit filum lineum. Vit. PP. lib. iii, pag. 528, linum; uti et lib. vii, cap. 34, num. 2. Apud Surium num. 16, legitur : « Propter aliquod suum negotium. »

(53) Vit. PP. hic addunt : « Cumque ad speluncam ejus pervenissent. »

(54) Coteler. etiam Alexander in Vit. PP. signatur Daniel.

(55) Differt aliquantulum Coteler. At Vit. PP. addunt hanc clausulam : « Me permittite cælum aspicere, et dimitte eos redire : nam faciem meam non videbunt. »

56) Additur apud Coteler. pag. 372 : « Ille autem portam aperuit. »

(57) Hesychastica vita silentii tenacissima, non ita tamen ut, proximis saltem post hunc sanctum sæculis, discipulos et alios quoscunque exhortationis vel colloquii causa accedentes excluderet omni tempore; ut videre est in annotatis ad Vitam sancti Stephani Sabaitæ superius allegatis. Certe auctor Vitæ num. 184 de isto sancto memorat : « Quinque deinde annis solitarius Christo vacavit (ἡσυχάσεν) in cella, non exiens upquam nisi diebus Sabbati et Dominicis, cellæ fronti per id tempus inscribens : Ignoscite per Dominum mihi, domini Patres, neque mihi quisquam in hesychasterio extra Sabbatum et Dominicam sit molestus. »

(58) Coteler. pag. 372 : « Cum vero maritum acceperit, nequaquam placet cunctis, sed illi quidem contemnunt, alii vero prædicant. »

quam si non cum ipso collocutus fuero. Miserunt igitur aliquem cum fratre, qui ipsum ad cellam duceret, quia longe distabat. Et pulsato ostio, ingressi sunt; salutatoque Sene, sederunt in silentio. Dixit itaque ille ecclesiæ frater: Surgo discedo, orate pro me. At frater peregrinus, non inventa cum Sene colloquendi libertate, dixit fratri: Venio et ego tecum. Et egressi sunt simul. Rogavit porro ipsum peregrinus dicens: Duc me ad abbatem Moysen, ex latronibus conversum (59). Ad quem postquam venissent, suscepit ipsum cum gaudio, et exhibitis hospitalitatis officiis dimisit. Tum is qui alium duxerat, sic inquit: Ecce, adduxi te ad [Arsenium] monachum extraneum, et ad Ægyptium: uter magis placuit tibi? Cui frater: Ægyptius placuit mihi Patrum aliquis, his auditis, oravit Deum, dicens: Domine, rem hanc mihi ostende. Iste enim fugit propter nomen tuum, ille vero in ulnas accipit propter nomen tuum. Et ostensæ illi sunt duæ naves magnæ; et in una quidem contemplatur abbatem Arsenium et spiritum Dei navigantes in quiete; et abbas Moyses et angeli Dei navigabant in altera, favorum mellis particulas in os ejus inserentes (60). Sic ille secedens virorum accessui indulgebat aliquantulum; mulierum vero ne vel tantillum quidem: totus quippe erat asper, et a liberiore sermone alienus, amore Dei occupabatur.

12. Mulier itaque quædam senatoria Romana Canopum Alexandriæ devenit, dives valde ac timens Deum, sanctum Arsenium videre desiderans. Excepit illam Theophilus archiepiscopus; quem rogavit, persuaderet Seni, ut se admitteret. Et postquam ad eum venisset archiepiscopus, rogavit ut eam admitteret. Senex vero colloquium ipsi recusavit. Quibus rebus ei denuntiatis, jubet sterni jumenta sua, dicens: Confido Deo fore ut videam ipsum: neque enim veni visuræ hominem (multi enim homines sunt in civitate nostra), sed prophetam visuræ veni. Utque ad cellam Senis pervenit; extra illam, Deo ita disponente, vacabat Senex: quem conspicata, procidit ad pedes ejus; erexitque illam cum ira ^e, his dictis in eam intendens: Si faciem meam videre vis; en, vide. Illa vero præ verecundia faciem ipsius contemplata non fuit. Tum Sanctus: Nonne opera mea audisti? Necesse erat illa considerare. Quomodo autem tam magnam navigationem instituere ausa es? An ignoras, quod mulier sis, et quod nunquam debeas prodire? Num forte huc venisti, ut abeas Romam, et dicas mulieribus: Vidi Arsenium; ac pervium faciant mare mulieres ad me ventitantes? Respondit illa: Si Domino placuerit, neminem huc venire permit-

αὐτῷ ἀπαντήσω. Ἐπεμψαν οὖν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταστῆσαι αὐτὸν, ὅτι μακρὰν ἦν ἡ κέλλα αὐτοῦ· καὶ κρούσαντες τὴν θύραν, εἰσῆλθον· καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέροντα ἐκάθισαν σιωπῶντες. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὁ τῆς ἐκκλησίας· Ἐγείρομαι, ὑπάγω, εὐξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ δὲ ξένος ἀδελφός, μὴ εὐρὼν παρῆρσιν πρὸς τὸν γέροντα, εἶπεν τῷ ἀδελφῷ· Ἐρχομαι καὶ γὰρ μετὰ σοῦ. Καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτὸν, λέγων· Λάβε με καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μωσῆν τὸν ἀπὸ ληστῶν. Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ φιλοξενίσας ^d ἀπέλυσεν. Καὶ λέγει ὁ ἐνεγκὼν τὸν ἕτερον ἀδελφός· Ἴδοὺ ἀπήνεγκά σε πρὸς τὸν ξενικὸν μοναχὸν καὶ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον· τίς ἐκ τῶν δύο ἤρεσέ σοι; Λέγει ὁ ἀδελφός· Ὁ Αἰγύπιος ἤρεσέ μοι. ^B Ἀκούσας δὲ τις τῶν Πατέρων ταῦτα, ἠύξατο τῷ Θεῷ, λέγων· Κύριε, δεῖξόν μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὅτι ὃς μὲν φεύγει διὰ τὸ ὄνομά σου, ὃς δὲ ἐναγκαλίζεται διὰ τὸ ὄνομά σου. Καὶ ἐδείχθη αὐτῷ δύο πλοῖα μεγάλα· καὶ θεωρεῖ τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πλέοντες ἐν ἡσυχίᾳ εἰς ἓν ^e καὶ ὁ ἀδελφὸς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πλέοντες εἰς ἓν ^f, καὶ ἐψώμιζον μελιχρῖδας· οὕτω δὲ ὑποχωρῶν τὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίαν ἐνεδίδου, τὰς τῶν γυναικῶν ὁτιοῦν οὐδαμῶς· δριμύς γὰρ ἦν ὁλος καὶ ἀπαρῆρσιastos, ἐρωτικῶς πρὸς Θεὸν διακείμενος.

ιβ'. Ἐλθοῦσα τοιγαροῦν εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξανδρείας μιὰ συγκλητικὴ ἀπὸ Ῥώμης πλουσία σφόδρα, καὶ φοβουμένη τὸν Θεόν, ποθοῦσα ἰδεῖν αὐτὸν, ὑπεδέξατο αὐτὴν ὁ Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα δέξασθαι αὐτήν. Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρὸς αὐτὸν, παρεκάλει δέξασθαι αὐτήν. Ὁ δὲ γέρων οὐ κατεδέξατο ἀπαντῆσαι. Ὡς οὖν ἀνηγγέλη αὐτῇ ταῦτα, κελεύει στρωθῆναι τὰ κτήνη αὐτῆς, λέγουσα· Πιστεύω τῷ Θεῷ ἰδεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἦλθον ἰδεῖν· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ προφῆτην ἦλθον ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἔφθασε περὶ τὴν κέλλαν τοῦ γέροντος, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἠύκαίρησεν ἔξω τῆς κέλλης ὁ γέρων· καὶ ἰδοῦσα αὐτόν, προσέπεσε τοῖς ποσίν αὐτοῦ, καὶ ἤγειρεν αὐτὴν μετ' ὀργῆς, καὶ προσέσχεν αὐτῇ λέγων· Εἰ τὸ πρόσωπόν μου θέλεις ἰδεῖν, ἰδοὺ, βλέπε. Ἡ δὲ ἀπὸ αἰσχύνης οὐ κατενόησε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ· Οὐκ ἤκουσας τὰ ἔργα μου; Ταῦτα βλέπειν ἀναγκαῖον. Πῶς δὲ καὶ ἐτόλμησας ποιῆσαι τοσοῦτον πλοῦν; Οὐκ οἶδας, ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ οὐκ ὀφείλεις προσέρχεσθαι πώποτε; ἢ ἵνα ἀπέλθῃς εἰς Ῥώμην, καὶ εἴπῃς ταῖς γυναιξίν, ὅτι Ἐώρακα Ἀρσένιον, καὶ ποιήσουσι τὴν θάλασσαν ὁδόν, γυναικῶν ἐρχομένων πρὸς με; Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐάν θέλῃ Κύριος, οὐκ ἀφ' ὧν τινα ἐλθεῖν

VARIAE LECTIONES

^e Vit. PP. ^c Cum festinatione; cum indignatione. ^d Cotel. φιλοφρονήσας αὐτούς. ^e Cotel. ἕνα. ^f Cotel. ἕνα.

NOTÆ.

(59) De Moyse e latrone converso agit Comm. p̄t̄av. num. 28.

(60) Res hæc gesta narratur in Vit. PP. lib. vii, cap. 18, num. 2, et apud Coteler. pag. 368.

ὧδε· ἄλλ' εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μνημόνευέ μου διαπαντός. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῇ. Εὐχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Ταῦτα ἀκούσασα, ἐξῆλθεν τεταραγμένη. Καὶ ὡς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ λύπης ἔβαλε πυρέττειν. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ πάπα, ὅτι ἀσθενεῖ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτήν, παρεκάλει μαθεῖν τί ἐστίν, ὃ ἔχει. Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Εἶθε μὴ ἀπήντησα ὧδε· εἶπα γάρ τῷ γέροντι· Μνημόνευέ μου· καὶ εἶπέ μοι, ὅτι Εὐχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω ἐκ τῆς λύπης. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Οὐκ οἶδας ὅτι γυνή εἶ, καὶ ὁ ἐχθρὸς διάβολος διὰ τῶν γυναικῶν πολεμεῖ τοὺς ἁγίους; Καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρων· περὶ γὰρ τῆς ψυχῆς σου εὐχεται διαπαντός. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθη ὁ λογισμὸς αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ἴδια. Ἡ μὲν οὖν ἡσυχία, καὶ ἡ ἀπάντησις τοιαύτη τοῦ Ἀρσενίου.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Donum orationis et lacrymarum; vigiliæ, documenta, labor manuum; mortificatio, paupertas; discipulorum dimissio, et admissio; reditus in Troen.

ιγ'. Εὐχῆς δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης χάρισι τίς οὕτως ἐκεκόσμητο; Καὶ τις μὲν μάρτυς ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος, ὁ παραβαλὼν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ γέροντος, ὃς προσχὼν διὰ τῆς θυρίδος ἔνδον, θεωρεῖ τὸν γέροντα ὅλον ὡς πῦρ. Ἦν καὶ ἄξιός ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἐκρουσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρων· καὶ ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν ἐκθαμβὸν, λέγει αὐτῷ· Ἐχεις πολλὴν ὥραν κρούων; Μὴ τί ποτε εἶδες ὧδε; Καὶ εἶπεν· Οὐχί. Καὶ λαλήσας αὐτῷ, ἀπέλυσεν. Τίς δὲ ὁ εἰπὼν, ὅτι ὥσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου ἐφόρει βελτίονα αὐτοῦ ἐσθῆτα ἐν τοῖς βασιλείοις διάγων, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σκήτσεως προσερχόμενος εὐτελεστέραν αὐτοῦ ἄλλος ἐφόρησεν. Ὅτε καὶ ἐδόθη ποτὲ εἰς Σκήτιν πρὸς ὀλίγα ἰσχαδία, καὶ ὡς μὲν ὄντα οὐκ ἀπέστειλεν τῷ Ἀρσενίῳ, ὡς ἵνα μὴ ὕβριν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας, οὐκ ἦλθεν εἰς τὴν σύναξιν, λέγων· Ἠφορίσατέ μοι τοῦ μὴ δοῦναί μοι τὴν εὐλογία, ἣν ἐκεμύεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀδελφοῖς, ἣν οὐκ εἰμὶ ἄξιός λαβεῖν. Καὶ ἤκουσαν πάντες, καὶ ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος. Καὶ ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἡγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.

ιδ'. Τὸ δὲ διερωτᾷν αὐτὸν, καὶ μὴ στοιχεῖν ἐν τῷ ἰδίῳ σκοπῷ, οὐ ταπεινώσεως ἔργον; καίπερ γινώσκει, καὶ συνέσει καὶ σοφίᾳ κατηγλαῖσμένος. Τόλυν πυνθανόμενον αὐτὸν ποτὲ τινα Αἰγύπτιον περὶ τῶν ἰδίων λογισμῶν, ἰδὼν αὐτὸν ἕτερος τῶν ἀδελφῶν, εἶπεν· Ἀββᾶ Ἀρσένιε, πῶς τοσαύτην παιδείυσιν Ῥωμαῖ-

Λ tani. Ast ora pro me, semperque mei memoriam habe. Qui respondens, dixit illi: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Hæc cum audiisset, exivit conturbata. Atque ut pervenit ad civitatem, præ tristitia in febrim incidit: renuntiatumque est papæ (61), quod ægrotaret; qui eam accedens rogabat certior se reddi, quo morbo laboraret. Subjecit illa: Utinam nunquam huc venissem! dixi etenim Seni: Memoriam mei habe, et respondit: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Et ecce morior ego præ tristitia. Rursum archiepiscopus: Non nosti, quod mulier sis, et quod hostis diabolus per mulieres impugnet sanctos! Idque ideo dixit Senex: nam pro anima tua assidue orat. Et sic mens ejus recreata est; et cum gaudio discessit ad propria (62). Et talis quidem Arsenii secessus et occursum fuit.

CAPUT II.

13. Jam vero quis orationis et humilitatis dotibus ornatior illo exstitit? Cujus quidem rei testis est frater ille, qui ad cellam senis digressus, et observans per fenestram ea, quæ fiebant intus, videt senem totum, quasi ignem (et sane dignus erat frater ista videre). Simul atque is pulsavit, egressus est senex, vidensque fratrem stupore defixum, dicit ei: An a multo tempore pulsasti? Numquam aliquid hic vidisti? Qui dixit: Nequaquam. Et ipsum allocutus, dimisit (63-64). Fuit qui dixit, quod, sicut nemo in palatio gestaret splendidior vestem, quam ipse, quando degebat in aula imperatoris; sic nemo præ ipso alius gestarit vilior, postquam ad cœtum Sceticos accessisset (65). Cum aliquando in Sceti pauculæ caricæ distribuerentur; eas tanquam res nihili Arsenio non miserunt, ut ne injuria afficeretur. Quo audito, non venit ad collectam senex, dicens: Segregastis me, non dando mihi eulogiam (66), quam misit Deus fratribus; quam non sum dignus accipere. Et audierunt omnes, ædificatique sunt in humilitate senis. Et abiens presbyter (67) duxit ipsum ad collectam cum gaudio.

14. Ad hæc, quod interrogaret alios, suoque neutiquam arbitrato procederet, nonne humilitatis est opus? tametsi notitia, intelligentia ac sapientia ornatissimus foret. Dum itaque quodam tempore Ægyptium aliquem percontaretur de cogitationibus suis, alius quidam fratrum ipsum conspicatus,

NOTÆ.

(61) Τῷ πάπα. Ita vocatus fuit patriarcha Alexandrinus. Videsis *Glossarium Græcum* Cangii. Cotelier. habet τῷ μακαρίῳ Θεοφίλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ.

(62) *Vit. PP.* lib. III, pag. 511, et libell. 2, num. 7: et apud Cotelier. pag. 360.

(63-64) *Vit. PP.* lib. V, libell. 18, num. 1, Cotelier. pag. 360.

(65) *Vit. PP.* lib. III, pag. 506, libell. 15, num. 6, Cotelier. pag. 353.

(66) Εὐλογία. Ille intellige edulium benedictione sacerdotis consecratum, quod post Missas alicui dare vel transmittere, erat signum communionis et charitatis, uti videsis apud Rosweydam in *Onomastico*.

(67) Cotelier. pag. 356 addit: « Caricas ei detulit; » et *Vit. PP.* lib. V, libell. 55, num. 8: « Portavit ei de caricis illis. »

dixit : Abba Arseni, quomodo tu, qui tanta vales A
eruditione Romana ac Græca, agrestem istum per-
contaris de tuis cogitationibus ? Cui beatus : Ro-
manam quidem et Græcam disciplinam (68) novi ;
alphabetum vero hujus agrestis necdum didici. Et
vero quidnam sanctus significat hac re ? Quod, nisi
quis per veram humilitatem ante omnia alphabe-
tum discat, in secundis ponens tanquam in acces-
sorio omnem mundanam sapientiam, etiamsi in
omni exercitatus fuerit disciplina, revera rudis et
indoctissimus sit. Iterum itaque interrogavit eum :
Quomodo nos ex tanta eruditione et sapientia, nihil
[boni] habemus ; Ægyptii autem isti tantas possi-
dent virtutes ? Respondet Arsenius : Nos ex sa-
pientia mundi nihil habemus : ast illi Ægyptii
et idiotæ ex suis laboribus compararunt virtu-
tes (69).

15. Præter humilitatem, pernox etiam erat san-
ctus, sanctam jugiter lacrymam suam profundens :
omni quippe tempore vitæ suæ, quo ad opus ma-
nuum sedebat, pannum gestabat in sinu lacryma-
rum causa, ex oculis ejus cadentium (70). Ad hæc
inerat ipsi vigiliarum gratia supra quam dici pos-
sit. Aliquando igitur vocavit (71) abbatem Alexan-
dram ac Zoilum, discipulos suos, seque ipsum
humilians, dixit : Quandoquidem dæmones impu-
guant me, ac nescio an in somno mihi subrepant ;
noctem hanc vigilate mecum, et observate, num
in pervigilio dormitem. Igitur a vespertino tempore
sederunt taciti, unus a dextris illius, alter a sini-
stris : et dixit uterque : Nos dormivimus, et sur-
reximus, neque sensit eum nictantem. Mane
autem (Deus novit utrum ipse simularit, quo puta-
remus, ipsum dormituriisse, seu an naturalis somnus
vere ei obrepserit) ter flavit, ac mox surrexit, di-
cens : Dormituriivi enim vero. Et respondimus :
Nos nescimus. Cæterum noctem (72) totam transi-
gebat vigil ; et quando mane, natura ita cogente,
veniebat dormiturus, dicebat somno : Adesdum,
serve nequam ; adjuva ; somnique paulum carpe-
bat, sedens, et statim expergetiebat. Vespere autem
Sabbatorum, postquam (73) illucescebat Dominica,
demittebat solem post se, et extendebat manus
suas in cælum orans, donec iterum sol faciem ejus
collustraret ; et sic, quod erat reliquum, sedendo D
insumebat.

16. Effatum autem hoc beato erat familiare :
quod (74) sufficeret monacho per unam horam dor-
mire, modo pugilis is nomen mereretur. Ac denuo :
Monachus peregrinus (75) in regione aliena, nulli

κὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τοῦτον τὸν ἀγροΐ-
κον περὶ τῶν σῶν ἐρωτᾷς λογισμῶν ; Καὶ ὁ μακάριος
εἶπεν· Τὴν μὲν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν παιδεύουσιν
ἵσταμαι, τὸν δὲ ἀλφάβητον τοῦ ἀγροΐκου τοῦτου οὐπω
μεμάθηκα. Τί δηλοῖ ὁ ἅγιος ἐν τούτῳ ; Ὅτι καὶ
πᾶσαν παιδεύουσιν ἢ τις ἐξησκηκῶς, μὴ τὴν διὰ τα-
πεινώσεως ἀληθοῦς ἀλφάβητον ἐν πρώτοις μάθοι, ἐν
δευτέρῳ τιθεὶς ὡς ἐν παρέργῳ πᾶσαν σοφίαν κοσμι-
κὴν, ἀπαιδευτός ἐστι τῷ ὄντι, καὶ ἀμαθέστατος. Πά-
λιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτόν· Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης
παιδείσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὗτοι δὲ οἱ
Αἰγύπτιοι τοσαύτας ἀρετὰς κέκτηνται ; Ἀεὶ αὐτῷ ὁ
Ἀρσένιος· Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδείσεως
οὐδὲν ἔχομεν· οὗτοι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἰδιῶται ἀπὸ
ἰδίων κόπων ἐκτήσαντο τὰς ἀρετὰς.

B

ισ'. Πρὸς δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ εὐκατάνυ-
κτος ἦν ὁ ἅγιος, προχέων ἀεννάως τὸ ἱερὸν ἐκείνου
δάκρυον· ὅλον γὰρ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καθ-
εζόμενος εἰς τὸ ἐρχόμενον, ῥάκος εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ
χάριν τῶν δακρύων, τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῶν ὀφθαλ-
μῶν αὐτοῦ. Προσῆν δὲ αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἀγρυπνίας
χάρισμα ὑπερφύως. Ποτὲ οὖν ἐκάλεσε τὸν τε ἀδελφὸν
Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ
ταπεινῶν ἑαυτὸν, εἶρηκεν· Ἐπειδὴ οἱ δαίμονες πο-
λεμοῦσί με, καὶ οὐκ οἶδα εἰ κλέπτουσί με ἐν ὕπνῳ,
τὴν νύκτα ταύτην κοπιάσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ τηρήσατέ
με, εἰ νυστάξω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ. Καὶ ἐκάθισαν εἰς ἐκ
δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἀπὸ ὀφ-
C σιωπήσαντες, καὶ εἶπον ἀμφοτέροι, ὅτι· Ἡμεῖς
ἐκοιμήθημεν, καὶ ἀνέστημεν, καὶ οὐκ ἠσθάνθημεν
αὐτὸν νυστάζοντα, καὶ ἐπὶ τῷ πρωΐ, ὁ Θεὸς οἶδεν ἢ
ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποίησεν, ἵνα νοήσωμεν ὅτι ἐνύστα-
ξεν, ἢ ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἡ φύσις τοῦ ὕπνου ἦλθεν,
ἐκύσητε τρεῖς πνοάς, καὶ εὐθὺς ἀνέστη, λέγων·
Ἐνύσταξα, ναί. Καὶ ἀπεκρίθημεν· Ἡμεῖς οὐκ οἶδα-
μεν. Πλὴν ὅλην τὴν νύκτα διετελεῖ ἀγρυπνῶν, καὶ
ὅτε ἦλθε τῷ πρωΐ διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι, ἔλεγεν
τῷ ὕπνῳ· Δεῦρο, κακὲ δοῦλε, ὑπούργησον· καὶ ἤρ-
παξε μικρὸν καθεζόμενος, καὶ εὐθέως ἠγείρετο Ὁφ-
C Σαββάτων, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἠφιε τὸν ἥλιον
ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν
οὐρανὸν εὐχόμενος, ἕως οὗ πάλιν ὁ ἥλιος ἔλαμ-
ψεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ οὕτω λοιπὸν ἐκαθ-
έζετο.

ισ'. Φέρων δὲ ἦν διὰ γλώσσης ὁ μακάριος καὶ τοῦ-
το· ὅτι ἀρχετὸν τῷ μοναχῷ, ἵνα κοιμᾶται μίαν ὥραν,
ἐάν ἐστιν ἀγωνιστής. Καὶ πάλιν, ὅτι Ἐένος μονα-
χὸς εἰς ἀλλοτρίαν χώραν μηδὲν μεσαζέτω, καὶ ἀνα-

NOTÆ.

(68) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 7, addunt :
« Quantum ad sæculum. »

(69) *Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 5 narrant
ea dixisse « abbatem Evagrium. » *Coteler.* pag. 353
et 354 : « Dixit aliquis beato Arsenio : Quo modo
nos, » etc.

(70) *Vit. PP.* lib. v, libell. 3, num. 1. *Coteler*
pag. 370. De fletus abundantia in *Comm. præv.*
num. 45 ; et infra num. 23.

(71) Hæc « narravit abbas Daniel » apud *Cote-*

ler. pag. 371.

(72) *Coteler.* pag. 356 : « Retulit abbas Daniel
de abbate Arsenio, quod noctem totam, » etc. *Vit.*
PP. lib. v, libell. 4, num. 2 etiam Danieli narra-
tionem tribuunt.

(73) *Vit. PP.* libell. 4, num. 3 *Coteler.* pag. 356.

(74) *Vit. PP.* *ibid.*, libell. 10, num. 6.

(75) *Vit. PP.* *ibid.*, libell. 11, num. 1 *Coteler.*
pag. 355.

παύεται. Καὶ πάλιν εἶπεν· Ἐάν τὸν Θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν, καὶ ἐάν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμένει ἡμῖν. Εἰργάζετο δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ὁ Ἀρσένιος, ἀποστολικῶ καυχήματι σεμνυνόμενος· ἐπλεκε γάρ τὴν σειράν, καὶ ἐρράπτεν ἕως ὥρας ἑκτης· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐκ ἥλλασεν τῶν βαίτων τὸ ὕδωρ, μᾶλλον δὲ προσετίθη. Καὶ παρεκάλουν αὐτὸν τινες τῶν Πατέρων, λέγοντες· Διὰ τί οὐκ ἀλλάσσεις τῶν βαίτων τὸ ὕδωρ; ὅτι ὀζει. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀντὶ τῶν θυμιαμάτων⁸ καὶ τῶν μύρων, ὧν ἀπὴλαυσα ἐν τῷ κόσμῳ, χρεῖα ἀπολαύειν με τῆς δυσωδίας ταύτης· οὐ μὴ παρῇ καὶ τὸ ἐγκρατὲς ἐν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ, ἀλλ' ὑποπιάζων τὸ σῶμα, ἐδουλαγίωγει ἑαυτὸν, ὡς ἄριστος πωλοδάμνης, φεύγων μὲν τὸν κόρον, ὡς ὑβριστὴν πῶλον. Τῆς ὁπώρας δὲ πάντῃ ἀπεχόμενος ἦν. Μόνον ὡς ἤκουσεν, ὅτι ἐτέλεσεν^h πᾶν γέννημα ὁπώρας, ἔλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ· Φέρετέ μοι· καὶ ἐγεύετο ἅπαξ ἀπὸ πάντων μικρῶν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Ἐλεγε δὲ ὁ ἀδελφὸς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι Τοσαῦτα ἔτη ἔμεινεν μεθ' ἡμῶν, μόνον θαλλὴν σίτου ἐποιούμεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ ὅτε παρεβάλομεν πρὸς αὐτὸν, ἐξ αὐτοῦ ἡσθίομεν.

13'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀκτῆμων ἦν ὁ Ἀρσένιος, ὁ ὄντως ἐν ἀγαθοῖς πλούσιος. Ἐχρηζον οὖν πράγματος ἕως ἐνὸς λιχνοῦⁱ, καὶ μὴ ἔχων, πόθεν ἀγοράσαι, ἔλαθε παρὰ τινος ἀγάπην, καὶ εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἡξίωσάς με λαβεῖν ἀγάπην διὰ τὸ ὄνομά σου. Οἶον δὲ καὶ τὸ παρὸν ἀπαθείας ὦν ἀκροτάτης λεκτέον. Ἦλθε οὖν ποτε πρὸς αὐτὸν μαγιστριανός, φέρων αὐτῷ διαθήκην συγκλητικοῦ αὐτοῦ, ὃς κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλὴν σφόδρα. Καὶ λαθὼν αὐτὴν ἠθέλην σχίσαι. Ἐπεσε δὲ ὁ μαγιστριανός εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· Δέομαί σου, μὴ σχίσῃς αὐτὴν, μὴ δεξάμενος. Πρὸς τοῦτοις καὶ

VARIAE LECTIONES.

⁸ Coteler. ἀρωμάτων. ^h Cotel. ἐτελέσθη. ⁱ λίνου.

NOTÆ.

(76) Ἐπλεκε γὰρ τὴν σειράν. *Vit. PP.* ibid., libell. 4, num. 5 : « Faciebat plectam. » Coteler. pag. 357 : « Plectam texebat. » Vox plecta, quæ videtur a Græco (πλεκτὸν, πλέκω quippe est, necto, contexto) formari posse, habenæ sunt e palma, junco, sparto aut simili re contextæ, ex quibus sportæ, canistra, aliaque ejusmodi conficiuntur. Has Ægyptii *σειράς* vocant. Adisis Rosweydi notas in hunc locum. Hispani hujusmodi habenas nominant *pleytas*, et, quæ ex iis conficiuntur fascellæ, etc., *seras*. Vide notas Ciacconii in Cassianum, pag. 687. Locis supra hic citatis refertur factum præsens ex ore abbatis Danielis.

(77) Ὀπώρας. *Vit. PP.* ibid., libell. 4, num. 6, et Coteler. pag. 357 vertunt *potiorum*. Factum hoc narrasse Danielelem, habemus indidem.

(78) Θαλλὴν σίτου *Vit. PP.* ibid. num. 4 : « Mensuram parvam victus. » Coteler. « Unum thallium, mensuram frumenti. » Apud Surium num. 18 : « Thallium : oportet enim his uti patriis nominibus. » Mensura itaque hæc erat apud Ægyptios e foliis palmeis confecta; prout colligitur ex etymo nominis, de quo Cangius; et inferius hic num. 17; ubi vox θαλλία.

(79) *Vit. PP.* lib. v, libell. 6, num. 3, et Coteler. pag. 357.

A se negotio medium interponat, et quietus erit. Et iterum dixit : Si Deum (76) quæsiuerimus, apparebit nobis : et si eum tenuerimus, permanebit nobiscum. Manibus etiam Arsenius laborabat, gloria-tione apostolica condecoratus : plectebat quippe et consuebat usque ad horam sextam : atque illud mirabile, quod non mutaret aquam palmarum nisi semel in anno, sed potius aliam adjiceret. Rogabantque eum quidam e patribus, dicentes : Quare non mutas aquam palmarum? quia fetet. Dixitque illis : Pro suffimentis, et unguentis, quibus in sæculo fruebar, oportet me uti isto fetore. Neque temperantiam in hac re sibi propositam habebat, sed castigans corpus, in servitutem illud ipsum redigebat, tanquam optimus equi domitor; fugiens satietatem, non secus ac insolentem pullum. Fructibus (77) omnino abstinebat, præterquam quod, ubi audierat, omne fructuum genus maturuisse, ex se diceret : Afferte mihi. Et semel ex omnibus modicum quid gustabat, gratias agens Deo. Abbas Daniel de ipso retulit : Tot annos mansit nobiscum, et unicum thallin (78) frumenti quotannis ipsi dabamus : et quando conveniebamus ipsum, ex eodem comedimus.

17. Et vero quanquam nihil Arsenius possidebat, vere tamen bonis abundabat. Tanta cum laboraret (79) rerum inopia, ut vel una interula linea (80) indigeret, neque haberet unde eam emeret; accepit ab aliquo eleemosynam, dixitque : Gratias tibi ago, Domine, quod dignatus me sis eleemosyna propter nomen tuum. Nunc autem quod ad sublimissimam animi a perturbationibus liberi perfectionem pervenerit, modo pariter dicendum. Venit (81) ad eum aliquando magistrianus (82), deferens ei testamentum viri alicujus senatorii ordinis, cognati ejus, qui reliquerat ipsi

(80) Λίνον, quod substituo, inter alia significat carbosum. Nos cum Cotelerio pag. 357 hic intelligimus rem affinem. *Vit. PP.* rem plane diversam ponunt lib. v, libell. 6, num. 4 : « Opus habuit in necessitate sua usque ad unam siliquam nummi (de qua Cangius in *Gloss. Lat.*) et cum non inveniret, accepit a quodam velut eleemosynam. » Vetus interpretes legerit ἕως νόμου ἐνός, quando scripsit « usque ad unam siliquam nummi. » Codex noster de Vitis Patrum membranaceus, litteris uncialibus seu quadratis forte a mille circiter annis scriptus, sub nomine Cæsarii ep., ac notatus O Ms. 10, legit : « Opus habuit in cessitate (necessitate) sua usque ad unam siliquam nummos. »

(81) Ista narrantur in *Vit. PP.* ibid., libell. 6, num. 2, et apud Coteler. pag. 362 ex ore Danielis.

(82) Μαγιστριανός, *magistrianus* vel *magisterianus*. Erant illi ex officio militiæ palatinæ, qui et *agentes in rebus*. Varia de iis collegit Rosweydis in *Onomastico*. Cangio est *officialis magistri officiorum* : In Codicis regularum, ab Holstenio editi, parte II, pag. 477, Grimlaicus, idem factum uarans : « Venit, inquit, quidam homo, nomine Magistratus, » ineptissime ponens nomen appellativum pro nomine proprio.

hæreditatem valde magnam : postquam id accepisset, voluit scindere. Procidit autem magisterianus ad pedes ejus, dicens : Oro te, ne scindas illud (83), si admittere recusas. Præterea discernendi facultate pollebat, si quis eum interrogaret. Sciscitante igitur abbate Marco (84), et dicente : Anne bonum est, aliquem nihil habere solatii in cella sua? Etenim vidi fratrem habere parva olera, eaque evellere. Cui senex : Bonum enimvero est : verum prout hominis fuerit affectio : etenim si non habuerit robur in tali modo agendi, iterum plantabit alia. Alias rursum senex dixit abbati Alexandro : Quando abscideris palmeos tuos ramos (85), veni ut mecum comedas. Abbas autem Alexander lente laborabat ac moderate. Utque adfuit tempus, habuit etiamnum palmeos ramos : volensque obtemperare sermoni Senis, permansit usque dum rem totam explevisset. Abbas itaque Arsenius ut vidit eum moras trahere, cogitans si forte haberet hospites, manducavit. Ast Alexander ubi absolvit, vespere rediit. Cui senex : An hospites habuisti? Ille : Nequaquam, inquit. Tum senex : Cur non venisti? Respondet : Quia dixisti mihi, Quando abscideris tuos ramos, veni : et observans mandatum tuum [citius] non veni : modo enim laborem complevi. Et miratus est senex accurationem ejus, et dicit ei : Ocius diverte (86), ut synaxin (87) persolvas, et aquam tuam (88) sumas : sin minus, statim corpus tuum incidet in infirmitatem.

18. Non verebatur beatus quodam tempore humiliari coram discipulis suis. Dum aliquando resideret in inferioribus partibus ^{i*} et turbaretur, visum est ei cellam relinquere ; nihil ex illa secum ferenti : profectusque est ad discipulos suos Pharanitas Alexandrum ac Zoilum. Dixit ergo Alexander : Surge, et naviga. Et morem gessit. Ac Zoilo dixit : Veni mecum usque ad flumen, et quære mihi navem, quæ Alexandriam versus vela faciat : sicque tu ad fratrem tuum naviga. Zoilus autem

A διακριτικὸς ὑπῆρχεν, εἴ ποτε ἤρετό τις. Πυθομένου οὖν τοῦ ἀββᾶ Μάρκου καὶ λέγοντος· Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν τινὰ παράκλησιν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ; καὶ γὰρ εἶδον ἀδελφὸν ἔχοντα μικρὰ λάχανα καὶ ἐκρίζουντα αὐτά. Εἶπεν ὁ γέρων· Καλὸν μὲν ἐστίν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑξίν τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν γὰρ μὴ ἔχη ἰσχὺν ἐν τῷ τοιοῦτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεύει ἄλλα. Ἄλλοτε πάλιν εἶπεν ὁ γέρων τῷ ἀββᾶ Ἀλεξάνδρῳ· Ὅτ' ἂν ἀποσχίσης τὰ θαλλία ἰ σου, δεῦρο γεῦσαι μετ' ἐμοῦ. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁμαλῶς εἰργάζετο καὶ ἐπεικῶς, καὶ ὡς γεγόνασιν ἡ ὥρα, ἀκμὴν εἶχε θαλλία, καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμεινε πληρῶσαι αὐτά. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀρσένιος ὡς εἶδεν ὅτι ἐχρόνισε, λογισάμενος μήποτε ξένους ἔσχεν, ἐγεύσατο. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὡς ἐτέλεσεν, ὅψε ἀπῆλθε· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ξένους ἔσχες; Καὶ λέγει· Οὐχί. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Πῶς οὐκ ἦλθες; Ὁ δὲ λέγει· Ὅτι εἰπές μοι· Ὅτ' ἂν ἀποσχίσης τὰ θαλλία σου, ἔλθε, καὶ τηρῶν σου τὸν λόγον, οὐκ ἦλθον, ὅτι ἄρτι ἐπλήρωσα. Καὶ ἐθαύμαζεν ὁ γέρων τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταχύτερος κατάλυσε, ἵνα καὶ τὴν σὺναξίν σου βάλῃς ^k, καὶ τοῦ ὕδατός σου μεταλαμβάνῃς· εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.

τη'. Οὐκ ἔδειτο δὲ ταπεινοῦσθαι καιρῷ τινι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ μακάριος καθεζομένου αὐτοῦ ποτε ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, καὶ ὀχλουμένου, ἔδοξεν αὐτῷ καταλιπεῖν τὸ κελλίον, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ λαβών. Καὶ ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, τοὺς Φαρανίτας, Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον. Εἶπεν οὖν Ἀλεξάνδρῳ· Ἀνάστα, ἀνάπλευσον. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ τῷ Ζωῖλῳ εἶπεν· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ ἕως τοῦ ποταμοῦ, καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀναπλέον. Καὶ οὕτως καὶ σὺ ἀνάπλευσον πρὸς τὸν

VARIAE LECTIONES.

^{i*} Vit. PP. lib. v, libell. 15, num. 9, addunt *Ægypti*. ^j al. βαῖα. ^k al. ποιῆς ἀταράχως.

NOTÆ.

(83) Subditur in Vit. PP. « Quia incidetur mihi caput. Et dicit ei abbas Arsenius : Ego prius mortuus sum, quam ille; ipse autem modo mortuus est; quomodo me fecit hæredem. Et remisit testamentum; nihil accipiens. » Hunc locum tangit biographus infra num. 26 sub finem; ut mirum sit hic omitti.

(84) Idemne ille Marcus, qui supra num. 7 (not. 45)? De sancto homonymo, monacho in Scethi, cum epocha anni circiter 400, actum die 5 Martii, pag. 367; ubi et de duobus aliis pag. 368. Cæterum res hic a scriptore Vitæ expressa, habetur in Vit. PP. lib. v, libell. 10, num. 7; apud Cotelier. pag. 358.

(85) Vit. PP. palmulas. Θάλλια simplici λ scribit Cangius, quod « in Lexico, inquit, Ms. Nicomedis, τὰ φύλλα τῶν φοινίκων, folia palmarum. » Plura ibidem.

(86) Vitæ PP. lib. v, libell. 14, num. 1 : « Disjungere (interpres legerit καταλύω) ab opere tuo; » sed « inscite et alieno plane sensu, » inquit recte Cotelierius in notis col. 799 : quomodo enim « disjungi ab opere, » seu opus mittere jubetur, qui

opus jam ita impleverat, ut non fuisset redditurus nisi postquam illud implevisset. Cotelierius pag. 359 vertit *solve* (addens, quid vi verbi διαλύω non importatur) *jejunium*. Adde, quod solvendum jejunium indicet potius; id quod in proximo est, « aquam tuam sumas. » Itaque præplacet « diverte; » hoc enim καταλύω per se et vi vocis significat, et cohæret cum adjunctis : quasi dicas : intro te recipe, quiesce paululum, ut synaxin seu officium recites (et quidem, prout habet alia lectio ad marginem textus apud Cotelierium notata ἀταράχως, sine perturbatione), et deinde famem pellas, reficias vires, sumendo aquam tuam; Sin minus, etc.

(87) Synaxis præter alia significat officium ecclesiasticum, ut videsis apud Cangium in *Glossario Latino*. Cotelierius pag. 359 : « Quo et Officium tuum recites. » Vit. PP. loco proxime citato : « Ut et ministerium psallendi facias. » Malim « Officium tuum perficias vel recites; » quid enim hic ministerium psallendi, etc. cum vacuo ventriculo, et summa debilitate, indicata per τὸ Sin minus, etc., quod sequitur?

(88) Non utique aquam meram; quæ nihil pro-

ἀδελφόν σου. Ὁ δὲ Ζώϊλος ἐπὶ τῷ λόγῳ παραχθὲς, ἐσιώπησε, καὶ οὕτως ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη Θηβαΐδος, καὶ ἡσθένησεν ἀρρώστειαν μεγάλην. Οἱ δὲ τούτου διακονηταὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Μὴ ἄρά τις ἡμῶν ἐλύπησε τὸν γέροντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν; Καὶ οὐχ εὗρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδέν. Ὑγιάνας δὲ ὁ γέρων εἶπεν· Πορεύσομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου. Καὶ οὕτως ἀναπλεύσας ἦλθεν εἰς τὴν Πέτραν, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ὄντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αἰθιοπίσσα ἐλθοῦσα, ἤψατο μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἐπετίμησεν αὐτῇ. Ἡ οὖν παιδίσκη λέγει αὐτῷ· Εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος. Ὁ δὲ γέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ κατακυγεῖς, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· Ἀρσένιε, εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀπήντησαν αὐτῷ ὁ τε Ἀλέξανδρος καὶ Ζώϊλος, καὶ ἐπιπεσόντων αὐτῶν τοῖς ποσὶ αὐτοῦ, ἔρριψεν ἑαυτὸν ὁ Γέρων· καὶ ἐκλαυσαν ἀμφοτέροι. Εἶπεν δὲ ὁ γέρων· Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ἀσθενῶ; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει ὁ Γέρων· Καὶ διὰ τί οὐκ ἦλθετε ἰδεῖν με; Καὶ λέγει ὁ Ἀλέξανδρος· Ὅτι ὁ χωρισμός σου ἀφ' ἡμῶν οὐ γέγονε πιθανός, καὶ πολλοὶ οὐκ ὠφελήθησαν, λέγοντες· Ὅτι εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέροντος, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Κἀγὼ ἔγνων· πάλιν οὖν μέλλουσιν λέγειν οἱ ἄνθρωποι· Ὅτι μὴ εὐροῦσα ἡ περιστέρᾳ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, ἀνέστρεψεν πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθησαν, καὶ ἔμειναν μετ' αὐτοῦ ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

CAP. III.

Fraudium dæmonis, et arcanorum perspicientia; morbus, visio, cura vilissimæ sepulturæ; mors; habitudo corporis, periocha vitæ, elogium.

18'. Πάλιν ἄλλου πυθομένου, καὶ λέγοντος τῷ Ἀρσενίῳ· Οἱ λογισμοί μου θλίβουσίν με, λέγοντες· Οὐ δύνασαι νηστεῦσαι, οὐδὲ ἐργάζεσθαι, κἂν ἐπισκέπτου ἀσθενοῦντας, καὶ τοῦτο δὲ ἀγάπη ἐστίν. Εἰδὼς δὲ ὁ γέρων τὰς πονηρίας, καὶ τοὺς δόλους τῶν δαιμόνων, λέγει τῷ ἀδελφῷ· Ὑπαγε, φάγε, πίε, κοιμῶ, καὶ μὴ ἐργάζῃ· μόνον τοῦ κελλίου σου μὴ ἀποστῆς· ἥδη γὰρ ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ κελλίου φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Οὐκ ἀπελιμπάνετο δὲ τοῦ διορατι-

A his diebus turbatus, tacuit: atque ita alter ab altero sejuncti sunt. Descendit igitur senex in partes Thebaidis (89), gravique infirmitate correptus est. Ministri autem ejus dixerunt inter se: An aliquis nostrum contristavit senem, eaque de causa a nobis sejunctus est? Et non invenerunt quidquam in se culpæ. Sanitati autem restitutus senex, dixit: Ibo ad patres meos; et sic navi revectus venit in Petram (90), ubi erant discipuli ejus. Cum vero prope fluvium esset, puella quædam Æthiopissa accedens tetigit meloten (91) ipsius. At senex increpavit eam. Puella vero dixit illi: Si monachus es, vade ad montem. Senex autem sermone compunctus, dicebat intra se: Arseni, si monachus es, vade ad montem. Interea occurrunt ei Alexander et Zoilus; cumque procidissent ad pedes ejus, projecit se etiam senex: et fleverunt utrinque. Dixit senex: Non audistis, quod ægrotarem? Responderunt: Ita est. Rursum senex: Et cur non venistis me invisum? Et dixit abbas Alexander: Separatio tui a nobis approbata haud fuit; imo multis non profuit, dicentibus: Nisi inobedientes fuissent seni, non utique sese ab ipsis sejunxisset. Tunc ille: Et ego id novi. Iterum ergo dicturi sunt homines: Columba non inveniens requiem pedibus suis, reversa est ad Noe in arcam. Et sic curati sunt, manseruntque cum eo usque ad mortem ipsius.

C

VARIAE LECTIONES.

1 Coteler. ἔμεινε μετ' αὐτῶν.

NOTÆ.

fuisset ad eximendam famem et restaurandas vires, sed *tuam*, qua vesci soles, pane, herbis, aut aliis esculentis hujusmodi concoctam, *sume*, comede (non dicitur *bibe*, quod sit in aqua mera). Sic dicitur, jusculum sumere, lac comedere, quanquam panis in eis maceratus sit.

(89) Scribendum hic *Alexandriæ*, non *Thebaidis*, monuimus in *Commentario prævio*, num. 33. Ea vero, quæ hic narrantur, habes in *Vitis PP.* lib. v, libell. 15, num. 9, apud Coteler. a pag. 363.

(90) Intellige Petram Troes, de qua supra. Surius num. 22, vocat Petram Stromes. Apographum Medicæum regis Franciæ infra citatum habet *Στρώμνης*, sed scriptio sibi non constat: nam et *Τρώμην* paulo post lego in accusandi casu. Neutra placet. *Vit. PP.* ibidem num. 10, *Trohen*.

(91) *Μελωτή*, *melote* vel *melotes*, pellis ovina, a Græco *μήλον*, *ovis*, sed et quodcumque animal

quadrupes. Itaque Ciaconius in notis ad Cassianum pag. 681 recte censet, posse accipi pro quacunque pelle. Determinate etiam sumi potest pro pelle caprina. Cassianus libro 1, capite 8, de melote monachorum Ægyptiorum agens, sic scribit: «Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes vel pera appellatur.» De his plura Cangius in utroque *Glossario*.

(92) *Vit. PP.* lib. v, libell. 7, num. 27 hisce addunt de monacho isto: «Qui cum fecisset tres dies, extediatus est, et inveniens paucas palmulas, scidit eas: et iterum in crastino cœpit plectam facere ex eis. Qui cum esurisset, dixit intra se. Ecce aliæ paucæ sunt palmæ; explico eas; et manduco. Et cum perexpendisset eas, dixit iterum: Lego parum, sic manduco. Et cum legisset, dixit: Dicam aliquantos psalmos, et jam securus manduco. Et ita paulatim proficiebat, Deo cooperante,

D

rismate perspiciendi arcana vir celebris, divina gratia cumulatissimus. Sedente (93) eo in cella, venit vox, dicens ipsi : Adesdum, ostendam tibi opera hominum. Surgensque exivit; eumque translulit in locum aliquem, et ostendit ei Æthiopem, scindentem ligna, atque in magnum fascem illa coacervantem : quem tentabat portare, sed non poterat; et pro eo ut demeret ex eo quidquam, iterum discedens scindebat ligna, et fasci apponebat. Et postquam paulum processisset, ostendit ipsi quemdam, qui ad lacum stabat, hauriebatque ex eo aquam, et transferebat in vas pertusum; quod eam effundebat. Et denuo dicit ei : Adesdum, ostendam tibi [aliud]. Et contemplatur templum, ac duos viros, qui equis insidebant, et portabant lignum oblique unus post alium. Volebant autem per templi januam ingredi, et non valebant, quia lignum eorum erat obliquum; nec dimisit se unus post alium, ut portaret lignum in rectum; et ideo manserunt extra portam. Et sciscitabatur Arsenius, quidnam hæc sibi vellent. Dictumque est illi : Hi sunt, inquit, qui portant lignum justitiæ cum superbia, et non demiserunt se ad incedendum per viam humilem Christi : ideo manent extra regnum Dei. Qui vero ligna scindit, homo est peccatis onustus, qui loco poenitentiae alia adjicere non cessat. Ille autem, qui aquam haurit, homo est, qui opera quidem bona facit; sed quoniam mala quædam cum iis habet, in eo bona etiam perdidit. Vigilantia igitur homini opus est in operibus suis, ut non in vanum laboret.

20. Hoc quoque de ipso narratur : Dum aliquando in Sceti ægrotaret, profectus presbyter tulit eum ad ecclesiam, et posuit in strato (94), parvumque cervical ad caput ejus. Unus e senibus, cum venisset, ut ipsum viseret, et vidisset eum in strato, scandalum passus est, dicens : Hiccine est abbas Arsenius, et hoc modo recumbit? Senior vero sumpsit eum ac dixit : Ecquod erat opus tuum in pago tuo? Respondet senex : Pastor ovium eram. Instat presbyter : Quo pacto igitur, inquit, vitam

VARIAE LECTIONES.

^m Coteler. τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτοῦς καὶ πορευθῆναι, etc. ⁿ Coteler. ἄλλας ἀνομίας προστιθεῖ ἐπάνω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.

NOTÆ.

donec veniret ad ordinem suum. Et cum accepisset fiduciam adversus cogitationes malas, vincebat eas. » Cotelerius, pag. 355, illa non legit in suo textu.

(95) Præmittitur in *Vit. PP.* lib. v, libell. 48, num. 2 : « Dixit abbas Daniel, qui erat discipulus abbatis Arsenii; quia narravit ei abbas Arsenius, tanquam de alio aliquo dicens (puto tamen, quod de eo dicebatur). » Quæ itidem ex ore Danielis referuntur apud Coteler. pag. 364. In codice nostro membranaceo O ms. 5, olim collegii nostri Ingolstadiensis, qui ad ealeem inchoatus notatur anno 829, habetur : « Beatus Arsenius referebat, eo quod, dum in propria cella residuos viros, » etc., ibi est : « Vidit ante portam civitatis duos juvenes, » etc.

Α κοῦ χάρισματος, ἐμπλεὺς ὢν ὁ ἀσίδιμος θείας χάριτος. Καθημένου οὖν αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, ἦλθε φωνή, λέγουσα αὐτῷ· Δεῦρο, δεῖξω σοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναστὰς ἐξῆλθεν, καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινά, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ Αἰθίοπα, κόπτοντα ξύλα, καὶ-ποιοῦντα φορτίον μέγα· ἐπείραζε δὲ βαστάσαι αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀντὶ τοῦ ἄραι ἐξ αὐτοῦ, ἀπελθὼν πάλιν ἔκοπτε ξύλα, καὶ προσετίθη τῷ φορτίῳ. Καὶ προβάς ὀλίγον, ἔδειξεν αὐτῷ τινα ἱστάμενον ἐπὶ λάκκου, καὶ ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ, καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμένην τετραπυημένην, καὶ τὸ αὐτὸ ὕδωρ ἐκχέουσιν. Καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ· Δεῦρο, δεῖξω σοι· καὶ θεωρεῖ ἱερὸν καὶ δύο ἀνδρας καθημένους ἵπποις, καὶ βαστάζοντας ξύλον πλαγίως ἓνα κατὰ τοῦ ἑνός. Ἦθελον δὲ διὰ τῆς πύλης τοῦ ἱεροῦ εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἠδύναντο, διὰ τὸ εἶναι τὸ ξύλον αὐτῶν πλάγιον· οὐκ ἔταπεινώσε δὲ αὐτὸν ὁ εἰς ὀπίσω τοῦ ἄλλου ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἐπ' εὐθείας καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν ἔξω τῆς πύλης. Ἐπύθετο οὖν ὁ Ἀρσένιος τί ἦ ταῦτα; Καὶ ἐρρήθη αὐτῷ· Οὗτοί εἰσι, φησὶν, βαστάζοντες ξύλον δικαιοσύνης μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ οὐκ ἔταπεινώθησαν τοῦ πορευθῆναι τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ, διὰ μένουσιν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὁ δὲ τὰ ξύλα κόπτων, ἀνθρωπὸς ἐστὶ ἐν ἁμαρτίαις πεφορτισμένος, καὶ ἀντὶ τοῦ μετανοῆσαι, ἕτερα προστιθὼν οὐ παύεται ⁿ. Καὶ ὁ τὸ ὕδωρ ἀντλῶν, ἀνθρωπὸς ἐστὶ καλὰ μὲν ἔργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν αὐτοῖς ἔχει τινὰ πονηρά, ἐν τούτῳ ἀπώλεσε καὶ τὰ χρηστά. Χρεῖα οὖν νήψεως τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιᾷση.

κ'. Διηγούμενον δὲ ἐστὶ καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ· ὅτι ἀσθενήσαντος αὐτοῦ ποτε εἰς Σκήτιν, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν εἰς χαλάδριον, καὶ μικρὸν προσκεφάλαιον πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Καὶ εἰς τῶν γερόντων ἐλθὼν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἰδὼν αὐτὸν εἰς τὸ χαλάδριον, ἐσκανδαλίσθη, λέγων· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀββάς Ἀρσένιος, καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται; Λαθὼν δὲ αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, λέγει αὐτῷ· Τί ἦν τὸ ἔργον σου ἐν τῇ κώμῃ σου; Λέγει ὁ γέρων· Ποιμὴν προ-

(94) Χαλάδριον et χαράδριον, matta, pellis, vel lectus pellibus instratus. Vide notas Cotelerii col. 799 et Glossar. Græc. Cangii. Certe apud utrumque a Joanne Geometra exprimitur per κῶσα in sequenti, quem citant, versiculo;

*Μέμφετο Ἀρσένιον τις ἰδὼν ἐπὶ κώεσιν ὄντα.
Vituperabat Arsenium aliquis, videns eum esse su-
[per pellibus.*

τὸ κῶς ἐστὶν pellis agnina vel ovina. et quippe ni aliorum quadrupedum? Κῶς etiam significat stragulum. In apographo Medicæo regis Franciæ est εὐτελὲς τι στρώμα : apud Surium num. 21 vile stragulum. Porro historiam hanc commemorat laudatus Coteler., pag. 367.

εάτων ἡμην. Καὶ λέγει ὁ πρεσβύτερος· Πῶς οὖν, φησὶ, διήγες τὸν βίον σου; Ὁ δὲ φησιν· Ἐν κόπῳ πολλῷ, καὶ μόχθῳ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ πῶς διάγεις ἀρτίως ἐν τῷ κελλίῳ σου; Ὁ δὲ ἔφη· Καλῶς ἀναπαύομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος· Βλέπεις τοῦτον τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον; πατὴρ βασιλέων ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χίλιοι δοῦλοι σερικοφόροι παρέσταν (m) αὐτῷ· πολύτιμα δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν· σὺ δὲ ποιμὴν ὢν, οὐχ εἶχες, ἦν νῦν ἔχεις, ἀνάπαυσιν· καὶ οὗτος τὴν τρυφὴν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὧδε οὐκ ἔχει. Ἴδοὺ οὖν, σὺ μὲν ἀναπαύῃ, κάκεινος θλίβεται. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, κατηνύγη, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχωρήσόν μοι, ἀδελφῆ, ἡμάρτηκα, ὅτι οὗτος ἦλθεν εἰς κόπον, καὶ γὰρ εἰς ἀνάπαυσιν· καὶ ὠφεληθεὶς ὁ γέρων ἀνεχώρησε.

κα'. Τούτῳ τῷ μακαρίῳ ἐπέστησαν οἱ δαίμονες ἐν τῷ κελλίῳ, θλιβόντες αὐτόν. Παραλαβόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, καὶ στάντες ἔξω τῆς κέλλας, ἤκουσαν αὐτοῦ βοῶντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με· οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγαθόν· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου βαλεῖν ἀρχήν. Πυθομένου δὲ αὐτὸν ἐτέρου ἀδελφοῦ ἀκοῦσαι λόγον ὠφελείας, εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅση δύναμις, ἀγώνισαι, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾗ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Διηνεκῶς οὖν ἐν πολλοῖς ἔτεσιν ὁ Μακάριος τοὺς ἀσκητικούς αὐτοῦ ἀγῶνας, καὶ ἀνάπλεως ὢν παντὸς κατορθώματος, ἐπεὶ ἐνέστηκεν ὁ τῆς μεταστάσεως καιρὸς, παρηνῆναι (n) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· Μὴ φροντίσητε ποιεῖν ἀγάπας ὅτι ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐγὼ γάρ εἰ τι ἐποίησα ἐμαυτῷ p, ταύτην ἔχω εὐρεῖν. Ἐταράχθησαν οὖν οἱ μαθηταί, ἀκούσαντες ταῦτα· καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὕτω ἦλθε ἡ ὥρα· ὅτε δὲ ἔρχεται, λέγω ὑμῖν· κριθῆναι δὲ ἔχω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος (o) τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δώσητε τὸ λείψανόν μου τινι. Τί οὖν, φησὶ, ποιήσομεν; ὅτι οὐκ οἶδαμεν ἐνταφιάσαι. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Γέρων· Οὐκ οἶδατε βαλεῖν σχοινίον q, καὶ ἄραί με εἰς τὸ ὄρος; Οὗτος δὲ ἦν ὁ λόγος τοῦ Γέροντος· Ἀρσένιε, διὸ ἐξῆλθες· τοῦτο σημαῖνον. Ἐπεὶ περ, φησὶ Θεῷ συνεῖναι σαυτὸν προέθου, ἀκλό-

traduxisti! Ille vero, In labore multo, ait, et ærumna. Tum alter rursus: Et qui nunc degis in tua cella? Respondit: Commode quiesco. Et iterum presbyter: Vides abbatem hunc Arsenium? Pater imperatorum erat in sæculo, et mille famuli sericis induti astabant ei, pretiosa etiam strata erant subter ipso: tu vero non habuisti pastor existens, quam nunc habes, requiem: sed ille delicias, quas habuit in sæculo, hic non habet. Vide igitur; tu quieti indulges; ille vero afflicatur. Quibus auditis, compunctus est, ac corpore inclinato veniam petit dicens: Ignosce mihi, abba, peccavi. Ille venit ad laborem, et ego ad requiem. Et cum fructu senex discessit.

B 21. Beatum (95) istum aliquando in cella aggressi sunt daemones, affligentes eum. Accedentes autem qui ministrabant ipsi, et stantes extra cellam, audierunt ipsum clamantem ad Deum, ac dicentem: O mi Deus, ne derelinquas me; nihil boni in conspectu tuo egi: sed da mihi propter benignitatem tuam, ut jaciam fundamentum. Dum autem (96) alius frater interrogaret ipsum, ut boni aliquid ex ipso audiret, dixit senex: Contende, quantum potes, ut interna operatio tua sit secundum Deum, et externas appetitiones superabis. Postquam itaque beatus assidue ascetica sua certamina per multos annos exantlasset (97), omni virtute jam plenus, instaretque tempus migrationis ejus, hortabatur discipulos suos, dicens: Ne solliciti (98), ut agapas (99) faciatis pro me: nam ego, siquidem mihi feci, illam inveniam. Turbati ergo (1) sunt discipuli, hæc audientes; et dixit illis: Nondum venit hora; quando autem venerit, dicam vobis. Judicium enim vobiscum subire debeo ante tribunal Christi, si cuiquam dederitis corpus meum (2). Quidnam ergo, inquiunt, faciemus? quia nescimus (3) illud sepelire. Et dicit eis senex: Non nostis mittere funem, et tollere me in montem? Illud autem frequenter usurpabat: Arseni,

VARIAE LECTIONES.

o al. ἀγάπην. p additur apud Cotel. ἀγάπην. q Coteler. εἰς τὸν πόδα μου, in pedem meum.

NOTÆ.

(m) Παρέσταν per syncopen pro παρέστησαν. Paulo post occurrit ἐπέστησαν absque syncope.

(n) Παρηνῆναι, pro quo substitue παρήναι: a παραινέω nisi, more Græcis alibi satis familiari, auctor usus fuerit anadiplosi, seu reduplicatione secundæ syllabæ.

(o) Coteler. Ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ (al. Χριστοῦ): ante tremendum tribunal.

(95) Vit. PP. lib. v, libell. 15, num. 5: Coteler, pag. 353.

(96) Vit. PP. ibid., libell. 11, num. 1.

(97) Ἐξαντλησάμενος addidi, quo fieret perfectus sensus; nisi forte pro διηνεκῶς scribendum sit διανεγῶν.

(98) In Vit. PP. lib. v, libell. 10, num. 9, et apud Coteler. pag. 369 narratur ex ore Danielis.

(99) Ἀγάπας, hic intellige eleemosynas, refectiones pauperum. Vide utrumque Glossarium Cangii. Vit. PP. lib. iii, num. 163, pag. 524 habent:

« Nemo super me faciat charitatem, nisi in sola oblatione: ego si feci charitatem, invenio illam. »

(1) In Vit. PP. lib. iii, num. 163, pag. 523 præmittitur: « Turbati autem discipulis, quasi jam tempore propinquante. » Et lib. v, libell. 15, num. 9: « Qui cum moreretur, turbati sunt valde. » Coteler., pag. 369, μέλλοντος τελευτᾶν: Cum moriturus esset.

(2) Vit. PP. « Si permiseritis cuiquam de corpore meo aliquid facere. »

(3) Vit. PP. « Mortuum vestire vel sepelire. »

quare [sæculo] egressus es (4)? Hac re significans : Α νητον τὸν νοῦν διατήρει, ἵνα μὴ διὰ τῆς λήθης κενὸς Quoniam, aiebat, te ipsum obtulisti, ut cum Deo γένῃ τοῦ συναμιλλᾶσθαι (p) Θεῷ. versareris, custodi mentem imperturbatam, ut per oblivionem vacuus non fias ad conversandum cum Deo.

22. Dicebat etiam illud : Pœnituit enim vero me sæpius (5), locutum esse ; tacuisse vero nunquam. Hoc quippe indicavit (6) Sanctus, per multiloquium sæpius hominem, qui non attendit, ut congrua proferat, labi ; in calamitates utique mortiferas ac contentiones præcipitatum. Quod dum amens non sentit, pœnitentia non ducitur, sed impudentia potius e contrario ad loquendum roboratur propter contentionem malitiæ : nam pedica valida viro sunt propria labia, et proprii oris verbis captatur. At sapientem, et qui mentem expurgatam habet, locutum præter id quod debuit, sæpius pœnituit. Utinam, inquiebat, sermonem hunc non protulissem ! Ex multiloquio enim non evitabis peccatum. Ideo bona res est opportunum silentium. Quando jam morti erat vicinus (7), viderunt eum fratres flentem ; et dicunt ei : Vere, an et tu times, Pater? Respondet : Vere, timor, qui nunc mecum est in hac hora, mecum erat, ex quo monachus factus sum (7*) : et sic obdormivit in pace. Certe abbas Pœmen (8), audita ipsius morte, lacrymans dixit : Beatus es, abba Arseni, quod teipsum flevisi in hoc mundo : qui enim seipsum hic non flet, in æternum illic flebit : siquidem hic flere voluntarium, illic non flere impossibile est præ tormentis.

23. Narravit de ipso abbas Daniel, quod nunquam loqui voluerit de quæstione aliqua Scripturæ, quanquam, si voluisset, loqui potuisset : sed neque epistolam facile scribebat. Quando autem per intervalla veniebat ad ecclesiam, pone columnam sedebat, ut nemo videret faciem ejus, neque ipse rei alteri attenderet. Erat vultus ejus angelicus instar Jacob ; erat ipse totus canus ; ore festivus, aridus, statura procerus, at præ senectute incurvus. Habebat barbam prolixam, ad pectus usque protensam : pili autem oculorum ejus præ multo fletu exciderant. Obiit annum agens nonagenum

κβ'. Ἐλεγε δὲ καὶ τοῦτο · Λαλήσας γὰρ πολλάκις μετεμελήθην, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. Τούτῳ γὰρ ἐδήλωσεν ὁ Ὅσιος, ὅτι ἐκ πολυλογίας πολλάκις, καὶ μὴ ἐστοχασμένος προσφέρειν τὰ ἀρμόζοντα, ἐκπίπτει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ συμφορὰς ἴσως καὶ θανατηφόρους, καὶ δικαιολογίας κρημνιζόμενος · ὁ ἄφρων μὴ αἰσθανόμενος, οὐ μετεμελήθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναισχυντῶν ἐπὶ τὸ ἐναντίον εἰς τὸ λέγειν ἀνδρίζεται διὰ ἔριν κακίας · παγὶς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χεῖλη, καὶ ἀλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος. Ὁ δὲ εὐφρων, καὶ τὸν νοῦν κεκαθαρμένον ἐπέχων, λαλήσας παρὰ τὸ δέον, πολλάκις μετεμελήθη. Εἶθε γὰρ, φησὶ, μὴ τόνδε λόγον προεξήνεγκον · ἐκ γὰρ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο καλὸν ἡ εὐκαιρος σιωπή. Ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν τοῦ τελευτᾶν[†], εἶδον αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ κλαίοντα, καὶ λέγουσιν αὐτῷ · Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φοβῇ, Πάτερ ; Καὶ λέγει αὐτοῖς · Ἐν ἀληθείᾳ ὁ φόβος ὁ νῦν ὢν μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, μετ' ἐμοῦ ἦν, ἀφ' οὗ γέγονα μοναχός· καὶ οὕτως ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ. Ἀμέλει ὁ ἀδελφὸς Ποιμὴν ἀκούσας ὅτι ἐκοιμήθη, δακρύσας εἶπεν · Μακάριος εἶ, ἀδελφὲ Ἀρσένιε, ὅτι ἐκλαυσας σαυτὸν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· ὁ γὰρ μὴ κλαίων ἑαυτὸν ὧδε, αἰωνίως ἐκεῖ κλαύσεται · εἴτε οὖν ὧδε ἐκὼν, εἴτε ἐκεῖ ἀπὸ βασάνων ἀδύνατον μὴ κλαῦσαι.

κγ'. Διηγέσατο δὲ ἀδελφὸς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησε λαλήσαι ζήτημα τῆς Γραφῆς, καίπερ δυνάμενος λαλήσαι, εἰ ἠθελεν · ἀλλ' οὕτε ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραφεν. Ὅτε δὲ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρόνου, ὀπίσω τοῦ στόλου ἐκαθίζετο, ἵνα μηδεὶς ἴδῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μὴ τε αὐτὸς ἀλλοῦ προσχῇ· ἦν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀγγελικὸς, ὥσπερ τοῦ Ἰακώβ, ὀλοπόλιος, ἀστεῖος τῷ στόματι[‡], ξηρὸς δὲ ὑπῆρχε καὶ μακρὸς, ἀλλ' ἐκυρτώθη ἀπὸ τοῦ γήρως. Εἶχεν δὲ τὸν πώγωνά μέγαν, φθάνοντα ἕως τῆς κοιλίας· αἱ δὲ τρίχες τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔπεσον ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κλαυθμοῦ· τελευτᾶ[‡] δὲ ἐτῶν ἐνενή-

VARIÆ LECTIONES.

[†] al. ἤμελλεν παραδίδόναι τὸ πνεῦμα. [‡] Coteler. σώματι. [‡] Coteler. ἐγένετο.

NOTÆ.

(p) Συναμιλλᾶσθαι, quod erat in nostro apographo, quam hic satis ad propositum faciat, non video : est enim cum aliquo concertare. Melius quadrat συνομιλεῖσθαι, ut hic sit versari cum Deo : sicque congruit τῷ συνεῖναι, quod præcedit.

(4) Vit. PP. : Ille autem sermo semper erat in ore Arsenii. : Quod etiam præ oculis habuit sanctus Euthymius, ut constat ex Vita ejus 20 Januarii, pag. 311, num. 59. Sanctus Dorotheus archimandrita, a Corderio nostro editus, institutione 10 sic habet : « Arsenius abbas sibi ipse assidue inculcabat : Arseni quare exivisti? Nos tam perduc socordes sumus, ut neque sciamus, quare exiverimus, neque intelligamus, quid sit, quod voluerimus. Quapropter non solum proficimus, sed semper affligimur. »

(5) Vit. PP. : Semper pœnituit : Coteler. sæpe.

(6) Hanc asceticam explanationem vel proprio

marte adjecerit, vel aliunde fuerit mutuatus sanctus Theodorus Studita, quam nec apud Cotelerium, nec in Vit. PP. hic reperio.

(7) Vit. PP. : Cum autem traditurus esset spiritum.

(7*) Vit. PP. addunt : « Et timeo valde. » Ad diem 8 Januarii in Vita B. Laurentii Justiniani patriarchæ Veneti, cap. 10, pag. 561, de ipso morituro dicitur : « In fiducia Macarium, in timore Arsenium referens : inter utrumque incedens, ut cum fiducia metueret, nec sine timore confideret. »

(8) De eo Commentarius prævius ; qui in Vit. PP. vocatur Pastor, id enim ποιμὴν Græce sonat.

κοντα πέντε · ἐποίησεν δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς A
 θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἕως τοῦ τεσσα-
 ρακοστοῦ ἔτους τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, καὶ ἐν τῇ Σκῆτι
 ἔτη μ', καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἄνω Βαβυλῶνος κατ-
 ἐναντι Μέμφεως · καὶ ἔτη γ' εἰς τὸν Κάνωπον τῆς
 Ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλα δύο ἔτη ἦλθεν πάλιν εἰς
 Τρώην, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, τελέσας ^u ἐν εἰρήνῃ καὶ
 φόβῳ Θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ · ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ
 πλήρης Πνεύματος ἁγίου, καὶ πίστεως. Κατέλιπε δὲ
 μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερματίνον, καὶ τρίχινον
 κάμισιν λευκὸν, καὶ σανδάλια σεβέννινα ^v, καὶ ἐγὼ ὁ
 ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτὰ, ὅπως εὐλογηθῶ. Τοῦτο τὸ πέ-
 ρας τοῦ βίου τοῦ Μακαρίου Ἀρσενίου, ὡς ἐν ὀλίγοις
 δὲ διηγημένον, οὐ κατὰ τὸ πλήθος τῶν ἀξιαγάστων
 αὐτοῦ πρακτικῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ φθᾶσαι βραχυμερὲς
 γραφῇ παραδοθῆναι παρὰ τῶν ὁσίων γερόντων. B
 Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ περὶ ἑαυτῶν ληφόμενοι ^x, οὐκ ὀκνή-
 σομεν τόλμῃ χρώμενοι προσθῆναι τι τοῖς εἰρημένοις,
 τῆς μὲν πενιχρολογίας ἡμῶν δῆλωσιν, τοῦ δὲ πρὸς
 τὸν Ἅγιον πόθου ἀποπλήρωσιν.

κδ'. Τίς λόγος δυνηθεῖν φράσαι τοῦ πανολβίου
 τούτου, καὶ τρισμάχαρος ὁσιωτάτου ἀνδρὸς τὰ κατ-
 ὀρθώματα διηγῆσασθαι; ἃ οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμᾶς γε-
 νεὰ θαυμάζει, καὶ πειράται τὰς τούτου ἀθλητικὰς ἐν
 ἀσκήσει παλαιστρας ζηλοτυπῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκρέ-
 μονες καὶ κορυφαῖοι τῶν ἁγίων ἀρχαίων Πατέρων
 τὴν τοῦ ἐμηνύσαντο πολιτείαν · λέγω δὲ τὸν μέγαν C
 Εὐθύμιον, ὃς πᾶσαν σπουδὴν ἐποιεῖτο τούτου μιμεῖ-
 σθαι τὰς ἀρετὰς, τὴν τε ἡσυχίαν αὐτοῦ, καὶ σιωπὴν,
 καὶ ταπεινοφροσύνην, τὸ τοῦ ἐνδώματος εὐτελές, καὶ
 τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν, καὶ τὴν εἰς πάντα καρ-
 τερίαν τὸ ἑαυτῷ προσέχειν, κατὰ τὸ ὑπ' ἐκείνου λε-
 γόμενον· Ἀρσένιε, διὸ ἐξῆλθες; Ἐξήλου δὲ αὐτοῦ
 καὶ τὴν κατάνυξιν, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὰς παννύ-
 χους ἀγρυπνίας, τὸ φιλέρημόν τε καὶ μισόδοξον, καὶ

quintum. Mansit porro in palatio imperatoris Theo-
 dosii magni divinæ memoriæ usque ad annum
 suæ ætatis quadragesimum (9) : in Sceti annos
 quadraginta : in Troe vero superioris (10) Babylo-
 nis versus Memphim, annos decem : tres in Cano-
 po (11) Alexandriæ : et reliquis duobus annis re-
 diit in Troen ; ibique obdormivit, consummans
 cursum suum in pace ac timore Dei : quia erat vir
 bonus et plenus Spiritu sancto et fide. Reliquit
 autem mihi pelliceam suam tunicam, albamque ca-
 misiam (12) cilicinam, nec non sandalia, e palmu-
 la confecta. Et ego indignus illa gestavi, ut bene-
 dicerer (13). Hic vitæ Arsenii transitus ; paucis
 quidem expositus, non autem prout rerum, quas
 gessit, admiratione dignarum multitudo exigebat ;
 sed prout secundum tenue, quod præcessit, com-
 pendium a sanctis senibus scripto commendatæ
 sunt. Nos vero, post hæc ab ipsis accepta, non gra-
 vabimur audere aliquid, et adjungere iis, quæ jam
 dicta sunt, tam ut ostendatur sermonis nostri pe-
 nuria, quam ut propensa in sanctum voluntas
 expleatur.

24. Quænam fortunatissimi hujus, beatissimi
 ac sanctissimi viri recte factis recensendis par esse
 possit oratio? Quæ non tantum ætas nostra admi-
 ratur, et æmulari conatur exanillata ab illo solita-
 riæ vitæ certamina, sed antiquorum quoque san-
 ctorum Patrum primores ac principes hujusce
 expresserunt vitæ institutum : magnum dico
 Euthymium, qui operam dedit maximam, ut ipsius
 virtutes imitaretur ; secessum ipsius, silentium,
 humilitatem, vestitus vilitatem, ciborum absti-
 nentiam, vigilantiam, qua in omnibus sibi atten-
 debat, juxta id, quod ab ipso dictum est : Arseni,
 cur [sæculo] existi? Ad hæc, æmulari satagebat
 ipsius compunctionem, lacrymas, pervigilationes
 nocturnas, amorem solitudinis, odium gloriæ et

VARIAE LECTIONES.

^u al. τελειώσας. ^v al. σεβέννινα, σεθεννίνα. ^x λαδόμενοι.

NOTÆ.

(9) Coteler. pag. 374, annos quadraginta, ut ali-
 bi observavimus ; addens : « Pater factus divinissi-
 morum Arcadii et Honorii. »

(10) Vit. PP. lib. v, libell. 45, num. 40. « In
 loco, qui dicitur Trohen supra Babyloniam. » In-
 terpres in Græco legerit εἰς Τρώην τὴν ἄνω Βαβυ-
 λῶνος, vel εἰς Τρώην ἄνω τῆς Βαβυλῶνος. Et sic
 intellige textum nostrum : neque enim duæ Baby-
 lones fuerunt in Ægypto, uti nec duæ Memphes :
 et simili haud dubie sensu in Fastis sacris Æthio-
 picis, a Jobo Ludolfo in Historia Æthiopica editis,
 pag. 425 intelligitur Ptolomæus martyr e Memphi
 superiore. De istis duabus urbibus dictum in Comm.
 præv. Adde, hic designari Babylonem novam, ad
 Nilum fluvium, postea dirutam ; ex cujus ruinis
 excitata fuit in vicinis urbs Cairus, totius Ægypti
 caput ; a qua tantisper distant ejus rudera, quæ
 etiamnum videri dicuntur.

(11) De canopo supra : quibus addi possunt ex
 notationibus Valesii ad librum in Historiæ ecclesi-
 asticæ Sozomeni, pag. 117, quæ habet de insigni
 monasterio Tabennensium : ex quo factum, ut Ca-
 nopus, quæ antea ob luxum et delicias infamis

fuerat, insula Metanœa vocaretur : inducitque
 sanctum Hieronymum et Athanasium presbyterum,
 de eo loquentes ; qui postremus ibidem vocat
 « Metanœam, suburbanum maximæ urbis Ale-
 xandriæ, quod olim Canopus vocabatur. »

(12) Κάμισιν Coteler. Καμάσιν, estque subucula,
 linea interula, indusium, lintea sindon : de qua
 voce Cangius et Onomasticum Rosweydi. Vocis
 etymon tradit sanctus Isidorus Hispalensis lib. ix
 Originum ; stratum enim vel lectus cama Hispanico
 idiomate vocatur. Camisia Gallis chemise. In
 liturgicis est exterior vestis alba clericorum, in
 ecclesia gestari solita.

(13) Iconismus sancti, sive exterior corporis
 species, ab auctore Vitæ accuratissime hic deline-
 ata, narratur apud Coteler. pag. 374 : in Vit. PP.
 lib. v, libell. 45, num. 40 : ibidem etiam brevis
 hæc vitæ periocha. Codex noster. Ingolstadiensis
 plane singularis est, dum dicit : « Moritur annorum
 centum xv ; » at facile alicubi ex xcv (quæ lectio
 ex Vita nostra, Vitis PP. ac Cotelerio probatur
 esse genuina) formari potuit cxv, transposita lit-
 tera x.

societatis, alacritatem ac contentionem in orando, A commiserationem ac discretionem. Omni itaque studio vitæ ipsius institutum imitatus, gratiarum etiam, quibus ille erat præditus, donum fruendum accepit, sanctissimi Spiritus communicationem, divini luminis illustrationem ac gratiam perspicendi arcana.

EPILOGUS.

25. O beatorum beatissime Arseni, purum Spiritus receptaculum. Equis sermo tua recte gesta dignis præconiis extollat? Quale virtutis genus in te primum laudabo? An secessum a sæculo? Et quisnam ita dicto divino audiens, citius mundum B reliquit universum? Ad modum locumque salutaris requiei cucurrit Abraham patriarcha, at cum uxore et apparatu; tu vero iam solus quam qui maxime, absque apparatu ac rebus superfluis, solam Christi crucem in humeris ferens eremum incoluisti. Imperatoriæ te aulae non traxerunt; dignitatum apices non detinuerunt. Quanto hæc plus admirabilitatis habent, quam gesta ipsius! Et quis ab appetitionibus extra sæculum nec non a terrenarum impressionum lineamentis conversus, tali cum Deo colloquendi honore donatus fuit? Magnus ille Moyses montem Sina ascendit; at tu quoque, occupata orationis columna, cum Deo quotidie versandi honorem accepisti. Illius vultus gloria exinde coruscabat: tu autem nonne totus C ignis apparuisti videnti te? (o miraculum!) orationis ad Deum contactu in flammam mutari visus; tuque, cui res communicabatur, rei, quæ communicabatur consimilis, angelus eras igne ardens, et, si non audacius quam par est, eloquar, gloriam Mosaicam supergressus. Jam vero quid statio pernox: Nox sicut dies illuminata fuit orationibus, quemadmodum divinus David cecinit¹. Sol tibi oranti astans, soli te remisit, circularem cursum peragens. O sol, soli intelligentia prædito revera æmule! Mens tua lumine prægnans, purius quam solares radii in cælum demisit cogitationes tuas, cælōs ipsos transcendentēs.

26. An solitudinis jucunditatem prædicabo? D Equis te apparuit solitudinis amantior, ab humanis tumultibus recedente, et in solum Deum elevato? Pythagoram philosophum cum nemine quidem alio, at cum bobus tamen et avibus collocutum ferunt, ex amore quietis: tu vero id, quod in eo fuit a philosophia alienum, tanquam parum decens, redarguendo, docuisti hesychasten in solitudine degere, ne vocem quidem avium audientem (14). Cor tuum purum mari profunda tran-

¹ Psal. cxxxviii, 12.

μισοσύντυχον, τὸ εἰς προσευχὴν πρόθυμόν τε καὶ εὐτονόν, τότε συμπαθὲς καὶ διακριτικόν. Ἐπειδὴ τοίνυν πάσῃ σπουδῇ τὴν ἐκείνου ἐμιμήσατο πολιτείαν, καὶ τῶν ἐκείνῳ προσόντων χαρισμάτων ἡξιώθη ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι τῆς τε τοῦ παναγίου Πνεύματος μεταδοσίας, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ φωτὸς ἐλλάμψεως, καὶ τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος.

κε'. Ὁ μακαρίων μακαριώτατε Ἀρσένιε, τὸ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος καταγώγιον. Τίς ἀξίως ἐφηνεῖται (q) λόγος τῶν σῶν κατορθωμάτων; ποῖον δὲ εἶδος ἀρετῆς πρῶτον ἐν σοὶ ἐπαινέσομαι; ἀναχώρησιν κόσμου; καὶ τίς οὕτως ἐπακηκῶς φωνῆς θείας κατέλιπε θάπτον κόσμον ὅλον; Πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τῆς σωτηριώδους καταπαύσεως προσδραμὼν Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ σὺν γυναικὶ καὶ ἀποσκευῇ· σὺ δὲ μονώτατος καὶ ἄσχευος καὶ ἀπέριττος, μόνον τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρων ἠυλίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ. Βασίλειοί σε αὐλαὶ οὐ καθεῖλκυσαν, ὑπεροχαὶ ἀξιομάτων οὐ περικράτησαν. Ὅσον ταῦτα ἐκείνου θαυμασιώτερα προτέτυχεν ἐργασίαν. Τίς οὕτως συστραφεὶς τῶν αἰσθήσεων ἔξω κόσμου, καὶ τῶν κάτω φαντασιῶντων χαρακτήρων γενόμενος, Θεῷ συλλαλῆσαι ἡξίωται; Μωσῆς ὁ μέγας ἀναχθεὶς ἐν τῷ Σινάϊ· ἀλλὰ καὶ σὺ ἐν τῷ τῆς προσευχῆς στύλῳ ἐφθακῶς ὁμιλεῖν Θεῷ ἡξίου ἐκάστοτε. Κἀκεῖνος τὸ πρόσωπον ἐντεῦθεν δόξῃ περιήστραπτο· σὺ δὲ οὐχ ὅλος πῦρ τῷ ὀρώντι ἐδείκνυστο; ὦ τοῦ θαύματος· τῇ δι' εὐχῆς πρὸς Θεὸν συναφείᾳ φλόξ δεικνύμενος, ἐφόμοιος ὢν τοῦ μετεχομένου ὁ μετέχων, ἄγγελος πυριφλεγέθων, καὶ εἰ μὴ τολμηρῶς εἰπεῖν, τῆς Μωσαϊκῆς δόξης ὑπερφερέστερος. Τί δὲ ἡ στάσις ἡ πάννυχος; ἡ νύξ ὥς ἡμέρα ταῖς προσευχαῖς ἐπεφώτιστο, ὥς ὁ θεὸς Δαβὶδ ἐμελογράφησεν. Ἡλὶός σε παρεστῶν τῇ εὐχῇ ἡλίῳ παρέπεμπεν, τὴν κυκλικὴν περιδρομὴν ποιούμενος. Ὁ ἥλιος καὶ τοῦ ὄντως νοητοῦ ἡλίου ἐφάμιλλε· ἡ διάνοιά σου φωτὸς ἐγκύμων ὑπάρχουσα ἡλιακῶν ἀκτίνων καθωρώτερον, τοὺς λογισμοὺς εἰς οὐρανὸν ἡφίη (r), καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἀνατρέχοντας.

κς'. Ἡσυχίας τερπνότητα; καὶ τίς σου ὥπται φιλησυχώτερος, τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων ἀφιστάμενος, καὶ πρὸς Θεὸν μόνον μετεωριζόμενος; Πυθαγόραν φασὶ τὸν φιλόσοφον ἄλλῳ μὲν οὐδενὶ, βουσί δὲ καὶ ὀρνέοις προσλαλεῖν ἡσυχίας ἔρωτι· σὺ δὲ τοῦδε τὸ ἀφιλόσοφον διήλλεγξας ὥς σμικροπρεπὲς, μηδὲ φωνῆς ὀρνέων ἐπαῖοντα τὸν ἡσυχαστὴν ἡρεμεῖν. Ἐοικέν σου ἡ καθαρὰ καρδία πελάγει κατεστορεσμένῳ γαλήνῃ βαθεῖα, πόρρω τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων βαλλομένων ἐπιπνοίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύμα-

NOTÆ.

(q) Ἐπινηεῖται. Ita apographum nostrum. Vocem hanc non invenio: Quid si scribas ἐφουνεῖται?
(r) Ἠφίη, ab ἀφίημι pro ἀφίη; præpositione, e qua componitur, augmento temporali hic in initio affecta: de qua re Antesignanus ad Clenardi *Institutiones* in linguam Græcam pag. 143: ubi verbum hoc nunc augeri in initio, nunc in medió, nunc utrinque reperies.

(14) Alludit ad illud, quod de voce aviculæ narravit num. 8. Alia hic sequentia, quo referenda

sint, quilibet per se ex dictis perspicere poterit.

τος, ἐν ᾧ τὸ πλοῦν διαπεράνας, εἰς τὸν ἀκύμονα A
 λιμένα τῆς ἁνω βασιλείας κατέπαυσας. Ταπεινοφρο-
 σύνης ὕψος; καὶ τίς οὕτως ἐταπείνου ἑαυτὸν ἐν εὐτε-
 λείᾳ ἐσθῆτος; Τίς οὕτως τὰ πρῶτα ἔχων ἐν βασι-
 λεύῃ, καὶ πολὺς ἐν παιδεύσει, ὕστατος ὤφθη ἐν
 ἀποκρύψει εὐγενείας τε καὶ σοφίας τῆς ἀπολλυμέ-
 νης· ὁ χρυσοστόλιστος πενιχροφόρος, ὁ πολύσοφος
 ἀγροικιζόμενος· ὁ πολυμαθέστατος μαθητευόμενος
 ταῖς ἐρωτήσεσιν [καὶ] ταῖς ἐκμαθήσεσι προσπαθείας
 νεκρότητα, καὶ παρῆκες ἐτέρῳ πλέων ἔχειν. Τὸ πρὸς
 τοὺς ἀγχιστεύαντας αἰσθέσθαι; Ἐντεῦθεν σοι τὸ λέ-
 γειν· Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον, τῷ προαιρετικῷ
 δηλαδὴ θανάτῳ τοῦ φυσικοῦ προτεθνηκότος σου.
 Ἐντεῦθεν τὸ μακάριόν σου ἐπίφθεγμα· Ἀρσένιε, διὸ
 ἐξῆλθες· ὁ ἄδουσι χοροὶ μοναστῶν, φέροντες σωτη-
 ρίας ἐφόδιον· ἀμαρτίας γάρ ἐστιν ἐμπόδιον, τὴν B
 αἰτίαν, δι' ἣν κόσμου ἐπερβράγημεν, ἐπαναμνήσκουσιν,
 καὶ πρὸς μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ τοῦδε μόνου φροντίζουσιν.
 ἡ, quare existi? Quod concinunt chori monachorum, ferentes viaticum salutis. Peccatum quippe
 impedit causæ propter quam a mundo avulsi sumus, remiiscentia, nullaue alia quam de hoc solo
 cura.

κζ'. Τί δὲ ἡ ἀγαλλίασις τῆς θείας κατανύξεως, με-
 λέτη θανάτου διηνεκῆς, ἀεννάως πελαγίζουσα ἐν τῇ
 καθαρᾷ καρδίᾳ σου, ἐξ ἧς τὰ ρεῖθρα τῶν δακρύων
 ἀνελλειπῶς προχέοντα πυρσὸν σοι ἀνῆψε θείας ἀγα-
 πῆσεως; Τῇ σωφροσύνῃ δεύτερον Ἰωσήφ εἰκότως
 καλέσαιμι· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς θήλεος μνημόσυνον εἰς
 ἅπαν ἐξαίρων ἐξ ἀγνῆς καρδίας σου. Ὁ ὄντως Φε-
 ρώνυμος ἄρσιν (s), καὶ οὐδὲν θηλυπρεπῶς ἐπιφερό- C
 μένος. Τῇ ἐγκρατεῖα τὰ πάθη πτερνίζων, τὸν πατρι-
 ἀρχην Ἰακώβ ἐζηλώσας, ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, οὐ ζῶν
 διὰ τὸ ἐσθίειν· ὁ γὰρ τοῖς ἔξω λόγῳ πεφιλοσόφηται,
 τοῦτό σοι ἔργῳ ἐκάστοτε ἐπεπλήρωτο. Τῇ ἀγρυπνίᾳ
 ὡς ἀσώματος διετέλεσας, κοιμίζων τοὺς ἀστέρας
 ταῖς ἐγρηγόρσεσι, παραπέμπων τὴν νύκτα ταῖς ἐπι-
 κλήσεσι, πάσης ἀρετῆς ἀνάπλεως, παντὸς κατορθώ-
 ματος ἐραστής ἀκριδέστατος. Ὡ φωστήρ τῆς ὑπ'
 οὐρανὸν φωτεινότητε. Ὡ ἀστήρ ἡσυχαστῶν αὐγο-
 ειδέστατε· Ὡ κλέος μοναστῶν πολυευκτότατον· Εὐγε,
 ἄγγελε, ἐπίγειε, ἀπαθείας ὠραιότησιν ἐπτερωμένε.
 Εὐγε, ἀρετῶν παράδεισε, παντὸς ὠραίου κατορθώ-
 ματος πεφυτευμένε. Εὐγε, οὐρανὸν κατὰστερε, ποι-
 κίλοις κάλλεσι... δεδιουργημένε ἐφ' ὕψει τοῦ καθα-
 ρωτάτου βίου....

site. Euge stellatum cœlum, varia pulchritudine....
 cœtera desiderantur.

A quillitate strato simile fuit, spiritibus malitiæ pro-
 cul eiectionis afflatu Spiritus sanctissimi: ejus
 auspiciis navigationem emensus, in tranquillo
 superni regni portu requievisti. An humilitatis
 altitudinem eloquar? Ecquis adeo seipsum abiecit
 in vilitate vestitus? Quis primum apud imperato-
 res locum tenens, multaque sapientia conspicuus,
 adeo apparuit postremus, occultando nobilitatem
 ac sapientiam, quæ perit. Qui aurea induebaris
 stola, pauperulum fers habitum; qui eras sapien-
 tissimus, sis rudis et agrestis; qui eras magister
 disciplinis excultissimus, interrogationibus ac
 disciplinis mortificationem discis affectionum, et
 potiores alteri partes concessisti. Anne, erga pro-
 pinquos quomodo affectus fueris, eloquar? Hinc
 tuum certe effatum (15): Ego ante ipsum mor-
 tuus sum: voluntaria videlicet morte naturalem
 te prævertente. Hinc beatum tuum dictum: Arse-
 ni, quare existi? Quod concinunt chori monachorum, ferentes viaticum salutis. Peccatum quippe
 impedit causæ propter quam a mundo avulsi sumus, remiiscentia, nullaue alia quam de hoc solo
 cura.

27. Jam vero quid exultatio divinæ compunctio-
 nis, ac meditatio mortis assidua, jugiter exundans
 in puro corde tuo, e quo lacrymarum fluentia inde-
 sinenter promanantia flammam sibi accenderunt
 divinæ dilectionis? Verecundia alterum te Jose-
 phum merito appellaverim; sed enim feminae me-
 moriam ex casto corde tuo omnino delevisi; con-
 veniente rei significatione ferens nomen viri, ni-
 bilque effeminati præ te ferens. Temperantia
 pravas animi perturbationes calcans, patriarcham
 Jacob æmulatus es; comedens ut viveres, non vi-
 vens, ut comederes. Quod enim ab externis phi-
 losophatum fuit verbo, illud abs te passim imple-
 tum opere. Sine somno perdurasti; non secus ac
 si fuisses incorporeus; stellas sopiens vigiliis,
 noctemque transigens invocationibus, omni vir-
 tute plenus, et studiosissimus omnis recti officii
 amator. O luminare omnis, quæ sub cœlo est,
 terræ lucidissimum! O stella hesychastarum ful-
 gidissima! o decus monachorum optatissimum.
 Euge terrestris angele, alarum a pravis appetitio-
 nibus immunitum venustatem indute. Euge virtu-
 tum paradise, omni maturo honestatis fructu con-
 situm fabricatum super fastigio purissimæ vitæ (16)....

NOTÆ.

(s) Ἀρσιν. Ita hic mutavi mendosum ἄρσις. Vide etymon in *Comm. prævio*, num. 2.

(15) Dictum illud vel auctor, vel aliquis transcrip-
 tor prætermisit in textu Vitæ num. 17; sed aliun-
 de illud eruimus, ut patet ex annotatis ad cap. 2.

(16) Si epilogum conferas cum prologo, non vi-

dentur hic nisi paucula desiderari: neque enim
 verosimile est, quod auctor parvo capiti adjungere
 voluerit caudam majorem.

DE SEQUENTE LAUDATIONE FUNEBRI MONITUM.

(ANG. MAI, *Biblioth. nov.*, t. vi, p. 365.)

Matrem suam Theoctistam supremo morbo laborantem peramante piaque epistola consolatus fuerat Theodorus, quæ est libri prioris sexta. Idem mox extinctam funebri oratione prosecutus est, et quidem insigni, quam memorant duo biographi, noster cap. 2, et Sirmondianus p. 3. Jam vero cum in catalogo impresso codicum mss. bibliothecæ Regiæ Parisiensis, t. II, p. 338, legissem servari in codice 1491 hanc Studitæ orationem de matre sua, eamque nondum editam viderem, justa mihi cupiditas oborta est, quandoquidem complura alia Studitæ scripta edideram, hoc epitaphicum pariter in lucem protrahendi: etenim sanctæ feminæ encomium a sancto filio recitatum, quem non delectet? Rogavi igitur per litteras virum equestri dignitate ornatum, atque editis libris clarissimum, mihiq; jamdiu amicitia devinctum, Paulum Drachium, ut prædictam Studitæ lucubrationem, mei causa ex Parisiensi codice exscribendam curaret; quod ille per egregium calligraphum Sypsomum pure eleganterque conficiendum satagit. Igitur Græco accepto exemplari, latinam confestim translationem adjeci, ut pius hic Commentarius plurimis prosit. Erit igitur hoc de Theoctista scriptum adjungendum illi, quod de Platone, pientissimæ ejusdem feminæ fratre, suo nempe avunculo, et in spiritalibus Patre, idem Studita exaravit, et Bollandiani in primo Aprilis volumine Append. p. 46-54, ex Vaticano codice jamdiu evulgarunt.

XIII.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Catechesis funebris in matrem suam.

1. Tempus exigit, o filii ac fratres, ut inexpectatam notitiam obitus inelytæ communis Patris nostri sororis nuntiemus. Hæc enim postquam juxta præfinitam creatoris Dei voluntatem præsentem vitam defuncta fuit, ad supermundalia se transtulit, haud luctum nobis ineptissimum relinquens, ut forte aliquis existimabit, sed lætitiā potius, ob ejusdem plenam spe migrationem. Vultis enim narrari a me vobis aliisque hic præsentibus (quandoquidem haud tacendi, sed loquendi tempus est, prout illa præscriptio jubet¹: *Ne laudes hominem ante obitum ejus*), vultis, inquam, narrari quidquid beata illa anima, adhuc in carne versans, boni sanctique egerit, et coelestis regni præmio digni. Ergo favete auribus, filii mei, dum ego procul omni mendacio narrationem instituam: eritque vobis feminæ hujus notitia, catecheseos non inutilis instar, imo et valde proficua.

2. Utrum ea quidem a parentibus initium virtutis, sicut et vitæ, sumpserit, dicere nequeo: præsertim quia non res ante me, sed post me natum, gestas scribendas suscepi; atque ab eo tempore, quo ipsa recti pravique discretionem assecuta fuit. Pueritia igitur atque adolescentia omis-
sis, ex conjugii ejus tempore narrandi exordium capiamus. Et quamvis conformis huic nostræ professioni non est mundana egregiæ parentis nostræ vita, tamen ex principio finem prospeximus, ideoque illam vitæ partem necessario connectam. Fuit ergo illius prima virtus, Deum colere ac medullitus adamare: ita ut, quanquam viro in conjugium tradita, nihilo tamen minus eniteretur meliorem quoad fieri poterat vitæ cursum sectari. Quamobrem cum primum nos peperit, non æque atque

A

IV.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου κατήχησις ἐπιτάφιος εἰς τὴν αὐτοῦ μητέρα.

α'. Ἦνεγκεν ὁ καιρὸς, ὦ τέκνα καὶ ἀδελφοί, ἀγγελίαν ὑμῖν ἀναγγεῖλαι ἀπροσδόκητον, ἥτις ἐστὶν ὁ θάνατος τῆς αἰδιόμου ἀδελφῆς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ἡμῶν (1). αὕτη γὰρ τῇ ὀρισμένῃ βουλῇ τοῦ ζωοπλάστου Θεοῦ λειτουργήσασα τῷ παρόντι βίῳ, μετακχώρηκεν εἰς τὰ ὑπερέσθμια· οὐ λύπην ἡμῖν καταλιπούσα ἀλόγιστον, ὡς ἂν τις οἰκθείη, ἀλλὰ χαρὰν ἐρποιήσασα, διὰ τῆς εὐελπίστου αὐτῆς μεταβάσεως. Θέλετε γὰρ διηγῆσθαι ὑμῖν ὥσπερ καὶ τοῖς ἐνταῦθα (ἐπειδὴ καιρὸς οὐ τοῦ σιγᾶν, ἀλλὰ τοῦ λαλεῖν, κατὰ τὴν κελεύουσάν ἐντολήν· *Μὴ ἐπαιρέσης ἄνδρα ἕως τῆς ἐξόδου αὐτοῦ*) ὅσα ἐποίησεν ἡ μακαρία ἐκείνη ἐτι ἐν σαρκὶ οὕσα καλὰ τε καὶ ὅσια, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπάξια; θέτε δὴ οὖν τῆς ἀκοᾶς ὑμῶν, τέκνα μου, κάγω ὑφηγήσομαι ὑμῖν, ἔξω τοῦ ψεύδους παντελῶς φερόμενος, καὶ γενήσεται ὑμῖν ἡ περὶ ταύτης ἀπαγγελία, ἀντὶ κατηχήσεως (2) οὐκ ἀνόνητος, ὡς οἶμαι, ἀλλὰ καὶ μάλα ὠφέλιμος.

β'. Ἐκ γονέων μὲν ἤρχθαι αὐτῆς τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ καὶ τὸν βίον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἐπεὶ μηδὲ τὰ πρὸ ἐμοῦ, ἀλλὰ τὰ μετ' ἐμὲ προηγῆται συγγράφειν· καὶ ἐξότε πείραν εἰληφυῖα ἦν τῆς διαγνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ μὴ οὕτως ἔχοντος. Ἰνα οὖν τὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας μεθελικιώσεως παρῶμεν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς συμβιώσεως ἀρξώμεθα τῆς διηγῆσεως· καὶ εἰ μὴ οἰκαίως ἡμῖν ἔχει ὁ κοσμικὸς βίος τῆς καλλιμήτορος, ὅμως ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος κατέδωκεν, ἀναγκαίως τοῦτον προσθήτομαι. Ἐκείνης τοίνυν πρῶτον κατόρθωμα, τὸ τὸν Θεὸν σεβασθῆναι καὶ ἀγαπῆσαι ἐξ ὀλοκλήρου· ὥστε εἰ συνήφθη ἀνδρὶ, ἀλλ' ὅλην ἑαυτὴν ἐθιάζετο τῆς κρείττονος μοίρας γενέσθαι· διὰ τοῦτο γεννήσασα ἡμᾶς πρώτως, οὐκ εἶπε τὸ ταῖς ἄλλαις γυναιξίν, οἷα ἐκείναι ἐπὶ τοῖς νεογόνοις εἰώθασιν κατὰ δαιμονικὴν κίνησιν κεχρη-

¹ Eccli. xi, 30.

(1) Platonem dicit, summum monasticæ familiæ præsidem ante Theodorum.

(2) Catechesim proprie appellat hanc orationem etiam biographus noster loc. cit.

σθαι κληρονομίαις καὶ περιάμμασιν καὶ ἄλλαις τι-
σὶν ἐπιφοῖς εἰς τε τοὺς δῖφρους καὶ τοὺς κοιτωνί-
σκους, περιτραχήλιά τε βάλλουσαι καὶ περιπτα,
ἀλλ' ἤρκεϊτο μόνον τῇ σφραγίδι τοῦ ζωοποιοῦ σταυ-
ροῦ τετειχίσθαι ἡμᾶς, ἀντὶ ὅπλου τινὸς καὶ θυρεοῦ
ἀμαχωτάτου τοῦτο προβαλλομένη· διὰ τοῦτο πασῶν
τῶν ἄλλων γυναικῶν προσκυνουσῶν καὶ ἀπανιστα-
μένων ἐξ αὐτῆς ὕψεως τῇ αὐτουργῷ καὶ μυσταγωγῷ
καὶ διδασκάλῳ τῶν ταιούτων, μόνῃ οὐκ ἠνείχετο ἡ
ἡμετέρα μήτηρ, οὔτε κεφαλὴν κλίνειν πώποτε, οὔτε
προσδραμεῖν, οὔδ' αὖ μετασχεῖν τῆς γοητείας· καί-
περ ὑπὸ τῶν τελουμένων ἀπειλουμένη πολλάκις·
ἀλλ' ὄντως, *Ψυχὰς δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ*
μὴ ἄφηται αὐτῶν βάσανος· *Καὶ ὁ πεποιθὼς ἐπὶ*
Κύριον, ὡς ὅρος Σιών, ὡς τὰ Λόγια φησιν.

γ'. Δεύτερον, τοῦ Θεοῦ πόθου αὐξωντος αὐτῆς ἐν
τῇ καρδίᾳ, ἐπειδὴ ἦν ἀγράμματος ἐξ ὀρφανίας ἀγο-
μένη, γραμματίζει ἑαυτὴν ἡ σοφὴ καὶ συνετίζει,
καὶ τὸ Ψαλτήριον ἀποστηθίζει κάλλιστά τε καὶ συν-
τομώτατα· καὶ τοῦτο πῶς; οὐκ ἐν ἡμέρᾳ σχολάζουσα
τῇ μελέτῃ, ὡς ἂν μὴ τὸν ἄνδρα παραλυπήσῃ, ἢ τὸν
οἶκον ὑπελαττώσῃ, ἀλλὰ πρὸ ὕπνου τε καὶ μεθ'
ὕπνου, φωταγωγούσης καγδήλης κάμνουσα τόνῳ, τοῦ
ἐκ τῶν χειρῶν ἔργου οὐκ ἡμέλει· ἀλλὰ πῇ μὲν τούτῳ
προσέχουσα, πῇ δὲ τὸ ἕτερον εἶδος μεταχειριζομένη,
καὶ τὸν οἶκον ἡῴξει, καὶ τῶν μαθημάτων ἐπελαμ-
θάνετο· ἔκτοτε τοίνυν οὐκ ἐπαύσατο ὁμιλοῦσα τῷ
Θεῷ Δαυὶδ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ ταῖς θείαις ἀνα-
γνώσεσι προσέχουσα· ἐκεῖθεν τε χαιομένη τὴν καρ-
δίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀγαθὸν ἀναλάμπουσα, τί
ποιεῖ καὶ τί ἐργάζεται ἡ θαυμασία; ἀποκοσμήσασα
ἑαυτὴν τῶν ματαίων, καὶ ὡς χρηστικὸν τι σχῆμα
ἀναλαβοῦσα, οὕτως εἰς ὑπόδειγμα καλὸν προὔκειτο
ταῖς γνωρίμοις, μήτε ὀμνύουσα τὸ καθόλου, μηδ' αὖ
ψευδομένη, μήτε τὰ πολλὰ κρεοφαγοῦσα, ἐν τῷ μά-
λιστᾷ τεσσαρακοστήζειν· ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε εἰς εὐ-
ωχίαν προὔκαλειτο γαμικὴν, λανθανόντως ὑπεξῆγεν
ἑαυτὴν μηδὲν ἀπτομένη κρεῶν, μηδὲ τὸ ὄμμα αἰ-
ρουσα εἰς τὰ θυμελικὰ παίγνια· καὶ γὰρ ἦν σώφρων
εἰ καὶ τις ἄλλη, ἓνα ἄνδρα γνωρίσασα, καὶ τὴν ψυ-
χὴν μετὰ τὴν ἀποταγὴν τοσοῦτον εἰς ἄκρον ἀγνεύ-
σασα, ὡς καὶ μέχρι λογισμοῦ τυραννήσεως ἀκρι-
βεύεσθαι.

δ'. Τίς οὖν ἐκείνην ἔλαθεν μεσονυκτίου καιρὸς;
ἐπειδὴ ἔργον τὸ λόγιον ἐπλήρου· *Μεσονύκτιον ἐξ-*
εργειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρί-
ματα τῆς δικαιοσύνης σου· τίς δὲ ὀρθρου ἐξέγερ-
σις; τίς δὲ ἐτέρας διωρισμένης εὐχαριστίας ὥρα
παρελείπετο; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουρίας
ἀντεχομένη λίαν, καὶ ὡς οὐκ ἂν τις τῶν φιλοπόνων,
πλουσιωτέραν τὴν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις εἰσεποιεῖτο
ἐπίδοσιν, ῥυθμίζουσα τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι,
καὶ τὸν ὁμόζυγον, καὶ παῖδας, καὶ θεραπαινίδας·
τὸν μὲν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ εἰς ὑπόμνησιν φέρουσα
τοῦ θανατικοῦ χωρισμοῦ· καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύ-
ουσα καὶ παρακαλοῦσα τὴν ἀπ' ἀλλήλων στέρησιν·
καὶ μέντοι πείθει· καὶ πείσασα ἐπὶ μιᾷ εὐνῇς

A aliae mulieres locuta est; neque ut illae se gessit,
quæ recens natis, diabolico impulsu, claviculas et
ligaturas atque alia præstigia ad sellulas et cubilia
adhibent, torques etiam et amuleta collis injicien-
tes; sed satis ei erat salutaris crucis signo nos
communire, atque hac quasi armatura et inexpu-
gnabili scuto protegere. Itaque cum aliae feminae
venerabundæ assurgerent conspecta qualibet au-
ctrice et initiatrice ac magistra hujusmodi præsti-
giorum, sola mater nostra, neque caput his incli-
nare, neque eas invocare, neque ullatenus super-
stitutiones participare passa est; sæpe licet ab illius
professionis feminis minas experta. Sed reapse
justorum animæ in manu Dei sunt, neque tanget
eos tormentum². *Et qui confidit in Domino, sicut*
B *mons Sion*³, ut Scripturæ aiunt.

3. Posthinc divino amore in ejus corde crescente,
quia sine litteratura, ut orphana, relicta fuerat,
ipsa litteris semet sapienter imbuat instruxitque, et
psalterium egregie brevissimoque tempore me-
moriam mandavit. Id autem quomodo? Equidem
haud interdiu huic occupationi vacans, ne viro mo-
lestiam crearet, aut minorem domui curam im-
penderet, sed ante et post somnum, ardente lucerna
sedulo lucubrans, res quæ erant in manibus non
negligeat, sed modo huic modo alteri curæ in-
tenta, et domum re familiari augebat, et doctrinis
simul animum excolebat. Atque ex eo nimirum
tempore nunquam destitit cum Davide versari,
divinis quotidie lectionibus operam navans. Quibus
C eor incensa, ac futuri boni spe exardescens, quid
aggreditur, quidve agit admirabilis femina? Vanis
sibi detractis ornamentis, et viduali quodam
amictu assumpto, præclarum semet exemplar fa-
miliaribus præbebat: neque jurabat unquam,
neque mentiebatur, neque carnibus plerumque ves-
cebatur, quadragesimali præsertim tempore. Sed
et si quando ad nuptiale convivium evocaretur,
dissimulanter se continebat, intactis carnibus,
oculosque ad thymelicos lusus minime attollens:
erat enim cum primis pudica, unum virum ag-
noscens, animumque suum post consortii renun-
tiationem usque ad summam cogitationum ipsarum
castigationem purificaverat.

4. Quod ergo illam mediæ noctis tempus præ-
terit? Re sane vera sacrum effatum complebatur.
D *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super*
*judicia justificationis tuæ*⁴. Quæ autem matutina
consurrectio, quænam alia præfinita gratiarum Deo
agendarum hora prætermittebatur? Nulla prorsus.
Sed et domus eustodiæ magnopere dedita, præ la-
borioso quolibet, uberius bonorum operum exem-
plo proprio incrementum efficiebat in viro, in
liberis, in ancillis. Et illi quidem, præter cætera,
futuram quoque mortis causa separationem in me-
moriā revocabat; ideoque admonebat et adhor-
tabatur, ut invicem abstinerent: quam rem ei
persuasit in tantum, ut uno lectulo utentes, quin-

² Sap. III, 1. ³ Psal. CXXIV, 1. ⁴ Psal. CXVIII, 62.

quennio et ultra inter se non cognoverint; quod est admirabile ac rarum. Qui enim fierit possit, ut ignis adjacenti stipulæ non admisceatur, nisi hoc forte supranaturale fuit? Quod si Boosus, qui condormientem Rutham una nocte reliquit intactam, laudatur, quidni uterque parens meus meritam temperantiæ gloriam referat? Esto igitur hoc amborum encomium: etenim hæc in re non improprie pater meus laudem matris participabit. Jam vero liberos plenissima virtutis semina monitis et adhortationibus erudiebat. Et modo rationali virga percutiens, modo sedulitate deducens, urgens, ac provehens ad perfectiora. Quid inde? Filiolam roborant stupendi matris mores, quæ nec illam ad virorum conspectum adducebat, nec feminea monilia et dextralia purpureasque vestes eidem ostendebat; sed ad pietatem potius erga Deum impellebat, et in sacris Litteris erudiebat, pauperes hospitio excipere docebat, quin etiam leprosorū ulcera propriis manibus cogeat abstergere. Postremo ad Deum coelestesque pulchritudines ex his humi repentibus mentem puellæ transferens, Deo consecrat. Et lautos quidem hoc optimæ educationis argumentum commentarios mihi suppeditaret; sed ne quem satietate onerem, hic sistam. Unum tamen, quod recte reticere nequit, adjiciam: quod nimirum quotidie, postquam se liberi in lectis composuerant, haud ante ipsa cubitum ibat, quam superveniens crucis signo membra illorum signasset. Rursusque cum surgerent, sæpe nos exstimulans atque expergiscens, ad preces compellebat: scilicet ut non ipsa tantum, sed et filii, Dei servitio assuescerent.

5. Age vero de famulis famulabusque multus mihi sermo oboriretur, si exponere vellem, quomodo illos sibi conciliaret, aleret, potaret, vestiret, quantum nemo alius vel clementissimus. Neque, ut sit, panis tantum et vini ac lardi diurnum victum suppeditabat; sed sæpe et solemnibus plerumque diebus, recente carne nutriebat, piscibus, et alilibus, et mulsorū propinationibus; quia nempe haud ipsa sola his frui volebat. Nonne hæc dilaudanda sunt et rara? nonne peculiares sanctæ illius animæ prærogativæ? Credo equidem id mihi assentiemini quotquot auditis. Sed illud quoque recte me dicturum puto, quod etiam minitabatur, corripiebat, et præcipue domesticis (quod haud scio utrum vitio an laudi vertam) alapas impingebat, objurgabat eos et verberabat: quia hæc honestatis docendæ causa, a furtis absterrendi, aliarumque virtutum studio fiebant; ejusque rectitudinis amans animus iracundia percellebatur, cum et alioqui satis irritabili natura esset, zelo Dei sæpe compuncta. Verum eadem post verberationes cubiculum suum ingressa, sibi genas pulsans, et utinam doleas! sibi dicens, atque ad poenitentiam inflexa, vocata ad se quæ vapulaverat famula, flexo genu veniam petebat. O sanctam resipiscientiam! Certo si forte aliquis priora vituperaverit, is hæc

ἅλοις πάντε ἐστιν ἡ καὶ πρὸς, οὐκ ἔγνωσαν ἑαυτοὺς, τὸ παραδοξότατόν τε καὶ δυσεύρητον· πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐχ ὁμιλήσειεν τὸ πῦρ τῇ παρακειμένῃ καλάμῃ, εἰ μὴ ὑπερφυῶς ἐστὶ τὸ γινόμενον; καὶ εἰ ὁ Βοῶς τὴν 'Ρούθ ἐάσας ἀνέπαφον συγκαθευδήσασαν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπαινείται, πῶς οὐκ ἀμφοτέροι εἰκότως σωφροσύνης ἀπενέγκωνται κλέος; Ἄλλ' ἐστω μὲν τοῦτο τοῖν δυοῖν ἐγκώμιον· παραπολαύσει γὰρ ἐνταῦθα οὐκ ἀκαίρως καὶ ὁ γεννήσας, τοῦ τῆς τεκούσης ἐπαίνου. Τὰ δὲ τέκνα ἡ πανάρετος παιδεύει ἐν νοθεσίαις καὶ παραινέσεσιν, πῇ μὲν ῥάβδῳ λογικῇ πλήσσουσα, πῇ δὲ ἐμμελείᾳ ἄγουσα καὶ προσάγουσα καὶ αὖξουσα εἰς τὰ τελεώτερα. Ἐξ οὗ τί γίνεται; καταρτίζει τὸ θυγάτριον καὶ ὁ τρόπος θαυμαστός· οὔτε εἰς ὄψιν ἀρρένων φέρουσα, οὔτε τὰ γυναικικὰ ἐμπλόκια καὶ περιδέξια καὶ περιπόρφυρα ὑποδεικνύουσα· πρὸς δὲ θεοσέβειαν ἀνάγουσα, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκπαιδεύουσα, καὶ τοὺς πτωχοὺς ὑποδέχεσθαι ἐκδιδάσκουσα, καὶ τῶν λωπῶν τὰ ἔλκη ἐκμάσσεσθαι αὐτοχείρως ὑπαναγκάζουσα· καὶ τέλος, εἰς Θεὸν καὶ τὰ ἐπουράνια κάλλη ἀπὸ τῶν ἐνθύνδε χαμαιζήλων τὸν νοῦν τοῦ κορίου μετάγουσα, Θεῷ ἀνατίθῃσιν. Ἀλλὰ πολλὰ με λέγειν ἡ ὑπόθεσις τῆς καλλίστης αὐτῆς παιδοτροφίας ὑπομνήματα παρεχομένη. διὰ τὸν κόρον ἐνταῦθα στήτω· ὃ δέ με καταλιπεῖν οὐ καλὸν, τοῦτο προσθεῖν· ὅτι ἐκάστοτε μετὰ τὸ καθευδῆσαι τοὺς παῖδας, οὐ πάντως ἦν αὐτὴν κοιτασθῆναι, πρὶν ἂν ἀπιοῦσαν σημειοῦσθαι τὰ σφῶν μέλη τῇ τοῦ σταυροῦ σφραγίδι· εἶτα πάλιν μετὰ τὴν ἔγερσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νύσσουσιν καὶ ἀφύπνουσαν ἡμᾶς καὶ πρὸς προσευχὴν προτρεπομένην, ἵνα μὴ μόνον ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα Θεῷ λατρεύειν παιδεύωνται.

ε'. Ἡ δὲ περὶ δούλων καὶ δουλίδων, πολὺς ὁ λόγος, βουλομένῳ μοι φράζειν, ὅσα ἐκείνη ὠμήρετο. διέτρεφεν, ἐπότιζεν, ἐνεδίδουσκεν, ὡς οὐδεὶς πολὺ τῶν ἄλλων, καὶ εἰ λίαν φιλανθρώπων· οὐχ ὡς ἔτυχεν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ καὶ λάρδῳ δεξιουμένη, τὸ ἐφημερήσιον σιτηρέσιον, ἀλλὰ πολλαχῶς καὶ ἐν ἑορταστικαῖς ἡμέραις, καὶ προσφάτῳ κρέει διατρέφουσα, ὅποις τε καὶ ὀρνέοις καὶ καρυκευτικοῖς προπόμασιν, οὐ φέρουσα τὴν τῶν τοιούτων μετάληψιν ἐφ' ἑαυτῆς μόνης ἱσταμένην. Ἀρ' οὐκ ἐπαινέτ' αὐτὰ καὶ ξενίζοντα, καὶ τῆς ἁγίας ψυχῆς ἐκείνης προτερήματα; συμφήσετε οἷδ' ὅτι οἱ ἐνωτιζόμενοι. Ἄλλ' ἐμοίγε εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τούτοις εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡπεῖλει, καὶ ἡσφαλίζετο, καὶ μάλιστα τοῖς ἐγγύθεν (οὐκ οἷδ' ὅ τι, ἐν μέρει ψόγου ἢ ἐπαίνου θήσομαι) τὸ καὶ ἐρράπιζε καὶ ἐφύθριζε, καὶ προσέτυπτε διὰ τὸ ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ ἀκλοπίας καὶ ἄλλης ἀρετῆς ταῦτα γίνεσθαι, καὶ τῷ θυμῷ ἐπλήσσετο ἡ σπουδαίφυχος, ἐπειδὴ καὶ φουσεως ἦν ὑψυτέρας, ζήλῳ Θεοῦ τὰ πολλὰ τιτρωσκομένης. Ἐκείνης δὲ ἐστὶν τὸ μετὰ τὸ τετυφέναι εἰσερχομένης εἰς τὸν κοιτωνίσκον, καὶ ἑαυτῆς ἀντιτυπούσης τὰς παρειάς, Εἰ πονοίης, ἑαυτῇ ἐπιλεγούσης, κακὸν τούτου ἀνακοπτομένης πρὸς μετάνεalon, καὶ τὴν τυφθεῖσαν προσκαλουμένης καὶ γονυπετούσης, καὶ ἐξαιτουμένης συγχώρησιν. Καὶ ὦ τῆς εὐαγοῦς ἐπανακλήσεως! καὶ γὰρ τὸ πρότερον δοίη

τις κατηγορούμενον, ἀλλὰ γε τὸ δεύτερον παραδόξως ἂν
 γινόμενον, ὃ αὐτὸς ἐπαινέσειεν· ὅθεν καὶ κεράσασα
 τῷ φόβῳ τὸν ἔλεον, καὶ στέργεσθαι παρ' αὐτῶν
 ἐγνωρίζετο, καὶ φρουρεῖν αὐτὰς πρὸς σωφρονισμόν
 ὑπεδείκνυτο· καὶ ἐκατέρωθεν τὸ κράτιστον ἐκέκτητο.
 Ἀγάπησιν δὲ παρὰ τῶν γειτνιαζουσῶν, ἐλεημοσύνην
 δὲ πρὸς τοὺς ἐνδοεῖς, τίς ὑπερέβαλεν ἐκείνην; ἔχου-
 σαν τὸ μὲν ἐκ τοῦ συμμετριάζειν, μάλιστα ταῖς
 ὑποδεεστέραις· τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἄγαν συμπαθοῦσα, καὶ
 ὅσον τὸ δαψιλὲς τῆς προθέσεως, οὐκ εἶα προφαίνε-
 σθαι ἢ μετριότης τῆς ὑπάρξεως. Πλὴν μάρτυρες τῆς
 ἀληθείας οἱ πολλοὶ καὶ πολλάκις καὶ ἀποτεταγμένως,
 ὀρφανοὶ τε καὶ χῆραι, ξένοι τε καὶ αὐτόχθονες, νοσε-
 ροὶ τε καὶ γέροντες, καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς νόσου λαχόντες,
 παρὰ τῆς πτωχοτρόφου δεξιᾶς θεραπευόμενοι. Καὶ
 γοῦν καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ ἐξαίρετον, τὸ σύνδειπνον
 καὶ ὁμοτράπεζον τὸν Χριστὸν ἔχειν, ἥνίκα μάλιστα
 παρῆν καιρὸς τοῦ ἐορτάζειν. Ταῦτα οὐ μικρά μοι
 καταφαίνεται τοῖς προληφθεῖσι τῷ γάμῳ πρὸς σω-
 τηρίας ἐφόδιον, εἰ καὶ ἔτι λένειν οὐκ ἔχομεν μείζονα
 περὶ τῆς εὐφημουμένης.

ς'. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ ἤνεγκεν ὁ καιρὸς τὴν τοῦ
 μοναδικοῦ σχήματος ἀνάκλησιν, τίς πρὸ ἐκείνης, ἢ
 ὑπεδέξατο τοὺς Χριστοῦ θεραπευτάς, ἢ ἐξενοδόχη-
 σεν, ἢ ἐθεράπευσεν, μάλιστα καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου
 ἀδελφοῦ συνελχομένη; Ὅθεν ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω,
 εἰς πόθον ἐλθοῦσα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, πείθει τὸν
 ἄνδρα, συμπεῖθει τοὺς παῖδας πολλαῖς ἐπιμελείαις
 καὶ νοθεσίαις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔπειτα τοὺς ἐξ ἄν-
 δρὸς ἀδελφοὺς· καὶ τὰ πάντα εὖ διαθεμένη, ἐξέρχε-
 ται τῆς οἰκίας, δῆμον ὅλον τῷ Θεῷ παραστήσασα·
 τέτταρα μὲν τὰ τέκνα (3), τρεῖς τοὺς ἐξ ἄνδρὸς
 ἀδελφοὺς (4), καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὴν κεφαλὴν. Ὡς τῆς
 θαυμασίας καινοτομίας ὡς τῆς παραδόξου μεταστά-
 σεως! Τοῦτο ἐξένισε μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν βασι-
 λίδα, ἐξέπληξε δὲ τὰς συγγενίδας, ἐθάμβησε δὲ τὰς
 γνωρίμους, κατένυξεν δὲ οὐ μόνον τοὺς ὄρωντας,
 ἀλλὰ καὶ ἀκούοντας, ὅτι συζυγία ἔτι μεσηλικιοῦσα,
 αὐταρχουμένη τε κατὰ τὸν βίον, ἀξιωματικῶς βασιλικῶ
 καὶ ταμειυτικῶ τιμωμένη, τοὺς παῖδας ἡλικιώτας
 ἔχουσα, οὐχ εἰλχθη μὲν τῷ τούτων φίλτρῳ, οὐ τῷ
 καταλιπεῖν διάδοχον τοῦ γένους, οὐδὲ τῷ αἵματι τῆς
 ἀγχιστείας, οὐτε τῇ τῆς οἰκίας ἀποστερήσει, οὐ μὴν
 οὐδὲ τῇ τῆς θεραπείας ἀλλοτριώσει· ἀλλ' ἐρρίψε μὲν
 τὰς ἐκ βασιλέων τιμὰς, κατεπάτησε δὲ τὰ τοῦ βίου
 τερπνὰ, διέκοψέ τε τῇ τοῦ πνεύματος μαχαίρᾳ ἑαυ-
 τὴν ἐκ τῶν σαρκικῶν σχέσεων, καὶ τὰ δόξαντα Θεῷ
 πέπραχε μεγαλοδούλως. Ὡς τῆς Ἀβραμιαίας ψυχῆς
 ὡς ἀληθῶς καὶ ἀνδρείοφρονος! Εἰκότως ἂν τις αὐτὴν
 μετὰ τῆς Μακκαβαϊκῆς ἀρίστης μητρὸς συντάξειεν,
 θύσασαν τῇ ἀσκητικῇ ἀθλήσει τὰς ὠδῖνας· καὶ μετὰ
 Ἀννης τῆς Σαμουηλίδος, οὐχ ἕνα τὸν ἐξ ἐπαγγελ-
 λίας, ἀλλ' ὅλον τὸν καρπὸν αὐτῆς ἀφιερώσασαν τῷ
 Κυρίῳ. Χαρίζομαι δὲ ὑμῖν τοῖς ἀκροαταῖς τάχα τι
 ὑσιώτερον, καὶ τὸν τῆς ἐκθάσεως αὐτῆς τρόπον δι-
 ηγησάμενος. Ἐπὶ γὰρ τῇ ὠρισμένῃ τὴν οἰκίαν ἐξαλλά-

mirabiliter facta posterius commendabit. Sic metui
 misericordiam admiscens, et ab ancillis palam
 amabatur, et illarum se custodire honestatem
 monstrabat: et rem utramque optimam oblinebat.
 Jam amore erga circumstantes, et eleemosyna ad
 egenos, quis eam superavit? Et amor quidem ex
 ejus moderatione apparebat, praesertim erga in-
 firmiores: misericordia autem ex ejus nimia com-
 passione: quanquam voluntatis hujus copiam,
 facultatum nostrarum mediocritas effulgere non
 sinebat. Sed tamen testes veritatis sunt multi et
 saepenumero et statutis vicibus, orphani ac viduae,
 peregrini et indigenae, aegroti ac senes, et sacro
 morbo correpti, qui ejus nutrice pauperum manu
 adjuti fuerunt. Atque hoc etiam excellens in ea
 fuit, quod convivam in mensa habere Christum
 (pauperem aliquem) praesertim tempore solemnita-
 tis, solita fuit. Haec haud levia mihi videntur in
 iis qui nuptialem statum ad salutis viaticum prae-
 sumpserunt; etiamsi forte majora alia de hac be-
 nedicta femina dicere non haberemus.

6. Quamobrem postquam lapsu temporum mo-
 nachalis habitus restitutus fuit, quis ante illam
 Christi famulos suscepit, hospitio fovit curisque
 refecit, a fratre praesertim ad id inducta? Unde
 etiam, ut multa compendio intercipiam, viro sua-
 det, liberis pariter consuetudine curis multis, moni-
 tis ac promissionibus, mox etiam viri fratribus:
 et jam rebus bene compositis, domo egreditur po-
 pulum integrum Deo offerens, quatuor nempe
 filios, tres viri sui fratres, secumque ipsum domus
 caput. O mirabilis novitas! o inexpectata conver-
 sio! Id sane peregrinum tunc visum est reginae,
 stupore affecit consanguineas, notas quasvis admi-
 ratione suspendit, compunxit denique non cernen-
 tes tantum sed et audientes; quod nempe conjugio
 medium adhuc cursum tenente, ipsa rebus ad vi-
 tam satis instructa, dignitate aulica, quaestoria
 scilicet fulgens, filios habens aetate florentes, non
 fuisset horum amore commota, non desiderio suc-
 cessorem stirpis relinquendi, non consanguineo-
 rum affectu, neque domus derelictione, neque ser-
 vorum destitutione; sed regis omnes projecisset
 honores, vitae delicias calcasset, seque gladio spi-
 ritus a carnalibus consuetudinibus praecidisset,
 Dei placitum maguanima cum voluntate exsecuta.
 O Abramitica vere anima atque virilis! Merito ali-
 quis cum Machabaeorum strenuissima matre hanc
 connumeraverit, quae ascetico certamini partus
 suos hostiam objecit: itemque cum Anna Samueli-
 tide, quia non unum ex voto, sed universum uteri
 sui fructum Domino consecravit. Sed gratificabor
 vobis auditoribus adhuc aliquid fortasse sanctius,
 discessum ejus enarrando. Nam definito tempore
 domo jam decedens, ceu si festum diem ageret, ad
 se omnes convocavit affines: quorum viri quidem

(3) Nempe Theodorus, Josephus postea arch.
 Thess., Euthymius, et filia una, de qua jam
 sermo fuit.

(4) In vita Theodori cap. 5, in interp. lat. σφάλ-
 μα cum tribus sororibus corrige cum tribus fratri-
 bus, ubi jam non fuerit emendatum.

dolebant, feminæ etiam plorabant, peregrinum hoc videntes spectaculum voluntarii discessus; ac reputantes mysterii magnitudinem, rem præconiis extollebant. Nam utrique observabant, patremfamilias domo jam exeuntem, matrem autem parumper subsistentem, mox ad asceterium transeuntem, post divenditam domum pretiumque pauperibus distributum. Hæc sunt matris nostræ in mundana vita facinora; atque hæc exposui, ut non vos soli, sed et si qui in sæculari mundo cognoverint, habeant quo juventur pulcherrimis his narrationibus, et Deo laudem tribuant.

7. Sed agesis reliqua persequamur, in quibus præcipue proprieque sermo noster versabitur, o dilecti. Pulchram facit mutationem, angelicum induens habitum ornatissima femina: multorum eo facto lacrymas elicit, qui illa die vocati convenerant, vel etiam sponte concurrerant, ut hoc tantummodo spectarent mysterium peragi. Adeamus et nos cum genitore communi, festumne acturi an ploraturi? matrem amittentes, neque jam confidentia solita eam alloquentes aut adeuntes, sed de ipsius discessu cogitantes mœsto cum corde. Nam cum et nos ipsi post certum temporis intervallum abituri ad professionem essemus cum genitore, ego quidem utpote ex imberbi ætate jam in virum progrediens, dolens utique mœrensque eram; quidni enim? Attamen cum gratiarum actione, hanc mœstitiam ferebam. Sed duorum fratrum unus admodum adolescens, statim ac affuit discessus hora, et postremum vale jam dicebatur, et compellationes ploratusque atque amplexus fiebant; ille, inquam, ad matris sinum convolans inseparabiliter hærebat, quasi vitulus sejungi se renuens, rogabatque ut parumper cum matre maneret; tum ejus postea voluntatem expleturum se promittebat. Num igitur cor adamantinum mollitum est, aut concidit, aut pueri ploratibus fractum est? Minime gentium. Quidnam vero sancte respondit? Cum quadam vultus torvitate, potentissimum maternorum viscerum vincens affectum: Nisi sponte, inquit, fili, abieris, ego te manu propria in navim imponam. Cessit itaque puer, et seorsum discessimus. Illa autem, ut puto,

8. Quid vero postea? Optabat præclara femina sub obedientia magis vivere, quod et æquum erat. Sed quia ex præterito temporum turbine, neque monasterium adhuc erat constructum, neque mo-

(5) Erat hic nomine Euthymius, de quo infra in adnot. pag. seq.

(6) Sanctorum facta admiremur, qui omnia pio mentis affectu egerunt; quanquam non æque omnia imitari debemus. Certe adolescentis Euthymii non satis firmum religiosi instituti suscipiendi propositum mox matri fratrique sollicitudinem gravem

ἔασα, ὡς οἶον ἄγουσα ἑορτάσιμον ἡμέραν, οὕτω προσκαλεῖται τοὺς τοῦ γένους ἅπαντας· καὶ οἱ μὲν ἤλθουν, αἱ δὲ ἐθρήνουν, ξένον τι ὁρῶσαι θέαμα τὸν ἐθέλοντι χωρισμὸν, καὶ ἐν ἑαυταῖς δοκιμάζουσαι τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος, ἀνύμνουν τὸ γινόμενον· καὶ γὰρ ἑώρων ἀμφότεροι, τὸν μὲν ἐξιόντα τῆς οἰκίας, τὴν δὲ πρὸς μικρὸν ἐπιμένουσαν, εἶτα ἀπιοῦσαν πρὸς τὸ ἀσκητήριον, καὶ αὐτὴν τὴν οἰκίαν ἀπεμπωληθεῖσαν καὶ διανεμηθεῖσαν τοῖς ἐνδεέσιν. Ταῦτά εἰσιν τῆς ἡμετέρας μητρὸς τῆς κοσμικῆς βιώσεως τὰ ἐπίσημα, καὶ ταῦτα διήλθον, οὐχ ἵνα μόνον ὑμεῖς, ἀλλ' εἰ καὶ τινες τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φθάσωσιν ἐπανιέναι, ἔχωσιν ὠφελεῖσθαι τοῖς καλλίστοις διηγήμασιν Θεῷ ἀνθομολογούμενοι.

ζ'. Δεῦρο δὲ λοιπὸν, τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα, πρὸς ἃ μάλιστα καὶ οἰκείως ἡμῖν ἔξει ὁ λόγος, ἡγαπημένοι. Ἀλλοιοῦται τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, τὸ ἰσάγγελον σχῆμα μεταμφιασμένη ἡ περίκοσμος· κινεῖ γοῦν πολλῶν δάκρυα ἐπὶ τῷ γεγεννημένῳ συνεληλυθότων κατὰ τὴν ἡμέραν, ἔστιν ὧν καὶ ἀκλήτως, ἵνα καὶ μόνον θεάσωνται τὸ μυστήριον τελούμενον· παρῆμεν δὲ καὶ ἡμεῖς σὺν τῷ κοινῷ Πατρὶ, τί καὶ φῶ, ἑορτάσοντες ἢ θρηνήσοντες; τὴν τε μητέρα ἀποδεδληκότες, οὐκέτι μετὰ τῆς αὐτῆς παρῆρσις, οὔτε προσομιλοῦντες, οὔτε προσιόντες, τὸν τε ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν ἐπινοοῦμενοι, καὶ καρδιαλγούμενοι. Καὶ γὰρ μελλόντων ἡμῶν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ καιροῦ ἀπαίρειν πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς τελεσθῆναι μετὰ τοῦ γεννήτορος, ἔγωγε μὲν ὡς ἄτε ἐξ ἀγενεῖων εἰς ἄνδρα τελῶν, ἀλγεινῶς μὲν καὶ ὀδυνηρῶς (πῶς γὰρ οὐ), πλὴν ἔφερον μετ' εὐχαριστίας τὸ πάθος· τοῖν δυοῖν δὲ ἀδελφοῖν, ὁ ἕτερος κομιδῇ νέος ὢν (5), ἐπειδὴ παρῆν ἡ τῆς ἐκδημίας ἡμέρα, οἱ τε ἐξιτήριοι λόγοι καὶ προπεμπτήριοι, αἱ τε ἀνακλήσεις, αἱ τε οἰμωγαί, αἱ τε περιπλοκαί, ἐπέτρεχεν, εἰσεχολποῦτο, δυσασπαστῶς εἶχε τῆς μητρὸς, ὥσανεὶ μοσχάριον τὴν δι᾿ ἄλγευξιν ἀπαναινόμενον, ἐξῆται ἐτι ἐπιμένειν πρὸς βραχὺ τῇ μητρὶ, εἴθ' ὕστερον πληροῦν αὐτῆς τὸ βούλευμα ἐπήγγελλτο. Ἄρ' οὖν κατεμαλακίσθη ἡ ἀδελμάντιν καρδίᾳ ἐκείνῃ, ἢ συνέπεσεν, ἢ συνώκλασε τοῖς τοῦ παιδὸς κλαυθμυρίσμασιν; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' οἶον τὸ ὅσιον αὐτῆς ἐπιφθεγμα; μετὰ τίνος ἐμδριβοῦς ἕξεως ὑπέρνικῆσαντος τῶν μητρώων σπλάγχχνων τὸ τυραννικώτατον, Εἰ μὴ ἐκὼν, φησὶν, ὦ τέκνον ἀπέλθοις, ἐγὼ σε τῇ νηὶ αὐτοχειρὶ ἐπιβαλοῦμαι (6)· εἶξεν οὖν ὁ παῖς, καὶ διέστημεν ἀμφότεροι· κάκεινῃ, ὡς δοκῶ, ἐφάμιλλόν τι τῆς ἐπὶ τοῦ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ἁγίας μητρὸς ἀδομένου ἐπὶ τῇ τῆς ἀμάξης τοῦ ἐτι ἐμπνέοντος οἰκείου υἱοῦ ἄσσει· τε καὶ ἐπιθέσει, ἐξετέλεσεν (7).

η'. Ἀλλὰ τί τὰ ἐξῆς; Ἐπόθει τοίνυν ἡ γενναία ἄρχεσθαι μᾶλλον, ὥσπερ καὶ ἦν δίκαιον· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πρὶν διειλήσεως, οὔτε μοναστήριον ἦν συνιστάμενον, οὐδ' αὖ ψυχὴ ἐπιστημόνως δυναμένη creavit, ut post dicetur. Impositura autem fuisset in navim Theoctista filium, quia transeundum erat ultra Bosphorum ad Saccudionis in Asia monasterium. Vit. Theod. cap. 5.

(7) Exstant pulcherrimæ de his XL MM. orationes SS. Basillii, et Greg. Nysseni.

ἀφηγεῖσθαι τῶν πολλῶν, ἐκ τούτου βιάζεται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ κελλιωτικῶς (8) βιῶσαι μετὰ τῆς προκαρ-
θείσης θυγατρίδος καὶ ἐτέρας συγγενίδος. Ζῆ μὲν
αὐτίκα ὑπομονητικῶς· ζῆ δὲ ὀδυνηρῶς· πῶς γὰρ οὐ;
τὸν χειραγωγούντα μὴ κεκτημένη, καὶ τὰς ἀντι-
πραττούσας τῷ εὐσεβεῖν ἐφευραμένη, καὶ τοσοῦτον,
ὥστε καὶ τοῦ σεμνείου ἐξορίζεσθαι. Αἰδοῦμαι εἰπεῖν
ὑπὲρ τίνος καὶ διὰ τίνος, φειδοῖ τῶν ἀκρωμένων·
ὁμῶς φέρει ὑπὲρ τοῦ καλοῦ πάσχουσα καὶ διὰ Κύ-
ριον πελαζομένη. Καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπαγγείλω τὰς
ἐπαλλήλους ἐπιφοράς καὶ μεταγωγὰς τῆς ζωῆς αὐ-
τῆς, καὶ τὰς ἐπισυμβάσας ἡμῖν, ἐκ τε συγγενείας,
ἐκ τε βασιλείας θλίψεως καὶ ὀδύνας καὶ περιστάσεις·
τὸ δὲ συναγόμενον ἦν, ἡ θρυλλουμένη μοιχεία τοῦ
αὐτοκράτορος, ὑπὲρ ἧς καὶ τὸ πάσχειν ἦν αὐτῇ [cod.
αὐτῇ]. Ἐπεὶ δὲ τοῦ οἰκουμενικοῦ τολμήματος ἐμνή-
σθην, ἴστε οἷον ὀδυνηρὸν ἔλαθεν, ἡνίκα ἐώρα ἡμᾶς
ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἀρπαζομένους, συνελθοῦσα κατὰ
τὴν ὥραν· ἀλλὰ εἰ καὶ τὸ θρηνεῖν ἦν αὐτῇ μονου-
μένη μάλιστα ἐξ ἡμῶν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐ προῖετο
ῥῆμα ἀγενές, οὐδὲ ἐβρόνχισε τὸν χιτῶνα, οὐκ ἠλάλαξε
τοῖς κωκυτοῖς· ἀλλ', Ἄπιτε, φησὶν, ὦ παῖδες καὶ σώ-
ζοισθε ἐν Κυρίῳ, ὅπουπερ ἂν ἀπάγοισθε, καὶ ὅποιά
ποτ' ἂν πάθοιτε, διὰ νόμον αὐτοῦ τοῦτο προελόμενοι·
ἀγαθὸν γὰρ ὑμῖν ὅ τι ἂν καὶ ὑποσταίητε δεινὸν μέ-
χρι καὶ αἵματος, ἢ προσθήκασθαι τὸν μοιχεύσαντα,
καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν. Ὡς τῆς τολ-
μηρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς! εὐθύς οὐ κατέπεσεν, ὥς-
περ ἦν εἰκὸς, χθαμαλωτέρας καὶ ἀνάνδρου παθεῖν·
ἀλλὰ τί; συνεξεδήμησε, συνωδοιπόρησε, συνέθραυσε
τὴν ἀπαλώτατον σαρκίον, τῇ τοῦ ὁρους ὑπερβάσει·
οὐδὲ τὸν πρόθυμον συνοδοιπόρον εὐραμένη· αἶ, αἶ,
πῶς γεγόνاسι πάντες τοῦ καιροῦ ἀπανθρωπότεροι;
καὶ μᾶλλον τινες καὶ προσεπεμδαίνοντες καὶ προσ-
ονειδίζοντες τῶν ὑποχειρίων, ὡς πληρωθῆναι τὸ εὐ-
αγγελικόν, ὅτι Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ
αὐτοῦ· ἔφθασε γοῦν ἡμᾶς καὶ αἰκισθέντας ἡ μα-
καρία.

Θ'. Καὶ μὴ τις ἐν τῷδε λογισθῇ ἐαυτοῦς ἡμᾶς
ἐγκωμιάζειν, οὐκ ἔχοντάς τι τῶν ἐπαινουμένων·
ἄλλοι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἀνδρισάμενοι, καὶ τῷ κοινῷ
Πατρὶ ἐπιγραπτέον τὸ κατόρθωμα (9)· ἵνα δὲ παρα-
στήσωμεν τὸν τῆς ἐπαινουμένης ἀγῶνα, ἐνεπέσαμεν,
σύγγνωτε, εἰς τοὺς περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκείνων λό-
γους, ὡς οὐ βεβουλήμεθα· ἀλλὰ, Μέγας ὁ Κύριος
ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ. Ὡς ἐκείνη λαν-
θανόντως ὑπεισῆει ἐν τῷ φρουρίῳ τὰς πληγὰς
ὀρώσα, καὶ ταύτας ὑπαλείφουσα, καὶ τῷ Θεῷ δόξαν
καὶ αἶνον ἐν τῷ δι' ἐντολὴν αὐτοῦ ταῦτα ὑφίστασθαι
τὰ αὐτῆς ἔγγονα ἀναπέμπουσα· οὕτως ἡμᾶς εὐκτι-
κῶς καὶ κλαυθμυρικῶς καὶ περιχαρῶς ἐν μεταίχμιῳ
τῶν δύο παθῶν, ἐκ τῶν ἑκαῖσε πρὸς τὰ ἐπέκεινα τῆς

nialis aderat quæ prudenter cæterarum cœtuni
regere posset, propterea a fratre cogitur cellula-
norum more vivere, cum filia jam antea tonsa,
aliaque cognata. Statimque patientem vitam ex-
perta est, necessarioque tristem, quia et spiritali
duce carebat, ei quasdam nacta est sodales pietati
adversas, in tantum ut etiam sacro illo loco ex-
pelleretur. Cur autem vel cujus opera, pudet dicere,
ut audientium auribus parcam. Attamen virtutis
causa, et propter Dominum afflicta, patienter se
gerebat. Nec quo pacto recitem scio alias ex aliis
vitæ ejus calamitates et vices, nostrasque afflibus
et ab imperio pressuras, afflictiones, et adversitates.
Summa rei fuit, famosum imperatoris adulterium,
quod matri quoque nostræ causa doloris exstitit.
Nunc quia publicum facinus commemoravi, probe
scitis quam ægre illa tulerit, cum nos de mo-
nasterio abstractos vidit, quippe quæ ad illam
horam convenerat. Sed quamvis in luctu erat,
sodalitio præsertim nostro spoliata, non est in-
dignata, neque indecorum quidquam locuta, neque
tunicam scidit, neque clamores lugubres sustulit;
sed Abite, inquit, filii, et in Domino salvi estote,
quocumque demum ducemini, et quælibet perpe-
tiemini, quandoquidem legis illius gratia pro-
positum hoc suscepistis. Melius enim vobis est,
grave quodlibet usque ad sanguinem pati, quam
adulterum in communionem admittere, atque ita
veritatem prodere. O intrepida anima et generosa!
Ibi minime concidit, ceu par fuisset contingere
infimæ alicui et enervi. Quid vero? Nobiscum dis-
cessit, nobiscum iter suscepit, delicatum attrivit
corpuseculum in montis ascensu, nullum alacrem viæ
comitem nacta. Heu! heu! quomodo omnes occa-
sionibus fiunt inhumani! Quia et nonnulli in-
sultabant et conviciabantur qui fuerant de famulitio,
ut evangelicum illud compleretur: *Inimici hominis
domestici ejus* *. Itaque ad nos in crucialibus quo-
que positos beata hæc adventavit.

9. Nemo autem, quæso, reputet nosmet ipsos a
nobis prædicari, qui revera nullam partem hujus
laudis attingimus. Quippe alii, non nos, strenue
egerunt, et communi potius Patri res bene gesta
vertenda est. Ignoscite autem, si dum laudatæ
feminæ certamen exponimus, inviti in rerum illa-
rum narrationem incidimus. Sed *Magnus Dominus
noster, et magna virtus ejus* *! Illa itaque clam in
custodiam ingressa, visis plagis easque osculata et
medicamine ungens, Deo gloriam laudemque ob-
tulit, quia filii sui propter ejusdem legem talia
paterentur. Sic illa nos cum precibus, gemitibus,
simulque hilaritate, inter has duas animi passiones,
ab illo loco ad ulteriora abductos comitans ad-

* Matth. x, 36. * Psal. cxlvi, 5.

(8) Cellulani seu celliotæ monachi aut moniales
extra monasterium in cellis habitantes, de quibus
satis Cangius in Lexico, citatis Græcis auctoribus,
et præsertim Allatio.

(9) Ipse Theodorus patrem suum spiritalem Pla-
tonem ad constantiam in adversitate, exempli cæ-
teris præbendi causa, magnopere hortatus fuerat
Evist. lib. i, 1 et 2.

mirationi erat, et a Deo piisque hominibus beatæ A nomen consequabatur. Sic nos rursus prævenit redeuntes Catharis et Thessalonicam exsilium pulsos, hora brumali et vespertina in taberna rustica, clandestino et incognito adventu, ut nos videret et tota ferme nocte nobiscum versaretur, dum nos invicem in Domino testamenta conderemus. Statimque summo mane, quod erat acerbum et miserabile, separatis invicem, illa vale dicens, et tanquam in animæ commendatione oscula singulis corporis membris imprimens, cum gemitu, Ego, aiebat (ut ejus locutione utar) jam nunc o filii suprema verba morientibus dicere videor. Cui-libet autem rationali mente prædito cujusmodi id negotium fuerit, conjectare licet. Nam si amanter inter se copulatis, et mox dissociatis fit, juxta B magnum Theologum Gregorium, unius corporis in duo dissectio, et utriusque mortificatio; vel si boum simul educatorum, eidemque jugo subditorum, non sine lugubri mugitu fit dissociatio, separari non patientium; quid, quale quantumque in re præsentis contigisse concedemus? Sane utrimque, ob Dei timorem, doloris acerbiter reprimēbamus: sed id quidem quale quantumque fuit, magnanimitati ejus ascribatur.

40. Porro ad res vestras quod attinet, fratres, ipsi vos narrastis, qui beneficentia fructi estis, quo tempore vos collegit ad nos veniens, et ceu pullos nido excussos, in suum claustrum recepit. Deinde C reversa singulos consolata est, ad urbem se confrens; illucque utcunque intromissa, ingemiscendo, orando, et hunc hospitem excipiendo, alium roborando, alium sustentando, alium subducendo: et more optimi œconomi et secundum Deum præsidentis, partim alens, partim administrans, velut nova Natalia, et Priscillæ æmula. Testes vos, beneficia experti, qui et lingua commoditates acceptas fatemini ac celebratis. Tunc veto mirabilis hæc femina postremam quoque beatitudinem consequi digna fuit, conviciis nimirum a quibusdam affecta, quorum nomina sponte reticeo; et persecutionem propter justitiam passa ac veritatem. Responde tu mihi, o Pater, quid pro te carceri mancipato patientissima hæc sustinuerit, cum accusa- D reris, cum quæstio de te fieret, postremo ob rei necessariæ ministrationem. Dic tyranni rapinas, minas, examinationes. Nonne ipsa socia tibi dolorum triginta diebus fuit in custodia detenta, cum quatuor asceseos consortibus, et quidem per carceres distributis? Ibique omitto dicere quanta fue-

(10) Post verberationem missus fuit a Constantino imp. exsul Thessalonicam Theodorus cum aliis monachis, cujus itineris prima mansio fuerunt *Cathara*, ut ipsemet scripsit *Epist.* lib. 1, 3. Loci *Cathara* mentio fit etiam lib. 11, *epist.* 12.

(11) Theodistæ cum fratre deportato nocturnum colloquium cognoscimus etiam ex *epist.* 3 lib. 1, p. 184.

(12) Piorum hujusmodi testamentorum, habemus exemplum apud ipsum Studitam infra.

ἀπαγωγῆς παραπέμπουσα ἐθαυμάζετο, Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβεστέροις τῶν ἀνθρώπων μακαριζομένη· οὕτως προέφθασεν αὐτῇς παλινστροφῆσαντας ἐκ τῶν Καθαρὰ (10), καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑπεροριζομένους εἰς χειμερινὴν καὶ ἐσπεράαν ὥραν ἐν χωριακῷ καταλύματι, φόβῳ πολλῷ κρυπτοφανῶς καὶ ἀδιαγνώστως θεάσασθαι, καὶ συντυχεῖν ἡμῖν δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτός· διαθεμένων ἡμῶν διαθήκας (11) τὰς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἀλλήλους, καὶ εὐθὺς ἔωθεν (ὅποιον ἦν ἀλγεινὸν καὶ ἐλεεινόν) διαζευγνυμένων ἡμῶν ἀπ' ἀλλήλων, κάκεινης τὸν συντακτήριον λόγον ποιούσης, καὶ ὡς ἐξόδια τοῖς φιλήμασιν προσεπιτιθεμένης ἡμῖν κατὰ πᾶν μέλος τοῦ σώματος μετὰ κλαυθμῶν. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἄρτι, τέκνα, ἴνα καὶ τὸν αὐτόλεκτον αὐτῆς λόγον εἶπω, ἐξοδιάζειν ὑμᾶς δοκῶ (12)· ἔξεστι στοχάσασθαι τοῖς ἐχέφροσιν· εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς συγκραθεῖσιν ἀγαπητικῶς πρὸς ἀλλήλους καὶ δισταμένοις γίνεται, κατὰ τὸν μέγαν Θεολόγον Γρηγόριον, ὥσπερ ἑνὸς σώματος εἰς δύο τομὴ καὶ ἀμφοτέρων νέκρωσις, ἢ μόσχων συντρόφων καὶ ὁμοζύγων διάζευξις γοερῶς μυκωμένων ἐπ' ἀλλήλοις καὶ οὐ φερόντων τὴν ἀλλοτρίωσιν· τί καὶ πόσον καὶ ἡλίκον δοίημεν ἐπὶ τοῦ παρόντος; καὶ κατεκρατοῦμεν ἀμφοτέροι φοδοθεῖα τῆς δριμυπαθείας. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον ὅν, τῆς μεγαλοφυχίας αὐτῆς τιμάσθω.

11. Τὸ δὲ ὑμέτερον, ἀδελφοί, αὐτοὶ ἐξηγήσασθε, οἱ καὶ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύσαντες, ὡς συμδέβληκεν ὑμᾶς ἐξερχομένη πρὸς ἡμᾶς, καθάπερ νεοττοῦς ἐκκριφέντας ἐκ καλιᾶς, εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον· ἔπειτα ὑποστρέψασα καθάπερ ἕκαστον παρηγορήσατο πρὸς τὰ ἐν ἅστει πορευομένη· κάκεισε ποδαπῶς εἰσελθοῦσα περιέτρυξεν, ἡντιθόλει, τὸν μὲν προσδεχομένη, τὸν δὲ ὑπαλείφουσα, τὸν δὲ ἐρείδουσα, τὸν δὲ ὑπεξάγουσα· καὶ οὕς μὲν τροφευομένη, οὕς δὲ διοικουμένη, ὡς ἂν τις ἄριστος οἰκονόμος καὶ κατὰ Θεὸν προσητάτης, ἡ ὄντως νέα Νατάλια, καὶ Πρισκίλλης (13) ὁμόζηλος· καὶ μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ εὖ παθόντες, καὶ διὰ γλώσσης τὸ εὐσυμπάθητον φερόμενον ἔχοντες καὶ θαυμαζόμενον. Ἠξιώθη τοιγαροῦν τηνικαῦτα ἡ θαυμασία καὶ τοῦ τελευταίου μακαρισμοῦ ἐπιτυχάνουσα, ὀνειδιζομένη ὑπὸ τινων, ὧν τὰ ὀνόματα ἐκὼν ὑπερβήσομαι· καὶ μέντοι διωκομένη ἔνεκεν δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας. Ἀπόκρινέ μοι καὶ αὐτός, ὦ Πάτερ, ὅ τι καὶ ὑπέστη διὰ σέ πεφρουρι- D σμένου σου ἔνεκα ἡ πολυάθλος, ἐν τῇ συζητήσει, ἐν τῇ φροντίδι τῶν ἀναγκαίων· λέγε τὴν ἄρπαγὴν τοῦ κρατοῦντος, τὴν ἀπειλήν, τὴν ἀνέτασιν· οὐχὶ καὶ αὐτὴ συμπέπονθέν σοι, τριακονθήμερον μέινασα φρουρουμένη ὑπὸ τεττάρων τῶν συνασκουμένων, καὶ ταῦτα διηρημένων ταῖς εἰρκταῖς; κάκει ἐγὼ λέγειν ὅσα ὑπὸ

(13) Priscilla nota est ex Act. apost. et ex Pauli epistolis. De Natalia sic Baronius in Martyrologio, 1 Decembriis: « Sanctæ Nataliæ, uxoris beati Adriani martyris quæ sub Diocletiano imp. SS. martyribus Nicomedie in carcere detentis multo tempore ministravit; impletoque eorum certamine, Constantinopolim profecta, ibidem in pace quievit. » Videsis reliqua de ea documenta a Baronio citata.

τῶν δουλιῶν τοῦ φροῦρέως ὑπέστη, καὶ ὅσα ἐταλαι-
πωρήθη κατὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀφορμὴν, καὶ ἄρτον
ὀδύνης ἐσθίουσα καὶ πόμα θλίψεως πίνουσα· καὶ οὐ
τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τηλικάδε τετολημμένα καὶ
γεγενημένα διασημαίνει· ἀλλὰ συγχωρεῖσθω τοῖς
δεδρακόσιν, ὅτι καὶ πεπράχασιν· οὕτω γὰρ εἰπεῖν
ἀρμοδιώτερον, εἰ καὶ κρίμασιν οἷς παρεχώρησεν ἡ
ὠκονόμησεν, ἵνα ἐγκόπτηται κακία, καὶ μὴ εἰς νό-
μον ἔρχεται τὸ παρανομούμενον, Θεὸς τὸν διωγμὸν
ἀνεκαλέσατο· καὶ γὰρ ἐπανήκομεν οἱ ὑπερορισθέντες
καὶ διατχορπισθέντες εἰς ταυτὸν, ὡς ἴστε, δεξιᾶς
τυχόντες τῆς ἐπανελεύσεως παρὰ τῆς κρατούσης.

ια'. Ἀλλὰ τί ἐτι τῇ θεοτιμῇτῃ μητρὶ πρὸς τοῖς
εἰρημένοις προσθειῖμεν, καὶ τί προτερεισόμεθα ἀρ-
μοδιώτερον; Ὡ δακρύων ὄχετοί, ὅσοι ἐκ τῶν ἐκείνης
ὀφθαλμῶν ἀενάως προσέχοντο διὰ τὸν ἄνδρα, διὰ τῶν
παίδων τὸν σφαλερώτερον (14), διὰ τὸ ποίμνιον, διὰ
τοὺς ὀλισθαίνοντας, διὰ τὸν καθ' ἕκαστον στηριγμόν!
ἐπειδὴ ὡς μήτηρ πνευματικὴ τὸ ἐλεεῖν εἶχεν· καὶ
ὡς ἀδελφὴ ὑπὲρ ἀδελφῶν κατὰ Κύριον αἰετῶς ἡγιωνίζετο,
καὶ οὐ συνωκίζετο. Ὡ ψυχῆς οἰκτίρμονος καὶ
ἐλεήμονος ἐπίδοσις! καὶ ὦ σπλάγχχνων συμπαθῶν
κένωσις, οὐ φερόντων τὴν τῶν προσιόντων στέ-
νωσιν! ὥστε καὶ δέεσθαι αὐτὴν ὑπὲρ τῶν δεο-
μένων, καὶ δανείζεσθαι ὑπὲρ τοῦ δανείων ἀπαλλά-
ξαι· καὶ χαίρειν καὶ ἑαυτὴν πρίσθαι ὑπὲρ τῆς
ἐτέρων ἀπολυτρώσεως, τραπεζοποιουμένην αὐτῇ πλει-
στάκις χριστομιμήτως, καὶ τὰς πενομένας συγκα-
λουμένην, καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑπηρετοῦσαν, διότι
ἔρως ἦν αὐτῇ, τὸ τῆς φιλοπτωχίας δώρημα. Ὡ τί-
μιου στόματος τῆς ἐκ θείων λογίων ἀενάου ἐκμελετή-
σεως, καὶ ἀπαραλείπτου μέχρι θανάτου διαλειτουρ-
γήσεως! Ὡ τιμίων ποδῶν ἀποσφυρώσεως, ἐκ τῆς
ἐντευκτικῆς πρὸς Θεὸν ἀνενδότου πήξεως τε καὶ πα-
ραστάσεως! Ὡ οὐ μόνον ἐσπερινῆς, ἀλλὰ καὶ ὀρθρι-
νῆς καὶ μεσονυκτικῆς ἑσίων χειρῶν πρὸς Θεὸν ἐπ-
άρσεως καὶ διανυκτικῆς τῶν αἰτηθέντων ἐπιτεύξεως!
καὶ ὦ νυκτερινῶν ἐνυπνίων διασαφήσεως! ἐπειδὴ
πρὸς τὰ παριστάμενα λυπηρὰ, πολλάκις αὐτῇ Θεὸς
τὸ μέλλον προμεμήνυκεν, παραμυθούμενος τὴν αὐτοῦ
θεράπαιναν. Ὡ τῆς τοῦ ὅλου σώματος ἐξ ἀσκήσεως
παραλύσεως! καὶ ὦ εὐτελοῦς καὶ ἀθάλπου ἐν καρπῷ
κρύους ἐνδύσεως! καὶ ὦ στρωμνῆς διαξήρου στενῆς
τε καὶ κολοβῆς, καὶ ψυχούσης ἀνακλίσεως! ὦ τῆς
ἀφίλου καὶ ἀσυνδυάστου πρὸς πᾶσαν ὄψιν ἄρρενος
διαθέσεως! καὶ ὦ τῆς ἐπιμόνου καὶ τεταμένης αὐ-
τῆς πρὸς Θεὸν μονώσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀκτιδίᾳ
παλαίουσα, καὶ μήτε ἡμᾶς ὁρᾶν ἔχουσα συχνότερον,
μήτε ἄλλον τὸν πνευματικῶς ὑπαλείφοντα, ἡττάτο
ποιουμένη τὰς τινὰς προόδους καὶ ἀποδημίας· ἀλλὰ
κἂν τούτῳ τὸν κανόνα φυλάττουσα ἀπαραλείπτου
ἀπεδείκνυτο· ὦ φιλεργίας ἀνυπερβλήτου νύκτωρ τε
καὶ μεθ' ἡμέραν διακοπώσεως! καὶ ὦ δακτύλων τοῦ
ἐργαστικοῦ ἀποσκληρώσεως, καὶ εἰς βύρσης σκληρό-
τητα μεταποιηθείσης τῆς φυσικῆς ἀπαλότητος· μὴ

A rit passa a custodis ancillis, quanta in angustia
fuerit quod attinet ad vitæ sustentationem, panem
doloris comedens, et calicem bibens tribulationis.
Sed non est hujus temporis omnia quæ tunc ausa
et acta fuerunt significare. Ignoscamus malorum
auctoribus quidquid egerunt. Sic enim dicere con-
venientius est; quandoquidem judiciis suis per-
missionis aut providentiæ, ut malum abrumpere-
tur, et ne lex fieret quod erat illegitimum, persecu-
tionem Deus sedavit: nam et exsules, reversi su-
mus; et dispersi, denuo convenimus; felicem, ut
scitis, reditum abs regnante Domina consecuti.

11. Age vero quid adhuc venerandæ matris lau-
dibus addemus, aut quid convenientius attexemus?
O lacrymarum rivuli, quotquot ex ejus oculis peren-
niter fluxerunt, propter virum, propter unum e
filiis lubrico magis obnoxium, propter Ecclesiæ
gregem, propter lapsos, dum singulos solidare co-
natur! Namque ut spiritalis mater, clemens erat;
ut soror, pro fratribus in Domino nunquam non
sollicita, etiamsi contubernalis non esset. O anima
misericordiæ et eleemosynæ semper parata! O vis-
cerum benignorum effusa charitas, quæ neminem
accedentem angustis angi sinebat! ita ut egeret
ipsa pro indigentibus, versuram faceret pro redi-
mendis aliorum versuris, gestiret denique pretium
pro aliorum redemptione persolvere, trapeziticam
etiam sæpissime Christi imitatione exercens. Pau-
peribus quoque feminis ad se convocatis propriis
manibus ministrabat; namque in deliciis ei fuit
erga inopes benignitas largitasque. O venerandum
os, quod divina eloquia semper meditabatur, et
incessabilem usque ad mortem liturgiam obivit!
O venerandorum pedum ad ambulandum indesi-
nenter ad Deum malleoli firmi semper atque para-
ti! O non vespere tantum sed et mane et nocte me-
dia sanctarum manuum ad Deum elevatio, et certa
postulorum impetratio! O nocturnorum somnio-
rum revelationes! Etenim ob circumstantes moles-
tias sæpe Deus futura præmonstravit, famulam
suam consolans. O totius corporis ob asceticam
vitam dissolutio, vilisque et male ab hiberno fri-
gore protegens vestis! O lectule rigide, anguste
curteque, frigidique discubitus! O indifferens et
inconciliabilis erga cujuslibet viri aspectum animi
habitus! O constans et enixa ipsius cum Deo soli-
tudo! Quare et cum tristitia conflictans, neque nos
sæpe aspicere valens, neque alium qui spiritaliter
recrearet, mœrori cedens, egressionem aliquam et
peregrinationem faciebat: verumtamen in his ipsis
solemnem precum ordinem accurate observare se
demonstrabat. O diurni nocturnique laboris sum-
mus amor! O digitorum ex opere durities, et natu-
ralis teneritudo in corii asperitatem conversa! quia
videlicet non pro se tantum, (id enim minime cura-

(14) Intelligit Euthymium, quem ad constantiam multis verbis roborabat ipse Theodorus lib. 1,

epist. 1: ἀνδρίζου ὅν καὶ αὐτὸς, ἀδελφεῖ κύριε Εὐθύ-
μιε: Viriliter age et tu, domine frater Euthymi, etc.

bat), sed pro totius fere cœnobii indumentis operabatur, ut vos auditores scitis.

12. Singularis quippe in hoc femina fuit præter cætera, ita ut si qua in re reprehendi ut homo potest, hinc ansa arripiatur, atque ex reliquo ejusdem erga virtutem fervore; quo fiebat plerumque vehemens et nimia erga socias asceseos ac subditas exactrix. Imo et iracundia succendebatur in defectibus sive operum, sive psalmodiarum, sive ad officia assiduitatis; raroque in his a quapiam superabatur, socordesque urgebat, et alapis etiam inobsequentes pulsabat. Sed tamen sic etiam magis diligebatur, quam illi qui plus nimio indulgentes sunt; quia non nisi recti bonique amore iis motibus percellebatur: alioquin prorsus ab his abhorrens, et subesse aliis deposcens: interim Deum sibi misericordem implorans, sicut nos aliis pariter condonamus. Reapse post Patrem (Platonem) custodia inclusum, adeo mihi ob suam humilitatem subjecta erat, seque in obsequium tradiderat, ut et famulam se appellaret, et indignis pedibus meis advolveretur, et cordis arcana mihi patefaceret, et nullatenus a meis præscriptis discederet. Pudore igitur miser ego suffundor, quoties reputo quomodo illa me dominum patremque nominaret, et quomodo me coleret, amorem timori admiscens, neque ut mater, sed ut filia morem gereret.

13. Præterea lex illi vel limes continentiae fuit, nunquam comedere ad satietatem: sed tamen ciborum qualitatem coercere per obedientiam ei non licebat; etsi in hoc magnopere repugnabat, neque exaudiebat. Semel itaque in die vescebatur, et quidem circa solis occasum plerumque, sumens tenuem et simplicem sine oleo vinoque cibum. Et siquando statis diebus jejunium omittebat, non sane ad repletionem, sed parum quid brevique degustans, satis ei erat. Religiosæ vero paupertatis demonstratio erat, quod nihil omnino habebat, non famulam, non aurum argentumve, neque mundanum aliquid, sed vestimenta cilicina, et paupercula duo tegumenta. Hæc mortis causa mihi et fratri largita, cæteris sepulturæ reservatis, sic nuda substantiis et mundi affectibus, læta tanquam ad propria proficiscens rebus humanis excessit, bene nobis salubriterque precata, præsentibus quoque omnes crucis symbolo signans; nam multi inventi sunt ibi fratres, ejus obitum spectaturi.

14. Sed, o veneranda et desideratissima mater, ad te enim sermonem converto, dulcis mihi res et

ἄτι πρὸς τὸ ἑαυτὴν ἐπαρκεῖν ἐργαζομένης (τοῦτο γὰρ μηδενὸς λόγου πρὸς αὐτῆς), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὅλον κοινόνδιον σχεδὸν ἐνδιδύσκειν, ὡς ἐπίστασθε, οἱ ἀκούοντες (15).

ιβ'. Καὶ γὰρ ξένη τις τῶν γυναικῶν ἐν τούτῳ ὤφθη μετὰ τῶν ἄλλων· ὥστε καὶ εἴ τι ὡς ἄνθρωπον αὐτὴν ἔστι μωμεῖσθαι, ἐντεῦθεν τὰς ἀφορμὰς προσεῖναι, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης αὐτῆς περὶ τὰ καλὰ θερμότητος, ἐπιτατικὴν ὡς τὰ πολλὰ οὖσαν ἀκριβολογουμένην πρὸς τὰς συνασκουμένας ὑποχειρίους, καὶ θυμουμένην ἔστιν ὅτε ἐν ταῖς ἐλλείψεσιν εἴτε τῶν ἔργων, εἴτε τῶν ψαλμωδιῶν, εἴτε τῶν παραστάσεων· ὡς καὶ νικηθῆναι αὐτὴν οὐ πολλάκις, ὠθησαί τε νουσταζούσας, ἢ καὶ ῥαπίσαι ἀνηκουούσας. Ἀλλὰ καὶ εἴθ' οὕτως εἶχε τὸ ἀγαπᾶσθαι μᾶλλον ὑπὲρ τοὺς λίαν ὀμαλωτάτους, διὰ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ αὐτὴν κινεῖσθαι πρὸς ταῦτα, καὶ πάντοτε ἀπογινώσκουσα καὶ ζητοῦσα ὑποτάσσεσθαι· καὶ μέντοι διὰ τοῦτο τὴν Θεὸν ἡλουμένην, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ τὰς συγχωρήσεις εἰκότως ἐποιούμεθα· καὶ γὰρ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Πατρὸς τοσοῦτον ὑπετάγη μου τῇ ταπεινώσει καὶ ἐπιδέδωκεν εἰς ὑπακοήν, ὥστε καὶ δούλην ἑαυτὴν ὀνομάζειν καὶ τῶν ἀναξίων μου ποδιῶν ἐφάπτεσθαι, ἐξαγορεύειν τε τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας, καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν μὴ ἀντιτείνειν τῶν ἐπιταγμάτων. Αἰδοῦς τοίνυν πληροῦμαι ἔγωγε ὁ τάλας ὁσάκις ἂν καὶ ἀναλογίσωμαι ὅπως τέ με ὠνόμαζε κύριον καὶ Πατέρα, καὶ ὅπως ἐσέβετο συμμίζασα τῷ φόβῳ τὸν πόθον, καὶ οὐχ ὡς μήτηρ, ἀλλ' ὡς τέκνον πειθαρχοῦσα.

ιγ'. Πρὸς ταῦτα ἐγκρατείας μὲν ὄρον, τὸ μὴ εἰς κόρον φαγεῖν εἶχεν· τὴν δὲ ποιότητα τῶν βρωμάτων συστεῖλαι ἢ ὑποταγὴ οὐκ εἶα, καίπερ προσκειμένην ἐπὶ τοῦτο σφοδρῶς, καὶ μὴ εἰσακουομένην. Ἦν τοίνυν μονοσιτοῦσα, καὶ πρὸς δύσιν τοῦ ἡλίου ὡς τὰ πολλὰ, μεταλαμβάνουσα λιτὴν τινα καὶ σχεδίων, ἀνέλαιον τε καὶ ἄρνον τὴν τροφήν· καὶ ὁπότε δὲ κατέλυεν ἐν ταῖς ὠρισμέναις ἡμέραις, οὐ κατὰ πλησμονὴν, ἐξ ὀλίγου δὲ καὶ κατὰ μικρὸν λαμβάνουσα ἤρχετο· ἀκτημοσύνης δὲ δεῖγμα, τὸ μὴδὲν ἔχειν αὐτὴν, μήτε θεραπαινίδα, μήτε χρυσίον, μήτε ἀργύριον, μήτε τι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ μόνον τὰ τρίχινα ῥάκια ἃ περιθέβλητο, καὶ τὰ δύο πενιχρὰ σκεπάσματα (16). Ἀμέλει τοίνυν ὅτε ἀπετελεύτα, ἐμοὶ τε καὶ τῷ ἀδελφῷ διανείμασα ταῦτα, καὶ τὸ λοιπὸν εἰς ἐνταφιασμὸν ἔχουσα, οὕτως γυμνὴ καὶ ταῖς ὕλαις καὶ ταῖς τοῦ κόσμου προσπαθείαις, χαίρουσα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἴδια χωροῦσα, ἀπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐνθένδε, ἐπιφθεγξαμένη ἡμῖν εὐκτήρια καὶ σωτήρια, καὶ κατασφραγίσασα ἕκαστον τῶν παρισταμένων, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὐρέθησαν θεώμενοι τὴν κοίμησιν (17).

ιδ'. Ἀλλ' ὦ μήτερ σεβασμῖα καὶ πολυπόθητε (πρὸς σὲ γὰρ εἰμι ἐπιστροφόμενος, τὸ γλυκύ μοι καὶ

(15) Id affirmat Theodorus etiam in epistola ad matrem, lib. II, 6.

(16) Confer prædictam Theodori ad matrem epistolam.

(17) Auctor chronicæ synopseos Vitæ Theodori in editione Sirmondi ad an. 795, putat epistolam

ad matrem scriptam fuisse ante suam profectio-nem in exilium ad urbem Thessalonicam; quod si ita se haberet, Theoctista quoque per id tempus obiisset; quod a veritate plane abhorret. Nam Theoctista comes illius itineris filio fuit.

πράγμα καὶ ὄνομα, τὸ ποθητόν μοι καὶ ἐράσμιον ἄνθρωπον, θεώρημα, ἡ μητρότεκνος, μᾶλλον δὲ διτοτόκος μου (διμήτηρ), ποῦ ποτε ἡμᾶς ἀπολέλοιπας; ποῦ ποτε μετακεχώρηκας; πῇ δὲ μεθωρίσθης; πῇ δὲ καὶ ἐν ποίοις τόποις ἐναυλίζῃ; ἐν ποίαις ἐπαύλεσι συγχωριάζεις; ὀπηλίχας κατοπτεύεις; Τὸν γὰρ ἄρχοντα τοῦ αἵματος τοῦτου εὖ οἶδα ἐκ τῶν ἀγαθῶν σου πράξεων ὑπερνικήσασαν, ἐκεῖσε εἶναι ἐνθα ἀπέδρα ὁδὸν λύπη καὶ στεναγμὸς, ἐνθα τῶν ἀγίων πάντων ἐστὶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία, ἐνθα ἦχος καὶ χορὸς ἐορταζόντων καὶ ἀγαλλιωμένων, ἐνθα καὶ οἱ κοινοὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ οὓς καὶ ἐπόθησας καὶ συγκαινωνεῖν ἤρω· ἄρτι γὰρ τὰ ἰδιώματα τῆς σαρκὸς παρόντα διαφορὰν ποιοῦνται τῆς συμβιώσεως. Μὴ δὲ ἐπιλάβῃ ἡμῶν τῶν σῶν ἐλαχίστων τέκνων· μὴ, παρακαλῶ· μὴ, ἀντιβολῶ, μὴ ἐπιλήσῃ τοῦ ποιμνίου σου τοῦ μικροῦ τε καὶ τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ παρρησίας τυχοῦσα, πιστεύω δ' ὅτι καὶ ἐπιτετύχηκας, στῆθι καὶ ἰλεοῦ καὶ ἐξιλάσκου προσεύχου καὶ ὑπερεύχου καὶ μᾶλλον ἄρτι ἐκτενεστέρω, παιδαγωγοῦσα καὶ στηρίζουσα καὶ φρουροῦσά με τὸν δειλαιὸν ἀπὸ φόβου ἀμαρτητικοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἀνομίας, ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπηρείας δαιμονικῆς· ποιμαίνουσα καὶ συμποιμαίνουσα, νύσσουσα καὶ προσυπομιμνήσκουσα διὰ ψυχικῆς ἐντεύξεως· ἐπισκεπτομένη τε καὶ ἐπανορθουμένη ἐκάστοτε, καὶ θεωμένη πῶς ἀνίσταμαι, πῶς κεκίνημαι ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἵνα παντοίῳ λόγῳ ῥυθμούμενος καὶ καταρτιζόμενος, κατὰ σκοπὸν τε βαίνων τῆς ἀληθείας, φθάσω εὐαρεστεῖν Θεῷ διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀφηγήσεως, καὶ τύχω μετὰ τὸν τῇδε βίον σὺν τοῖς ἐπομένοις μοι ὑπὸ τὴν σκέπην σου εἶναι, καὶ συμμετασχεῖν σου ὡς τέκνον ἐλάχιστον τῆς ἐκ δεξιῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παραστάσεως. Ταῦτά με, τέκνα, ἠνάγκασεν ἡ ἀλήθεια διεγῆσασθαι καὶ ὑμῖν, παρὰ ῥεῦσιν τὰ τοιαῦτα κελεύουσιν.

nomen, desiderabilis amabilisque conspectus, mater simul et filia, quæ bis me peperisti, bis genitrix, ubinam nos reliquisti? quonam tu migrasti? quos in fines translata es? quæve loca nunc habitas? quibus in sedibus diversaris? quales nunc contabernales spectas? Nam principem quidem aeris huius certo scio te bonis tuis operibus devicisse, ibique te esse unde dolor et mœror et luctus exsulant: ubi sanctorum omnium incolatus est beatorum: ubi strepitus chorusque solemnizantium atque lætantium est: ubi nostri communes fratres, quos et amasti et consortes habere exoptasti. Nunc enim præsentibus adhuc carnis proprietates discrimen convictus efficiunt. Neque mei obliviscaris filiorum tuorum minimi: ne, inquam, oro quæsoque, pusilli gregis tui curam omittas neque magni. Sed securitatem adeptam, credo enim te illa potitam, adesto, indulge, propitiare. Ora et exora nunc maxime enixius; dirige, firma, custodi me miserum a peccandi periculo, a telo volante iniquitatis, ab omni reliquo diaboli nocumento. Pasce me, commisce, urge, commone, spiritali præsentia visita, corrige in singulis, atque observa quomodo surgam, quomodo cubem, quomodo corpore animoque commovear: ut omnimodis directus et perfectus, ex norma veritatis incedens, Deo placere bono vitæ tramite queam; et post hanc vitam impetrem ut cum assecclis meis sub tuo patrocinio fiam, et filius minimus tecum sortiar in dextera Christi Dei nostri consistere. Hæc me, o filii, eloqui veritas coegit, vobismet scilicet talia cursim perorare me iubentibus.

—